DISSERTATIONES DOCTORALES

Finnország biztonság- és védelempolitikája a hidegháború végétől napjainkig

MÁRTON ANDREA

dialóg Campus

Finnország biztonság- és védelempolitikája a hidegháború végétől napjainkig

Dissertationes Doctorales

Sorozatszerkesztő
Padányi József

Márton Andrea

FINNORSZÁG BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKÁJA A HIDEGHÁBORÚ VÉGÉTŐL NAPJAINKIG

Dialóg Campus ❖ Budapest, 2019

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű
kiemelt projekt keretében jelent meg.

Szerző
Márton Andrea

Szerkesztő
Gőcze István

Lektor
Padányi József

© Kiadó, 2019
© Márton Andrea, 2019
© Gőcze István, 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Bevezetés 9

I. fejezet – Finnország biztonság- és védelempolitikája 11
Történelmi áttekintés 11
A finn biztonság- és védelempolitika sarokkövei 16
A semlegesség koncepciója 16
Az el nem kötelezettség fogalma 19
A kisállami koncepció 21
A hidegháborút követő átmeneti időszak (1991–1994) 23
Az Åland-szigetek 28

II. fejezet – Finnország szerepe a közös európai biztonság- és védelempolitikában 37
A finn biztonság- és védelempolitika átalakulása az európai uniós tagság első évében 37
A kormányközi konferencia, 1996–1997 40
Az új finn biztonság- és védelempolitikai stratégia 43
Az európai uniós tagság biztonsági következményei 44
A brit–francia csúcstalálkozó, Saint-Malo, 1998 45
Az Európai Tanács kölni ülése, 1999 46
Finnország az Európai Tanács elnöke, 1999 48
Az Európai Tanács helsinki ülése, 1999 50
Az Európai Tanács laekeni ülése, 2001 53
Az Európai Tanács thesszaloniki ülése, 2003 56
Kormányközi konferencia, 2003–2004 59
A finn biztonság- és védelempolitika módosítása, 2004 61
Finnország az Európai Tanács elnöke, 2006 64
Az új biztonság- és védelempolitikai stratégia, 2012 68
A biztonság- és védelempolitikai stratégia, 2016 74
Finnország a békefenntartó műveletekben 76
IFOR–SFOR-misszió 80

KFOR-misszió 81
Az iraki misszió 83

III. fejezet – Finnország és a NATO kapcsolatai 89
Az Åland-szigetek és Finnország lehetséges NATO-tagsága 95
A lehetséges NATO-tagság hatása a finn haderőre 96
Finnország és a NATO együttműködése 102
A biztonsági együttműködés 103
A védelmi és a biztonsági ágazat reformja 106
A polgári veszélyhelyzeti tervezés 107
Tudomány és környezet 108

IV. fejezet – A skandináv régió identitása 109
A skandináv államok regionális együttműködése 111
Békeépítés 113
Az Északi Stabilizációs Erő létrehozása 113
Légtérellenőrzés 114
Északi összefogás az izlandi légtér ellenőrzése érdekében 114
Tengeri monitoringrendszer és az északi-sarki ügyek 115
A skandináv tengeri monitoringrendszer 115
A tengeri reagáló erő 116
A műholdas megfigyelő- és kommunikációs rendszer 117
A skandináv országok együttműködése az Északi-sarkkal kapcsolatos ügyekben 118
Társadalmi biztonság 119
Az északi országok számítógépes hálózatai elleni támadások kivédése 119
Katasztrófavédelmi egység 120
Nyomozóegység a háborús bűnök feltárása érdekében 121
Külpolitika 122
Külpolitikai együttműködés 122
Katonai együttműködés 122
Katonai együttműködés a közlekedés, az egészségügy, a beszerzés, a képzés és az oktatás területén 122
A skandináv államok katonai együttműködése 125
Az Északi-sark régióval kapcsolatos kérdések 129
Az Északi-sark, a geostratégiailag felértékelődött terület 131
A nemzetközi szabályozás 131
Az ENSZ tengerjogi egyezménye 131

A Spitzbergák (Svalbard-szigetek) helyzete 136
A Svalbard-egyezmény 137
A halászati védett övezet 139
Lehetséges katonai konfliktusok az Északi-sarkon 143
Hozzáférés a szénhidrogén-erőforrásokhoz 143
Konfliktus a tengeri erőforrások megszerzéséért 144
A hajózási útvonalak körüli konfliktusok 144
Az Északi-sark Tanács 147
A Barents–Euro–Arktisz régió 148
A skandináv és a balti államok együttműködése 150
Finnország és a balti államok kapcsolata 152

V. fejezet – Finnország és az Oroszországi Föderáció kapcsolatai 155
Oroszország a hidegháborút követő időszakban 156
Oroszország megítélése a finn biztonság- és védelempolitikában 159
Az orosz északi területek megítélése (helye, szerepe) a finn biztonság- és védelempolitikában 162
Oroszország Baltikummal kapcsolatos politikája 166
A finn–orosz határkérdés problémái 169
Finnország és Oroszország bilaterális kapcsolatai 172
A határ menti együttműködés 172
A finn–orosz gazdasági kapcsolatok 174
A finn–orosz környezetvédelmi együttműködés 178

VI. fejezet – Kitekintés a jövőre 181

Felhasznált irodalom 189
Könyvek, forrásgyűjtemények, tudományos-szakmai közlemények 189
Jogszabályok és hivatalos dokumentumok 200

Jegyzékek 207
Rövidítések jegyzéke 207
Ábrák jegyzéke 207
Térképek jegyzéke 207

Vákát oldal

Bevezetés

Finnország az északi kisállam, amely hatalmas fejlődésen ment keresztül a 20. században. Az ország kivívta függetlenségét, majd háborúzott keleti szomszédjával, a Szovjetunióval; a hidegháború időszaka alatt megpróbált tudatosan alkalmazkodni külső környezetének változásaihoz. Ugyanakkor a hidegháború időszaka alatt az ország politikai célja a semlegesség biztosítása és a nemzetközi pozícióinak erősítése volt. Nemzetközi helyzetének megerősítéséhez minden olyan globális és regionális nemzetközi szervezetet felhasznált, ahol tapasztalatokat szerezhetett, illetve képviselői révén aktívan alakíthatta és alakítani tudja napjainkig is az intézmények munkáját. Ennek a politikának a kiindulópontja a semlegesség és a független katonai védelem. Ez a politika vezetett el Finnország 1995-ös európai uniós tagságához.

Míg a hidegháború évei alatt a finn biztonság- és védelempolitika alapját a semlegesség adta, addig az 1990-es években bekövetkezett politikai eseményekre az ország lassú, folyamatos változásokkal reagált. A Kelet-Közép-Európában és Kelet-Európában bekövetkezett változások hatására Finnország igyekezett a Szovjetunióval kötött megállapodást semmissé tenni, illetve új alapokra helyezni. Az ország külpolitikája akkor került valódi válaszút elé, amikor a nyugati értékrend és a geopolitikai helyzet alapján új stratégiai irányt kellett kijelölni. Az új irány egyik legfontosabb állomása az európai uniós tagság kérdése volt. Az 1990-es évtized elején a finn társadalom még megosztott volt a kérdésben, a tagság ellenzői azzal érveltek, hogy az ország elveszíti külpolitikai mozgásterét, míg támogatói azt a nézetet vallották, hogy a csatlakozás új lehetőségeket teremt.

Finnország geostratégiai helyzetének megváltozására a legjobb példa az ország és a többi „klasszikus" északi ország közötti kapcsolat átrendeződése vagy az Oroszországi Föderációval[1] kapcsolatos politikában bekövetkezett stratégiaváltás.

---

[1] Az Oroszországi Föderáció és Oroszország megnevezéseket a könyvben megegyező tartalommal használom.

Finnország jelentős szerepet tölt be az európai biztonsági architektúrában. Ennek egyik megjelenési formája az északi harccsoportban vállalt szerepe, illetve az Európai Unió által vezetett műveletekben való részvétel.

Finnország európai uniós integrációjának és a NATO-val történő együttműködés lehetőségeinek teljes körű kiaknázása szempontjából is meghatározó jelentőségű az Oroszországgal felépített kapcsolat. A finn biztonság- és védelempolitika mindenkori mozgásterét jelentősen befolyásolja keleti szomszédjával fenntartott kapcsolata. Ugyanakkor nem elhanyagolható szempont, hogy az olyan kisállamok, mint Finnország is, egy középhatalommal kiépíthetnek olyan bilaterális kapcsolatot, amely hosszú távú politikai és gazdasági céljaik eléréséhez segítséget nyújt. A független Finnország és Oroszország kapcsolata több mint egy évszázadra tekint vissza. E könyvnek nem célja, hogy ennek a kapcsolatnak minden aspektusát bemutassa, csak azokat emelem ki belőle, amelyek döntően meghatározzák Finnország jelenlegi biztonság- és védelempolitikáját, illetve 1990 óta döntő hatást gyakoroltak rá.

Könyvemben egy hazánkban kevés figyelemre méltatott, valamint csekély számú hazai szakirodalommal rendelkező témával foglalkozom, Finnország biztonság- és védelempolitikájának változásával a hidegháború végétől napjainkig. A téma kapcsán szeretném bemutatni és elemezni azokat a változásokat, amelyek az 1990-es években zajlottak le a nemzetközi rendszerben, és meghatározták Finnország új geopolitikai helyzetét. Bemutatom, továbbá elemzem azokat a változásokat, amelyeknek köszönhetően megváltozott az ország biztonság- és védelempolitikai stratégiája. Mivel a téma rendkívül sokrétű, így azokat az új típusú kihívásokat emelem ki, amelyekkel az ország jelenlegi helyzetét meghatározzák.

Úgy gondolom, hogy Finnország geostratégiai helyzetének megváltozása, valamint a régióban jelenleg is zajló, a biztonsági környezetet erőteljesen befolyásoló hatások bemutatása szükségessé teszik a téma elemzését. Ismereteim szerint Finnország biztonság- és védelempolitikáját, illetve az országot és vele együtt az északi régiót jelenleg nem ismerik eléggé Magyarországon.

I. fejezet

Finnország biztonság- és védelempolitikája

Történelmi áttekintés

A 20. század viharos történetét és korszakainak meghatározó politikai jellegzetességeit már részben ismerjük. Finnország Európa perifériáján jött létre és nyerte el önálló államiságát az első világháború végén. A létrejött állam számos belső és külső kihívással nézett szembe. Azonban ahhoz, hogy képet alkossunk a fiatal finn állam biztonság- és védelempolitikai fejlődéséről, szükséges áttekintenünk az elmúlt fél évszázad történéseit az ország szemszögéből.

A második világháború kitörése után néhány nappal Finnország Norvégiával, Dániával és Svédországgal együtt – 1939. szeptember 18–19-e között tartott konferenciájukon – kijelentették, hogy semleges országok. Közösen úgy döntöttek, hogy nem vesznek részt a háborúban. 1939. augusztus 23-án Németország és a Szovjetunió megnemtámadási egyezményt kötöttek. A Molotov–Ribbentrop-paktumban szerepelt egy titkos záradék, amely azt tartalmazta, hogy Finnország a szovjet érdekszférába kerül. Miután Finnország saját területén nem engedett a Szovjetuniónak katonai bázisokat létesíteni, Moszkva felmondta az országgal 1932-ben kötött megnemtámadási egyezményt és ezzel egyidejűleg 1939. november 30-án megtámadta Finnországot (Jutikkala–Pirinen 2000, 330–336.). A finn csapatok létszámban és felszerelésben is jóval alulmaradtak a szovjet csapatokkal szemben. Azonban a szovjetek által várt gyors győzelem elmaradt. Ennek legfőbb oka, hogy a Mannerheim tábornok által a Karjalai földszorosban erős és szinte áttörhetetlen, 135 km széles és 15–60 km mély védővonalat építettek ki a Finn-öböl és a Ladoga-tó között a szovjetek feltartóztatására (Ravasz, s.a.). Az északi területeken pedig a fehér ruhába öltözött, sítalpakon közlekedő finn csapatok gerilla harcmodort alkalmazva okoztak nagy veszteségeket a szovjet csapatoknak. Mindezek

ellenére azonban a finn csapatok súlyos veszteségeket szenvedtek. Az 1939 és 1940 közt zajló harci cselekmények felkeltették a nemzetközi érdeklődést, mivel egy ország, amely lényegesen kisebb haderővel rendelkezett, mint a Szovjetunió, képes volt megállítani és néhány szakaszon visszaverni az agresszív offenzívát.

1939. december 3-án a finn külügyminiszter segítségért folyamodott a Nemzetek Szövetségéhez. A Szövetség agresszornak minősítette a Szovjetuniót, és az Alapokmány 16. pontjára (*The League of Nations* 1919) hivatkozva kizárta a Nemzetek Szövetségéből, továbbá felszólította a tagországokat a segítségnyújtásra. Bár a finnek küzdelme az egész világban rokonszenvet váltott ki, az ország kevés segítségre számíthatott. Az Egyesült Államok ugyan 10 millió dollárral támogatta a finnek ellenállását a szovjet megszállással szemben, és Franciaország is csapatok felállításával igyekezett segíteni az északi országnak, azonban a többi nagyhatalom tétlen maradt. A németek a megkötött Molotov–Ribbentropp-paktum értelmében nem avatkozhattak bele a harcokba. Svédország, Norvégia és Dánia 1940. február 25-én semlegességi nyilatkozatot fogadott el a finn háborút illetően, így Finnország a skandináv országoktól sem számíthatott támogatásra. 1940. február 12-én a szovjet csapatok áttörték a Mannerheim-vonalat, majd elfoglalták Viipuri városát, ezáltal, továbbá az ország gazdasági kimerülésével Finnország elveszítette a háborút. Ezt a háborút nevezik Téli Háborúnak[2] *(Talvisota)* (*Winter War 1939–1940,* s.a.), amely békeszerződéssel ért véget. A békeszerződés értelmében a Szovjetunió megkapta az ország délkeleti részét. Ez volt az egyetlen alkalom a független Finnország történetében, amikor idegen katonák állomásoztak a területén. 1940 augusztusában Finnország megállapodást kötött Németországgal, amely megszerezte a jogot, hogy katonákat szállítson a megszállt Norvégián keresztül. Ez a megállapodás nem volt összeegyeztethető a semlegességi politikával. 1941-ben Németország Norvégián és Finnország északi területein keresztül megtámadta a Szovjetuniót. Finnország belépett a háborúba, és „folytatólagos háborút" *(Jatkosota)* vívott a Szovjetunió ellen. Ez a háború 1944 szeptemberében tűzszünettel ért véget, amelyet az 1947-es párizsi békeszerződések is megerősítettek. (Jutikkala–Pirinen 2000, 344–350.)

---

[2] A kiadó megjegyzése: a háborúk nevét a magyar helyesírás szerinti kisbetűs írásmód helyett a korábbi hazai és nemzetközi szakirodalommal való összhang érdekében közöljük nagy kezdőbetűkkel.

A téli háború mérföldkő lett Finnország biztonság- és védelempolitikájában, ugyanis megmutatta, hogy egy kis nemzet is képes ellenállni egy nagyhatalom hódításának. Továbbá rávilágított arra is, hogy az addig folytatott semlegességi politika nem volt hiteles a Szovjetunió szemszögéből, jóllehet más semleges államok támogatását is elnyerte.[3] Mindez a jövőre nézve maradandóan meghatározta a finn biztonság- és védelempolitikai gondolkodást.

A hidegháború éveiben egy olyan világrend létezett, amelyet a szakirodalomban jaltainak neveztek, a három világháborús szövetséges 1945. február 4–11-e között tartott konferenciája után. A jaltainak tartott világrend legfőbb jellemzője a bipolaritás, amely elsősorban, de nem kizárólag Európában érvényesült.

> *„A jaltai konferencián a szövetségesek gondosan »Keletre« és »Nyugatra« osztották fel kontinensünket, mintegy jó előre biztosítva egymást az ily módon kijelölt érdekszférák sérthetetlenségéről. Kelet és Nyugat a legplasztikusabban a felosztott Németország (és ezen belül is a kettéosztott Berlin) esetében volt kitapintható. Az 1948–49-ben kibontakozott első berlini válság arra is rámutatott, hogy a megosztottság hosszú időre érvényes, az érdekszférák határai szilárdak és a korrekciók gyakorlatilag kizártak (vagy csak háborús konfliktus árán képzelhetők el).”* (Nagy 2004, 9.)

A periféria országai sajátos fejlődési utat jártak be. Az északi országok[4] geostratégiai helyzetükből adódóan pufferzónát képeztek a két szuperhatalom között, azonban elhelyezkedésüktől, társadalmi, politikai berendezkedésüktől függően eltérő kapcsolatokat alakítottak ki a szuperhatalmakkal és Európával.

Finnország a második világháború után megerősítette semlegességi politikáját. A Téli Háború és a Folytatólagos Háború „eredménye” volt, hogy az ország felismerte: geostratégiai helyzeténél fogva meg kell erősí-

---

[3] Svédország ugyan deklarálta semlegességét, mégis változtatott az álláspontján, és bár nem avatkozott be a Téli háború menetébe, fegyvereket szállított Finnországnak.

[4] Ebben az összefüggésben a fogalom a következő országokat és területeket jelenti: Norvégia a Jan Mayen, a Svalbard-szigetek, Izland, Dánia és a Feröer-szigetek, továbbá Grönland, Svédország, Finnország, illetve az Åland-szigetek.

tenie a semlegességi politikáját, illetve javítania kell a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatain. A Szovjetunió ellen vívott háború tapasztalatai és a finn nacionalizmus – amely utóbbi ragaszkodik az állam által képviselt értékekhez, mint a szuverenitás, valamint a területiség – váltak a hidegháború ideje alatt a finn biztonság- és védelempolitika alapköveivé.

Finnország kül- és biztonságpolitikája két szálon futott ebben az időszakban. *Egyrészről* fontos volt számára a keleti szomszédjával kialakított viszony, amely a Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezményben (BEKS) (Halmosy 1985, 148–150.) testesült meg. Másrészről további erőfeszítéseket tett semlegességi politikájának erősítésére. Finnország ebben az időben nehéz helyzetben volt, mert nem volt egyszerű fenntartani az ellenállást a Szovjetunió nyomásával szemben. A finn döntéshozókban kialakult egy reálisnak tűnő lehetőség, amely biztosíthatja az ország pozícióját és biztonságát a Szovjetunióval egyetértésben. Miután 1946-ban Juho Kusti Paasikivi lett az elnök, igyekezett egy modernebb formában visszatérni az 1890-es évek elejétől 1917-ig már sikeresen alkalmazott „korlátozott megfelelés" politikájához. Paasikivi véleménye szerint részben Finnország reakciói vezettek a Szovjetunióval vívott háborúhoz. Hitt abban, hogy a korlátozott megfelelés politikája békés légkört teremt, és visszaadja az ország mozgásszabadságát a külpolitika terén. Azonban az elnök derűlátását az események hosszú távon nem igazolták.

1948 elején a Szovjetunió benyújtotta javaslatát a Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezmény aláírásáról. Bár Paasikivi elnök az ország számára károsnak tartotta a szerződést, megkezdte a tárgyalásokat annak érdekében, hogy garanciát kapjon az északkeleti határ biztosításáról, és megmaradjon az ország külpolitikai mozgástere. A szerződés alapvetően meghatározta a finn–szovjet viszonyt és Finnország kül- és biztonságpolitikáját a hidegháború ideje alatt. A finn biztonság- és védelempolitika szempontjából a szerződés lényeges eleme, hogy elismeri a semlegességi politikát.

Paasikivi utóda, Urho Kekkonen[5] kül- és biztonságpolitikájának logikája is a szerződés által kimondott semlegességről szólt, kijelentve, hogy

[5] Urho Kekkonen: finn köztársasági elnök, már egyetemistaként is élénken foglalkozott a politikával, de igazi politikusi pályája 1936-ban kezdődött, amikor a finn országgyűlés (Eduskunta) tagjává választották az Agrár Párt színeiben. 1936–1937 folyamán igazságügy-miniszter, 1937–1939 között belügyminiszter. 1950–1956 között négyszer is betöltötte a miniszterelnöki posztot. 1956. febr. 15-én (151:149 szavazati arányban) köztársasági elnökké választották.

egy kis ország, mint Finnország nem lehet nagy hatással a világ történéseire. „Nemzeti érdek, hogy céljaink inkább alkalmazkodjanak a történelem aktuális feltételeihez, mint törekedni a feltételek megváltoztatására." (Kekkonen 1975, 65.) Finnország így passzív semlegességi politikát folytatott az 1950-es évek elején. A Szovjetunió szuperhatalommá válása és a nemzetközi események alátámasztották az ország politikájának helyességét. Finnország ebben az időszakban különös figyelmet fordított a szovjet reakciókra. 1952-ben megalakult az Északi Tanács, azonban a Szovjetunió kifogásolta Finnország részvételét, mert attól tartott, hogy a szervezet kapcsolódik az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez. Hasonlóképpen szót emelt Finnország tagsága ellen az Egyesült Nemzetek Szervezetében (ENSZ) is. Ezért a finn vezetés kivárt, és a nemzetközi helyzet kedvező irányú változásakor az Északi Tanácsnak 1955 októberében, az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1955 decemberében vált a tagjává. Mindazonáltal, hogy enyhítsék a szovjet félelmeket, kijelentették, hogy az Északi Tanács biztonsággal kapcsolatos kérdéseinek megvitatásában nem vesznek részt.

Az elnök törekedett a külpolitikai mozgástér növelésére. Paasikivi külpolitikai törekvéseit siker koronázta, hiszen visszacsatolták Porkkala kikötőjét. (Jutikkala–Pirinen 2000, 358.) A katonai bázis visszaadása egyben azt is jelentette, hogy Finnország területét elhagyták a szovjet katonák. Ezzel a lépéssel Finnország újra visszanyerte korlátozott önrendelkezését. A haditengerészeti támaszpont 1956. január 26-ai hivatalos visszaadásával elhárult az akadály az ország semlegessége elől, ami azonban nem jelentette az automatikus nemzetközi elismerést. Finnország státuszát ugyanis nem rögzítette egyetlen nemzetközi szerződés sem. Az ország a gyakorlatban folytatott semlegességi politikát, amelyet a nemzetközi politika szereplői előbb-utóbb vagy elismertek, és ennek megfelelően építettek kapcsolatokat az országgal, vagy nem. (Ujj 1997, 23.)

Bár Finnország a maga módján sikeresen kezelte a Szovjetunióval kötött szerződést, mégis hatalmas kihívás előtt állt a nemzetközi helyzetben 1956-ban bekövetkezett rapid változás (a szuezi válság és a magyar forradalom) miatt. Ebben az évben indult az ENSZ első békefenntartó misszió-ja.[6] Az országnak döntenie kellett, részt vesz-e benne. A részvétel mellett döntött, és ezzel egy új fejezet nyílt a finn biztonság- és védelempolitikában.

---

[6] UNEF I.: *First United Nations Emergency Force – az ENSZ Első Rendkívüli Hadereje.* Fennállásának ideje: 1956 novemberétől 1967 júniusáig. Főhadiszállás: Gáza. Forrás: peacekeeping.un.org/mission/past/unefi.htm (A letöltés dátuma: 2017. 11. 29.)

Az 1960-as években a Szovjetunió részéről sok kritika érte a finn semlegességi politikát. Ezeknek a hátterében az ország megnövekedett külpolitikai aktivitása, a katonai tömbökkel való kapcsolatkeresése és a békefenntartó missziókban való részvétele állt. Finnország számára azonban ez a politika rendkívül fontos volt, nemcsak saját katonai biztonsága, hanem külgazdasága szempontjából is. (Jutikkala–Pirinen 2000, 360.) Számos fordulat után Finnország társulási tagságot kért a Nyugat-Európában születőben levő Európai Szabadkereskedelmi Társulásba (EFTA).[7] Ezzel a lépéssel erősödött az ország nyugati partnersége. Ugyanakkor a keleti tömböt vezető Szovjetunió nem nézte jó szemmel a tagságot. A szuperhatalmi státuszra törekvő kontinensnyi szomszédos országot azzal elégítették ki, hogy ugyanolyan kereskedelmi előnyöket ígértek meg számára, mint a nyugati kereskedelmi partnereknek.

Finnország politikai aktivitása 1969–1970-ben nőtt meg, amikor tagja lett a Biztonsági Tanácsnak. Az 1970-es években jó kereskedelmi kapcsolatokat épített ki mind a nyugati, mind a keleti országokkal. Ezeknek a kereskedelmi kapcsolatoknak a kiterjesztése volt az Európai Közös Piaccal 1973-ban megkötött egyezmény.

Megállapítható, hogy Finnország semlegességi politikája egyrészt eltér más országok semlegességi politikájától, másrészt pedig a Szovjetunió és a nemzeti érdekek határozták meg a hidegháború idején.

A nemzetközi környezetet megvizsgálva látható, hogy Finnország, mint a második világháború vesztes állama a semlegességi politikájának köszönhetően sikeres gazdasági kapcsolatokat létesített az Európai Közösség (EK) tagországaival. Az 1980-as években a gazdasági kapcsolatok magukkal hozták a politikai közösséghez tartozás lehetőségét is, azonban a vezető finn politikai réteg belátta, hogy ez nem egyeztethető össze az ország eddig képviselt semlegességi politikájával.

A finn biztonság- és védelempolitika sarokkövei

A semlegesség koncepciója

A hidegháború időszaka alatt az országok biztonság- és védelempolitikájára is hatással volt a nagyhatalmi szembenállás, vagyis a Szovjetunió

[7] European Free Trade Association – EFTA

és az Amerikai Egyesült Államok párharca. A bevezetőben felvázolt nézet szerint a különböző államok jövőbeni nemzetközi kapcsolatait a két volt szuperhatalommal korábban kialakított kapcsolat határozza meg. Ebben a keretben vizsgálva megválaszolható az a kérdés, hogy az északi államok miért nem voltak képesek kialakítani a hidegháború idején a közös skandináv biztonságpolitika kereteit. A válaszadás során láthatjuk, hogy a skandináv államok törekedtek az *északi egyensúly*[8] kialakítására, azonban a biztonságpolitikai kérdésekre más és más válaszokat adtak. Izland, Dánia és Norvégia csatlakozott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO), Svédország megőrizte hagyományos semleges státuszát, ugyanakkor Finnország – történelmi kötöttségei ellenére is – igyekezett semleges politikát folytatni. Az északi államok geostratégiai helyzetüknél fogva egyfajta pufferzónát képeztek a szuperhatalmak között, mindazonáltal a régióban levő semleges államokat a szovjet politikai vezetés a történelmi előzményekből kiindulva nem tekintette teljesen semlegesnek. Ebben az összefüggésben vizsgálva Finnország biztonság- és védelempolitikáját megállapíthatjuk, hogy a változó nemzetközi környezet ellenére sikeresen alkalmazkodott a nyugat–keleti szembenálláshoz, valamint sikeresen építette fel kapcsolatait mindegyik tömb országaival. Az 1990-es évek kelet-közép-európai rendszerváltozásai és a megjelenő új típusú biztonsági kihívások arra ösztönözték az országot, hogy a marginalizálódás elkerülése érdekében vizsgálja felül kapcsolatait az európai országokkal. Ennek a következménye, hogy a finnek változtattak az északi országok által képviselt politikán, és fejleszteni kezdték kapcsolataikat az egységesülő Európával. E folyamat döntő hatással volt Finnország kül- és biztonságpolitikájára, az ország rövid idő alatt az Európai Unió tagjává vált. Az európai értékrend, a politikai integráció és az együttműködés megjelenése a finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumokban szükségessé tette, hogy az ország változtasson a hidegháború időszakában folytatott semlegességi politikáján, továbbá e változás az előbb említett dokumentumokban is megjelenjen.

Ahhoz, hogy a finn biztonság- és védelempolitikában végbemenő változásokat elemezni tudjuk, meg kell határoznunk a semlegesség fogalmát és az 1990-es években bekövetkezett változás kifejezésére használt *katonai elnemkötelezettség* koncepcióját.

---

[8] Északi egyensúly (Nordic Balance): Az északi államok stratégiai és védelmi koncepcióinak széleskörűen értelmezett összehangolása, amely a régió biztonságát erősíti.

A semlegesség fogalma a szuverén nemzetállamok kialakulásával nyert teret. Ezek az államok háború esetén viszonylag szabadon dönthettek a háborúban való részvétel vagy a távolmaradás kérdésében. Az általánosan elfogadott gyakorlat a nemzetek belső ügyének tekintette a háború indításának jogát, mint ahogy azt is, ha egy ország a környezetében kirobbant fegyveres konfliktusban semleges kívánt maradni. (Ujj 1997, 8.) A semlegességi politika fogalmának meghatározása nem könnyű feladat, hiszen minden állam a saját történelmi tapasztalatai, hagyományai, kultúrája alapján látja el jelzőkkel, azonban valamennyi fogalom tartalmazza a katonai szövetségektől való távolmaradást. A történelmi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az államok alapvetően három típusú semlegességi politikát folytattak.

Alkalmi jellegű semlegesség, amely csak egy konkrét háború idejére szólt, a konfliktusban nem szereplő államokkal szemben kötelezte a semleges felet, és a békeidőre nem fogalmazott meg semmilyen magatartási szabályt. Ezt a típusú semlegességet úgy lehet meghatározni, hogy egy adott helyzetben alkalmazható eszköz. Ez a politikai irányvonal változott meg az 1907-ben megtartott II. hágai békekonferencián, amely a háború kérdéseit tárgyalta. A konferencián megfogalmazott V. egyezmény (Wolters s.a.) meghatározta a háborúban részt vevő felek jogait, a tengeri és a szárazföldi hadviselés szabályait, valamint rögzítette a semleges országok jogait, illetve kötelezettségeit a háború idején. Az egyezmény arra is rámutatott, hogy a semleges államok kötelesek a tiltó rendelkezéseket minden, a konfliktusban részt vevő féllel szemben egyformán alkalmazni. A semleges hatalom kötelessége a saját területe védelme érdekében végrehajtott fegyveres akció. A második világháborúban a nemzetközi közösség elfogadta a semleges államok önvédelemhez való jogát. Ezzel lehetővé vált, hogy a nemzetközi kapcsolatokban elfogadják, hogy egy semleges állam az önvédelem jogán, az áldozat oldalán beavatkozzon a konfliktusba.

A második típusú semlegesség az *állandó semlegesség,* amely a 19. század elején öltött jogi formát. Az ilyen típusú semlegesség esetén az államok politikája háború és béke esetén is állandó semlegességi vonalat követ, meghatározott magatartási szabályokkal. Erre a meghatározott politikai státuszra szerződések, megállapodások és nemzetközi jogi garanciák vonatkoznak. (Latmann 2005; Kiss 2011; Ferenczy 1907.)

A harmadik típusú semlegesség a *hagyományos semlegesség,* amely nem támaszkodik semmiféle jogi dokumentumra. Ez a politika egy elkötelezettséget jelent az állam részéről, és általában követi a semlegesség

gyakorlatát, amelyet előbb vagy utóbb megpróbál elismertetni nemzetközi kapcsolataiban. A *de facto* semlegességet nem egyszerű felismerni, hiszen semmilyen kötelezettséget nem ír elő a jog egy szuverén államnak, arra csak az állam hiteles semlegességi politikája mutat rá békeidőben. (Latmann 2005.)

Birgit Karlsson egyik tanulmányában (1995, 37.) kifejti, hogy a politikai semlegesség volt az egyik módja, hogy az államok elkerüljék a készülő konfliktusokat a nagyhatalmakkal, vagy egy konfliktus eszkalálódása esetén kimaradjanak belőle. Ugyanakkor azt mondja, hogy az államoknak ritkán van lehetőségük értelmezni a politikai semlegességet a szó legszorosabb értelmében. Mint rámutat, az a tény, hogy egy ország kimaradhatott a katonai szövetségből nem garantálta, hogy a politikai semlegességét tiszteletben kellett tartani, ha egy konfliktus kialakult.

Finnország megpróbál semleges maradni, és időről időre igyekszik hozzáigazítani semlegességi politikáját a megváltozott nemzetközi körülményekhez.

A szakirodalom[9] ugyanakkor már egy másik kategorizálást is használ, mégpedig az *aktív semlegesség* és a *passzív semlegesség* fogalmait. E felfogás szerint aktív semlegességi politikának nevezzük azt, amikor egy semleges állam összekötő szerepet tölt be valamilyen konfliktus rendezésében, és az együttműködés fontosságát hangsúlyozza a nemzetközi kapcsolatokban. A passzív semlegesség nem jelent mást, mint hogy az állam védekező politikára rendezkedik be, és nemzeti érdekeinek megfelelően vesz részt a nemzetközi kapcsolatok alakításában, távol tartva magát az erősebb államoktól.

Az el nem kötelezettség fogalma

A hidegháború időszakának lezárultával és az 1990-es évek biztonságpolitikai kihívásainak könnyebb megválaszolására a semleges országok új fogalmakat kezdtek alkalmazni átalakuló biztonságpolitikájuk megjelölésére. Az egyik ilyen fogalom a *katonailag el nem kötelezett,* a másik a *katonailag nem szövetséges.* A *katonailag el nem kötelezett* azt jelenti, hogy az adott ország nem csatlakozott egyetlen szövetségi rendszerhez sem. A semleges országok számára ez a semlegességi politika egyfajta

[9] Lásd bővebben Ferenczy 1907; Papisca 2017; Agius–Devine 2011; Beyer–Hofman 2011.

továbbfejlesztése, amely továbbra is azt jelenti, hogy politikai értelemben semlegesek, azonban a humanitárius válságkezelő akciókban való részvételüket nem zárja ki.

Természetesen ezzel együtt a katonai jellegű együttműködések elől sem zárkóznak el. A *katonailag el nem kötelezett* státusz kiindulási pontja is a semlegességi politika, azonban ahogy Agius és Devine (2011, 284.) megfogalmazza: nem a külső, megváltozott biztonsági környezet és a nemzetközi helyzet határozza meg a biztonságpolitika prioritásait és a katonai gyakorlatot, hanem a védelmi erők erőteljes szerkezetátalakítása, továbbá az Európai Unió és a NATO által kezdeményezett biztonsági tevékenységek. Természetesen ebben az összefüggésben felmerül a kérdés, hogy a semlegesség és a *katonailag el nem kötelezett* státusz milyen biztonsági értékkel rendelkezik. Erre a kérdésre az egyes semleges országok eltérő választ adnak. Finnország ragaszkodik a semlegességéhez, míg Svédország és Ausztria azzal érvelnek, hogy az Európai Unió keretei között a semlegesség korábbi formájában nem tartható fenn. A szakirodalom[10] az északi országok és a semlegesség koncepciójának megváltozására használja az *ex-semleges,* valamint a *posztsemleges* kifejezéseket is. Pentillä szerint az olyan tényezők, mint a kollektív biztonsági rendszer bővítése a nemzetközi kapcsolatokban, az európai integráció intenzívebbé tétele, a fokozódó globalizáció és a nem katonai fenyegetések számának növekedése (a nemzetközi bűnözés terjedése és a környezeti veszélyek kialakulása) miatt csökken a politikai semlegesség szerepe. Pentillä fő érve az, hogy ebben az összefüggésben a semlegesség és a katonailag el nem kötelezett politika fokozatosan elveszti jelentőségét, és– párhuzamosan az európai integráció mélyülésével – a katonai együttműködés a szövetséges, illetve a katonailag el nem kötelezett országok között fokozódik, ami hosszú távon az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájában valósul meg. (Pentillä 1999, 171–175.) Pentillä érvelését támasztja alá, hogy az elmúlt években Finnország a békefenntartó tevékenységeken kívül széles körű védelmi együttműködéseket hozott létre. Noha nem szabad túlértékelni ezeket az együttműködéseket, ki kell emelni politikai jelentőségüket. Ezek a döntések mélyítették el Finnország nyugati integrációját. A hidegháború utáni finn biztonság- és védelempolitika *sarokkövének tekintett katonailag el nem kötelezett státusz fokozatosan veszített jelentőségéből,* ugyanakkor Finnország a külpolitikai célkitűzései elől fokozatosan és pragmatikusan

[10] Lásd bővebben Vaahtoranta–Forsberg 2000.

bontotta le a jogi, valamint intézményi korlátokat. Mindez azt is jelezte, hogy az átalakulás nemcsak jogi és politikai, hanem gondolkodásmódbeli is. Mindennek a legjobb példája, hogy az ország a lisszaboni szerződésben megfogalmazott kötelezettségvállalásnak megfelelően elhárította a jogi akadályokat a katonai segítségnyújtás elől. Politikai szinten pedig a megváltozott gondolkodásmódot jól tükrözi, hogy a finn köztársasági elnök beszédéből eltűntek a katonailag el nem kötelezett státuszra történő utalások. Ugyanakkor Finnország autonóm tartományának politikusai aggodalmuknak adtak hangot, mert az Åland-szigetcsoport semleges státuszának esetleges megváltoztatására irányuló törekvésnek tekintik. A viták a 2016-ban kiadott új biztonság- és védelempolitikai dokumentum megjelenése előtt teljesedtek ki, mert már *nem az elfogadott „katonailag el nem kötelezett" kifejezés szerepelt benne, hanem a „katonailag nem szövetséges".* Mindez természetesen hatással van, illetve lesz a nemzetközi szervezetekkel történő együttműködésre is. A nemzetközi szervezetekkel, főként a NATO-val kialakított kooperációról a könyv következő fejezetében még lesz szó.

A kisállami koncepció

Finnországot általában kis országként minősítik a szakirodalomban. Ezt úgy éli meg, hogy konkrét prioritásokat határoz meg nemzetközi kapcsolataiban. Biztonságpolitikai szempontból előnyös lehet meghatározni, mit jelent az ország számára a *kisállam* kifejezés. A szakirodalom[11] nem tekinti teljesen megfelelő definíciónak az állam területét. A kisállam fogalmát úgy határozza meg, hogy kis területen, kis lélekszámú népesség, viszonylag korlátozott méretű katonai erő, korlátozott nyersanyag- és erőforrások állnak rendelkezésre. Ami a biztonságpolitikai meghatározásokat illeti, egyes szerzők úgy hivatkoznak rá, hogy nem tudja nemzeti lehetőségeiből megteremteni a saját biztonságához szükséges feltételeket. (Männik 2008, 153.)Ezt az állítást támasztja alá Goetschel egyik tanulmányában (1999, 133.), amelyben a kisállamokat úgy határozza meg, hogy azok jellemzően nem gyakorolnak meghatározó hatást a nemzetközi környezetükre, és érdekérvényesítő képességük is alacsonyabb fokú más államokéval összehasonlítva. Väyrynen is úgy gondolja, hogy a kisállamok biztonságról alkotott felfogásában is nagy hangsúlyt kapnak a külső tényezők. (Väyrynen 1997, 98.)

[11] Lásd bővebben The Commonwealth (s.a.); Maass 2009; Baldacchino 2012.

Brzezinski szerint (1997) a kisállamok biztonsági percepcióinak elemzésekor figyelembe kell venni a nagyhatalmak között meglevő feszültségeket, a kisállam geostratégiai elhelyezkedését, történelmi és politikai kapcsolatát a közelben levő nagyhatalommal, valamint kapcsolatait más államokkal, illetve a nemzetközi intézményekkel. A klasszikus kisállami koncepció alapján feltételezni lehet, hogy a kisállam nemzetközi kapcsolataiban:

- alacsony aktivitást fog mutatni a tágabb nagyvilág ügyeit érintő kérdésekben;
- az érdemben megoldandó külpolitikai kérdések néhány hangsúlyos témára vonatkoznak;
- a hangsúlyos külpolitikai témák, tevékenységek a közvetlen földrajzi környezetre vonatkoznak;
- a diplomáciai és a gazdasági eszközök, illetve alternatívák, valamint a hozzájuk kapcsolódó eszközök koncentráltan jelennek meg.

A hidegháború időszaka alatt Finnország nem egy védett geopolitikai helyzetből építette nemzetközi kapcsolatait a Nyugattal, hanem a szomszédos, ideológiailag is eltérő álláspontot képviselő nagyhatalom árnyékában. Ennek a történelmi tapasztalatnak köszönhetően az országra jól ráillett a korszakban kidolgozott kisállami teória. Finnország, mint független kisállam, egy nagyhatalom – a Szovjetunió – mellett megtanulta a legfontosabb történelmi leckét: függetlensége és államhatárai védelmét, valamint fejlődési lehetőségeit meghatározta a szomszédos nagyhatalommal fenntartott kapcsolata. Ezért politikájának sarokköveként tekintett függetlenségének és területének megőrzésére. Ezeknek a céloknak rendelte alá biztonság- és védelempolitikai célkitűzéseit, és alakította ki – a skandináv régióval – regionális, valamint globális kapcsolatait, aminek során semlegességi politikájának megőrzésére, nemzetközi helyzetének erősítésére, továbbá a maximális külpolitikai mozgástér elérésére törekedett.

Miután bemutattam azokat a történelmi eseményeket és alapfogalmakat, amelyek szükségesek a finn biztonság- és védelempolitika megértéséhez, áttekintem a hidegháború lezárása utáni időszak politikáját. A nemzetközi rendszerben végbemenő változások új lehetőségeket és kihívásokat teremtettek Európa minden régiójában. A megváltozott geopolitikai helyzetben Finnország eddigi sikeres politikája már nem szolgálta az ország nemzeti érdekeit, így változtatásra volt szükség.

A hidegháborút követő átmeneti időszak (1991–1994)

A hidegháború befejeződésével új korszak köszöntött be az északi régióban is. A Szovjetunió megszűnése, a balti államok függetlenné válása és kapcsolódásuk történelmi régiójukhoz, valamint a Közép- és Kelet-Európában lezajlott változások nem hagyták érintetlenül az északi államokat sem. A geopolitikai helyzet, amely a hidegháború korszaka alatt nem változtatott Finnország nemzetközi státuszán, most radikális változáson ment keresztül. Ezek hatására Finnország – amely a hidegháború alatt sikeresen képviselte semlegességi politikáját – felülvizsgálta az eddig konzekvensen képviselt biztonság- és védelempolitikai prioritásait.

Az új geopolitikai helyzet alapjait a szignifikáns politikai, gazdasági és társadalmi változások jelentették. A legfontosabb politikai változás 1989 októberében következett be: Gorbacsov hivatalosan is bejelentette a hidegháború végét, és elismerte Finnország semlegességét. (Jutikkala–Pirinen 2000, 367.) A szovjet főtitkár bejelentése az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten új lehetőséget teremtett az 1980-as évek külpolitikájának felülvizsgálatára. Pentillä jegyzi meg egyik tanulmányában (1997, 21.), hogy a baloldali csoportok az ország teljes kilépését sürgették a korábban megkötött Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezményből. Mauno Koivisto elnöksége alatt Finnország ugyan nem lépett ki az egyezményből, azonban 1990 szeptemberében megállapította, hogy a párizsi békeszerződésben a haderőt korlátozó rendelkezések érvényüket vesztették. Mindezek után Finnország hatályon kívül helyezte a BEKS Egyezmény Németországra vonatkozó részét és az előírt katonai konzultációkra vonatkozó szakaszokat. Az elnök mindezt először hivatalos televíziós beszédében jelentette be. Finnország semlegességének elismerése és az ezzel együtt megváltozott politikai körülmények számos, a kül- és biztonságpolitikát érintő kérdés megv itatását tették lehetővé. Az egyik ilyen kiemelt téma az ország új identitásának és európai uniós integrációjának a kérdésköre, a másik pedig, amelyet dolgozatomban külön fejezetben mutatok be, a szomszédos nagyhatalommal újraépített kapcsolata.

Miután a hidegháború hivatalosan is véget ért, Finnország semleges államként Nyugat és Kelet határán találta magát a nagyhatalmi szembenállás okozta feszültségek nélkül. A radikális európai változások és az ország új külpolitikai stratégiája lehetőséget teremtett az európai országokkal, továbbá az Amerikai Egyesült Államokkal egy új, szorosabb

kapcsolat kialakítására. A politikai döntéshozókat azonban egy komoly dilemma foglalkoztatta, nevezetesen az, hogy összeegyeztethető-e az ország semlegességi politikája és a nyugati integráció. Mivel az ország gazdasági kapcsolatai egyre erősödtek az Európai Unió országaival, Finnország egyre közelebb került Európa nyugati régiójához, amit Moszkva politikai nyomásgyakorlással próbált megakadályozni. Másrészről az Európai Unió országai között fennálló kapcsolatok nem voltak összeegyeztethetők a finn semlegességi politikával és az önálló külpolitikai döntéshozatal lehetőségével. Az ország számára ebben az időszakban a semlegességi politika részbeni feladása és a nyugat-európai integrációban való részvétel egy nagyhatalmi konfliktusban való részvétellel ért fel. (Ojannen 2000, 89.) Finnország éppen ezért csak óvatosan közeledett a nyugati államokhoz, és néhány éven keresztül csak lassan építette kapcsolatait. Kisállamként Finnország tisztában volt azzal, hogy amennyiben nem kapcsolódik be a nemzetközi szervezetek munkájába, végérvényesen marginalizálódik. A nyugati integráció felé tett első lépéseiben és a kialakított nemzetközi kapcsolataiban deklarálta semlegességi politikáját. Ebben az időszakban az ország mind a nyugati, mind a közép- és kelet-európai államokkal egyszerre építette gazdasági kapcsolatait. Mindemellett az ország az északi régió országaival is újraépítette kapcsolatrendszerét. Bár az Északi Tanácsnak tagja volt már, szükségesnek tartotta kijelenteni, hogy kül- és biztonságpolitikai kérdésekben nem foglal állást. Ennek hatására és deklaráltan fenntartott semlegességi politikája miatt kapcsolatai a régió országaival nem voltak teljesen problémamentesek, mivel a régió több országa is széles körű megállapodásokkal rendelkezett az Európai Közösség országaival. Ebben a megváltozott külpolitikai helyzetben úgy került egyre közelebb az európai gazdasági közösséghez, hogy az EFTA már deklarálta, hogy tagjainak legfontosabb gazdasági partnerei az Európai Közösség országai. (Antola 2000.) Ebben a helyzetben Finnország számára az európai integrációs folyamatot meggyorsította a folyamatosan változó külpolitikai helyzet: a sikertelen puccs Moszkvában, a Szovjetunió összeomlása 1991-ben, majd a helyébe lépő Oroszországi Föderációval megkötött új államközi megállapodás, az 1960-ban a Szovjetunióval megkötött vámtarifa-megállapodás megszűnése, illetve Svédország jelentkezése az EK-tagságra. 1992 márciusában a finn parlament megszavazta a csatlakozási kérelmet az Európai Közösséghez. A beadott csatlakozási dokumentumot az Európai Közösség *A bővítés kihívásai, a Bizottság véleménye Finnország Tagsági kérelméről* című jelentésében 1992. november 4-én véleményezte. (*The Challenge of enlargement* 1993.)

A jelentés kül- és biztonságpolitikai fejezetében a bizottság megállapította, hogy Finnország Európa perifériáján helyezkedik el, geopolitikai helyzetét befolyásolja a kiterjedt orosz határ. A jelentés azt is kimondta, hogy a 20. században kétszer háborúzott keleti szomszédjával, ugyanakkor a második világháború után kívül maradt a nagyhatalmi konfliktusokon, és fejlett semlegességi politikát tart fenn. Az ország fejlett semlegességi politikájára jellemző, hogy jelentős politikai és gazdasági kapcsolatokat ápol a Szovjetunióval, valamint, hogy független katonai védelmet alakított ki. Ez az elkötelezett semlegességi politika, amely kizárólag a független Finnország politikai hagyományain alapszik, és amelyet nem támaszt alá semmiféle nemzetközi szerződés (amelyet szokás Paasikivi–Kekkonen-vonalnak is nevezni), megteremtette a lehetőségét az óvatos európai integrációnak. Ugyanakkor a bizottsági jelentés hosszú távon összeegyeztethetetlennek tartotta a finn semlegességi politikát az Európai Közösség által elfogadott kül- és biztonságpolitikai célokkal. A bizottsági jelentés kitért arra is, hogy a finn kormány által az európai integrációról összeállított háttéranyag deklarálta: az ország fejlődését jelentős mértékben elősegítené az európai integráció, ugyanakkor elfogadhatatlan mértékű kötelezettséget kellene vállalnia a biztonság- és védelempolitika területén. Ugyanez a háttéranyag megállapította azt is, hogy Finnországnak egy későbbi időpontban kellene meghatározni kapcsolatát a Nyugat-Európai Unióval (NYEU) mint önálló szervezettel. A bizottsági vélemény kitért arra is, hogy a fentiekkel összhangban a Bizottságnak a csatlakozási tárgyalásokon kell elegendő jogi és politikai biztosítékot kapnia arra, hogy a *maastrichti szerződésben* foglalt biztonság- és védelempolitikai célok megvalósulását Finnország támogatja. A bizottság összegzése úgy fogalmaz, hogy vannak olyan területek, ahol problémák merülhetnek fel, azonban lehetőséget kell biztosítani, hogy ezeket a csatlakozási tárgyalásokon rendezzék. A bizottsági vélemény megnyitotta a kaput a csatlakozási tárgyalások előtt. A csatlakozási kérelem benyújtása azonban nem változtatott az ország elfogadott külpolitikai céljain, mert ezek egybeestek az Európai Közösség által elfogadott célokkal.

A csatlakozási kérelem benyújtásával egy időben kezdődött meg a vita az EK-tagság kül- és biztonságpolitikára gyakorolt hatásáról. A vita alapját a megváltozott geopolitikai helyzet, valamint a hagyományos finn semlegesség és az „önálló katonai védelem" felfogás képezte.

Finnország kül- és biztonságpolitikáját a hidegháború évtizedei alatt a pragmatikus politikával kialakított semlegesség, a katonai szövetségeken kívül állás, az aktív részvétel a nemzetközi diplomáciában és a szomszédos

országokkal való konstruktív együttműködés jellemezte, mindez pedig hozzásegítette nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítéséhez a nemzetközi szervezetekben. A hiteles, független katonai védelmen alapuló védelemfelfogás, amely függött a nagyhatalmi békétől, hozzásegítette Finnországot ahhoz, hogy a nemzetközi válságok közepette is meg tudta őrizni a Szovjetunióval megkötött egyezmény eredményeit.

A hidegháború lezárását követő első évtizedben a korábban általánosan megfogalmazott és pragmatikusan képviselt semlegességi politikát teljes egészében át kellett alakítani, mivel – ahogy Möttölä fogalmazott egyik tanulmányában (2001a) – az „északi" már nem azt jelentette, hogy Európa feletti, hanem egyre inkább a marginalizálódás lehetőségét mutatta. A geopolitikai helyzet megváltozása, amelynek nemcsak regionális, hanem világpolitikai hatásai is voltak, nem hagyták érintetlenül azokat a politikai kereteket sem, amelyek évtizedeken keresztül meghatározták Finnország biztonságról alkotott felfogását. A Szovjetunió megszűnése és a helyébe lépő új stratégiai szomszéd Oroszország; a balti államok függetlenné válása; Svédország csatlakozási kérelmének benyújtása az Európai Közösséghez; valamint a közép- és kelet-európai országokban végbemenő változások új keretet adtak az átalakuló Európának. Ebben a geopolitikai helyzetben a Finnország által képviselt semlegességi politika már nem volt életképes, mert a változó biztonsági környezetben, ahol közvetlen katonai fenyegetés nem merült fel és nem volt szükség pufferzónára, a semlegességi politika fenntartása a marginalizálódás veszélyét hordozta. Így a hidegháború utáni első évtizedben a finn biztonság- és védelempolitika új kihívással szembesült. Az átalakuló Európában a kisállamok számára a folyamatosan változó biztonsági kihívások kezelése és a marginalizálódás elkerülése érdekében felmerült, hogy célszerű csatlakozni a nemzetközi szervezetekhez. Ezekben, mint például az Európai Közösségben is, a kisállamoknak lehetőségük van a saját biztonsági szempontjaik érvényesítésére. Ebben a megközelítésben Finnország számára a kül- és biztonságpolitikai megközelítés elsősorban a függetlenség biztosítását, továbbá a hagyományos semlegesség újradefiniálását jelentette. Erre azért volt szükség – állította Ojanen (2000, 89.) –, mert a finn semlegesség és az önálló védelmen alapuló autonóm döntéshozatali eljárás nem kompatibilis az EK-tagsággal.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy Finnország számára a bizonytalan orosz helyzet magas biztonságpolitikai kockázatot jelentett. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a finn integrációs politika és a biztonságpolitikai diskurzus 1994-ben Esko Aho kormányra kerülésével új szakaszba lépett.

A miniszterelnök kijelentette, hogy új nemzeti konszenzusra van szükség a változó Európában, és egyben a finn semlegességet úgy definiálta, hogy annak a lényege a katonailag el nem kötelezett státusz, valamint a független katonai védelem. (Aho 1994.) Az újradefiniált fogalom nem a korábbi óvatos kül- és biztonságpolitika teljes feladását jelentette, hanem a korábban sikeresen alkalmazott politika adaptálását a változó biztonsági környezethez. Mindazonáltal ez a megfogalmazás alkalmas volt arra is, hogy a csatlakozási tárgyalások folyamán már ne kelljen használni a semlegesség kifejezést, továbbá lehetőséget adott arra is, hogy a választópolgárok aggályait eloszlassa az európai uniós tagság katonai vonatkozásaival kapcsolatban felmerülő kérdésekről. A hidegháború után Finnországban az önálló katonai védelemre épített biztonság következtében nem volt biztonsági deficit, a kormány mégis azt az elvet vallotta, hogy az ország számára az EU-tagság nemcsak politikai identitást, hanem – a tagok között fennálló szolidaritás okán – biztonságot is nyújt. Az újraértelmezett semlegesség lehetőséget is adott, hogy Finnország a későbbiekben elfogadja a maastrichti szerződésben megfogalmazott kül- és biztonságpolitikai célkitűzéseket.[12] (*Treaty of Maastricht on European Union* 2010.)

Mindazonáltal Finnországot nemcsak a geopolitikai változások vitték közelebb az európai uniós csatlakozáshoz, hanem a gazdasági kényszer is. A Szovjetunió összeomlása magával rántotta Finnország gazdaságát is. A két ország 1951 óta volt egymásnak fontos kereskedelmi partnere. Az ötévente megújított kereskedelmi megállapodások alapján létrejövő kereskedelem stabil piacot jelentett a papíripari gyártóknak és technológiáknak, míg Finnországot olajjal és más természeti erőforrásokkal látta el. A peresztrojka idején ezeket a kétoldalú megállapodásokat lebontották, és a Szovjetunió lehetőséget adott arra, hogy Finnország felvegye a kapcsolatot más piacokkal, az ország mégis erősen függött keleti kereskedelmi partnerétől. Amikor 1991-ben megszűnt a Szovjetunió, Finnország GDP-je

[12] A maastrichti szerződés kül- és biztonságpolitikai célkitűzései: „11. cikk I) pont: 1) Az Európai Unió közös értékeinek, alapvető érdekeinek, függetlenségének, integritásának védelme az ENSZ Alapokmányának elveivel összhangban; 2) Az Unió biztonságának erősítése minden formában; 3) A béke megőrzése és a nemzetközi biztonság erősítése az ENSZ Alapokmányának elveivel, a Helsinki Záróokmány elveivel és a Párizsi Charta célkitűzéseivel összhangban, beleértve a külső határokra vonatkozókat is; 4) A nemzetközi együttműködés elősegítése; 5) A demokrácia és a jogállamiság fejlesztése, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása." (*Szerződés az Európai Unióról* 1992.)

5,9% alá csökkent a korábbi időszakhoz képest, és ez így is maradt az európai uniós tárgyalások megkezdéséig. (Tilastokeskus s.a.) Ebben az időben az ország gazdasága mély recesszióba süllyedt, és kilábaláshoz új gazdasági lehetőségekre volt szüksége. Finnország nem rendelkezett ásványkincsekben gazdag területekkel, mint szomszédja, Norvégia; ugyanakkor a nettó export árbevétel körülbelül 40%-át a fa és más erdészeti termékek adták. (Tilastokeskus s.a.) A finn fűrészáruexport ugyanakkor a francia protekcionizmustól szenvedett, mert Franciaország minden rendelkezésére álló gazdasági eszközzel igyekezett megvédeni saját termelőit és piacát az olcsóbb északi versenytárstól. Így Finnország nem engedhette meg magának, hogy távol maradjon az Európai Uniótól. Az ország felismerte, hogy a gazdasági kérdések és a hozzájuk kapcsolódó kockázatok kezelése az átfogó biztonságpolitika részét képezik. A finn politikai osztály nem akart Európa gazdasági és politikai perifériájára kerülni. Finnország számára – ahogy Blank (1996) megfogalmazta – a külpolitika irányát kijelölő választást nem a régiót érő negatív hatásoktól való félelem és az oroszországi helyzet instabilitása határozta meg, hanem az a pozitív gondolat, hogy az európai uniós tagság nem jelent mást, mint szoros gazdasági kapcsolatot a gazdaságilag és katonailag erős európai központi területtel.

Finnország volt az első északi állam, amelyben megtartották a népszavazást az európai uniós tagságról. 1994. október 16-án a finn választópolgárok 74%-a adta le a szavazatát, amelynek eredménye minden várakozást felülmúlt: 57% volt az igenek és 43% a nemek aránya. (Pentillä 1997, 39.) Mindez azt jelentette, hogy a parlament elég erős felhatalmazást kapott a választópolgároktól, hogy megszavazza az ország európai uniós tagságát. Finnország 1995. január 1-jével az Európai Unió tagjává vált.

Finnország európai uniós integrációja és az európai biztonság- és védelempolitikához való hozzájárulása szempontjából van egy nagyon jelentős területe, amelyről nagyon keveset beszélünk és tudunk. Ez a terület pedig az országhoz tartozó autonóm szigetcsoport, az *Åland-szigetek*.

Az Åland-szigetek

A 6757 szigetből álló szigetcsoport a Botteni-öböl bejáratánál, Finnország és Svédország között helyezkedik el (lásd 1. térkép). A szigetek nagy részét hangamocsarak és erdők borítják, a partvidék pedig lejtős, sziklás terület. A szigetcsoport legnagyobb szigetén helyezkedik el a főváros, Mariehamn.

A 27 456 fős népesség egyharmada a fővárosban él. A lakosság többi része mintegy 60 szigeten él, azonban hat olyan nagyobb sziget is van, amely a fővároshoz nem kapcsolódik közúton, itt a szigetlakók mintegy 10%-a él. (Márton 2011.)

1. térkép

Åland-szigetek

Forrás: nato.int/docu/review/2016/also-in-2016/security-baltic-defense-nato/EN/index.htm; Styxx 2012

A szigetcsoport nemzetközi helyzete rendkívül bonyolult, erre a politikai döntéshozók csak Finnország európai uniós csatlakozási tárgyalásainak megkezdésekor döbbentek rá. A terület nemzetközi helyzetét számos egyezmény alakította ki a 19. és a 20. században.

A szigetcsoport a múltban – haditengerészeti jelentősége miatt – gyakran okozott feszültségeket a térségben. Az Åland-szigetek része annak a területnek, amelyet Oroszország 1809-ben szerzett meg Svédországtól a frederikshamni béke értelmében; így Finnország többi részével együtt a félautonóm Finn Nagyfejedelemség része lett.

1832-ben Oroszország megindította a szigetek megerősítését Bomarsund hatalmas várának építésével.[13] Az erődöt a krími háború idején zajló balti hadjáratban, 1854-ben az egyesített brit és francia haditengerészeti és tengerészgyalogos erők foglalták el, majd rombolták le. Az 1856-ban megkötött párizsi béke előírta az Åland-szigetek demilitarizálását. (Gourdon 1857.)

[13] Bomarsund vára: Az erődítmény túl nagyméretű volt a szigetcsoport jelentőségéhez képest, és soha nem készült el teljes egészében. Az 1830-as években a szigeten állomásozó orosz katonák létszáma a felére csökkent, az erődítmény építése lelassult (a katonák ugyanis részt vettek az építésben). 1854-ben, amikor támadás érte a várat, még csak az egyötöde volt készen. Két évvel később a sziget elvesztette a leszereléssel katonai jelentőségét.

1917-ben Finnország kapta meg a szigetek tulajdonjogát, azonban a párizsi békeszerződéshez fűzött nyilatkozatban foglaltakat megerősítették: ez lett az ålandi szuverenitás közjogi alapja. Az 1856-ban megkötött békeszerződés rendelkezései még érvényben voltak az „európai érdekeknek" megfelelően, ezt szélesítették ki az első világháború után. 1921. október 20-án a Genfben tartott konferencián kimondták, hogy a szigeteket nemcsak leszerelni, hanem semlegesíteni is kell.[14] Ugyanakkor az *Åland-egyezménynek* nem volt tagja a szovjet Oroszország, így a szerződés elégtelen volt, hiszen nem kellett betartania. Azonban előnye is volt, mert lehetővé tette a finn és svéd katonai körök közötti nem hivatalos kapcsolatfelvételt is. A szigetcsoport jelentősége – Németország megerősödésével és a Szovjetunió balti-tengeri megnövekedett katonai tevékenységének következtében – az 1930-as években ismét felértékelődött. Finnország és Svédország is félt Németország, valamint a Szovjetunió közötti versenytől, hiszen mindkét országnak megvolt a katonai ereje, hogy elfoglalja a szigeteket. Az Åland-szigetek stratégiai helyen fekszenek, ugyanis mindkét nagyhatalomnak előretolt támadási pozíciót jelentett. Ezek a körülmények vezettek el a Finnország és Svédország közötti tárgyalásokhoz, amelyek a szigetcsoport közös védelméről szóltak. A tárgyalások eredményeként 1939-ben megszületett a *Stockholm-terv.* (Dyke 1997, 5–6.) E dokumentum szerint a két ország, amennyire lehetséges, tiszteletben tartaná az 1921-es egyezményt, azonban a szigeteket megvédte volna a meglepetésszerű támadásokkal szemben. A közös védelmi terv lehetővé tette volna Finnország számára a déli szigetek megerősítését. Mindez azt jelentette a gyakorlatban, hogy erődítmények kapcsolódtak volna a finn és a svéd partokhoz, amelyek tüzérségi védelmi pozíciók hálózatát hozták volna létre. A terv tartalmazta a csak az Åland-szigeteken bevezetett kötelező katonai szolgálatot. A terv jelentős ellenkezést váltott ki a szigetlakókból. Ugyanakkor a megállapodás aláírói nem ellenezték a koncepciót, azonban a Szovjetunió – amely nem volt az aláírók között – ellenezte az erődítményrendszer létrehozását. Molotov külügyminiszter azt állította a tervről, hogy a szigetek védelmének legrosszabb alternatívája, ha a megerősített szigetcsoportot elfoglalja egy ellenséges hatalom, éppen

[14] A konferencián részt vett és az egyezményt aláírta: Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Olaszország, Lettország, Lengyelország, Svédország és az Egyesült Királyság. Oroszország nem vett részt a konferencián, mert az európai hatalmak nem tekintették szuverén államnak az 1917-es forradalom után.

ezért a Szovjetuniónak is részt kell vennie a szigetcsoport védelmében. Mivel nem született megállapodás, így a terv végrehajtását elhalasztották. Finnországban a Svédországgal kialakuló védelmi együttműködést élénk vita kísérte. Finnország érdeke az volt, hogy Svédország a katonai szövetségese legyen, azonban a megvalósítás körül számos gyakorlati probléma adódott. Az egyik legnagyobb nézetkülönbség abban mutatkozott meg, hogy Svédország Németországban látta a legnagyobb fenyegetést, míg Finnország a Szovjetunióban. Ezen körülmények között kevés lehetőség adódott a szövetség megkötésére, azonban az Åland-szigetek ügye egy ilyen lehetőség volt. Bár a finn külpolitika skandináv irányultsága megmutatkozott már ebben az időben, a szovjet külpolitikai lépések igyekeztek megakadályozni a katonai együttműködést. Bár az Åland-szigetekkel kapcsolatos szovjet állásponttal kapcsolatban nincs egyetértés a történészek között, mégis két okot valószínűsítenek: az *egyik,* hogy a Szovjetunió tartott tőle, hogy Németország hídfőállást alakíthat ki egy Leningrád elleni támadáshoz, a *másik* pedig, hogy el akarta szigetelni Finnországot skandináv szomszédaitól. A szovjet külpolitikai lépéseket siker koronázta. 1940. október 22-én Moszkva aláírta a szigetcsoport demilitarizálásáról szóló egyezményt. A megkötött szerződés csak a szigetek demilitarizálására vonatkozott, nem pedig a semlegességre, mégis a legfontosabb kiegészítése arról szól, illetve szólt, hogy a szigeteket nem lehet külföldi fegyveres erők rendelkezésére bocsátani. Ez az egyezmény meghiúsította a közös svéd–finn tárgyalásokat a szigetek védelméről. Habár a szigetcsoport helyzetével kapcsolatos viták időről időre fellángoltak, az 1921-ben megkötött Åland-egyezmény adja a szigetcsoport jelenlegi szuverenitásának alapját, amelyet az Európai Unió is elismer. Itt kell megjegyezni, hogy az egyezmény IV. cikke Finnország számára különleges jogokat biztosít. Ezek pedig a következők:

- a közrend és a közbiztonság fenntartásához az ålandi rendőrség mellett, amennyiben a különleges körülmények megkövetelik, ideiglenes jelleggel fegyveres erőt állomásoztatni;
- Finnország fenntartja a jogot, hogy egy vagy két hadihajót az ålandi vizekre küldhet. Amennyiben a zónában kell tartani hajókat, vagy más típusú hajókat küld, azok teljes tömege nem haladhatja meg a 6000 tonnát;
- idegen haderőnek nem adható meg a zónában tartózkodás joga, amennyiben a finn haditengerészet már az övezetben tartózkodik;

- leszállás nélkül a finn légierő és haditengerészet gépei átrepülhetik az övezetet.

A finn Téli Háború alatt és után, valamint az 1947-ben Párizsban aláírt békeszerződésben megerősítették a szigetcsoport közjogi helyzetét.[15] A következő évtizedekben ritkán foglalkoztak a kül- és biztonságpolitikai szakemberek az Åland-egyezménnyel. Mindez annak volt köszönhető, hogy a szigetcsoport helyzete az 1940-es évektől az 1980-as évekig nem változott meg. Azonban a hidegháborút követően a Balti-tenger medencéjének stratégiai helyzete is átalakult. A stratégiai pozíciók a Balti-tenger déli részére helyeződtek át. Finnország pufferállam szerepe a két nagyhatalom között megszűnt, ugyanakkor Kalinyingrád felfegyverzése miatt Finnország pozíciója tovább romlott. Bár a stratégiai átrendeződés megtörtént, a jelenleg fennálló status quót egyik állam sem szeretné megváltoztatni, ennek ellenére át kell tekintenünk a szigetcsoport finnországi státuszát és csatlakozását az Európai Unióhoz, hogy teljes képet kapjunk az átmeneti időszak finn biztonság- és védelempolitikájáról.

A szigetcsoport finnországi autonóm státuszát 1920-ban fogadták el, amelyet azóta 1951-ben és 1993-ban módosítottak. A finn parlament 1922. június 9-én tartott először Åland-napot a parlamentben. (Halmesvirta 2002.) Az autonómiatörvény szabályozza Finnország és az autonóm szigetcsoport közötti hatáskörök felosztását. A szigetcsoport autonómiája azt jelenti, hogy a mindennapi élethez nélkülözhetetlen területeken a tartomány parlamentje alkotja a jogszabályokat. A tartomány kormányzója, akinek helyzete egy speciális kapcsolatot teremt a szárazföldi Finnországgal, képviseli a tartományt a finn parlamentben. A szigetcsoportnak önálló, 30 tagú parlamentje van, amelynek tagjait négyévente választják. Az ålandi politikai pártok képviseltetik magukat a finn parlamentben is. (*The special status of the Åland Islands* s.a.) A tartományi kormány nyolctagú, amelynek elnöke a tanácsosi címet viseli. A tartományi autonómia legfontosabb letéteményesei a jogi és közigazgatási intézmények, amelyeknek célja, hogy a svéd nyelv helyi változatát, a kultúrát és a szokásokat megőrizzék. Mindezeknek a céloknak az alapja a Népszövetség 1921-ben Genfben meghozott határozata, amelyben külön-

[15] Lásd bővebben az 1940-ben, 1944-ben, 1948-ban megkötött Finnország és Szovjetunió közötti kétoldalú egyezményeket.

leges követelményeket fektettek le főként a nyelv, a földtulajdon, a szavazati és kereskedelmi jogok gyakorlására.

Az autonómiatörvény (Åland Lagting s.a.) következtében létezik egy úgynevezett ålandi identitás, amelyet megkülönböztetnek a finntől. Ez egyfajta regionális állampolgárságként is értelmezhető, hiszen csak az lehet ålandi polgár, aki minimum öt éve a szigetcsoport valamelyik településén él, és megfelelően beszéli a hivatalos nyelvet, a svédet. A gyermekkorúaknál is van egy ilyen szabály, amely szerint a gyermek csak akkor lehet ålandi lakos, ha van állandó lakcíme és szülei valamelyike is a szigetcsoport lakója, valamint finn állampolgár. A parlamenti és a helyhatósági választásokon csak ezek a személyek vehetnek részt.

A szigetcsoport gazdasági szempontból is eltér Finnország többi tartományától. A tartomány részesedik a finn adókból, vámokból és egyéb befolyó díjakból, illetve költségvetési térítésekből, amelyek elosztását a helyi parlament felügyeli. Az elmúlt évtizedekben a szigetcsoport gazdasága fejlődésnek indult. A fejlődés három főbb tényezőnek köszönhető: egyrészt a szigetcsoport különleges jogi státuszának, másrészt a közlekedésnek, harmadrészt pedig a koncentrált elhelyezkedésnek. Ezek a tényezők az elmúlt évtizedekben anélkül segítették a fejlődést, hogy a szigetcsoport lakosságszáma jelentősen megváltozott volna. A kompközlekedés megindulása Helsinki, Mariehamn és Stockholm között elősegítette a turizmus fejlődését. Ugyanakkor a hajózásból és a légiközlekedésből származó bevétel szintén a szigetcsoport gazdaságát erősíti. A légiközlekedést kizárólag az Air Åland bonyolítja le a szigetcsoport és a szárazföldi Finnország között. Elmondható azonban, hogy a szigetcsoporton nem alakult ki különleges gazdasági modell, a hagyományos gazdasági ágak átalakulásával és az infrastruktúra fejlődésével a turizmus is növekedésnek indult.

Az Åland-szigetek autonómiája nagyon erős alkotmányos védelmet élvez, és csak a finn alkotmány hatályon kívül helyezésével, továbbá az ålandi parlament egyetértésével lehet megváltoztatni. Az alkotmányos védelmet élvező autonómia és a szigetcsoport közjogi helyzete akkor került ismét a nemzetközi figyelem középpontjába, amikor Finnország benyújtotta csatlakozási kérelmét az Európai Uniónak. Már a csatlakozási tárgyalások korai szakaszában kiderült, hogy azok a nemzetközi szerződések, amelyek egy igen bonyolult rendszerben meghatározzák a szigetcsoport jelenlegi nemzetközi helyzetét, ellentétesek az Európai Unió célkitűzéseivel. Az Åland-szigetek autonómiája és a határok nélküli belső piac kialakítása – ahol az áruk, szolgáltatások, a személyek és a tőke

határok nélkül mozoghatnak – nem egyeztethetők össze, továbbá az autonómiatörvény által meghatározott regionális állampolgárság sem tartható fenn. Mivel a problémák már a csatlakozási tárgyalások korai szakaszában jelentkeztek, így Finnországnak választania kellett – az ålandi parlament jóváhagyásával – egy stratégiát, amelynek mentén képviseli a szigetcsoport érdekeit, és amely összeegyeztethető a nemzetközi szerződésekben foglaltakkal. Két megoldás körvonalazódott ebben az időszakban a szigetcsoport helyzetére. Az első lényegében figyelmen kívül hagyja a szigetcsoport nemzetközi jogi helyzetére vonatkozó rendelkezést, és az Åland-szigetek az Európai Unió részévé válnak. Az autonómiatörvényben meghatározott területekre pedig valamilyen különleges státuszt fognak alkalmazni. A második pedig, hogy a szigetcsoport kívül marad az Európai Unión, úgy, mint a dán autonóm területek. Azonban a második út nem volt járható, hiszen a szigetcsoport kapcsolatait az Európai Unióval akkor is meg kellett volna határozni. További nehézséget jelentett, hogy az autonómiatörvényben meghatározott területekre az Európai Uniótól mentességet kellett kiharcolni. Az ålandi parlament által kért mentességek:

- intézkedések annak érdekében, hogy a szigetcsoport svéd egynyelvű nemzeti kisebbsége fennmaradjon;
- jog arra, hogy a regionális állampolgárság és a speciális adó- és vámszabályok fennmaradnak;
- az Åland-szigetek nemzetközi státuszának megerősítése és annak biztosítása, hogy továbbra is demilitarizált övezet marad;
- az Európai Unió vegye át a Népszövetség szerepét az esetlegesen felmerülő konfliktusokban Finnország (szárazföldi országrész) és a szigetcsoport között, valamint biztosítsa az 1921-ben létrejött szerződés által adott garanciákat.

Természetesen ezek olyan, a csatlakozás szempontjából fontos kérdések, amelyek éles ellentétben álltak az Európai Unió gyakorlatával, hiszen a korábbi bővítések kapcsán az EU csak átmeneti mentességeket adott a csatlakozni szándékozó államoknak. Finnország az 1993-ban megkezdődött csatlakozási tárgyalásokon a szigetcsoport parlamentjének kívánságára az utolsó két pont kapcsán nyitva hagyta a tárgyalási pozíciókat. Az Európai Unió tárgyalói – miután áttekintették az Åland-szigetek különleges helyzetét – megértették, hogy a fennálló nemzetközi szerződések értelmében a szigetcsoport autonómiáját nem lehet megkérdőjelezni. 1993 júliusára nagyrészt megszületett a megállapodás az Åland-szigetek helyzetéről.

A finn csatlakozási szerződéshez egy kiegészítő jegyzőkönyvet is csatoltak, amely rögzíti az Åland-szigetek különleges státuszát. (*Kiegészítő jegyzőkönyv Finnország EU csatlakozási szerződéséhez* 1994.) Az Åland-szigetek európai uniós csatlakozásáról külön népszavazást tartottak 1994. december 26-án. Az ålandi lakosság 73,6%-a szavazott igennel, és 26,4% volt a nem szavazatok aránya. (*Åland in the European Union* 2013.) Így az ålandi parlamenti képviselők hozzájárulásukat adták az európai uniós csatlakozáshoz.

Ebben a fejezetben történelmi vázlat és az alapfogalmak meghatározásával mutattam be azt a kontextust, amely befolyásolta Finnország fejlődését a hidegháború ideje alatt és az úgynevezett átmeneti időszakban (1991–1994). Az ország semlegességi politikája a Szovjetunió árnyékában eltért más semleges államok politikájától, hiszen figyelembe vette a szomszédos nagyhatalom érdekeit és érzékenységét, ugyanakkor a nemzeti érdekek által meghatározott volt. A hidegháború időszaka alatt az ország önként vállalt semlegességi politikájának köszönhetően sikeres gazdasági kapcsolatokat épített fel az Európai Közösség államaival, valamint a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságának köszönhetően megőrizte politikai mozgásterét.

A 20. század utolsó évtizedében lezajlott politikai, gazdasági, társadalmi változások hatására Finnország kapcsolatot épített fel az Európai Unióval. A sikeres európai uniós csatlakozás alapvető feltétele a hosszú távú, nemzeti konszenzuson alapuló politika volt.

Bár Finnország már a hidegháború évtizedeiben részt vett az ENSZ által vezetett békefenntartó műveletekben, és jelentős mennyiségű tapasztalatot halmozott fel, részvételét e műveletekben és az ország biztonság- és védelempolitikájára gyakorolt hatásait a következő fejezetben ismertetem részletesen.

Vákát oldal

II. fejezet

Finnország szerepe a közös európai biztonság- és védelempolitikában

A finn biztonság- és védelempolitika átalakulása az európai uniós tagság első évében

A hidegháború után a biztonságpolitikai helyzet megváltozott: a korábbi kihívások közül számos kockázati tényező megszűnt vagy átalakult, és közben új biztonsági kihívások jöttek létre. Finnország arra törekedett, hogy megvédje a finn függetlenséget, valamint fenntartsa az ország semleges státuszát. A regionális biztonság szempontjából döntő jelentősége volt Finnországnak, hiszen belépése az Európai Unióba hatással volt Oroszországra, a balti államokra és az európai biztonságra általában. A regionális biztonsági percepciókhoz szorosan kötődve Finnország számára a politikai gondolkodás középpontjába a gazdasági problémák és az európai gazdasági integrációval kapcsolatos kérdések kerültek. A csatlakozás mégis inkább a centrum–periféria vagy a gazdag és a szegény nemzetek ellentéteként jelent meg. Annál is inkább így volt ez, mivel Finnország kívül állt a hidegháborús blokkokon és a gazdaság-biztonsági kérdések egyre nagyobb politikai és társadalmi kockázatként jelentek meg. Az ország számára az európai gazdasági periféria és a szomszédos orosz területeken tapasztalható bizonytalanság még inkább az európai központi területekhez csatlakozás igényét erősítette.

1995-re, amikor Finnország az Európai Unió tagja lett, már egy lényegesen megváltozott biztonsági környezet alakult ki, így tekinthetjük az ország belépését az új finn biztonságpolitika kiindulási pontjának is. Ennek alapját a gazdasági, társadalmi és technológiai fejlettségtől nagyban függő geopolitikai tényezők határozták meg. Finnország új geopolitikai helyzetét

széles, európai perspektívából nézve az északi, valamint a balti régió[16] határozta meg, amely közvetlen kapcsolatot jelentett Oroszország és a nyugat-európai államok között. Az északi, valamint a balti régió elhelyezkedésének geopolitikai szempontból azért volt kiemelt jelentősége, mert közvetlen kapcsolatot teremtett a nyugati gazdasági térség és a kelet-közép-európai, továbbá a kelet-európai országok között.

A kelet-közép-, illetve a kelet-európai államokban a hagyományos geopolitikai témák hangsúlyosan jelen vannak, míg ezzel ellentétben Finnország nemzetközi helyzetét a gazdasági, a regionális geopolitikai és a változó geostratégiai kérdések közül inkább utóbbiak határozták meg, hasonlóan más nyugat-európai országokéhoz.

Az északi, valamint a balti régió és benne Finnország helyzetét alapvetően a nagyhatalmi befolyási övezetek, illetve érdekek determinálják. Míg a nagyhatalmi övezet inkább politikai kategóriát jelent, addig a nagyhatalmi érdekek gazdasági, politikai és biztonsági kérdésként jelentek meg.

A régióban három, jelentős nemzetközi pozícióval rendelkező szereplőt lehetett azonosítani. Az első Oroszország, amely folyamatos és erős befolyást gyakorolt a régió keleti skandináv, továbbá balti államaira. A keleti skandináv államokra a bilaterális megállapodások, illetve az Európai Unióval megkötött szerződések révén, míg a balti államokra részben az ott élő orosz kisebbség helyzete és a fennálló gazdasági kapcsolatok által gyakorolt befolyást. A térség államainak biztonsági helyzetét meghatározó – *első* – tényező a kalinyingrádi övezet létrejötte Litvánia és Lengyelország között. A *második* az Európai Unió, amely meghatározó jelentőségű Finnország és Svédország számára, azonban a balti államok számára kisebb jelentőséggel rendelkezik. Az Európai Unió kialakuló közös kül- és biztonságpolitikája, amelyhez Finnország is csatlakozott, újabb befolyási lehetőséget teremtett a régióban. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni egyrészről az európai uniós tagsággal rendelkező Németországot, amelynek jelentős történelmi, geopolitikai érdekei voltak és vannak a balti államokban, másrészről Lengyelország kialakuló geopolitikai pozícióját sem. A *harmadik* az atlanti vagy inkább amerikai befolyás a térségre. Norvégia NATO-tagállam, míg Finnország és Svédország semleges, a balti államok pedig erősíteni szeretnék atlanti elkötelezettségüket.

[16] Északi, valamint balti régió: a megjelölés a skandináv államok (ebben az esetben: Norvégia, Svédország, Finnország) és a balti államok (Észtország, Lettország és Litvánia) területét jelenti.

Ugyanakkor Oroszország stabilitásának megőrzése és demokratizálódásának folytatása, valamint a Murmanszkban található nukleáris fegyverarzenál proliferációjának megakadályozása amerikai érdek volt.

Finnország új geopolitikai helyzetének *negyedik* meghatározó eleme az a tény volt, hogy a nyugati államok belátható időn belül nem akartak katonai garanciákat adni a balti államoknak. (Möttölä 2001b.)[17] Finnország ezzel szemben rendelkezett egy hiteles elrettentő erővel, amelyet a Szovjetunióval szemben a Téli Háborúban vívott ki (amilyen nem létezett az Oroszország és a balti államok között).[18] Míg Finnország nem volt tagja az Európai Uniónak, addig a térség többi állama számos együttműködést létesített a nyugati intézményekkel. Ebben a különleges geopolitikai helyzetben kellett Finnországnak meghatároznia biztonsági prioritásait.

Finnország tagságának első évében új biztonság- és védelempolitikai stratégiát dolgozott ki. (*Government Report Finnish Security and Defence Policy 1995* 1995.) A dokumentum meghatározza a finn érdekeket a megváltozott biztonsági környezetben, és megállapítja, hogy új közös biztonsági rend alakul ki Európában, amelynek alapját az emberi jogok, valamint a demokrácia jelentik. A stratégiai dokumentum nagyobb hangsúlyt helyez a regionális biztonsági kérdésekre, mint az általános európai biztonsági témákra. Ugyanakkor a stratégiában először jelenik meg a *katonailag el nem kötelezett* kifejezés, amellyel Finnország nyíltan felvállalja, hogy nem csatlakozik katonai szövetséghez. Az alapokmány szerint Finnországnak szüksége van a független katonai védelemre alapuló tradicionális katonai képességre, amelynek alapját a kötelező katonai szolgálatra épülő jelentős tartalékos állománnyal rendelkező hadsereg jelenti.

A stratégia III. fejezete foglalkozik a finn EU-tagságból következő biztonsági kihívásokkal. Ebben a részben a stratégia úgy fogalmaz:

> *„Finnország az Európai Unióhoz történő csatlakozásakor nem biztonságpolitikai szempontok alapján záradékolta a maastrichti szerződést. [...] Az Európai Unióhoz csatlakozott, »katonailag el nem kötelezett« Finnország aktív és konstruktív*

[17] Fordította a szerző.

[18] A Téli Háború után Oroszország elismerte Finnország katonai erejét és az ország védelmi képességeit. Ezt az elemét a finn biztonság- és védelempolitikának az Európai Unió is respektálta. Azonban a balti államok nem rendelkeztek ilyen hiteles védelmi képességekkel, mivel csak ebben a korszákban váltak újra függetlenné, és nem volt önálló haderejük. Ezt csak később kezdték el megteremteni.

> *szerepet vállal a közös kül- és biztonságpolitika végrehajtásában."* (*Government Report Finnish Security and Defence Policy 1995* 1995, 35.)[19]

Ez egyben azt is jelenti, hogy Finnország fenntartások nélkül elfogadta a maastrichti szerződés védelempolitikára és a védelmi szektorra vonatkozó részét is. A gyakorlatban ez azt is magába foglalta, hogy Finnország tagja lett az Európai Uniónak, és ezzel együtt hozzájárul egy olyan jövőbeni közös védelem kialakításához, amelynek célkitűzései nincsenek összhangban az ország védelmi prioritásaival. Finnország a közös európai védelempolitikához való óvatos reálpolitikai hozzáállását jól példázták a Finn Köztársaság korábbi elnökének, Martti Ahtisaarinak a szavai:

> *„A csatlakozás az Európai Unióhoz természetes választás volt számunkra. Az európai uniós tagság mindenekelőtt politikai megfontolás volt számunkra, most, hogy tagjai vagyunk, egyenrangú félként ülünk az asztalnál, ahol a ránk is vonatkozó döntések születnek. Ha az Európai Unión kívül maradunk, akkor csak elfogadhatjuk azokat a döntéseket, amelyekbe most van beleszólásunk."*[20] (Ahtisaari 1997.)

A kormányközi konferencia, 1996–1997

Finnország számára a maastrichti szerződés rendkívül fontos volt, mert mint katonailag el nem kötelezett EU-tagállamnak először volt lehetősége beleszólni a közös európai védelmi prioritások meghatározásába. Finnország hitt abban, hogy az 1996–1997-ben zajló kormányközi konferencián az új tagállamnak lehetősége van saját biztonsági prioritásain keresztül befolyásolni az Európai Unió jövőjét.

Maga a maastrichti szerződés (*Treaty of Maastricht on European Union* 2010) *rendelkezett úgy, hogy készüljön egy jelentés a szerződés végrehajtásának tapasztalatairól* (Gazdag 2005, 267.). Az 1996. március 29-re összehívott kormányközi konferencia célja tehát a szerződés által bevezetett

[19] Fordította: a Szerző.
[20] Fordította: a Szerző.

politikák és együttműködési lehetőségek felülvizsgálata volt. A szerződés rendelkezésének megfelelően a felülvizsgálati jelentés 1995 decemberére elkészült. A jelentéstevő Carlos Westendorp a közös kül- és biztonságpolitikáról (KKBP) szóló rész értékelésénél egy külön – csak a KKBP-ről szóló – dokumentumra is támaszkodhatott. (*Government Report Finnish Security and Defence Policy 1995* 1995.) A Westendorp vezette bizottság megállapította, hogy a KKBP legnagyobb hiányossága az Európai Unió külgazdasági-külkapcsolati, valamint külpolitikai dimenzióinak elválasztottságában van. A jelentés alapján a kormányközi konferencia tematikusan foglalkozott az Európai Unió és a Nyugat-európai Unió (NYEU) közötti kapcsolatokkal. A jelentéstevő szakértői csoport által kidolgozott és később elfogadott álláspont az lett, hogy a NYEU a válságkezelési kapacitások fokozatos kiépülésével olvadjon be az EU-ba. Ugyanakkor a szakértői csoport egyetértett abban, hogy az egyes államok nemzeti szuverenitását fenn kell tartani a védelmi kérdésekben, azonban a döntéshozásban a konszenzusos elvet javasolta. A maastrichti szerződés felülvizsgálatáról elmondható, hogy erősen visszaköszönnek benne a korábbi bővítési folyamat során kialakult álláspontok. (Gazdag 2005, 268.)

Finnország a tárgyalások megnyitása előtt elfogadott parlamenti jelentésben (*UaVM 7/1996* 1996) kiindulópontként határozta meg, hogy támogatja az EU közös kül- és biztonságpolitikáját úgy, hogy képes legyen hatékonyan reagálni a környezetében létrejövő válságokra. A dokumentum azt is kimondja, hogy világos koncepció mentén kell meghatározni a kollektív biztonsági érdekeket. A tárgyalások ideje alatt Finnország álláspontja nem változott meg a KKBP támogatásáról. Az egyes részkérdésekben viszont a saját biztonsági és védelmi percepciói motiválták végleges álláspontjának kialakításakor.

Finnország Svédországgal közösen javaslatot terjesztett be az Európai Unió válságkezeléséről a konferencián. (Vaahtoranta–Forsberg 2000.) A kezdeményezés célja egyértelműen az volt, hogy megakadályozza a közös európai uniós biztonság- és védelempolitika kialakítását, annak ellenére, hogy mindkét ország a hivatalos politikai kommunikáció szintjén támogatta azt. A két előterjesztő államnak sikerült elérnie, hogy a semleges államoknak is legyen beleszólásuk a közös kül- és biztonságpolitika katonai vállalásaiba is. Finnország számára a memorandum azért is volt fontos, mert semleges, vagyis katonailag el nem kötelezett államként szorongatott helyzetbe került. A finn társadalom mereven elutasította a katonai szövetséghez tartozást, ugyanakkor az ország az Európai Unióba belépéskor

kivételek nélkül elfogadta a maastrichti szerződést. Finnország számára mindez azt is jelentette, hogy el kellett a tárgyalások folyamán fogadtatnia a többi állammal, hogy a katonai válságkezelő műveletekben való részvétel teljesen elkülöníthető a közös kül- és biztonságpolitikai kötelezettségvállalásoktól. Ugyanakkor ez azt is jelentette, hogy katonailag el nem kötelezett államként nem szenvedhet hátrányt az Európai Unió által vállalt biztonsági garanciák megadásakor. Mindebben az is benne foglaltatott, hogy nem kellett érvényben levő biztonság- és védelempolitikájával ellentétes kötelezettségeket felvállalnia.

Mint a fentiekből is kitűnik, Finnország új tagállamként is képes volt proaktív politikával befolyásolni az Európai Unió jövőjét, annak ellenére, hogy a közös kül- és biztonságpolitika fokozatos fejlődését nem tudta megakadályozni. A felülvizsgálatban szereplő maastrichti szerződés J.4. cikke tartalmazta a petersbergi feladatokat, és az Európai Unió elfogadta a Nyugat-európai Unió katonai válságkezelésről szóló döntését, így ez bekerült az amszterdami szerződésbe, amelyet 1997. október 2-án írtak alá. (*Government Report Finnish Security and Defence Policy 1995* 1995.)

A hidegháború alatt képviselt semlegességi politika – amely sikeresnek bizonyult külpolitikai téren – a megváltozott geopolitikai viszonyok között már nem volt fenntartható. Finnország európai uniós tagsága szükségessé tette az ország politikájának átalakítását. Politikai síkon Finnország csatlakozott nyugati szövetségeseinek törekvéseihez, akik az egységesülő Európában is igyekeztek elkerülni az átalakuló Oroszország elszigetelődését vagy az országon belül a túlzott nacionalista tendenciák előtérbe kerülését. Finnország számára egyértelmű volt, hogy saját biztonsága szempontjából a regionális biztonságot, a független katonai védelmen alapuló, katonailag el nem kötelezett státuszt kell fenntartania. Ennek egyik magyarázata: az ország szempontjából kiemelkedően fontos, hogy Oroszország még mindig regionális katonai nagyhatalom, így a vele fenntartott kapcsolat meghatározó jelentőségű volt. A másik pedig, hogy Oroszország a finn európai uniós tagságot és ezzel együtt az Európai Uniót ne tekintse stratégiai kihívásnak. Kari Möttölä (2001b) írja egyik tanulmányában: „az európai uniós tagság hatásainak és a NATO-együttműködésnek a megjelenítése a finn biztonság- és védelempolitikában a változó európai biztonsági környezetnek köszönhető.”

Az új finn biztonság- és védelempolitikai stratégia

Finnország új biztonság- és védelempolitikai stratégiáját 1997 márciusában adták ki. (*Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus* 1997.) A dokumentum rögzíti, hogy a finn biztonságpolitika alapja továbbra is a biztonság átfogó megközelítése. Meghatározza azokat a tényezőket, amelyek kiemelten fontosak az érvénybe lépő stratégiában: katonailag el nem kötelezett státusz, független védelem és az európai uniós tagság. A dokumentum *Védelmi feladatok* című fejezetében úgy fogalmaz, hogy az európai országokban megvan az elkötelezettség a biztonsági problémák közös megoldására, ugyanakkor joguk és kötelességük a nemzeti védelem fenntartása. Ezzel szemben Finnországban megvan a politikai akarat a hiteles, független nemzeti védelmi képesség fenntartására. A független katonai védelem fenntartásának egyrészt történelmi gyökerei vannak, másrészt Finnország biztonsági környezetének értékelése mutat rá a szükségességére. Finnországot nem érte katonai fenyegetés, azonban stratégiai helyzeténél fogva biztonsági percepcióit mégis befolyásolja a NATO–Oroszország viszony, valamint a balti államok és Oroszország kapcsolatainak, illetve a Barents–Euro-Arktisz régió fejlődése. A dokumentum az ország európai uniós tagságát a politikai és gazdasági integráció szempontjából értékeli, miközben erőteljesen hangsúlyozza, hogy Finnország számára a tagság új lehetőségeket teremtett a nemzetközi események és kapcsolatok befolyásolására. Azonban azt is kijelenti, hogy az nem jár automatikus biztonsági garanciákkal, viszont az Európai Unió biztonsága elválaszthatatlan a tagállamok biztonságától. A dokumentum azt is kimondja, hogy Finnország támogatja az EU hatékony védelmi képességének létrehozását, ami megegyezik az ország érdekeivel. A stratégiában a NATO-val történő együttműködést lehetőségként kezeli és nem szükségszerűségként. Finnország és az átalakuló kelet-közép-európai országok NATO-val kapcsolatos álláspontja között az a különbség, hogy Finnországban nem volt a védelemmel kapcsolatos deficit, továbbá az együttműködés alapja inkább politikai, mint katonai. Ahogy a fentiekből is látható, a stratégia már egy teljesen megváltozott biztonsági környezetben készült, azonban nem szakított a korábbi finn politikai hagyományokkal, és inkább egy lassabban alkalmazkodó, pragmatikus politikán keresztül akarta elérni a kitűzött célokat.

Az európai uniós tagság biztonsági következményei

Finnország biztonság- és védelempolitikai koncepciója nem számolt azzal a lehetőséggel, hogy az ország európai uniós tagsága magával hozza a hagyományos értelemben vett kölcsönös biztonsági garanciákat abban az esetben, ha az országot agresszió érné.

Az Európai Unió a szolidaritás elve alapján inkább egy politikai, gazdasági közösség volt. Azonban az amszterdami szerződés értelmében segítséget nyújtanak a bajba jutott tagállamnak, amely természetesen nem jelent kizárólag katonai jellegű támogatást. Amennyiben az Európai Unió nem képes segítséget nyújtani, akkor más nemzetközi biztonsági szervezetekhez – például a NATO-hoz vagy az EBESZ-hez – fordulhat segítségért. Mindezen előzmények tudatában Finnország támogatta az EU közös kül- és biztonságpolitikájának fejlődését azzal a céllal, hogy növelje a hatékonyságát és a hitelességét. A közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) egyik vívmánya a közös biztonsági és védelmi dimenzió, amelynek a célja az önálló válságkezelő képesség megteremtése volt. Finn szempontból a kialakuló védelmi dimenzió jobb lehetőségeket kínált az Oroszország és a balti államok közötti kapcsolatok, illetve viták rendezésére. További fontos eleme a csatlakozásnak a finn külpolitika európaizálódása, amely lehetőséget biztosított az ország bilaterális kapcsolatainak megújítására. Azzal, hogy létrejött a KKBP biztonsági, valamint védelmi dimenziója, és ez vált az Európai Unió legfontosabb elemévé, a nemzetközi politikában átfogó, illetve megkerülhetetlen szereplővé emelte az EU-t. (Möttölä 2001b.) Biztonsági szempontból Finnország európai uniós tagsága lehetőséget teremtett arra is, hogy a számára fontos regionális vagy nemzeti politikákat európai szintre emelje. Mindez az ország aktív külpolitikájával együtt növelte az ország biztonságát is. A finn döntéshozókat nem zavarta az EU érdekorientált hozzáállása, mert hamar felismerték, hogy hosszú távon az integráció mélyítése hatással van a közös kül- és biztonságpolitikára, amelynek természetes velejárója a nemzetközi szervezetekben való részvétel.

Finnország számára egyértelművé vált, hogy az Európai Unió együttműködési kultúrája a biztonság és védelem területén inkább egyfajta alkufolyamat, mint problémamegoldás, támogatva a tagok között a kollektív döntéshozatalt. Ennek azért volt és van a mai napig jelentősége, mert számos olyan terület létezik az EU-n belül, amelyekben a döntések nemzeti hatáskörben születnek.

A brit–francia csúcstalálkozó, Saint-Malo, 1998

Az amszterdami szerződés nagymértékben megőrizte a meglevő status quót, így a kormányközi konferencia nem érte el a célját. A közös külés biztonságpolitikával kapcsolatos elvárások magasabbak voltak, mint amit az amszterdami szerződés ténylegesen megvalósított belőle. Ezért aztán a csalódás is lényegesen nagyobb volt, amikor kiderült, hogy a volt Jugoszlávia területén zajló válságban az Európai Unió képtelen katonailag sikeresen fellépni. A kudarc után és az amszterdami szerződés hatálybalépése előtt konszenzus alakult ki a tagállamok között arról, hogy meg kell teremteni az Európai Unió önálló katonai kapacitását. A vezető tagállamok, az Egyesült Királyság, Franciaország vagy Németország is a kezdeményezés mellé álltak.

Tony Blair brit miniszterelnök kifejezte csalódottságát, mert az Európai Unió képtelen volt cselekedni Koszovóban. Az 1998. december 4-én Saint-Malóban megrendezett brit-francia kétoldalú csúcstalálkozón megállapodtak abban, hogy:

> *„az Európai Uniónak olyan helyzetben kell lennie, hogy betölthesse szerepét a nemzetközi színtéren”,* továbbá *„az Unió képes legyen önálló fellépésre, melyet hiteles katonai erő támogat, rendelkezzen az alkalmazáshoz szükséges döntéshozatali eszközökkel és álljon készen az erő alkalmazására, hogy reagálhasson a nemzetközi válságokra. Európának megerősített fegyveres erőkre van szüksége, amelyek gyorsan válaszolhatnak az új kockázati tényezőkre, és amelyeket erős és versenyképes európai védelmi ipar és technológia támogat.”* (Vincze et al. 2003a, 72.)

A csúcstalálkozó közös nyilatkozatára reagálva a finn külügyminiszter, Tarja Halonen egy újságcikkben (Helsingin Sanomat, 1998 decembere) emlékeztetett arra, hogy az Európai Unió legfontosabb feladata a védelem terén a közös válságkezelési képesség és nem a közös védelempolitika megteremtése. A cikkben megerősítette azt is, hogy a petersbergi feladatok az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának központi elemeit képezik. Hozzátette, hogy a válságkezelésre a felkészülésnek önkéntesnek kell lenni, függetlenül attól, hogy az adott tagállam NATO-tag-e, vagy sem. Továbbá megjegyezte azt is, hogy szükséges az ENSZ-mandátum

a válságkezelő műveletek végrehajtásához, és a fejlődő EU- és NYEU-struktúrákat közelíteni kell a NATO-hoz. Finnország nem zárkózott el az EU–NATO-kapcsolatok szorosabbá tétele elől, mert úgy gondolta, hogy az EU a válságkezelésben játszik szerepet, míg a NATO feladata a kollektív védelem biztosítása. Ez a szervezetek közötti munkamegosztás nem befolyásolja a katonailag el nem kötelezett státuszát.

Finnország reakciója azért volt fontos, mert jól mutatja, hogy egy kis ország is képes aktív külpolitikával sikeresen képviselni érdekeit és meghatározni pozícióját. Továbbá mutatja az ország elkötelezettségét az Európai Unió mellett, valamint azt a pragmatikus, a hagyományokra építő politikát, amely jellemezte és jellemzi ma is az országot. Ugyanakkor rámutat arra a kettős hozzáállásra is, amely legegyszerűbben az *opt-in/opt-out* megoldásként írható le. Vagyis *opt-in* (egyetértés és támogatás), amikor az ország tágabb politikai mozgásteréről és befolyásáról van szó, és *opt-out* (kimaradás) minden olyan kérdésben, amely ellentétes a kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégiával.

Az Európai Tanács kölni ülése, 1999

Finnország számára az 1999. június 3–4-e között Kölnben megrendezett Európai Tanács-ülés és az utána kiadott zárónyilatkozat politikailag elfogadható volt. A tagállamok megállapodtak, hogy

> *„közös kül- és biztonságpolitikánk céljainak megvalósítása és egy közös védelempolitika fokozatos megvalósítása során a Tanácsnak rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy az Európai Unióról szóló szerződésben petersbergi feladatokként meghatározott, a konfliktus-megelőző és válságkezelő feladatok teljes skáláját érintően döntést hozzon. Ennélfogva az Uniónak rendelkeznie kell önálló műveleti képességgel, amelyet hiteles katonai erő támogat, az ezek használatához szükséges döntéshozatal eszközeivel és a készséggel egy ilyen döntés meghozatalához.”* (Vincze–Póti–Tálas 2003b, 74.)

Ezzel a nyilatkozattal az Európai Tanács kimondta, hogy szükséges az európai biztonság- és védelempolitikai együttműködést tovább mélyíteni. Finnország számára a kölni csúcstalálkozón kiadott nyilatkozat azért

volt elfogadható, mert tartalmazott egy számára nagyon fontos kitételt: „hatékony EU-vezetés alatt álló válságkezelést szeretnénk kifejleszteni, amelyben az EU-műveletek során az Európai Unió NATO-tagállamai, valamint a semleges és a Szövetségen kívül álló tagállamai egyenlőként vehetnek részt". (Vincze–Póti–Tálas 2003b, 75.) Finnország szempontjából vizsgálva a dokumentumot kijelenthetjük, hogy a katonailag el nem kötelezett státuszát a közös védelempolitika mélyítése nem érinti. Ugyanakkor a nyilatkozat tartalmazza azt is, hogy elő kell készíteni azokat a feladatokat, amelyeket a NYEU-tól át kell venni, hogy az Európai Unió maradéktalanul végre tudja hajtani a petersbergi feladatokat, és akkor a „NYEU – mint szervezet – betöltötte célját, rendeltetését." (Vincze–Póti–Tálas 2003b, 75.)

A finn biztonság- és védelempolitika szempontjából az amszterdami szerződésben és a kölni nyilatkozatban foglaltak okoztak nehézséget. Az Európai Unió és a Nyugat-európai Unió de facto egyesülése folyamatos politikai nyomás alá helyezte az országot, egyrészt azért, mert a válságkezelő feladatok végrehajtásához szükséges volt az ország katonai képességeinek fejlesztése és együttműködése más országokkal. Másrészt a katonailag el nem kötelezett státuszát alátámasztó nemzeti védelmi képességet az együttműködés átalakulásával újra kellett definiálnia. Paavo Lipponen miniszterelnök (1995–2003) kormányzati programjában ezt megtette, alkalmazkodva a kialakult nemzetközi helyzethez. A kormányprogramban a *független védelem* helyére a *hiteles védelem* került. A finn kormány azonban sietve kinyilvánította, hogy a megfogalmazás változása nem jelenti Finnország biztonságpolitikájának korrekcióját: az ország orientációja nem változott meg, és továbbra sem csatlakozik katonai szövetséghez. Finnország nemzetközi megítélése szempontjából ez a politikai változás azt jelentette, hogy az ország kész alkalmazkodni az EU biztonság- és védelempolitikai fejlődéséhez, továbbá szolidaritást vállal a többi tagállammal. Bár a Lipponen-kormány kijelentése – hogy nem változott az ország biztonságpolitikai orientációja – érvényben volt, mégis a hiteles védelem lett a biztonságpolitika alapja. Ez azt jelentette, hogy a jövőben képes elfogadni más országok katonai segítségét.

A kölni nyilatkozatban az Európai Tanács felkérte Finnországot, hogy mint az Európai Tanács soros elnöke vigye tovább a munkát az Általános Ügyek Tanácsában, és az Európai Tanács helsinki értekezletén számoljon be az elért eredményekről.

Finnország az Európai Tanács elnöke, 1999

Finnország az Európai Unióba történt belépése óta először 1999-ben vette át az Európai Tanács elnöki tisztét. Az ország számára a pozíció számos – elsősorban politikai – szempontból nagy lehetőséget adott, ugyanakkor jelentős feladatokat is rótt rá. A finn európai uniós elnökség legfontosabb feladata a kölni nyilatkozatban és az amszterdami szerződésben foglalt célok megvalósítása, vagyis a közös kül- és biztonságpolitika további fejlesztése volt. Ugyanakkor Paavo Lipponen a parlament előtt elmondott beszédében kijelentette, hogy erősíteni kell a hatékonyságot és a nyitottságot, valamint szükséges az Európai Unió bővítése, hogy biztosítani lehessen a jólétet, valamint a stabilitást Európában. (*Statement by Prime minister to Parliament…* 1999.) A kormányfő beszédében kitért arra is, hogy Finnország szempontjából egy erős, az integráció magas fokát elérő Európai Unió egybeesik az ország biztonsági érdekeivel. Kifejtette azt is, hogy a finn nemzeti érdekek érvényesítése szempontjából az európai uniós tagság előnyökkel jár. Továbbá hangsúlyozta, hogy az elnökséggel járó feladatok sikeres teljesítése növeli az ország tekintélyét, és egyben javítja nemzetközi megítélését is. Bár a finn elnökség fő feladata a közös kül- és biztonságpolitika volt, mégis az aktív finn külpolitikának sikerült egy számára rendkívül fontos témát, az *Északi Dimenzió* kérdéskörét elfogadtatni az Európai Unióval. Az Északi Dimenzió feladatait Paavo Lipponen terjesztette elő 1997-ben. A kormányfő abból indult ki, hogy ha az Európai Unió rendelkezik a mediterrán térségre vonatkozó átfogó politikai célkitűzésekkel, illetve fejlesztési stratégiákkal, többek között a környezetvédelem, a gazdaság, a telekommunikáció és a nukleáris biztonság területén, akkor az északi régióra is lehet egy ilyen átfogó európai politikát kidolgozni. (Ojanen 1999, 13–26.) Az északi régió kérdésköre a skandináv és a balti államok, a barents-tengeri régió, Északnyugat-Oroszország, Skócia, Kanada és az Amerikai Egyesült Államok északi területét is érinti. Mivel a térség rendkívül gazdag természeti erőforrásokban és rendkívül sérülékeny a természeti környezete, ki van téve nukleáris biztonság szempontjából számos veszélynek, így nemcsak a térség országainak, hanem az európai kontinens országainak is fontos a térségben felmerülő kérdések kezelése. Finnország számára azonban volt egy másik előnye az északi régióról szóló politika elfogadtatásának, mégpedig az, hogy Oroszországot integrálja az együttműködésen keresztül az európai intézményekbe. Finnország számára ez a kezdeményezés azért is volt fontos, mert ráirányította a figyelmet keleti

határának – amely már az Európai Unió határa is – problémáira is. Az Unió számára azért tudta fontossá tenni az Északi Dimenzió politikáját, mert számos olyan célkitűzése volt, amelyekkel a legtöbb EU-tagállam számára elfogadhatóvá, illetve a kialakítandó EU–Oroszország együttműködésben érdekeltté vált. Paavo Lipponen kormányfő úgy gondolta, hogy az Északi Dimenzió politikája része az Európai Unió külkapcsolatainak és annak a célkitűzésnek, amely az Uniót globális szereplővé teszi.

Az Északi Dimenzió politikája az elfogadása után számos kezdeményezésben és intézményben jelent meg. Ennek a politikának köszönhetően alakult meg a Balti-tengeri Tanács, a Barents Euro-Sarkvidéki Tanács. Itt kell megjegyeznem, hogy mindkét regionális tanácsban részt vesz az Európai Unió, míg az Északi-sark Tanácsban nem. Az új regionális intézmények kialakításával a régió számos európai uniós programban is részt vett vagy vesz.[21]

Finnország számára Oroszország helyzete is rendkívül fontos volt. Érzékenyen reagált az Európai Unió és Oroszország között kialakult kapcsolatokra. A finn kormány kijelentette, hogy biztonsági szempontból Európa számára az Oroszországgal kialakított kapcsolat stratégiai jelentőségű. Finnország az Északi Dimenzió célkitűzéseinek megfelelően próbálta meg kapcsolatait fejleszteni, és ugyanakkor részt vett az Európai Unió Oroszországgal kapcsolatos stratégiájának előkészítésében is. Az ország célja az volt, hogy a stratégia fejlessze az orosz civil társadalmat és kapcsolatait az Európai Unióval. Az Unió Oroszországgal kapcsolatos stratégiája azonban eltért minden eddigi dokumentumtól, hiszen nem egy Unión belüli régió támogatásáról szólt, hanem egy nem EU-tag országgal kötött megállapodás volt. Mindez egyben azt is jelentette, hogy az Európai Unió eddig külön pillérekben működő programjait koordinálni kellett, és egy programként kellett megjeleníteni. Finnország számára az Északi Dimenzió politika elfogadása egyben azt is jelentette, hogy biztonsági érdekeinek megjelenítése nem csak egy rövid távú, hanem egy hosszú távú együttműködésen alapuló feladat.

Finnország európai uniós elnökségének másik jelentős programpontja az Európai Unió bővítésének kérdésköre volt. (*Statement by Prime minister to Parliament…* 1999.) A bővítési folyamat azért is volt az ország számára jelentős, mert az Unióban meglevő intézmények és döntési mechanizmusok megváltoztatásával járt együtt. A bővítési folyamat előkészítése során

[21] Ilyen például: PHARE, INTERREG, TACIS.

világos célokat kellett meghatározni a csatlakozni kívánó országoknak, illetve elő kellett készíteni az Európai Unió intézményi reformját, ami finn szempontból azért volt jelentős, mert megváltoztatta a kisállamok helyzetét. Finnország támogatta a bővítési folyamatot. Az ország szempontjából elsősorban a balti államok felvételének volt jelentősége, hiszen a három állam felvételével a geopolitikai helyzet is módosult. Finnország a bővítési folyamat során azt az elvet képviselte, hogy mindegyik állammal felkészültségének megfelelően tárgyaljanak, ugyanakkor támogatta, hogy a bővítési folyamat gyors és átlátható legyen. A bővítés másik oka pedig az Unió intézményi reformja volt. Mivel a kandidáló államok mindegyike kisállam, így a határozott fellépés és az összefogás előnyösebb lehetőségek kiharcolását is jelentette.

Az Európai Tanács helsinki ülése, 1999

Finnország első uniós elnökségének végén, 1999. december 10-én és 11-én Helsinkiben rendezték meg az Európai Tanács csúcstalálkozóját. A találkozó legfontosabb kérdése a kölni csúcsértekezleten meghatározott célokkal kapcsolatos jelentés megvitatása volt. Az ülésen jóváhagyták „az Unió katonai és nem katonai válságkezelési képességének fejlesztéséről szóló jelentést, amely a megerősített közös európai biztonság- és védelempolitika része." (Vincze–Póti–Tálas 2003c, 75.) A tagállamok megállapodtak abban, hogy a kölni ülésen meghatározott vezérelveknek megfelelően javítják az európai válságkezelő katonai képességeket. A helsinki csúcstalálkozón konkrét megállapodás született a katonai képességek fejlesztéséről, amely az alábbiakat tartalmazta:

- az EU-irányítású műveletekben önkéntesen részt vevő tagállamok 2003-ra legyenek képesek egy 50–60 000 fős haderő 60 napon belül történő bevetésére és legalább egy éven keresztül való fenntartására, amely a petersbergi feladatok teljes skáláját képes ellátni;
- a Tanácson belül új politikai és katonai testületek, valamint struktúrák jönnek létre annak érdekében, hogy képessé tegyék az Uniót a fenti műveletek politikai irányításának, illetve stratégiai vezetésének ellátására, szem előtt tartva az egységes intézményi struktúrát;

- eljárásokat fejlesztenek ki az EU és a NATO közötti teljes körű konzultáció, együttműködés és átláthatóság kialakítása érdekében, figyelembe véve minden egyes tagállam szükségletét;
- meghatározzák azokat a struktúrákat, amelyek – megtartva az Unió döntéshozatali autonómiáját – lehetővé teszik, hogy a nem EU-tag európai NATO-tagállamok és más érdekelt országok is részt vehessenek az EU katonai válságkezelésében;
- létrehoznak egy nem katonai válságkezelési mechanizmust, amely segíti az Unió és a tagállamok rendelkezésére álló polgári, valamint katonai eszközök és erőforrások koordinációját, továbbá hatékonyabbá tételét. (Vincze–Póti–Tálas 2003c, 89.)

Finnország számára a helsinki csúcstalálkozón elért eredmények kihívást jelentettek a katonailag el nem kötelezett státuszának szempontjából. Ebben az időben úgy tűnt, hogy a tagállamok által megszavazott közös kül- és biztonságpolitika fejlesztése és az együttműködés mélyítése háttérbe szorítja az országot. Azonban a kiadott fejlesztési célokból az is kitűnik, hogy az európai válságkezelés a valóságban a védelmi erők integrációján, továbbá a közös európai biztonság- és védelempolitika megteremtésén túl egy szélesebb kontextusban érvényesül. A közös európai biztonság- és védelempolitika fejlesztése során egyre inkább kitűnt, hogy az EU kezdett egy önálló válságkezelő szervezetté válni, magába olvasztva a Nyugat-európai Unió intézményeit, mechanizmusait, illetve nyilvánvalóan mélyült az együttműködés az egyes országok között az integrációs folyamatban. Ennek következtében Finnországon is folyamatosan nőtt a nyomás az állandó jelleggel bővülő és mélyülő védelmi integráció miatt. Finnország számára gondot jelentett, hogy a kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégiája szempontjából elkülönítse azokat a feladatokat, amelyekben részt vehet (válságkezelő műveletek), továbbá amelyek egyértelműen a hagyományos védelmi kérdésekkel kapcsolatosak. Finnország ezt a folyamatosan fennálló dilemmát úgy hidalta át, hogy elfogadott egy rugalmas és az Európai Unió katonai dimenziójához igazodó politikát. Az ország úgy gondolta, hogy egy ilyen átfogó politika képes megjeleníteni a szükséges konstruktív megközelítést az európai integrációs folyamat valamennyi területén. Finn szempontból ezek a módosítások egyértelműen azt jelentik, hogy az ország nem tudott ellenállni a változó biztonsági együttműködésnek. Ugyanakkor arra is rávilágít a finn politika, hogy az alkalmazkodás és a biztonságpolitika módosítása elősegítette a finn nemzeti érdekek érvényesítését.

Meg kell említenem, hogy az európai védelmi együttműködés további fejlődése még okozhat problémákat, mivel ebben a formában egyelőre nem látható, hogyan alakul az Európai Unió védelmi rendszere és a NATO kapcsolata. Finn szempontból a védelmi együttműködésben további problémákat jelenthet, hogy szükséges-e az EU-nak az ENSZ vagy az EBESZ felhatalmazása a válságkezelő műveletek végrehajtásához. Finnországban az elfogadott, többször módosított *Békefenntartásról szóló törvény* (*Finnish Security And Defence Policy. Section III: International Crisis Management* 2001) ENSZ-, illetve EBESZ-felhatalmazáshoz köti a szerepvállalást. Éppen ezért, hogy az ország ne kerüljön abba a helyzetbe, hogy a közvélemény esetlegesen elutasít egy olyan műveletet, amely az ország megítélése szempontjából fontos lenne, a finn politikai réteg igyekezett különbséget tenni a *közös védelem* és a *közös védelmi politika* között. A finn politikai réteg *közös védelemként* értelmezte az integrált fegyveres erő kölcsönös segítségnyújtását egymásnak, míg a *közös védelmi politikán* a petersbergi feladatokon alapuló amszterdami szerződésben megjelölt célokat értik. (Ferreira-Pereira 2004.) Azonban itt szeretném megjegyezni, hogy a fenti megkülönböztetés nem egyértelmű, hiszen a válságkezelő feladatok is tartalmaznak katonai műveleteket. A finn álláspontra jobban rávilágít a külügyminiszter Erkki Tuomioja és Anna Lindt svéd külügyminiszter közös cikke, amely két újságban, a finn nyelvű *Helsingin Sanomat*ban és a svéd nyelvű *Hufvudstadsbladet*ben jelent meg. A külügyminiszterek azt írták, hogy az Európai Uniónak kell döntenie a polgári válságkezelés céljairól, és sürgették a polgári válságkezelő eszközök növelését, mert a miniszterek szerint csak a katonai válságkezelő eszközök alkalmazása nem elég. (Unto 2000.)[22]

Finnország számára – a korábbi válságkezelő műveletekben szerzett tapasztalatait is figyelembe véve – a polgári válságkezelő műveletek mindig nagyobb hangsúlyt kaptak, mint a katonai műveletek.

Finnország biztonság- és védelempolitikája az európai uniós tagságának első öt évében jelentős változásokon ment keresztül. Az ország az európai integrációhoz folyamatosan és rugalmasan alkalmazkodott, úgy, hogy közben katonailag el nem kötelezett státuszát megtartotta. A pragmatikus finn politika nem kívánta meg az országtól, hogy azonnali, politikai hagyományaitól gyökeresen eltérő európai uniós politikát folytasson. Finnország mint kisállam nagyon hamar megtanulta, hogyan tudja sikeresen képviselni

[22] Fordította: a Szerző.

nemzeti érdekeit a közösségen belül. A rugalmas alkalmazkodásnak köszönhetően olyan – regionális érdekeken alapuló – politikát is sikeresen emelt be az Európai Unió hivatalos politikái közé, amelyet részben saját nemzeti érdekei motiváltak, részben pedig Európa északi, valamint balti régiójának fejlődését is hosszú távon meghatározza. Ugyanakkor el kell mondani azt is, hogy az ország politikája gyorsan európaivá vált. A 2001-ben kiadott *Fehér könyv* így fogalmaz az Európai Unióról:

> *„Finnország biztonsági érdekeinek és céljainak megvalósításában egyre fontosabbá vált az Európai Unió szerepe. Finnország részvétele az EU közös kül- és biztonságpolitikájában kiegészíti saját nemzeti biztonságát, ugyanakkor képes erősíteni befolyását a nemzetközi politikában és saját biztonsági céljainak elérésében. Egy erős szolidaritáson alapuló EU előnyös Finnország számára: segít megelőzni a válságok kitörését és stabilizálni azokat a helyzeteket, amelyek hatással lehetnek az ország biztonságára, valamint az együttműködés javítja az ország válságkezelési képességét. Finnország mint az EU tagja szerepet játszik a vele szomszédos területek és egész Európa biztonságos és stabil fejlődésében."* (*Finnish Security And Defence Policy. Section III: International Crisis Management* 2001, 33.)

Mint az idézetből is kitűnik, a finn biztonság- és védelempolitika legfontosabb paraméterei átértékelődtek, anélkül, hogy a független katonai védelmet, illetve az ország katonailag el nem kötelezett státuszát fel kellett volna adnia. Finnország biztonság- és védelempolitikájára ebben az időszakban jellemző volt a rugalmasság, egészen addig képes volt képviselni az Európai Unió érdekeit, illetve nem vetett be nemzeti vétót, amíg az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának céljai összeegyeztethetők voltak a katonailag el nem kötelezett státuszával

Az Európai Tanács laekeni ülése, 2001

A Paavo Lipponen vezette kormány 2001. október 25-én jelentést nyújtott be a finn parlamentnek az *Európai Unió jövőjéről.* (*Government Report to the Parliament...* 2001.) A jelentés tartalmazta az Unió jövőjéről elfogadott

nizzai nyilatkozatra adott finn válaszokat. A finn kormány javaslatot tett arra, hogy a parlament hagyja jóvá a nizzai szerződés és a hozzákapcsolódó szerződések átvezetését a finn jogrendbe. Ugyanakkor a kormányjelentés tartalmazta, hogy a benyújtott dokumentum felkészülés az Európai Tanács laekeni ülésére, ahol várhatóan folytatódni fog a vita az Európai Unió jövőjéről. A kormányjelentés megállapította, hogy az Unió az európai független államokból és népekből kialakult közösség, amelynek az alapító szerződésekben meghatározott kérdésekben nemzetek feletti hatásköre van. Továbbá azt is kimondta, hogy az Európai Tanács egyes kérdésekben hozhat határozatot anélkül, hogy az alapszerződéseket módosítani kellene. A kormányjelentés részletesen kitért az Európai Unió fejlesztési irányaira is. Megjegyezte, hogy a gazdasági és monetáris unió létrejöttével, valamint az amszterdami szerződés bel- és igazságügyi részeinek közösségi joganyaggá válásával az Európai Unió elérte fejlődésének csúcspontját. Ezzel kapcsolatban a dokumentum kitért rá, hogy a felmerülő politikai kérdések szorosan összefüggenek a gazdaság fejlődésével, amely területen a tagállamok szeretnék megtartani döntési kompetenciáikat. Ugyanakkor az Európai Unió egy másik fejlődési iránya – amely nem kapott elegendő támogatást – egy erős föderalista állam kialakítása volt. A finn kormányjelentés szerint az Európai Unió jövőjéről szóló vita rendeltetése, hogy összehangolja a különböző politikai területeken a közösség és a tagállamok tevékenységét. A dokumentumban a finn kormány kijelentette, hogy:

> *„fontosnak tartja továbbfejleszteni az Európai Uniót minta független népek és tagállamok összetartó közösségét, és az EU járjon el hatékonyan és demokratikusan azokban az ügyekben, amelyekben a tagállamok hatásköreiket ráruházták.”* (*Government Report to the Parliament…* 2001.)

Mindezekből kiderül, hogy a finn kormány számára kiemelten fontos volt, hogy az Európai Unió fejlesztése gazdaságilag, társadalmilag megalapozottan, a szabadság, a jog és a biztonság figyelembevételével menjen végbe. A kormány által benyújtott jelentés tartalmazta azt a finn álláspontot, amely szerint az ország nyitott különböző lehetőségek megvitatására, amelyek célja az Európai Unió és a tagállamok közötti kompetenciák felosztása, azonban nagyon óvatos abban, hogy de facto meghatározzák az unió hatásköreit. Továbbá kimondja azt is, hogy az ország támogatja az Európai Unió alapszerződéseinek egy kötelező érvényű dokumentumban való

megjelenítését, amely tartalmazza az unió alapvető elveit, céljait, funkcióit és a hozzájuk kapcsolódó hatásköröket.

Finnország biztonság- és védelempolitikája szempontjából meghatározó volt a laekeni ülés, ahol megerősítették a Nizzában elfogadott megállapodásokat. Továbbá nyilatkozatot fogadtak el az Európai Unió jövőjéről (Vincze–Póti–Tálas 2003d, 281.), amelyben a tagállamok megállapították, hogy az unió ötven év folyamatos fejlődése után válaszút előtt áll, mert megteremtették a politikai uniót, és küszöbön áll az Európai Unió bővítése, amely végérvényesen lezárja az európai kontinens mesterséges megosztottságát. Az Európai Tanács megállapodott egy Európai Konvent összehívásáról annak érdekében, hogy az Európai Unió jövőjéről szóló vitákat – amelyek az európai polgárok számára egyszerűbb és a nemzetközi politika színterén érdekeit erősebben képviselő uniót jelentenek – sikeresen lebonyolítsa. Az Európai Konventnek három kérdéskört kell megvizsgálni:

1. Hogyan lehet az európai intézményeket közelebb vinni az Európai Unió polgáraihoz?
2. A kibővített Európai Unióban hogyan lehet a politikai döntéseket meghozni?
3. Hogyan válhat a nemzetközi politika színpadán az Európai Unió meghatározó szereplővé?

A felállítandó Európai Konvent elnökének az Európai Tanács Valéry Giscard d'Estaing-t, Jean-Luc Dehaene-t és Giuliano Amatót alelnöknek nevezte ki.

Laekenben a tagállamok az európai biztonság- és védelempolitikáról is elfogadtak egy nyilatkozatot, amelyben megállapították, hogy a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a műveleti képességek fejlesztésével az Európai Unió hatékonyabban vállalhat szerepet a válságkezelő műveletekben. A nyilatkozat azt is megállapította, hogy a katonai és rendőri képességek felajánlásáról tartott konferenciák eredményesek voltak, mert a tagállamok által felajánlott, önkéntes hozzájárulások segítették a kitűzött célok elérését. Ugyanakkor a dokumentum azt is kiemelte, hogy mindezekkel a képességekkel nem jön létre egy európai hadsereg. Továbbá azt is aláhúzta, hogy:

> *„Az Unió olyan válságkezelési struktúrákat és eljárásokat hozott létre, melyek lehetővé teszik számára az elemzést, a tervezést, a döntéshozatalt és – amennyiben a NATO mint olyan*

> *nem érintett – katonai válságkezelési műveletek megindítását és végrehajtását."* (Vincze–Póti–Tálas 2003e, 289–290.)

A dokumentum kitért arra is, hogy kiegyensúlyozottan kell fejleszteni a katonai és a civil válságkezelő képességeket az Európai Uniónak, továbbá folytatni kell a NATO-val, valamint a nem EU-tag európai NATO-tagállamokkal, Kanadával, Oroszországgal és Ukrajnával kötött megállapodások végrehajtását.

Az Európai Tanács thesszaloniki ülése, 2003

Az Európai Konvent 2002. február 28-án kezdte meg a munkáját, és a jelentését a Thesszalonikiben rendezett csúcstalálkozón terjesztette az Európai Tanács elé. Az Európai Konvent öt javaslatcsomagot dolgozott ki, amelyekben szerepelt az EU és a tagállamok hatásköreinek jobb elhatárolása, az Európai Unió jogi személyiséggel való felruházása, valamint az EU eszközrendszerének egyszerűsítése, az EU demokratizmusának, hatékonyságának és átláthatóságának növelése és intézményi szerkezetének javítása. Az Európai Tanács döntött arról, hogy az Európai Konvent által kidolgozott javaslatokat a következő kormányközi konferencián tárgyalják és a lehető legrövidebb időn belül aláírják a tagállamok. A csúcstalálkozón az Európai Alkotmánytervezetről szóló döntésen kívül határoztak az EU bővítéséről, a harmadik országokkal fenntartott kapcsolatokról, valamint a külkapcsolatokról, a közös kül- és biztonságpolitikáról, az európai biztonság- és védelempolitikáról is. (*Thessaloniki European Council* 2003.) A csúcstalálkozón elfogadták az EU biztonsági stratégiájára vonatkozó ajánlásokat, és a főtitkár feladatául szabták, hogy decemberre dolgozza ki a stratégiát úgy, hogy az Európai Tanács jóváhagyhassa. Ez utóbbi elfogadta az Elnökség jelentését az európai biztonság- és védelempolitikáról, egyben tudomásul vette, hogy az Európai Unió olyan katonai képességekkel rendelkezik, amelyek a petersbergi feladatok teljes skáláját lefedik, azzal a kitétellel, hogy az eddig felismert, hiányzó képességek számát csökkenteni kell. Azt is megállapította a csúcstalálkozó, hogy a civil válságkezelő műveletek kiemelt területein – a rendőrségi ügyek, a jogállamiság, a polgári közigazgatás, valamint a polgári védelem – fejlesztések történtek. Továbbá,

hogy az Európai Unió műveleti képességeit megerősítették három válságkezelő művelet beindításával.[23]

Az Európai Tanács elfogadta az erőszakos konfliktusok megelőzéséről szóló EU-program végrehajtásáról a görög elnökség jelentését, amelyben hangsúlyozták a regionális megközelítés fontosságát, külön kiemelve a Balkán térségét. Továbbá jóváhagyta a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló nyilatkozatot.

Az Európai Biztonsági Stratégia tervezetét 2003. december 12-én nyújtotta be az Európai Tanácsnak Javier Solana, az EU közös kül- és biztonságpolitikai főképviselője. A bevezetésben a stratégia emlékeztet arra, hogy a hidegháború lezárultával a biztonsági kihívások nem szűntek meg, hanem átalakultak, és a többpólusú világban a konfliktusok egy része az államokon belül zajlott és zajlik a mai napig. Az új biztonsági környezetben a területi konfliktusok csökkentik a stabilitást, tönkreteszik a gazdasági tevékenységet, csökkentve a területen élők megélhetési lehetőségeit. Mindezek az európai kontinenstől akár több ezer kilométerre zajló válságok hatással vannak az európai demokráciák biztonságára is. Természetesen nemcsak ezek a konfliktusok, hanem a terrorizmus, a szervezett bűnözés, valamint a gyenge államok és a rossz kormányzásból adódó válságok is befolyásolják az Európai Unió tagállamainak fejlődését. A dokumentum stratégiai célként jeleníti meg azt, hogy az Európai Unió a vele szomszédos területekre is terjessze ki a biztonsági zónát, hiszen a jól kormányzott államok biztonsági garanciákat adnak arra, hogy a konfliktusok távolabb maradnak az Európai Unió határaitól. További célként jelenik meg a globális fenyegetésekkel szemben egy hatékony, fejlett nemzetközi rend, amelynek kereteit az ENSZ Alapokmánya adja, és számos regionális szervezet segíti a nemzetközi rendszer működését, valamint a fenyegetésekkel való szembenézést is. A dokumentum kimondja, hogy „az Európai Unió hatékonyan részt vesz a terrorizmus, a proliferáció és a gyenge államok/szervezett bűnözés elleni harcban." (Vincze–Póti–Tálas 2003f, 396–404.)

A stratégia azt is bemutatja, hogy az átalakuló biztonsági környezetben az Európai Uniónak még aktívabb politikát kell folytatnia, hogy stratégiai céljait megvalósítsa, a közös kül- és biztonságpolitikának, továbbá az európai biztonság- és védelempolitikának össze kell hangolnia a rendelkezésre álló erőforrásokat azért, hogy a biztonsági kihívásokra

[23] Három misszió: az EU rendőri missziója Bosznia Hercegovinában; Concordia Macedóniában és az Arthemis a Kongói Demokratikus Köztársaságban.

megfelelő válaszokat tudjon adni. A finn külügyminiszter, Erkki Tuomioja a Finlandia palotában értékelte az elfogadott Európai Biztonsági Stratégiát:

> *„Az elfogadott stratégia nem forradalmi dokumentum, azonban kikristályosodik benne minden biztonsági kihívás, mellyel a 21. század elején Európának szembe kell néznie. Ez lehetővé teszi számunkra, hogy értékeljük az EU célkitűzéseit és szakpolitikáit azért, hogy az EU képességeit egy globális és átfogó biztonságpolitika megteremtésére használjuk."* (*Foreign Minister Erkki Tuomioja on the European Security Strategy* 2004.)

Mint a fenti idézetből is kitűnik, Finnország készen állt az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikájának támogatására. A finn és a svéd külügyminiszter egy közös cikkben üdvözölte az európai biztonság- és védelempolitika fejlesztését. (GOS s.a.) Finnország úgy gondolta, hogy az EU-nak egy mélyebb politikai együttműködést és egy erősebb európai válságkezelő kapacitást kell létrehoznia azért, hogy képes legyen sikeresen válaszolni a 21. század kihívásaira.

Finnországban választásokat tartottak 2003-ban. Paavo Lipponen helyett Matti Vanhanen lett a miniszterelnök. Az új kormány 2003. június 24-én mutatta be a kormányprogramot. (*The Government Programme of Prime Minister...* 2003.) A dokumentum első fejezete a kül- és biztonságpolitikáról szól, míg a második az Európai Unióval kapcsolatos kormányzati álláspontot ismerteti. A dokumentum kül- és biztonságpolitikai fejezete kijelenti, hogy Finnország aktív tagja az Európai Uniónak és elősegíti a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a transzatlanti kapcsolatok fejlődését. A finn kormány számára kiemelten fontos a skandináv régióban található államok közötti együttműködés, valamint az ország kiemelt figyelmet fordít a balti államokkal felépítendő együttműködésre, és Oroszországgal is folytatta a jó kapcsolatok kiépítését. Ugyanakkor kijelenti, hogy az ország olyan kül- és biztonságpolitikát folytat, amely erősíti a skandináv régiót és a nemzetközi biztonságot. A kormányprogram kiemeli, hogy a finn biztonságpolitika alapja továbbra is a katonailag el nem kötelezett státusz, amely a hiteles védelemre épül. A hiteles védelem alapja pedig továbbra is az általános hadkötelezettség. A kormányprogram értékeli a finn kül- és biztonságpolitika egészét, és az elkészült jelentést 2004-ben a parlament elé terjeszti. Finnország továbbra is hozzájárul a terrorizmus elleni küzdelemhez, valamint részt vett, illetve vesz az ENSZ, az EU, az Európai

Biztonsági és Együttműködési Szervezet és a NATO Partnerség a Békéért Programjának[24] égisze alatt a nemzetközi válságkezelő műveletekben. (*The Government Programme of Prime Minister...* 2003.)

Az Európai Unióról szóló fejezetben a kormányprogram így fogalmaz: „a kormány azt akarja, hogy az Európai Unió erősítse azon képességeit, melyek szükségesek az emberi fejlődés, az alapvető jogok, a jólét és a biztonság megőrzésében." (The Government Programme of Prime Minister… 2003.) A kormányprogram kedvezően ítéli meg az Unió bővítését. Kijelenti, hogy a bővülő EU-nak az Európai Konvent által megfogalmazott javaslatok alapján javítani kell a hatékonyságát és a döntéshozó kapacitását. A dokumentum kimondja, hogy „a kormány támogatja az Európai Unió új alkotmányos szerződését." (*The Government Programme of Prime Minister...* 2003.) A finn kormány támogatja az Európai Unió külkapcsolatainak fejlesztését azért, hogy az EU gazdaságilag és társadalmilag igazságos módon eljárva erősítse a nemzetközi biztonságot. A kormányprogram kiemeli, hogy az EU közös biztonság- és védelempolitikájának alapelveit és értékeit fejleszteni kell minden tagállamban. A kormány támogatja az EU közös biztonság- és védelempolitikáját, kiemelve, hogy a katonai és polgári válságkezelő célok valamennyi tagállamban közösek. (*The Government Programme of Prime Minister...* 2003.)

Kormányközi konferencia, 2003–2004

A laekeni csúcstalálkozó rendelkezett az Európai Konvent összehívásáról, amelynek az volt a feladata, hogy dolgozzon ki javaslatokat az Európai Unió jövőjéről. 2003. július 10-én az Európai Konvent elfogadta az alkotmányos szerződés szövegét, majd befejezte a munkáját. Miután a tagállamok megvitatták az alkotmánytervezetet, a 2003. október 4-én lezajlott kormányközi konferencián több vitás kérdést is meg kellett oldani. Ezek közül az egyik legfontosabb: a kisebb tagállamok ellenezték, hogy az Európai Tanácsnak egy állandó elnöke legyen, a tagállamok soros hathónapos elnöki mandátuma helyett. A másik nagy vitát kiváltó kérdés a szavazás metódusa miatt alakult ki, mert a legtöbb tagállam támogatta, hogy a minősített többségi szavazást meg kell tartani, ugyanakkor az adózás, a bevándorlás, a külpolitika és a kultúra területeire is ki kell terjeszteni.

[24] Partnership for Peace – PfP

Finnország és vele együtt Svédország is elutasította az Európai Konvent által benyújtott javaslatot, amely arról szólt, hogy egy strukturált együttműködésben csak korlátozott számú tagállam vesz részt, amelyek képesek a válságkezelő műveletek erőforrásait megteremteni.[25] Mindez Finnország és Svédország szempontjából azt jelenti, hogy a strukturált együttműködésben részt vevő államok meghoznak minden döntést az általuk vállalt válságkezelő feladatokról, illetve ők döntenek arról is, hogy más tagállam csatlakozhat-e hozzájuk. Ez a javaslat csökkenti a tagállamok közötti kohéziót a kül- és biztonságpolitika területén. Finnország megerősítette azt az elvet, hogy közös döntéssel kell támogatni a válságkezelő feladatokat, azonban a tagállamoknak maguknak kell eldönteni, hogy civil szakértőkkel vagy katonai alakulattal vesznek részt a konfliktuskezelésben. Finnország, mint katonailag el nem kötelezett állam úgy gondolta, hogy az Európai Uniónak továbbra is politikai és nem katonai szövetségként kell működnie a kölcsönös szolidaritás elve alapján, és a védelmi garanciákat is ezek alapján kell minden államnak megkapnia. Az alkotmányos szerződés védelmi garanciáról szóló cikkéről a finn külügyminiszter, Erkki Tuomioja fogalmazta meg a finn álláspontot:

> *„a kölcsönös védelem felveti az Európai Unió és a NATO, illetve a transzatlanti kapcsolatok kényes kérdését. Finnország számára magától értetődik, hogy ma Európában csak a NATO biztosíthat ilyen garanciákat. Ha Finnország fel akarná adni »katonailag el nem kötelezett« státuszát – ezt a lépést sem a szükség, sem a közvélemény nem igényli –, akkor a NATO-nál jelentkeznénk."* (Tuomioja 2003, 388–389.)

Finnország támogatta az új szolidaritási záradékot, amely az önkéntesség elvére épített, amely már létezett az Európai Unióban.

Finnország támogatta a 2003. december 4-én kezdődött kormányközi konferencián az alkotmánytervezet szövegének véglegesítését, azonban Svédországgal, Írországgal és Ausztriával közösen egy új szövegrészt javasolt a 40. cikk első bekezdésének:

---

[25] Strukturált együttműködés: Franciaország és Németország javaslata arról, hogy az európai védelempolitika fejlesztését egy központi országcsoport vezesse.

> *„Ha egy tagállam fegyveres agresszió áldozatává válik, kérheti, hogy a többi tagállam nyújtson számára segélyt és támogatást, minden rendelkezésére álló katonai vagy egyéb eszköz felhasználásával, az ENSZ alapokmányának 51. cikkével összhangban."* (Tuomioja et al. 2003, 29.) A végleges szövegbe azonban még egy mondat belekerült: *„Ez nem sértheti bizonyos tagállamok biztonság- és védelempolitikájának specifikus jellegét."* (*Kiegészítés az elnökségi javaslathoz* 2003, 306.)

Finnország szempontjából ez a bekezdés azért volt elfogadható, mert összhangban volt a kiadott biztonság- és védelempolitika stratégiájával, valamint az alkotmányban lefektetett elvekkel.

Miután a tagállamok megállapodtak a szövegtervezetről, a kormányközi konferencia véget ért. A *Szerződés európai alkotmány létrehozásáról* című dokumentumot 2004. október 29-én, Rómában írták alá.

A finn biztonság- és védelempolitika módosítása, 2004

A Matti Vanhanen vezette kormány által benyújtott kormányprogram 15. fejezete (*The Government Programme of Prime Minister...* 2003) tartalmazta a biztonság- és védelempolitikai stratégia felülvizsgálatát, valamint az erről szóló jelentés benyújtását a parlamentnek. Azonban az Európai Unióban lezajlott változások szükségessé tették a stratégia felülvizsgálatát. A kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia (*Finnish Security and Defence Policy 2004 – Summary* 2004) megállapította, hogy a mélyülő európai integráció, valamint az Európai Unió és a NATO bővítése és Oroszország átalakulása növelte a stabilitást a Finnországgal szomszédos területeken. Ugyanakkor azt is megállapította, hogy a nemzetközi helyzet változásával a globális problémák egyre nagyobb kihívás elé fogják állítani az országot. A dokumentum a legfontosabb veszélyforrásként a terrorizmust, a tömegpusztító fegyverek elterjedését és használatát, illetve a regionális konfliktusok kialakulását jelölte meg. A stratégiában hangsúlyosan jelent meg a terrorizmus elleni küzdelem. Finnország hosszú távú politikával támogatja a terrorizmus minden formája elleni küzdelmet, valamint a rendőrségi képességek fejlesztését a hatékonyabb fellépés érdekében. Finnország számára ezért nélkülözhetetlenek a két- és többoldalú együttműködések, a szomszédsági kapcsolatok, valamint a kötelező érvényű

regionális, illetve globális szerződések, eljárások. Ebben a kontextusban vizsgálva a stratégia kimondta, hogy Finnország számára az Európai Unió jelenti az elsődleges igazodási pontot, azonban a transzatlanti kapcsolat és a NATO szerepe a biztonság garantálásában kulcsfontosságú. Finnország fejleszti az együttműködést a NATO-val, részt vesz a Partnerség a Békéért Programjában, azonban a NATO-tagság továbbra is csak lehetőségként szerepel. A dokumentum kiemelte azt is, hogy az ország számára az Oroszországban lezajlott változások és a balti-tengeri régióban zajló katonai fejlesztések kiemelten fontosak. A finn biztonság- és védelempolitika továbbra is elsődlegesen az ország függetlenségének biztosítására, valamint a demokratikus értékek megvédésére helyezi a hangsúlyt. Mindennek alapja a hiteles védelem, a következetes külpolitika, az Európai Unió tagjaként elért erős nemzetközi pozíció és az aktív részvétel a közös kül- és biztonságpolitikában. Ugyanakkor a finn biztonság- és védelempolitika előtt álló legnagyobb kihívás a védelempolitika jelenlegi elveinek megtartása a változó nemzetközi viszonyok között.

A stratégia kimondta, hogy Finnország hozzájárul az Európai Unió biztonsági stratégiájának megvalósításához. Támogatja a bővítési folyamatot, hozzájárul az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának, továbbá közös biztonság-, valamint védelempolitikájának megvalósításához. Ezzel együtt az ország fejleszti válságkezelő képességeit, hogy képes legyen részt venni az Európai Unió válságkezelő műveleteiben. Finnország aktív és átfogó politikát folytat annak érdekében, hogy a konfliktusmegelőzés, valamint a válságkezelés elősegítse a biztonsági, illetve a fejlesztési célok megvalósulását. A stratégia kimondta, az ország fontosnak tartja a polgári és katonai akciók következetes végrehajtását a válságkezelésben. Kijelentette, hogy a kormány a polgári válságkezelésben felhasználható erőforrásokról dolgoz ki jogszabályokat, a katonai válságkezelési képességet pedig a megváltozott biztonsági környezettel összhangban alakítja ki. A dokumentum utalt arra is, hogy az ország katonai védelmét úgy kell alakítani, hogy képes legyen a területvédelmet, valamint az EU-tagságból származó kötelezettségeket kiszolgálni; továbbá az északi régió válságkezelő együttműködésében, illetve a NATO PfP programjában is képes legyen részt venni. Ennek a célkitűzésnek a megvalósítása érdekében fogalmaz a stratégia: *cél a hiteles nemzeti védelmi képesség, amely megakadályozza a finn területek elleni fenyegetéseket.* A védelem alapja pedig az általános hadkötelezettség és a területvédelmi rendszer, amely megköveteli a Finn Védelmi Erőtől a folyamatos szerkezetváltást. A Finn

Védelmi Erő irányítási és adminisztrációs rendszerét úgy kell átalakítani, hogy megfeleljen a biztonsági környezetben bekövetkező változásoknak. A haderőt regionális (mintegy 250 000 fővel) és operatív (mintegy 100 000 fővel) csapatokra kell osztani, a hadsereg fejlesztését pedig a haditengerészet és a légierő képességeire kell koncentrálni.

A 2004-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia keveréke a korábbi és a megváltozott biztonságpolitikai környezetről vallott nézeteknek. Az új hangsúlyok a globális kihívásokon vannak, míg a régi gondolkodás alapját a hagyományos területvédelemről szóló védelmi képesség megjelenítése jelenti. A dokumentum nagy hangsúly fektet az Európai Unióról szóló részre, mert, ahogy fogalmaz: *ez a kapcsolat jeleníti meg Finnország biztonsági érdekeit.* Ugyanakkor, míg a hidegháború évtizedei alatt az ország nemzetközi szervezetekben betöltött tagsága és a semlegességi politika volt a finn külpolitika legfontosabb eszköze, a dokumentumban a semlegesség már nem szerepel. Ebben a kontextusban nézve a stratégiát kijelenthetjük, hogy a változás legfontosabb eleme a semlegesség tartalmának a megváltozása, hiszen ebben az összefüggésben már nem tekinthető hasznos eszköznek a finn biztonságpolitikai eszköztárban vagy a külpolitikai vitákban. A semlegességből ebben a stratégiai dokumentumban a katonailag el nem kötelezett státusz elfogadása, továbbá a NATO-tagság határozott elutasítása maradt. Mindebből az is következett, hogy az ország EU-tagságából levezethető kötelezettségek, valamit a közös kül- és biztonságpolitika, illetve az *európai biztonság- és védelempolitika* megvalósításában játszott aktív finn szerepet az ország státusza nem akadályozza.

Finnország támogatta az Európai Unió Alkotmányos Szerződéséről szóló vitát, és tevékenyen részt is vett benne.

Finnország határozattan nemet mondott a NATO-tagságra. Az ország folyamatosan fejleszti védelmi képességeit és kapcsolatait a NATO-val, azonban a politikai döntéshozóknak folyamatosan figyelembe kell venniük a közvéleményt. Az elmúlt időszakban több közvélemény-kutatás is mutatta, hogy a lakosság jelentős része még mindig ellenzi az ország NATO-tagságát.[26]

[26] 1997 és 2010 között három közvélemény-kutatás eredménye mutatta ki a NATO-tagság elutasítását. A felmérések eredményei csökkenő tendenciát mutatnak, azonban még így is a lakosság 50%-a elutasító a felmérések adatai szerint. (*ABDI Survey 2008* 2008.)

Finnország az Európai Tanács elnöke, 2006

Finnország európai uniós tagságának kezdetétől ekkor töltötte be másodszor az Európai Unió elnöki tisztét. Matti Vanhanen kormányfő 2005 szeptemberében ambiciózus munkaanyagot terjesztett a parlament elé. (*Hallitus pohti EU-puheenjohtajakauden lähtökohtia* 2005.)A dokumentum kimondta, hogy 2004 őszén a finn és az osztrák miniszterelnökök megállapodtak a közös elnökségi programban. A munkaanyag kijelenti, hogy az elnökség programját majd csak 2005 őszén véglegesítik. A dokumentum kifejti, hogy az Európai Unió egy értékközösség, amely a nemzetközi politikában kiemelkedő szerepet tölt be, Európában pedig a béke és a stabilitás letéteményese.

Az alkotmányozás folyamán kiderült azonban, hogy az Európai Unió távol került az európai polgároktól, és Finnország úgy gondolta, hogy reagálni kell az ezzel kapcsolatos kritikákra. A finn EU-elnökség előtt számos kihívás állt, amelyeket jelentősen befolyásoltak a korábbi elnökségek által megkezdett, folyamatban levő politikai projektek. Finnország úgy gondolta, hogy elnöksége ideje alatt az Európai Unió Alkotmányos Szerződése hatályba lép, és ezért a finn elnökségnek foglalkoznia kell ismét az Európai Unió jövőjével. A következő kihívás, amelyet a kormányzati munkaanyag megjelölt, a 2007–2013 közötti pénzügyi terv elfogadása, valamint a Kereskedelmi Világszervezettel[27] folytatott tárgyalások sikeres lebonyolítása volt. Ezenkívül a bővítési folyamat szerepelt még a munkaanyagban, valamint a 2004-ben csatlakozott új tagállamok számára az integráció mélyítésének elősegítése, főként az euróövezet, a munkaerő szabad áramlása és a schengeni övezethez csatlakozás területén. Az Európai Unió jövője szempontjából a versenyképesebb Unió megteremtése és a fenntartható fejlődés szerepelt, mint kihívás. Biztonság- és védelempolitikai szempontból az EU-harccsoportok felállításának előkészületeivel kapcsolatos feladatok befejezése, valamint a válságkezelő képességek fejlesztése, továbbá az EU–Oroszország, az EU–Északi Dimenzió, illetve a transzatlanti kapcsolatok fejlesztése szerepelt.

Matti Vanhanen 2006. június 21-én a finn parlamentben elmondott beszéde tartalmazta a finn elnökség által prioritásként kezelt programokat. (*Prime Minister Matti Vanhanen's address* 2006.) A kormányfő beszédében jelezte, hogy ez az elnökség más, mint a korábbi finn elnökség volt, hiszen

[27] World Trade Organization – WTO

hét év alatt az Európai Unió 25 tagúra bővült, és Finnország pozíciója jelentősen megváltozott. A kormányfő öt területet jelölt meg az elnökség fő prioritásaként.

Elsőnek a kormányfő az Európai Unió jövőjét említette. Kitért rá, hogy ez a célkitűzés magában foglalja az alkotmányos szerződés gyakorlati megvalósítását, valamint az EU további bővítéséről szóló vitákat. Továbbá szüksége lesz az EU-nak új eljárásokra a hatékonyabb működéshez. Beszédében utalt rá, hogy a fenti célkitűzésből a legfontosabb menetrendi pont az Európai Unió soron következő bővítése lesz. Finnország támogatta, hogy az Európai Tanács ne vezessen be új bővítési kritériumokat, hanem a meglevőket kelljen minden csatlakozni szándékozó államnak teljesítenie.

A *második* fontos terület az Európai Unió versenyképességének növelése. Finnország szerint ez részben nemzeti feladat, részben pedig az elnökség feladata. A legnagyobb kihívás a gazdasági növekedés megteremtése Európában. A finn kormányfő beszédében utalt rá, hogy országa szerint a gazdasági növekedés alapja az innováció, a munka termelékenysége és minősége, a nyitott globális kereskedelem és a jól működő szociális rendszer.

A finn elnökség *harmadik* célkitűzése az Európai Unió külkapcsolatainak fejlesztése, ugyanis az Unió gazdasági erejének egyik alapja a külső partnerekkel folytatott kereskedelem. Miután az Európai Unió globális szereplővé vált, politikailag és gazdaságilag egyaránt részt vesz a polgári, illetve katonai válságkezelésben. A finn elnökség szeretné tovább erősíteni az EU nemzetközi szerepét és a fejleszteni az uniós válságkezelést, úgy, hogy 2007 elejére a teljes műveleti képességet meg kell erősíteni. A külkapcsolatok erősítésének égisze alatt Finnország ismét felvette uniós elnökségének programjába az Északi Dimenzió tervezetét, továbbá kiemelte az EU–Oroszország-kapcsolatok fejlesztését. A kormányfő beszédében kiemelte, hogy az EU-nak Oroszországgal fenntartott kapcsolatait új alapokra kell helyezni, és egy hosszú távú keretrendszerre van szükség. Egy ilyen új politikai megállapodás lehetőséget biztosít arra, hogy az EU, Oroszország, Izland és Norvégia együtt dolgozzon az északi régióban. A miniszterelnök azt is elmondta, hogy a külkapcsolatok fejlesztésében kiemelt figyelmet fordítanak a transzatlanti kapcsolatokra és az EU–Ázsia-találkozóra is.

Negyedik célkitűzésként jelölte meg beszédében a nemzetközi igazságszolgáltatási rendszer megerősítését. Az európai polgárok jogos elvárása – mondta a kormányfő –, hogy az EU hatékonyan vegye fel a harcot a nemzetközi bűnözéssel, az emberkereskedelemmel és a terrorizmussal.

Finnország racionalizálja a döntéshozatali eljárásokat, hogy a rendőrségi és igazságügyi együttműködést fejleszteni tudja.

Az *ötödik* célkitűzésként említette a hatékony és átlátható eljárásokat. Az Európai Unió döntési eljárásainak átláthatósága növekszik azáltal, hogy az Európai Tanács döntése alapján a tanácskozások anyagai nyilvánossá váltak. Finnország üdvözölte a Tanács döntését, és hangsúlyozta, hogy mindez növeli az EU legitimitását. (*Prime Minister Matti Vanhanen's address* 2006.)

Finnország úgy tekintett második uniós elnökségére, hogy a kitűzött célok teljesítése hozzájárul egy politikailag, gazdaságilag erősebb és biztonságosabb Európa megteremtéséhez.

2006. december 22-én a finn elnökség beszámolt az általa elért eredményekről. (*Finland's Presidency of the EU-results* 2006.) A kitűzött célok közül megvalósult az EU bővítése, hiszen Románia és Bulgária 2007. január 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz, valamint folytatódtak a csatlakozási tárgyalások Horvátországgal és Törökországgal. A finn elnökség megvalósította azt az általános elvet, hogy minden tagjelölt ország egyenlő bánásmódban részesül; a csatlakozási tárgyalásokon elért haladás az egyes államok érdeme. Törökországgal kapcsolatban a finn elnökség egy kiegészítő jegyzőkönyvet csatolt, amely biztosította a folyamatos tárgyalásokat, ugyanakkor törekedett arra is, hogy a ciprusi kérdést, amely az ENSZ hatáskörébe tartozik, ne próbálja megoldani. Az Európai Tanács decemberi ülésén az állam- és kormányfők vitát folytattak az alkotmányos szerződésről, amelyet konszenzussal megerősítettek. A finn elnökség az európai versenyképesség javításában is ért el eredményeket: számos szakpolitikai döntést fogadtak el; megerősítették, hogy szükség van egy innovációbarát környezet megteremtésére. A gazdasági környezet fejlesztéséhez nagyban hozzájárult a modernizált közösségi vámkódex elfogadása, valamint az EU-s kereskedelempolitika hatékonyságának növelése és a szabadkereskedelmi tárgyalások megindítása a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége[28] országaival.

A finn elnökség sikeresen építette az Európai Unió külkapcsolatait is. Finnország szervezte meg az EU–Oroszország Állandó Partnerségi Tanács első találkozóját. Az ülésen megállapodtak az együttműködés területeiről, és egyben meghatározták a közlekedéspolitika prioritásait is. A megbeszélésen napirendre kerültek az energetikai kérdések is, amelyekben

[28] Association of Southeast Asian Nations – ASEAN

szintén sikerült előrelépést elérni. A nyitottság és az átláthatóság terén is sikerült eredményeket elérnie a finn elnökségnek. Ez idő alatt 85 nyitott miniszteri szintű ülést tartottak. Ugyanakkor hangsúlyt fektettek a webes kommunikációra is, az alapvető információk megtalálhatók voltak az elnökség honlapján. Mindezek alapján elmondható, hogy Finnország sikeres elnökséget bonyolított le.

Finnország biztonság- és védelempolitikájában meghatározó szerepet játszik az Európai Unió. Az ország – nem szakítva politikai hagyományaival – fokozatosan alakította át nemzetközi kapcsolatait. A biztonság- és védelempolitikai stratégiákban megfogalmazott változások pontosan követték az ország nemzetközi kapcsolatrendszerében bekövetkező változásokat, illetve a nemzetközi biztonsági környezet változásait. Az ország a semlegességi politikától fokozatosan jutott el a katonailag el nem kötelezett státusz kihirdetéséig, hangsúlyozva, hogy a biztonság- és védelempolitika középpontjában továbbra is a hagyományos területvédelem, valamint az ország függetlenségének védelme áll, illetve a társadalom számára a demokratikus értékek és a jólét biztosítása. Mindezek alapját a hiteles védelem, az elkötelezett külpolitika és az Európai Unióban kivívott pozíció képezi. (*Finland's Presidency of the EU-results* 2006.)

A 2009-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia (*Finnish Security and Defence Policy* 2009) a korábbi dokumentumokban megfogalmazott alapokról indulva a nemzetközi biztonsági környezet fejlődésére helyezi a hangsúlyt. Ebben a stratégiában is megjelenik az Európai Unión belüli együttműködés, amelyről így fogalmaz: „Finnország aktívan részt vesz az európai biztonság- és védelempolitika fejlesztésében és teljes körű végrehajtásában." (*Finnish Security and Defence Policy* 2009.) Továbbá a dokumentumban megjelenik az északi régió és az Oroszországgal kapcsolatos álláspont, amely szerint:

> *„Finnország nyomon követi Oroszország fejlődését, amely kiemelten fontos az ország biztonsága szempontjából, valamint kapcsolatainak alakulását a NATO-val, és elősegíti Oroszország és más EU-tagállamok kétoldalú kapcsolatainak fejlődését."* (*Finnish Security and Defence Policy 2009* 2009.)

A stratégia kiemeli a skandináv országok közötti és a skandináv-balti együttműködés fontosságát. Új elemként tartalmazza Finnország esetleges NATO-tagságát, amelyről így fogalmaz:

> *„Finnország úgy ítéli meg, hogy a NATO célkitűzéseinek összhangban kell lenni Finnország és az EU biztonság- és védelempolitikai célkitűzéseivel. Hiszen mostantól napirenden van Finnország lehetséges NATO-tagsága, aminek széles körű konszenzuson kell alapulnia."* (*Finnish Security and Defence Policy* 2009.)

Ez utóbbi megfogalmazás a biztonságpolitika gyökeres változására utal, bár a jelenlegi biztonság- és védelempolitikai megnyilatkozások nem utalnak rá, hogy a stratégiai dokumentumban megfogalmazott állítás a közeli jövőben megvalósulna.

Az új biztonság- és védelempolitikai stratégia, 2012

A 2012-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013) felépítésében és megfogalmazásában is eltér a korábbi stratégiai dokumentumoktól. A korábbi stratégiákhoz hasonlóan kijelenti, hogy a finn külpolitikai, biztonsági- és védelmi stratégiának legfontosabb célkitűzése az ország függetlenségének és területi épségének garantálása, a lakosság alapvető értékeinek védelme, biztonsága és jóléte, valamint a működő társadalom fenntartása. A dokumentum kijelenti, hogy Finnország biztonság- és védelempolitikai irányelveit a folytonosság, az átláthatóság és az erőteljes európai, illetve nemzetközi elkötelezettség és együttműködés jellemzi. A korábbi stratégiai dokumentumoktól eltérően nem globális trendeket jelöl meg az ország biztonsági környezetének változása okaként, hanem konkrét tényezőket, mint például a nem állami szereplők növekvő jelentőségét. A dokumentum kijelenti, hogy ezek a szereplők is okozhatnak instabilitást. Ugyanakkor kimondja, hogy a korábbi dokumentumban ismertetett főbb tendenciák globális szinten folytatódnak, és hatással vannak a nemzetközi rendszer struktúráinak megváltozására. Megjelöli a globális szereplőket: az Európai Uniót, az Egyesült Államokat, a gazdaságilag feltörekvő Kínát és Oroszországot. (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013.) Oroszországgal több szempontból is foglalkozik a dokumentum. Számba veszi azokat az okokat, amelyek az Oroszországi Föderációt nagyhatalommá teszik, és kiemeli az orosz biztonságpolitika finn szempontból legfontosabb részeit. Ugyanakkor kijelenti,

hogy támogatja Oroszország WTO-tagságát. Mindemellett kiemelten foglalkozik Oroszország fejlődésének lehetőségével, és megállapítja, hogy:

> *„Oroszország gazdasága a korábban felhalmozott tőkeállományának és az energiahordozók árváltozásának köszönhetően túlélte a gazdasági válságot, bár a gazdasági növekedés ebben az évtizedben sokkal problémásabb volt. Oroszország gazdasága továbbra is az energiahordozóktól függ. [...] Melyek kitermelésében az elkövetkező időszakban jelentős változás nem várható."* (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013.)

Az ország fejlődése kapcsán felhívja a figyelmet a demokratizálódási folyamat és a gazdasági növekedés lassulására, valamint a konfliktusos kaukázusi területekre, amelyek hatására nagyobb csoportokban költöznek az orosz állampolgárok nyugatra. Az orosz politikai rendszer sajátosságainál rámutat arra, hogy a következő szövetségi választáson az elnöki hatalom tovább növekszik majd. A dokumentum kifejti, hogy a politikai rendszer átalakulása csak helyi és regionális szinten fog folytatódni. A korábban elindult folyamat, amely a regionális kormányzók és a helyi pártok megválasztása volt, segítette a központosított rendszer átalakítását. A folyamat azonban rendkívül lassú, az állampolgárok aggódnak a korrupció és a jogállamiság hiányosságai miatt. Ugyanakkor megjegyzi a dokumentum, hogy Oroszország továbbra is küzd demográfiai helyzetével, bár a születések száma már elérte az európai uniós átlagot. Ettől függetlenül a munkaképes lakosság száma mintegy kilencmillió fővel csökken. A kivándorlás az ország érdekeit szolgálja, hiszen könnyebben érvényesíti a külföldön élő orosz állampolgárok védelméről szóló politikát. A bevándorlás is növekszik, amelynek negatív hatása az orosz nacionalizmus megerősödése. (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013.)

Az Európai Unió szerepéről így ír: „Finnország leghatékonyabban azzal biztosítja biztonságát és jólétét, hogy aktívan részt vesz az európai és a nemzetközi biztonsági struktúrák megerősítésében." Ennek a mondatnak azért van jelentősége, mert az ország elkötelezte magát az EU közös biztonság- és védelempolitika (KBVP) fejlesztése és támogatása mellett. Továbbá a dokumentum kimondja, hogy a lisszaboni szerződés által létrehozott szervezet következetesebben és egységesebben tud fellépni. Ugyanakkor a dokumentum felhívja a figyelmet arra is, hogy az Egységes Külügyi Szolgálat nem valósult meg, az ezzel kapcsolatos intézményi szerkezet kialakítása

még folyamatban van. További kihívásként értékeli a stratégia azt is, hogy az EU közös kül- és biztonságpolitikája a tagállamok kül-, biztonság-, valamint védelempolitikai érdekei miatt a legalacsonyabb közös nevezőn alapuló kompromisszumokra épül, amely csökkenti a hatékonyságát. A dokumentum kimondja, hogy az EU közös kül- és biztonságpolitikájának hatékonysága csak úgy és akkor javítható, ha a tagállamok kidolgoznak egy közös elképzelést a külpolitika kulcskérdéseiről és céljairól, valamint a megvalósítás sorrendjéről. Amennyiben az EU hosszú távon is meg akarja őrizni globális szerepét, a közös kül- és biztonságpolitikának nincs alternatívája. (*Finland's strategy for the Artic region 2013* 2013.)

A *lisszaboni szerződés* szolidaritási záradékának megvalósítását is támogatja Finnország. A *Fehér könyv* úgy fogalmaz, hogy amennyiben a szolidaritási záradék végrehajtása szükségessé teszi, Finnország kész nemzeti jogszabályait megváltoztatni. Az ország kész támogatni a szolidaritási záradék fejlesztését, és mindent megtesz, hogy a végrehajtáshoz szükséges európai uniós jogszabályok is elkészüljenek.

A finn biztonság- és védelempolitikai dokumentum először szentel nagyobb figyelmet az átalakuló háborúknak. A konfliktusok megvívásáról azt mondja, hogy

> *„a jövő háborúi nem feltételen zajlanak nagy területen és nem jelenti nagy területek meghódítását. Az ellenfél megpróbálja váratlanul elérni céljait a katonai erő alkalmazásával, korlátozva a kulcsfontosságú területeket. Ugyanakkor a védekező fél által a felkészülésre fordított idő csökken."* (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013.)

A dokumentumnak ez a része úgy fogalmaz: „A katonai eszközök mellett a hadviselés magában foglalja a különböző aszimmetrikus politikai, gazdasági, katonai eszközöket, valamint az információs hadviselést és nyomásgyakorlást." Időrendi sorrendben a hadviselés már békeidőben elkezdődhet az információs és a pszichológiai műveletekkel. Ez egyre inkább elhomályosítja a határvonalat a nyomásgyakorlás és a hadviselés között. Az új technológiák pedig új lehetőségeket kínálnak a háború megvívására. Ugyanebben a részben mutatja be a dokumentum a globális szereplők hadseregeinek fejlődési tendenciáit. Továbbá kitér a többnemzeti katonai együttműködések fontosságára. Kiemeli, hogy a globális és regionális kihívások hatással vannak az EU közös kül- és biztonságpolitikájára is.

Amellett, hogy 2010-ben kialakult a közös biztonság- és védelempolitika, létrejött az EU-n belül a különböző országcsoportok együttműködése is. Ezeket a kooperációkat az EU és a NATO együtt koordinálja. Az európai uniós tagállam Finnország, amely egyben NATO-partnerország is, részt vesz az együttműködésekben. Ugyanakkor mindez nem jelenti az ország szövetségi rendszer melletti elköteleződését és a finn biztonság- és védelempolitika alapvető változását. A dokumentum kiemeli, hogy Finnország számára az Északi Védelmi Együttműködés[29] fontos, jól működő regionális együttműködés. A gyakorlatban ez a kooperáció számos részterületet foglal magába a kiképzéstől a gyakorlatokon át a közös művelethez fontos képességfejlesztésig. (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013.)

A stratégiai dokumentum foglalkozik még a Finnország számára kiemelt regionális együttműködések fejlesztésével, amelyről így fogalmaz: „Finnország átfogó és széles körű együttműködésre törekszik a szomszédaival, és aktívan részt vesz az együttműködés fejlesztésében." (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013) Ebben a részben a skandináv államok számára kiemelten fontos együttműködéseket nevesíti a dokumentum. Ezekről majd a regionális együttműködéseknél lesz szó bővebben. A *Fehér könyv* utolsó fejezete a Finn Védelmi Erő fejlesztésével kapcsolatos alapvetéseket mutatja be. E rész kiemeli, hogy Finnország jelenlegi biztonsági környezete stabil, ugyanakkor a biztonságot befolyásoló tényezők, mint a műveleti környezet kiszámíthatatlansága negatív hatásokat generálhatnak. Itt most egy szélesebb európai konfliktusra vagy egy regionális válságra kell gondolnunk, amelyek révén politikai vagy katonai nyomás nehezedhet az országra. A fejezet az ország elleni nagyszabású fegyveres agresszió kockázatát alacsonynak ítéli meg, de nem zárja ki teljesen. A katonai erőt pedig a korlátozott politikai és gazdasági nyomásgyakorlás eszközének tekinti. Ebben a kontextusban a dokumentum egyértelműen Oroszországra céloz, hiszen a finn biztonság- és védelempolitika továbbra is az orosz külpolitika, továbbá belpolitika változásait, valamint a térségre gyakorolt hatásait tekinti kihívásnak. Éppen ezért úgy fogalmaz, hogy fenn kell tartani az ország önálló védelmi képességét, a védelmi doktrínán rugalmasan változtatni kell, amennyiben a biztonsági környezet változásai megkövetelik. Az önálló katonai védelem fenntartása és a védelmi képesség elsődleges célja az elrettentés. A dokumentum kimondja: Finnországnak, mint katonailag el nem kötelezett országnak készen kell állnia a katonai fenyegetések visszaszorítására

[29] Nordic Defence Cooperation – NORDEFCO

külső segítség nélkül. Bár mindezt a dokumentum kijelenti, és fenntartja a védelmi rendszer mindeddig létrehozott összes képességét, realista módon megjegyzi, hogy a védelmi képesség fejlesztése egyre inkább függ a nemzeti, valamint a nemzetközi együttműködéstől. Ez utóbbi ebben a formában nem új a finn biztonság- és védelempolitikában, hiszen mindegyik stratégiai dokumentum megjelenítette, hogy a katonai biztonság része a társadalom átfogó biztonságának, továbbá a teljes társadalom együttműködését igényli. Ez egyben azt is jelenti, hogy az önálló katonai védelem az ország teljes területére kiterjed, és továbbra is az általános hadkötelezettség jelenti az alapját. A nemzetközi védelmi együttműködés biztosítja az ország számára a katonai képességek fejlesztését, ugyanakkor megkönnyíti a támogatások befogadását, amennyiben Finnország erőforrásai nem elegendők a feladat ellátásához. Finnország ugyan rendszeresen kijelenti, hogy az EU- és NATO-partnerség rendkívül fontos számára, együttműködik a különböző civil és katonai válságkezelő műveletekben, mégis kiemelt szerepet tölt be biztonság- és védelempolitikájában a skandináv országok védelmi együttműködése, a NORDEFCO. (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013.)

A biztonságpolitikai dokumentum elfogadását hosszas szakmai és társadalmi vita előzte meg. A dokumentumban szereplő főbb témák pedig a közvélemény-kutatások célkeresztjébe kerültek. A 2012 őszén készített felmérés (*ABDI Survey Opinions on security policy* 2012) szerint a válaszadók 76%-a támogatta a haderőreformot, mindez 9%-kal kevesebb volt 2011 azonos időszakához képest. A részadatokból kiderült, hogy a korcsoportonkénti bontásban is jelentős volt minden korosztályban a támogatás. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a haderőreform hatásait csak a válaszadók 39%-a ítéli pozitív hatásúnak, 42%-a negatívnak, 10%-a nem tudta megítélni, míg 9%-a nem válaszolt az erre vonatkozó kérdésre. A felmérés következő szakaszában Finnország katonai jellegű együttműködéseiről szóltak a kérdések, a hagyományos kooperációkat – úgymint az északi államokkal, az Európai Unióval, illetve az ENSZ-szel – a válaszadók jelentős száma támogatta. Ugyanakkor a biztonságpolitikai dokumentum egyik kiemelt kérdésében a NATO-tagság megítélésében a közvélemény álláspontja – a korábbi évekhez viszonyítva – sem változott meg. A válaszadók 70%-a mereven elutasította a tagságot, míg minden ötödik támogatta, 10%-a pedig nem adott választ. (*ABDI Survey Opinions on security policy* 2012.) Mindez a kormány számára jelzésértékű is volt, mert a kormányfő a NATO-val kapcsolatos kérdéskört az egyértelmű elutasítás miatt kivette a kormányzati kommunikáció témái közül.

Amikor áttekintjük a 2009-es és 2012-es finn kormányzati jelentéseket, valamint a hozzájuk kapcsolódó parlamenti vitákat, nyilvánvalóvá válik, hogy Finnországban tovább folytatódik a biztonság- és védelempolitika „európaizálódása". A 2012-es kormányjelentés szerint az ország számára fontos, hogy az Európai Unió megtartsa szerepét az európai stabilitás megőrzésében. Továbbá, hogy az EU-tagság alapvető választás volt az ország számára. Ugyanakkor a miniszterelnök megjegyezte, hogy az EU közös biztonság- és védelempolitikája a vártnál lassabban fejlődik, mégis nagyobb szükség van rá, mint korábban. A külügyminiszter kijelentette: *Finnország elkötelezett az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájának fejlesztése mellett.* (Tuomioja 2013.) A 2012-es kormányjelentés megállapította, hogy a lisszaboni szerződés elősegítette a közös biztonság- és védelempolitika fejlődését és növelte a kapacitásépítés fejlesztésére vonatkozó politikai elkötelezettséget. Ugyanez a jelentés azt is megállapítja, hogy Finnországban további jogszabály-változtatásokra lesz szükség, mind a szolidaritási záradék, mind pedig a lisszaboni szerződésben foglalt kölcsönös segítségnyújtási záradék megvalósítása miatt. (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013, 12.) Bár mindkét klauzulára úgy tekintenek a finn parlamenti pártok, hogy elősegíti az ország biztonsági stratégiáiban foglaltak megvalósítását, a parlamenti viták során gyakorlati működésük mégis megkérdőjeleződik. Az elmúlt időszakban a finn biztonság- és védelempolitika sarokkövének tekintett katonailag el nem kötelezett státusz átértékelődése is megkezdődött. Ennek első megjelenési formája, hogy a kormányprogram kiemeli, az európai biztonság- és védelempolitika összeegyeztethető a katonailag el nem kötelezett státusszal; továbbá, hogy Finnország támogatja a közös biztonság- és védelempolitika fejlesztését. (*Finnish Security and Defence Policy 2012* 2013, 12–15.) A dokumentumokból nem tűnik ki egyértelműen, hogy az Európai Unió védelmi dimenziójának fejlődése mekkora alkalmazkodási kényszert teremtett a finn politikai osztály számára, azonban e tisztázatlan státusz lehetőséget biztosított a nemzeti értelmezéseknek. Így Finnország számára is adott volt a lehetőség, hogy fokozatosan újradefiniálja az ország katonailag el nem kötelezett státuszát. Jelenleg a hivatalos dokumentumokban[30] mindez úgy jelenik meg, hogy *„Finnország nem tagja katonai szövetségnek"*.

[30] Lásd bővebben *Finland's strategy for the Artic region 2013* 2013, 12–15.; *Finland a land of solution Strategic Program of Prime Minister Juha Sipilä's Government* 2015, 38.

A biztonság- és védelempolitikai stratégia, 2016

2012 után az Európai Unió és benne Finnország biztonsági környezete jelentős változáson ment keresztül. A geopolitikai környezet megváltozását számos válság (a líbiai és a szíriai polgárháború, az Iszlám Állam térnyerése, majd az ellene vívott harc, az ukrajnai konfliktus) kirobbanása eredményezte. Ebben a helyzetben az EU tovább mélyítette a biztonság- és védelempolitikai együttműködést. Finnország számára a mélyülő együttműködés és a stratégiai környezet megváltozása, továbbá a 2015-ben felállt új kormány megalakítása szükségessé tette egy új *Fehér könyv* kiadását. Hosszas viták után a biztonság- és védelempolitikai stratégia 2016-ban jelent meg. (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.) A stratégiát Timo Soini külügyminiszter mutatta be, aki így fogalmazott: „Finnország kül- és biztonságpolitikájának készen kell állni a biztonsági környezet gyors és kiszámíthatatlan változásaira, mert nem rendelkezünk azokkal a lehetőségekkel, hogy elszigeteljük magunkat." (Yle 2016.) A következőkben a *Fehér könyv* legfontosabb megállapításait emeltem ki. Természetesen minden kiemelés szubjektív, azonban úgy gondolom, hogy az így reflektált változások határozottan rámutatnak Finnország pragmatikus, nemzeti érdek által meghatározott, a politikai erők konszenzusán alapuló biztonság- és védelempolitikai prioritásaira.

A stratégiai dokumentum a kormány hosszú távú jövőképét mutatja be 2025-ig. A jelentés meghatározza a biztonság- és védelempolitika elsődleges célkitűzését, amely Finnország nemzetközi pozíciójának erősítése és az ország függetlenségének, valamint területi épségének biztosítása. Rávilágít, hogy javítani kell az ország polgárainak jólétét, és biztosítani kell az állam hatékony működését. A finn biztonság- és védelempolitika elsődleges célja továbbra is, hogy elkerülje a részvételt bármilyen katonai konfliktusban. E célok elérése érdekében az ország tovább szeretné erősíteni a nemzetközi békét és biztonságot az általa megkötött bi- és multilaterális szerződések révén. (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.)

A stratégia megállapítja, hogy az elmúlt tíz év folyamán Oroszország politikai és katonai tevékenységei megkérdőjelezték az európai biztonsági rendszert, illetve destabilizálták azt. Ennek következtében Európa és a balti-tengeri régió biztonsága is romlott. A stratégiai jelentés nem mossa össze az orosz katonai tevékenységeket (a Krím-félsziget orosz elcsatolását és az ukrajnai válságot), azonban megállapítja, hogy a katonai erő használata vagy annak fenyegetése nem zárható ki Finnország ellen.

A dokumentum kihangsúlyozza, hogy a megváltozott stratégiai környezet kezelésére Finnország támogatja az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának megerősítését, továbbá elősegíti az EU-n belüli védelmi együttműködés fejlesztését azért, hogy az európai uniós tagállamok jobban felkészülhessenek a biztonsági környezet változásaira, illetve a válságelhárítási képességeik javítására. A dokumentum azt is tartalmazza, hogy a biztonsági együttműködés elmélyítése Svédországgal és a többi skandináv országgal szintén ezt a célt szolgálja. A jelentés megállapítja: „A kül- és biztonságpolitikai együttműködés Svédországgal széles körű és a közös érdekek alapján minden korlátozás nélküli." Ez a megfogalmazás eltér a korábbi Fehér könyvekben találhatóktól. „Svédországgal az együttműködést minden olyan helyzetre ki kell dolgozni, amely lefedi az operatív tervezést." A szöveg példaként a területi integritás védelmét és a kollektív önvédelem jogát hozza fel az ENSZ Alapokmány 51. cikke alapján. (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016, 21.)

Finnország számára a skandináv országok együttműködése rendkívül fontos, ugyanis az országcsoport erősítheti gazdaságát és növelheti befolyását a nemzetközi politikában.

A dokumentum új elemként emeli ki Finnország és az Amerikai Egyesült Államok (USA) partneri viszonyát.

> *„Az Amerikai Egyesült Államok elkötelezettsége a NATO iránt és katonai jelenléte Európában továbbra is alapvető fontosságú Finnország biztonsága szempontjából. Finnország együttműködik az Egyesült Államokkal mind bilaterálisan, mind pedig a NATO keretein belül, és fokozni fogja az együttműködést, annak érdekében, hogy erősítse saját biztonságát."* (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016, 22.)

A jelentésben természetesen szerepel Oroszország is, mellyel Finnország stabil és jól működő kapcsolatokat tart fent, azonban a politikai igazodás alapját az Európai Unió állásfoglalásai jelentik. A dokumentum kifejti, hogy ennek ellenére a két ország közötti kapcsolatok továbbra is magukban foglalják a gazdasági együttműködést, valamint a regionális és határokon átnyúló kooperációkat. (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.)

A NATO-ról a stratégia megállapítja, hogy a transzatlanti és az európai biztonság és stabilitás fenntartásában a legfontosabb szereplő. Finnország számára kiemeltem fontos, hogy a szervezet továbbra is a nyitott ajtók po-

litikáját folytatja, illetve PfP programja továbbra is hasznos eszköze a partnerség fejlesztésében. A teljes jogú NATO-tagsággal kapcsolatban a jelentés így fogalmaz:

> *„A finn–NATO kapcsolatok elmélyítésénél szem előtt kell tartani, hogy a partnerségi együttműködés semmilyen, 5. cikk szerinti biztonsági garanciát nem tartalmaz. [...] A biztonsági környezet változásainak figyelembevétele mellett Finnország továbbra is fenntartja a lehetőséget a NATO-tagság elérésére."* (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016, 24.)

Az első fejezet végén azt írtam, hogy a békefenntartó akciókban történő finn részvétel az ország hidegháborús időszakának a része volt, de csak később fogom bemutatni. A közös európai biztonság- és védelempolitikához kapcsolódóan szeretném felvázolni azokat a változásokat, amelyek a korábbi időszakhoz képest bekövetkeztek ezen a területen.

Finnország a békefenntartó műveletekben

A hidegháború időszaka alatt vált Finnország semlegességi politikájának részévé az ENSZ vezette válságkezelő műveletekben történő részvétel. Az ország bizalomépítő és védelmi intézkedésnek, valamint a hidegháborús szuperhatalmak közötti hídépítésnek tartotta ezt annak ellenére is, hogy a Szovjetunióval 1948-ban megkötött szerződés erőteljesen korlátozta politikai mozgásterét. Finnország korábban visszautasította a Marshall-tervet azért, hogy a Szovjetunió esetleges beavatkozását elkerüljék. A Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezmény (BEKS) egy politikai megállapodás volt katonai tartalommal, amely szerint Finnország szovjet segítséget kér, amennyiben külső hatalom megtámadja, viszont figyelembe vette azt a finn szándékot, hogy az ország a nagyhatalmi konfliktusokon kívül szeretne maradni.

Finnország 1955-ben vált az ENSZ tagjává, azóta az ENSZ vezette klasszikus békefenntartó műveletekben történő részvétel központi eleme volt a finn biztonság- és védelempolitikának, továbbá rendkívül meghatározó szerepet töltött be Finnország identitásában. Ebben a kontextusban a válságkezelő műveletekben történő részvétel elősegítette a hiteles semlegességi politikáról kialakuló kép fenntartását. Éppen ezért Finnország

elkerülte, hogy az ENSZ-ben állást foglaljon minden olyan kérdésben, amely a kelet–nyugati blokkok közötti szembenálláshoz kötődött.

A szuezi válság 1956 őszén új kihívásokkal állította szembe Finnország biztonság- és védelempolitikáját. A kihívásokat az jelentette az ország számára, hogy a válság és a magyarországi események következtében a nemzetközi feszültség erősödött; ekkor még alig-alig rendelkezett tapasztalatokkal a nemzetközi szervezetekben, továbbá az újonnan megválasztott köztársasági elnök ekkor kezdte meg első hivatali idejét. A Biztonsági Tanács úgy döntött, hogy békefenntartó missziót küld az észak-afrikai válságövezetbe.[31] Finnország mint az ENSZ tagja szintén döntési helyzetbe került, hiszen új tagállamként kellett nyilatkoznia, csatlakozik-e a misszióhoz. Ebben a helyzetben a részvétel mellett döntöttek. Ez egyben egy pragmatikus üzenet is volt a nyugati államok számára, hogy bár az ország külpolitikai mozgástere behatárolt, azonban a semlegesség kontextusában egy független demokrácia és nem egy szovjet bábállam.

Az 1960-as és 1970-es években az aktivizálódó finn külpolitika, hogy elkerülje a Szovjetuniót irritáló akciókat, növelte a békefenntartásban való részvételt. Ebben az időszakban kezdte meg kialakítani – követve más skandináv országok modelljét – egy állandó békefenntartó rendszer kialakítását. Mindezt tette úgy, hogy a skandináv államok és az északi együttműködés különböző formái olyan nemzetközi fórumot jelentettek, ahol Finnország anélkül cselekedhetett, hogy semlegességét kockáztatta volna. Mindez azt is jelentette, hogy az ENSZ fejlesztési céljainak támogatása a többi skandináv országgal együtt és a békefenntartásban vállalt szerepe megerősítette az ország semleges státuszát.

A skandináv államokkal fenntartott kapcsolat pedig segített ellensúlyozni a BEKS-szerződésből származó kötelezettségeit. Mindez és az 1975-ben Helsinkiben megtartott Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, továbbá az aláírt helsinki záróokmány együttesen megerősítették Finnország semleges státuszát, valamint egy újabb diplomáciai üzenetet küldtek a nyugati államoknak: Finnország nem része a keleti

[31] UNEF I.: First United Nations Emergency Force – ENSZ Első Rendkívüli Hadereje; Fennállásának ideje: 1956 novemberétől 1967 júniusáig. Főhadiszállás: Gáza. A misszió eleinte a Szuezi-csatorna közelében a Sínai-félszigeten állomásozott, majd később a tűzszüneti demarkációs vonal mentén a Gázai övezetben és a Sínai-félszigeten a nemzetközi határ egyiptomi oldalán. Mandátuma: az ellenségeskedés megszűnésének biztosítása, valamint a francia, brit és izraeli katonaság egyiptomi területről való kivonásának ellenőrzése. A csapatkivonás után, az egyiptomi és izraeli erők közötti ütközőzónát felügyelte.

blokknak. Az 1980-as években Finnország részt vett az ENSZ vezette békefenntartó missziókban a Golán-fennsíkon, illetve Libanonban.

A 20. században a nemzetközi rendszer, valamint a nemzetközi politika rendkívül sok és nagy jelentőségű változáson ment keresztül. A szovjet–amerikai szembenállás a világ nagy részét ellenőrzése alatt tartotta. A hidegháborúban a tömbösödés volt a fenyegetettség és a fegyverkezés oka, ennek megszűnésével azonban a konfliktusok száma nemhogy csökkent volna, hanem szignifikánsan nőtt. A hidegháború után a regionális konfliktusok, válságok kezelésének lehetőségei nagymértékben kiszélesedtek.

> *„Ebben az időszakban vált a békefenntartás a politika úgynevezett sikerágazatává. Míg a klasszikusnak tekinthető békefenntartás általában tűzszüneti megállapodások ellenőrzését jelentette, addig az új, minőségileg magasabb szintű műveletek határozottabb beavatkozást is jelentenek, mint például a béke kikényszerítése erőszakos eszközök alkalmazásával.”* (Szabó 2001.)

Az átalakuló nemzetközi biztonsági környezet és az egyre bonyolultabbá, összetettebbé váló válságok szükségessé teszik a nemzetközi összefogást. A válságkezelő műveletek egyre inkább többnemzeti, összetett akciókká váltak. A fegyveres konfliktusokkal sújtott válságövezetekben az erőszak és a terror különböző formáit gyakran a polgári lakosság ellen használják. A stratégiai dokumentumok mindegyike foglalkozik az új típusú konfliktusokkal, amelyek a katonai erő felhasználásával zajlanak. A dokumentumok (*Finnish Security And Defence Policy* 2001) megállapítják, hogy ezek a válságok és konfliktusok etnikumok, vallási felekezetek között, történelmi sérelmek okán, az emberi jogok, valamint a demokrácia miatt, vagy a természeti erőforrásokért folyik. A finn részvétel éppen ezért olyan regionális krízishelyzetekre is kiterjed, mint például a természeti vagy ipari katasztrófák elhárítása, vagy akár a humanitárius segítségnyújtás. A kiadott biztonság- és védelempolitikai dokumentumok mindegyike említi a nemzetközi válságkezelő műveletekben való részvétel szükségességét, a politikai elit pedig úgy próbálja elfogadtatni a közvéleménnyel, hogy a műveletekben szerzett tapasztalatok növelik az ország védelmi képességeit. Ezzel összhangban a finn vezetés a felmerülő egyes nemzetközi válságreagáló műveletekben a részvétel lehetőségét mindig abból a szempontból mérle-

geli, hogy melyek azok, ahol jelentős hozzáadott értéket tud felmutatni, és a megszerzett tapasztalatokat a legjobban fel tudja használni a védelmi erő fejlesztésében. Az átalakuló finn biztonság- és védelempolitika szempontjából azért is fontos a nemzetközi tapasztalatok megszerzése, mert a kiadott stratégiai dokumentumok mindegyike foglalkozik a Finn Védelmi Erő hosszú távú átalakításával és fejlesztésével. A nemzetközi válságreagáló műveletekben való részvétel tapasztalatai azonban az ország számára nemcsak a fegyveres erő, hanem a polgári katasztrófavédelmi képességek kialakításához és fejlesztéséhez is hozzájárulnak.

Az ország biztonság- és védelempolitikájában az európai uniós tagság is változásokat eredményezett. Ezek főként az ország nemzetközi szerepvállalásában jelentkeztek. A védelempolitikai dokumentumokban megtalálhatók az EU szomszédságpolitikájának, illetve a bel- és igazságügy fejlesztésének támogatása, továbbá minden olyan politika és alapelv támogatása, amely növeli Finnország, valamint az európai kontinens biztonságát. Finnország támogatja az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának megvalósítását, amelynek szerves részét képezi a válságkezelő műveletek végrehajtása. Az ország részt vesz az EU katonai válságkezelő képességeinek kialakításában, valamint felajánlja gyorsreagálású erejét az EU nemzetközi válságkezelő műveleteihez. A felajánlott erő létszáma nem több, mint 1500 katona. Finnország a gyorsreagálású erejének kialakításakor figyelembe vette az EU által 1999-ben kitűzött célt, amelynek alapján 2003-ra kialakították az EU katonai válságkezelő képességét. A 2001-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia kimondja, hogy a hidegháború során és az 1990-es években megszerzett tapasztalatokat is alkalmazni kell, valamint, hogy Finnország továbbra is részt kíván venni a válságkezelő műveletekben. Az ország számára ezek egyszerre jelentenek katonai és polgári feladatokat. Finnország részvételét a békefenntartó műveletekben a *Finn biztonság- és védelempolitikai stratégia* (*Finnish Security And Defence Policy* 2001) és a *Békefenntartásról szóló törvény* (*Finnish Security And Defence Policy* 2001) rendelkezései szabályozzák. A törvény III. fejezetének preambuluma a nemzetközi válságmenedzsmentben való részvétel katonai és civil szabályait és elveit határozza meg. A törvény – amely 2001-ben lépett érvénybe – lehetőséget teremtett a Finn Védelmi Erő tagjainak arra, hogy az ENSZ- vagy EBESZ-mandátumon alapuló humanitárius és békefenntartó műveletekben részt vegyenek. A törvény rendelkezései alapján a kormány terjeszti elő a javaslatot a parlamentnek, és a köztársasági elnök dönt a részvételről, illetve a kontingens kivonásáról.

A finn békefenntartó jogszabályokat az EU-csatlakozás óta négyszer módosították, és a jelenlegi megfogalmazás a válságkezelésre utal, nem pedig a békefenntartásra. A hagyományos válságkezelő műveletekből az átmenetet a katonai válságkezelés felé a NATO vezette balkáni műveletek jelentették.

IFOR–SFOR-misszió

A finn békefenntartás 1956 óta tartó történetében a Bosznia-Hercegovinában végrehajtott békefenntartó misszió volt a tizenkilencedik. (Aleksi 1997.) A művelet különlegessége volt, hogy először vett részt az ország NATO vezette békefenntartó műveletben. Finnország egy zászlóaljat küldött Bosznia-Hercegovinába, amely a NORDPOL-dandár részeként működött Dobojban. Érdekességként megemlítjük, hogy a területen több közös feladatot is végrehajtottak a Magyar Műszaki Kontingens katonáival.[32] A finn zászlóalj katonái számos iskolát, utat és hidat javítottak meg, építettek újjá.[33] 2000 januárjában a finn zászlóaljat áthelyezték Tuzlába. Ezen év végére a teljes zászlóalj a tuzlai bázisra költözött. 2001 májusától Bosznia-Hercegovina orosz és amerikai szektorában láttak el civil-katonai együttműködési[34] feladatokat. Ebben az időszakban kiemelt feladatként kezelték a menekültek visszatérésének előkészítését és a visszatelepítést. (Nikolla 2003.) A balkáni országban végrehajtott művelet befejezéséről a zászlóalj és ezzel együtt a NATO is 2002 decemberében kapta meg a finn köztársasági elnök parancsát. A parancs kézhezvételétől a kontingens folyamatosan csökkentette tevékenységét, az utolsó CIMIC-műveletet 2003. július 5-én fejezte be, és az utolsó finn katonák 2003. augusztus 30-án hagyták el Bosznia-Hercegovinát.[35]

---

[32] Lásd bővebben Padányi 2000; 2004; Görög–Padányi 2005.
[33] Lásd bővebben Padányi 2000; 2004; Görög–Padányi 2005.
[34] Civil–Military Co-operation – CIMIC
[35] A misszió teljes történetéről lásd bővebben SFOR Stabilisation Force (s.a.).

KFOR-misszió

1990-ben Milošević jelentős mértékben megnyirbálta Koszovó autonóm jogait. Innentől kezdve a térség folyamatosan sodródott a háború felé. Az albán többségű tartomány függetlenségi törekvéseit két részre lehet bontani: az *egyrészt* az Ibrahim Rugova által vezetett Koszovói Demokratikus Liga,[36] *másrészt* a Koszovói Felszabadítási Hadsereg[37] tevékenységére. Míg a Koszovói Demokratikus Liga a szerb államigazgatással párhuzamos intézményrendszert alakított ki, addig az UÇK folyamatosan fegyverkezett. A KDL által megszabott irányvonal 1995-ig működött, ám nem hozta meg a várt eredményt, így 1996-tól a lakosság egyre inkább az UÇK által képviselt radikális irányvonalat kezdte támogatni. Ettől kezdve folyamatosak voltak a szerb civil lakosságot ért atrocitások. A belgrádi vezetés nem nézte tétlenül a kialakuló helyzetet, és a tartományt elárasztották a szerb fegyveres, valamint rendőri alakulatok, továbbá a paramilitáris egységek. (MH CKELMK 2004, 18–20.) A politikai rendezésre tett kísérletek, illetve a nemzetközi figyelmeztetések ellenére sem vonták ki a szerb csapatokat a tartományból. 1999. március 24-én a NATO légi hadműveleteket indított, hogy rávegye a szerb vezetést fegyveres erőinek kivonására a tartományból. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának *1244. számú határozata* hozta létre a NATO vezette Koszovó Erőt,[38] amelynek a feladata a biztonság és a rend fenntartása volt, továbbá az ideiglenes ENSZ-közigazgatást.[39] A nemzetközi közösség erőfeszítései 2004-ben jelentősen megtorpantak, amikor a koszovói albánok és a szerbek között zavargások törtek ki. A halálos áldozatokat követelő zavargásoknak a megerősített KFOR-csapatok és rendőri erők vetettek véget.

2005. november 14-én az ENSZ főtitkára az egykori finn elnököt, Martti Ahtisaarit jelölte ki koszovói különmegbízottjának. Ugyanekkor a hat államot tömörítő összekötő csoport megállapodott a koszovói rendezés alapelveiről, amely kimondta, hogy Koszovó végső státuszáról az ENSZ Biztonsági Tanácsának kell döntenie. Megkezdődtek a tárgyalások az ország jövőjéről. 2007 februárjára Ahtisaari elkészítette a rendezési tervét (MH CKELMK 2004, 18–20.). A javaslat korlátozott függetlenséget

---

[36] Lidhja Demokratike e Kosovës – LDK

[37] Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK

[38] Kosovo Force – KFOR

[39] The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo – UNMIK

és nemzetközileg ellenőrzött államiságot javasolt. A nemzetközi felügyeletet továbbra is a NATO vezette KFOR erői biztosítják. Az Ahtisaari-terv kimondta, hogy Koszovónak nincsenek területi követelései és nem csatlakozhat másik államhoz. Továbbá az államiság a saját jelképek használatában, valamint a politikai, jogi és a közigazgatási intézményrendszer kiépítésében jelenik meg. Koszovó nemzetközi szerződéseket köthet, és kérheti felvételét a nemzetközi szervezetekbe. Az Ahtisaari-terv szerint Koszovóban egy demokratikus, többnemzetiségű társadalomnak kell létrejönnie úgy, hogy garantálni kell a kisebbségi jogok érvényesülését, valamint a kisebbségek részvételét a törvényhozásban, a közigazgatás minden szintjén és a rendvédelmi szervezetekben. A volt finn elnök által kidolgozott terv szerint a jogi intézményrendszernek függetlennek és professzionálisnak kell lennie, hivatalos állami vallás nélkül. A szerb ortodox egyházat pedig kiváltságok, műemlékeit pedig speciális védelem illeti meg. A terv előírta, hogy a kiemelt vallási helyszíneken védelmi övezetet kell létrehozni, amelyekre a NATO-nak is kiemelt figyelmet kell fordítania. Az Ahtisaari-terv elfogadása után egy 120 napos átmeneti időszak kezdődött, majd az ENSZ-közigazgatás átadta az összes kormányzati jogkörét a koszovói szerveknek. Az átmeneti időszak alatt kellett elfogadni az alkotmányt, majd kilenc hónappal később megtartani a parlamenti és az önkormányzati választásokat. A koszovói albán vezetők elfogadták a rendezési tervet, azonban Szerbia elvetette azt. Először a szerb kormány, majd a parlament vetette el a javaslatot arra hivatkozva, hogy sérti Szerbia területi integritását és szuverenitását. Szerbiai vélemény szerint Koszovó autonómiát élvezhet, kivéve a kül- és pénzügyet, továbbá a vámpolitikát, valamint a határőrizetet, a szerb kisebbség védelmét, illetve a létrejövő koszovói alkotmánynak összhangban kell lennie Szerbia alkotmányával. Szerbia elvetette azt a lehetőséget is, hogy Koszovó nemzetközi szerződéseket köthet, azonban a szimbólumok használatát elfogadta. (*A szerb parlament elutasította az Ahtisaari-tervet* 2007.) A szerb javaslatban az is szerepelt, hogy a szerb járások szoros kapcsolatokat építhessenek ki Szerbiával, valamint hozzanak létre szerb entitást. A szerbek által előterjesztett módosításokat 2007. február 21. és március 2. között tárgyalták meg Bécsben, majd március 10-én ismét a legmagasabb politikai szinten, a szerb elnök és kormányfő, valamint a koszovói miniszterelnök részvételével. Az ENSZ különmegbízottja a tárgyalások után kijelentette, hogy a szerb és albán álláspont kibékíthetetlen, a tárgyalássorozat folytatása értelmetlen. Martti Ahtisaari 2007. március 26-án jelentést terjesztett az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé, amelyben

kijelentette, hogy Szerbia Koszovó autonómiáját csakis Szerbia keretei között tudja elfogadni, a koszovói albánok pedig a függetlenséget tartják elfogadhatónak. (*Comprehensive proposal for the Kosovo status Settlement* 2007.) A koszovói demokratikus átalakulást és a gazdasági fejlődést akadályozza a tartomány bizonytalan jogállása. A jelentés megállapítja, hogy Koszovó integrálása Szerbiába nem életképes, valamint az államszerkezeti változások visszafordíthatatlanok. A jelentés azt is kimondja, hogy Koszovó kérdése egyedi eset és nem teremthet precedenst. Ahtisaari jelentése nem tért el lényegesen a februárban kidolgozott tervezettől, azonban újdonság volt benne, hogy nyíltan kimondta Koszovó függetlenségének szükségességét. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa elfogadta a jelentést.

Az iraki misszió

2003. március 20-án az Amerikai Egyesült Államok háborút indított Irak ellen. Az Európai Unió tagországainak megoszlott a véleménye a katonai beavatkozás mikéntjéről. A vezető uniós tagállamok – Franciaország és Németország – több időt akartak adni az ENSZ ellenőreinek és kivizsgálni minden lehetőséget a katonai beavatkozás előtt. Ugyanakkor az Egyesült Királyság, valamint hat régi uniós tagállam egyértelműen támogatta a katonai beavatkozást. Finnország álláspontja a kettő között volt, hiszen egy ENSZ-felhatalmazás nélküli katonai akcióban való részvétel ellentétes a kiadott biztonságpolitikai stratégiával és a *Békefenntartásról szóló törvény* rendelkezéseivel, ugyanakkor kiemelt figyelmet fordított az iraki helyzettel kapcsolatos történésekre. A finn külügyminiszter, Erkki Tuomioja megerősítette a finn álláspontot: Finnország nem támogat egy ENSZ-felhatalmazás nélküli katonai beavatkozást. Ugyanakkor nem zárta ki a lehetőségét, hogy az iraki háború után Finnország részt vesz az ENSZ által felállított iraki békefenntartó vagy humanitárius misszióban. (*Foreign Minister Erkki Tuomioja…* 2003.)

Az iraki katonai beavatkozás a finn közvéleményben – hasonlóan más európai államokhoz – Amerika-ellenes hangulatot gerjesztett. A felmérés szerint a finn válaszadók 55%-a úgy gondolta, hogy az iraki katonai beavatkozás nem volt indokolt. A válaszadók 56%-a úgy értékelte, hogy viszonya az Amerikai Egyesült Államokhoz negatív, míg 15%-a értékelte úgy, hogy pozitív irányban változott. (Aittokoski 2003.)

Ugyanebben az évben kialakult az Európai Unió katonai válságkezelő képessége is. Tekintettel arra, hogy az önálló európai védelmi identitás kialakításának központi kérdése az volt, hogyan alakult a viszonya a NATO-hoz és annak vezető államához az Amerikai Egyesült Államokhoz, azaz meg kellett találni a két szervezet együttműködési kereteit. Ezt a célt a valósította meg az elfogadott *Berlin Plusz* néven ismert megállapodáscsomag. A megállapodás rendezett számos politikai kérdést és az együttműködés kereteit, ugyanakkor legfontosabb része az volt, hogy az EU számára hozzáférési lehetőséget biztosított a NATO tervezői kapacitásaihoz és eszközeihez. (Nagy 2017.) A kialakított intézményi struktúra és a szükséges politikai akarat vezetett el az Európai Unió első katonai válságkezelő műveletéhez, amely *EUFOR Concordia* művelet néven a Berlin Plusz-megállapodás keretei között zajlott le. A 350 fős misszió feladata az ohridi megállapodás betartatása volt. A művelet egyben az EU felkészültségének hitelességi tesztje is volt. Finnország szemszögéből mind az EUFOR Concordia, mint pedig a 2004-ben végrehajtott *EUFOR Althea* művelet kihívások elé állította a finn jogszabályi környezetet. A parlamenti viták során mindkét műveletre úgy tekintettek a politikai döntéshozók, mint az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájának újabb és mélyülő együttműködésére. Mivel a finn politikai vezetők tudatában voltak annak, hogy újabb válságkezelési műveletek várhatók, így a finn jogi szabályozás megváltoztatása elkerülhetetlen volt. A jogszabályi változásokat elősegítette az is, hogy Finnország 2005 és 2008 között két EU-harccsoportban is részt vett. A jogszabályi változások sikeres bevezetéséhez az EU által meghatározott terminológiát alkalmazták. A politikai döntéshozatalnál figyelembe vették, hogy az Európai Unió katonai válságkezelő mechanizmusát jobban lefedi a *válságkezelés* kifejezés, mint a *békefenntartás*. A finn politikai döntéshozók ügyeltek arra is, hogy a finn megközelítésnek összeegyeztethetőnek kell lennie más európai uniós tagállamokéval, továbbá az ország egyenlő feltételek mellett vegyen részt az előkészületekben és a végrehajtásban is. Ugyanakkor az EU-harccsoportokban és más multinacionális válságkezelő műveletben történő részvétel esetén a finn csapatoknak is meg kellett, illetve kell felelniük az erő alkalmazásáról szóló szabályoknak. Ennek a rendelkezésnek a teljesítéséhez felülvizsgálták a nemzeti eljárásokat és döntéshozatali struktúrákat. Döntés született arról, hogy mindazokat a nemzeti korlátozásokat megszüntetik, amelyek megakadályozzák Finnország részvételét az EU válságkezelő műveleteiben és az EU-harccsoportokban. (Márton 2009; Márton s.a.;

Finland' comprehensive crisis management strategy 2009; *Finland's participation in crisis management* s.a.; *Crisis management* s.a.) Ezzel összefüggésben itt kell megjegyezni, hogy Finnország békefenntartással kapcsolatos fogalmi készlete a hidegháború időszaka alatt alakult ki, és jól ráillett egy kisállamra. Mivel időközben Finnország az Európai Unió tagja lett és a petersbergi feladatokat is elfogadta az ország, így ez a fogalmi készlet már nem állta meg a helyét. Éppen ezért a biztonság- és védelempolitika sarokkövének számító semlegesség fogalmának átalakításához hasonlóan jártak el, és rugalmasan, az Európai Unió szóhasználatát átvéve alakították át a hivatalos kifejezéseket. A katonai válságkezelő műveleteket a finn békefenntartó hagyományok logikus folytatásának tekintették, ugyanakkor a hagyományokkal történő szakítást is látták benne. Ennek az ambivalens értékelésnek az a magyarázata, hogy a katonai válságkezelő műveletek új módszereket, eljárásokat és új eszközöket kínálnak, ugyanakkor a hagyományos missziók is folytatódnak. A parlamenti viták során az EU harccsoportjaiban történő részvételt a finn békefenntartó hagyományok folytatásaként tartják számon, azonban felmerült a kérdés, hogy a nem alkalmazott EU-harccsoportok erőforrásokat vonnak-e el az ENSZ műveletek elől? A jelenlegi nézet szerint az EU-harccsoportokban a részvétel a nemzeti védelmet támogatja. (*EU Battlegroups: a new departure for Finland* 2006; Yle 2006/2012.) A katonai válságkezelő műveletek mellett a civil válságkezelés mindinkább fontosabb szerepet játszik a nemzetközi biztonság és stabilitás megteremtésében. Finnország ezért részt vesz az ENSZ, az EU és más nemzetközi szervezetek, mint például az EBESZ misszióiban; segítséget nyújt a konfliktus sújtotta területeken a társadalom újjáépítésében, valamint a demokratikus elvek érvényre juttatásában, illetve humanitárius feladatok ellátásában. Jenleg 118[40] (40%-uk nő) (*Crisis management* s.a.) finn szakértő vesz részt több mint húsz civil válságkezelő misszióban, vezet és felügyel missziókat, vagy lát el szakértői feladatokat. A civil válságkezelő missziók középpontjában a Nyugat-Balkán, a Dél-Kaukázus, Afganisztán, Közép-Ázsia, valamint a Közel-Kelet és Afrika áll.

Finnország 20. századi története és nemzetközi kapcsolatainak fejlődése szempontjából a klasszikus békefenntartás időszakában vállalt feladatok meghatározók. A nagy területen elterülő, ám alacsony lélekszámmal

[40] A vonatkozó törvény értelemében legfeljebb 150 fő vehet részt missziós tevékenységben, amit növelni szeretnének, Azonban ez a szám nincs benne a válságkezelő műveletekben szolgálatot teljesítők létszámában, mert az nem lehet összesen több mint 2000 fő.

rendelkező ország számára a hidegháborús korszakban rendkívüli segítséget jelentett egy nemzetközi szervezetben való részvétel lehetősége. A nagyhatalmi szembenállás megszűnésével és az Oroszországgal kialakított, bilaterális alapokra helyezett kapcsolat mellett is kiemelt helye, illetve szerepe maradt a finn biztonság- és védelempolitikában az ENSZ, a NATO, valamint az EU békefenntartó műveleteiben való részvételnek. Ennek oka, hogy a katonailag el nem kötelezett státuszú Finnország védelmi erejének fejlesztéséhez, a katonai kiképzés, felkészítés sikeréhez mindenképpen szükség van tapasztalatokra. Az ENSZ, a NATO és az EU által vezetett békefenntartó műveletekben való részvétel Finnország számára nemcsak katonai és civil válságkezelő gyakorlatot jelent, hanem segítséget nyújt a finn politikai élet szereplőinek a válságkezeléssel, békefenntartással kapcsolatos jogi, pénzügyi, szervezeti, katonai és civil keretek folyamatos fejlesztéséhez. Ma már a békefenntartásban szerzett ötvenéves tapasztalatának köszönhetően Finnország jelentős előnnyel rendelkezik számos NATO-tagországgal szemben a különböző válságkezelő műveletekben részt vevő állomány felkészítésében, illetve az ország által felvállalt feladat megtervezésében és kivitelezésében. Az általuk elkészített – a nemzetközi válságkezelő műveletek fejlesztésére vonatkozó – stratégiák, útmutatók, végrehajtott kiképzések és tanfolyamok sikeresen járulnak hozzá a katonai állomány, illetve a civil szakértők felkészítéséhez. A kutatással összefüggésben megismert és tanulmányozott dokumentumok mindegyike pragmatikus gondolkodásra utal, valamint arra, hogy a megfogalmazott célkitűzések nemzeti konszenzuson alapulnak. Ugyanakkor Finnország az általa megszerzett tapasztalatokat – bár a stratégiai dokumentumok ezt a célkitűzést jelölik meg – nemcsak a Finn Védelmi Erő, hanem a hazai katasztrófavédelem és a regionális tengeri, biztonsági együttműködések fejlesztésében is felhasználja. Finnország kiemelt hangsúlyt helyez a már meglévő képességeinek jobb összehangolására, valamint az adminisztratív területek munkájának összehangolására. Az ország válságkezelő képességei fejlesztési irányának meghatározásakor az Európai Unió által meghatározott irányelveket veszi figyelembe, ugyanakkor a NATO vezette műveletekben szerzett tapasztalatait is sikeresen adaptálja. Azoktól az európai uniós országoktól eltérően, ahol mindhárom hagyományos (szárazföldi, légierő, haditengerészet) haderőnem megtalálható a fegyveres erőben, Finnország jelenleg nem használja fel légierejét és haditengerészeti erejét a válságkezelő műveletekben. Korábbi kutatásaim alapján megállapítottam, hogy az általam megismert dokumentumok tartalmazzák a két haderőnem

fejlesztését, azonban a hatályos jogszabályokban nem jelenik meg a nemzetközi alkalmazásuk feltételrendszere.

Regionális összehasonlításban a Finnország által felvállalt nemzetközi válságkezelő feladatok szélesebb tartományt fognak át, mint a régió NATO-tagállamai által vállalt válságkezelő feladatok.

Vákát oldal

III. fejezet

Finnország és a NATO kapcsolatai

Finnország a hidegháború időszaka alatt kisállamként megpróbált alkalmazkodni a kialakult politikai rendszerekhez úgy, hogy mozgásszabadságát és politikai önállóságát a lehető legnagyobb mértékben megőrizze. Azonban ebben az időszakban teljes függetlenségéről azért nem beszélhetünk, mert a Szovjetunióval 1948-ban megkötött Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezmény (BEKS) segítségével Moszkva képes volt nyomást gyakorolni Finnország politikájára. Finnország ebben az időben a semlegességi politika segítségével és a nemzetközi szervezetekben vállalt munkájával próbálta meg nemzetközi pozícióit megszilárdítani. Az ország a hidegháború időszaka alatt számos nemzetközi globális és regionális szervezetben szerzett tagságot.[41] A hidegháború időszakában a finn biztonság- és védelempolitika sarokkövei a semlegességi politika, továbbá a független katonai védelem voltak.

A hidegháború után Finnország és a külvilág kapcsolatában is jelentős változások következtek be. A megváltozott geopolitikai helyzetben – a hagyományos nagyhatalmi szembenállás elavult – a kérdés már nem az volt, hogy miként lehet egy nukleáris háborút elkerülni, hanem az, hogy hogyan lehet és kell kezelni az új biztonsági kihívásokat, mint például a nemzetközi terrorizmust, a szervezett bűnözést, a környezetszennyezést vagy a távoli helyeken kitörő regionális konfliktusokat. A megváltozott geopolitikai helyzet és Finnország nyugati orientációja következtében az ország biztonság- és védelempolitikája is átalakult. Ez az átalakulás, amelynek természetes része volt az Európai Gazdasági Térséggel kialakított kapcsolat, majd az európai uniós tagság, a lassú, hagyományokra épülő, pragmatikus alkalmazkodás az 1990-es években lezajlott változásokhoz. Az ország átalakuló biztonság- és védelempolitikájában jól

[41] Az ENSZ tagja lett 1955-ben, az Északi Miniszterek Tanácsának tagja 1952-ben.

nyomon követhető a változás. A hidegháború alatt konzekvensen képviselt semlegességi politika az Európai Unióhoz történt csatlakozással katonailag el nem kötelezett státuszra módosult, majd a független katonai védelem alakult át hiteles védelmi képességgé. A kormány célja a részvétel a nemzetközi válságkezelő műveletekben a jelenlegi feltételek mellett. A balkáni háborúk megmutatták, hogy az instabil nemzetközi környezetben, a poszthidegháború időszakában szükség van a biztonsági architektúra újraértelmezésére. 1997-ben az orosz–amerikai csúcstalálkozón a két elnök megállapodott abban, hogy egy békés és biztonságos, oszthatatlan Európát építenek, ahol Oroszország a NATO partnere lesz. (Calistri 2010, 112.)

Finnországban 1995-ben kezdődött az első politikai vita a NATO-tagsággal kapcsolatban, azonban a politikai döntéshozók által megfogalmazott álláspontokból nem született nemzeti konszenzus, így a parlament sem adott a tagsággal kapcsolatban semmilyen felhatalmazást. Az 1996–2001 között készített közvélemény-kutatások eredménye lehangoló volt. A közvélemény a biztonságpolitikai változások elfogadásával párhuzamosan kategorikusan nemet mondott a NATO-csatlakozásra. A NATO 1999-es bővítésével kapcsolatosan már csak néhány szórványos felmérés készült, mert a politikai döntéshozók nem tartották szükségesnek a korábbi felmérések ismeretében. Az elutasítási indokok között főként az szerepelt, hogy az esetleges NATO-tagság felesleges provokáció lenne Oroszországgal szemben, illetve a másik fő indok pedig, hogy ez egy amerikai stílusú militarizálódáshoz vezetne, esetleg feleslegesen keveredne az ország konfliktusokba ahelyett, hogy csökkennének a válságok.

A 2003-ban lezajló parlamenti választások előtt a politikai elit is – a közvélemény-kutatások eredményének ismeretében – kizárta a választási kampányból a NATO-tagságról szóló vitát. A választásokat megnyerő Matti Vanhanen kormányprogramja nem tartalmazott erre vonatkozó kitételt, azonban ígéretet tett egy új biztonságpolitikai stratégia kidolgozására. A 2004-ben kiadott *Fehér könyv* nem tesz említést az ország NATO-tagságáról, azonban foglalkozik a NATO bővítésével. A finn biztonság- és védelempolitika szempontjából kiemelkedően fontos szempont volt a balti államok csatlakozása. Ugyanakkor a szövetség bővítésével egy időben a finnországi médiában fokozódott a vita az ország lehetséges NATO-tagságáról.

Matti Vanhanen kormányzásának második ciklusa alatt kezdődött meg az új biztonság- és védelempolitikai stratégia kidolgozása, amely 2009-ben jelent meg. Ehhez a dokumentumhoz készültek különböző

elemzések, amelyek részben az ország lehetséges NATO-tagságáról szóltak, részben pedig a védelmi erő hosszú távú fejlesztésének irányait határozták meg. Finnországban a NATO-tagságról szóló vita részben Oroszországról is szól, hiszen – ahogy a 2009-ben kiadott kormányjelentés fogalmazott – Finnország biztonsága leginkább Oroszországtól függ. Azonban a stratégiai dokumentum hiába fogalmazta meg az ország lehetséges NATO-tagságát, a politikai színtéren a vita még nem dőlt el. A politikai pártok és támogatóik között különösen éles viták alakultak ki. A konzervatív pártban egyértelműen megvolt a NATO-tagság támogatása, a Centrum Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Baloldali Liga és a Zöldek viszont elutasították. A kormány kulcsminiszterei – a pénzügy-, a külügy-, és a védelmi miniszter – nyíltan beszéltek a tagság előnyeiről, míg a konzervatív politikusok inkább a biztonság- és védelempolitikai aspektusairól. (Väyrynen 2009.) A második Vanhanen-kormány fenntartotta a kérdésben a status quót, azaz a kormányprogram csak röviden említette az általános sorozás fenntartását és a területvédelmet, a NATO-tagságról pedig annyit írt, hogy megőrzi a lehetőségét az ország esetleges csatlakozásának. Tarja Halonen köztársasági elnök is mélyen ellenezte a NATO-tagságot, azonban a kormány kezét nemcsak ez, hanem a belső konszenzus hiánya is megkötötte. (Kokko 2007.)

A 2012-es elnökválasztáson a konzervatív párt bár támogatta a NATO-tagságot, mégsem hozta elő a témát, mert a választópolgárok többsége továbbra sem támogatta az esetleges csatlakozás ötletét. A kérdésről szóló vita nemcsak a politikai pártok közötti nézetekről szólt, hanem egyben a politikai szereplők közötti korkülönbségből is adódott. Alexander Stubb külügyminiszter jelöltként élesen bírálta az idősebb politikusi nemzedék hozzáállását a kérdéshez. Ennek magyarázata, hogy az idősebb politikusgeneráció még a hidegháború alatt kezdte pályafutását, és még hordozták az Oroszországgal, illetve a NATO-val kapcsolatos régi beidegződéseket. Alexander Stubb és a korosztálya az első olyan politikusnemzedék Finnországban, akik szakmai pályafutásukat már a hidegháború utáni korszakban kezdték; számukra az ország európai uniós, valamint az esetleges NATO-tagsága már a 21. századi finn politika természetes folytatása. Ugyanakkor, amikor ez utóbbiak pozícióba kerültek és szembesültek a közvélemény elutasító magatartásával, változtattak a hangnemen.

Természetesen az ország lehetséges NATO-tagságáról szóló eszmecsere nemcsak a politikai pártok és a politikusgenerációk közötti nézetkülönbségekről, valamint Oroszország reakcióiról szólt, hanem az ország

külső megítéléséről, továbbá a honvédelemről is. Finnország a hidegháború évei alatt folyamatosan tartotta a kapcsolatot Oroszországgal, és mindig igyekezett a legkedvezőbb pillanatot megragadni, hogy az általa kitűzött politikai célokat elérje. Az ország esetleges NATO-tagságáról szóló vitában is figyelembe vette, illetve veszi Oroszország biztonsági igényeit. Bár működik a NATO–Oroszország Tanács, amely részben egy konzultációs fórum, mégsem sikerült az orosz partnereket megnyugtatni a korábbi NATO-bővítések során. Finnország esetleges szövetségi tagsága szintén ellenérzéseket vált ki az orosz félből. Az északi régióban is folyamatosan változik a helyzet; Oroszország gazdasági megerősödése, valamint stratégiai pozíciója továbbra is meghatározó szereplővé teszi a térségben. Továbbá az 1340 km hosszú finn–orosz határ és az ezzel kapcsolatos történelmi sérelmek,[42] amelyeket a finn társadalom még ma sem dolgozott fel, illetve a jelenlegi biztonsági kihívások, mint például a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a migráció, a környezetszennyezés és az éghajlatváltozás hatásainak csökkentése szükségessé teszik a jószomszédi viszony fenntartását Oroszországgal.[43]

Finnország számára az Oroszországgal fenntartott jószomszédi viszony kulcsfontosságú. Az Ukrajnában, illetve Szíriában zajló események, valamint a Krím-félsziget elcsatolása mégis arra az elhatározásra juttatták a finn politikusokat, hogy a bekövetkezett biztonságpolitikai változások tükrében újraértékeljék az ország lehetséges NATO-tagságának kérdéskörét. Itt meg kell jegyeznünk azonban, hogy a finn közvélemény továbbra is elutasítja a szövetségi rendszerhez való csatlakozást. A Baltitenger keleti medencéjében kialakult biztonságpolitikai helyzetre való tekintettel Finnország számára egyre fontosabbá vált a balti államok biztonsága. Az elkészült értékelés (*The Effects of Finland's possible NATO membership* 2016) kiemeli, hogy a szövetség nem fog olyan katonai fenyegetéssel szembesülni, amelyre ne tudna válaszolni. A balti térségben kialakuló katonai fenyegetésekre pedig hiteles választ kell adni. Ugyanakkor az is kitűnik a szövegből, hogy Finnország számára a jelenlegi helyzetben vannak választási lehetőségek. Az egyik ilyen, hogy teljeskörűen tagja lesz a NATO-nak, azonban nem fogad területén nukleáris fegyvereket, külföldi katonákat, és korlátozott katonai aktivitást mutat keleti irányban.

---

[42] Lásd bővebben Karélia egy részének elcsatolását és a területen történt kitelepítéseket. (Balogh et al. 2009.)

[43] Az éghajlatváltozás okozta biztonsági kockázatokról lásd bővebben Padányi 2009.

A másik, hogy Lengyelországhoz és a balti államokhoz hasonlóan igényli az állandó NATO-jelenlétet az ország területén. Ez a variáns a legkevésbé valószínű opció finn szempontból. A következő forgatókönyv inkább a korábban Svédországgal megkötött katonai együttműködés miatt került bele, ahol a feltételezés szerint Finnország csatlakozott a katonai szövetséghez, Svédország pedig nem. Ennek a verziónak azért van jelentősége, mert egy ilyen eset megnehezíti a szövetségnek az 5. cikk végrehajtását, és bonyolultabb lenne a balti államok védelmét ellátni.

Finnország lehetséges NATO-tagságát az EU kontextusában is értékelni kell. A *lisszaboni szerződés 27. cikkének 7. paragrafusa* kimondja, hogy *a tagállamok kötelesek segítséget nyújtani egymásnak, ha valamelyiküket támadás éri saját területén.* Ugyanez a cikk egyértelműen fogalmazza meg *a NATO-tagállamok kötelezettségeit is,* és kimondja, hogy *a szövegezés nem ellentétes a NATO-szerződés alapján a tagállamoknak egymással szemben fennálló kötelezettségeivel.* A finn politikusok azonban szkeptikusan tekintenek a szerződésnek erre a pontjára, mert úgy gondolják, hogy az EU közös védelmi képességeinek megteremtése és fejlesztése nem jelenti azt, hogy a bajba jutott vagy konfliktusba keveredő tagország automatikusan segítséget kap a többi tagállamtól. Finnország az EU keleti határa és egyben a schengeni övezet külső határa is. Ebből is következik, hogy az országra nagyobb teherként nehezedik a finn–orosz határ védelme. A finn politikusok úgy gondolják, hogy az EU vezető államai egy esetleges konfliktushelyzetet nem vállalnak fel Oroszországgal, hiszen gazdasági érdekeiket nem szolgálja egy ilyen helyzet.

Finnország mint az Európai Unió tagja biztonság- és védelempolitikai dokumentumaiban deklarálta, hogy támogatja az EU közös kül-, illetve biztonságpolitikáját, valamint az EU és a NATO közeledését. Így ebből a szempontból értékelve az esetleges NATO-tagságát, az ország számára szükségessé válik az együttműködés fejlesztése és mélyítése a szövetséggel, valamint meg kellene határozni a belépés céldátumát is. Az ország számára a tagság külpolitikai kapcsolatainak fejlődését is eredményezi, mert így újabb tagállamokkal létesíthet bilaterális viszonyt.

Finnország együttműködése a NATO-val, továbbá az ország esetleges tagsága befolyásolja az egész skandináv és balti régió helyzetét. Finnország ebben az esetben óvakodna attól, hogy területvédelmi képességeit expedíciós képességek irányába fejlessze, mivel ez veszélybe sodorhatja a balti medencét. Azonkívül a balti államok elleni támadás esetén az ország hozzájárulása a védelemhez korlátozott lenne. Ugyanakkor a régió skandináv

és balti államai – Norvégia, Dánia, Izland, Észtország, Lettország, Litvánia – már tagjai a szövetségnek, így esetükben a Finnországgal fenntartott védelmi kapcsolatok bővülése várható. A 2009-ben Oslóban megtartott külügyminiszteri értekezleten, ahol a balti államok nem voltak jelen, téma volt az északi országok együttműködése. Az értekezletről kiadott jelentést (Stoltenberg 2009) ugyan számos kritika érte,[44] azonban meghatározta az északi államok kül- és biztonságpolitikai együttműködésének konkrét formáit. A külügyminiszteri találkozóról készült dokumentum azért fontos, mert a feladatok nagy része a NATO feladataiban is megjelenik. Mindez Finnország számára elősegítheti a régión belül is a NATO-kooperációk elmélyítését, és egy újabb érvvel szolgálhat az ország lehetséges belépése mellett. Természetesen a finn biztonságpolitikai gondolkodás szempontjából a közeli balti államokkal létesíthető újabb kapcsolatok sem elhanyagolhatók.[45] Finnország Svédországgal fenntartott kapcsolataiban várhatóan nem jelentene hangsúlyeltolódást az ország NATO-tagsága. Azonban regionális szempontból van még egy nagyon fontos stratégiai jelentősége Finnország potenciális belépésének, főként akkor, ha Svédország is abban az évben csatlakozik a szövetséghez. Ezt a változást legjobban Törökország és Görögország csatlakozásához lehetne hasonlítani. Oroszország közvetlenül határos lenne a NATO-val, és a Finn-öböl is a szövetség fennhatósága alá kerülne, valamint a Botteni-öböl is, és a kalinyingrádi orosz enklávét is teljesen körbezárná a NATO. Ez az opció természetesen súlyosan megterhelné a finn–orosz kapcsolatokat, továbbá jelentősen megváltoztatná a szövetség összetételét is. Ugyanakkor más relációkkal szembeni megítélésében bizonyosan változásokat fog jelenteni, hiszen a szövetség politikai, katonai szervezet, amely a nyugati demokráciák kultúrájára épül.

---

[44] Az egyik legmarkánsabb véleményt Elisabeth Rehn, volt védelmi miniszter fogalmazta meg. Szerinte az önálló skandináv védelem nem valósítható meg, mert ahhoz mindegyik országnak egy-egy részt fel kellene adni a függetlenségéből. A másik ok, amiért a jelentést kritizálta, a norvég érdekek hangsúlyos megjelenítése.

[45] Finnország számára azonban gazdasági, környezetvédelmi és szociális biztonsági szempontból is fontos a három ország. További lényeges ok az EU regionális politikája, hiszen itt újabb kooperációs lehetőségek nyílnak meg.

Az Åland-szigetek és Finnország lehetséges NATO-tagsága

Az előzőekben már bemutattam a szigetcsoport speciális, nemzetközi szerződések által meghatározott helyzetét, azonban ezt Finnország lehetséges NATO-tagsága szempontjából is értékelni kell. A nemzetközi szerződéseket létrehozó békék, illetve a történelmi események szereplői mindegyike nemzetállam volt. Az elmúlt évtizedekben bekövetkezett politikai változások, Európa egységesülése, az Európai Unió létrejötte, a NATO átalakulása, a Varsói Szerződés megszűnése és a hagyományos értelemben vett nemzetállamok megszűnése szükségessé teszi, hogy a stratégiai szerepét elvesztett szigetcsoport helyzetét értékeljem.

Politikai szempontból az Åland-egyezmény felszámolásában nem érdekelt Finnország, Svédország és a NATO, valamint maga az ålandi kormány sem. A szigetcsoport demilitarizált és semleges státuszáról viszont az 1856-ban megkötött párizsi békeszerződés rendelkezik. A békeszerződésnek a részese Oroszország is, amely nagy valószínűséggel minden rendelkezésére álló politikai eszközt felhasznál a status quo megőrzésére. Finnország lehetséges NATO-tagsága szempontjából a szigetcsoport helyzete nagyban hasonlít a norvég fennhatóság alatt levő Svalbard-szigetekéhez. A norvég szigetcsoport is semleges és demilitarizált terület. Norvégia NATO-csatlakozásakor sem merült fel a szigetcsoport nemzetközi egyezményben rögzített státuszának megváltoztatása. Katonai szempontból értékelve a Botteni-öböl bejáratánál elhelyezkedő Åland-szigeteket már komoly érveket lehet felsorakoztatni a szigetcsoport státuszának megváltoztatására. Az első és talán a legfontosabb indok, hogy aki képes tartósan fennhatósága alá vonni a szigetcsoportot, az a Botteni-öböl egészét képes ellenőrizni, hiszen lezárhatja az öböl Balti-tengerre vezető kijáratát. A második pedig, hogy Finnország szárazföldi területén zajló esetleges konfliktusban a távközlési rendszerek egy része működőképes marad, mert össze van kötve a szigetcsoporttal. A NATO szempontjából valószínűleg a katonai szempontok játszanak elsődleges szerepet Finnország csatlakozása esetén.

Finnország szempontjából az Åland-szigetek helyzete nem vet fel kérdéseket, hiszen az ország európai uniós csatlakozásakor is pragmatikus politikát folytatott, és a lehető legszélesebb körben figyelembe vette a szigetcsoport autonómiája adta lehetőségeket. Vagyis Finnország lehetséges NATO-csatlakozása esetén nem a szigetcsoport lesz az egyetlen semleges és demilitarizált terület a szövetségi rendszerben.

A lehetséges NATO-tagság hatása a finn haderőre

A háborúról a hidegháború évtizedei alatt kialakult kép – amelynek középpontjában a területvédelem állt – az 1990-es években lezajlott geopolitikai változások következtében átalakult. A nemzetközi rendszerben bekövetkezett változások hatására a területvédelemről alkotott kép is megváltozott. A nagyszabású hagyományos támadás, a jelentős tartalékkal rendelkező fegyveres erő háttérbe szorult, és helyét fokozatosan az új típusú kihívásokhoz igazodó, részben az aszimmetrikus hadviselésre jellemző háborús kép váltotta fel. Ugyanakkor Finnországban fennmaradt az általános hadkötelezettség, amely az állampolgárok részéről más európai országokhoz képest rendkívüli támogatottsággal rendelkezik. Általánosságban elmondható, hogy a finn általános hadkötelezettségről, valamint a tartalékos állomány fenntartásáról az elmúlt 15 évben nem indult társadalmi vagy politikai vita. A nemzetközi rendszerben bekövetkezett változások, az új biztonsági kihívások szükségessé tették egy új biztonsági architektúra kialakítását. A változó politikai és katonai környezetben új lehetőségek nyíltak meg a katonai együttműködések előtt. A globalizáció térnyerésével, az új típusú biztonsági kihívások elterjedésével és Finnország nyugati orientációjával a Finn Védelmi Erő számára is eljött a stratégiai változások időszaka.

Az 1990-es évek elején Finnország a hagyományos semlegességet és az alapját képező független katonai védelmet tekintette biztonsága alapköveinek. Ennek a felfogásnak a jegyében döntött az ország vezetése 1992-ben úgy, hogy F/A–18 Hornet típusú vadászgépekre cseréli a légierő Saab 35 Draken, illetve a szovjet gyártmányú MiG–21 BIS vadászrepülőgépeit. Az összesen 64 db repülő beszerzése már részben tükrözte a stratégiaváltást, azonban a területvédelemmel kapcsolatos alapelvekben ez nem jelent meg. (*F/A–18 Hornet* s.a.) Itt kell megjegyeznem, hogy a finn területvédelemmel kapcsolatos hagyományos elvek, valamint a korszerű repülőeszközök beszerzése jól illeszkedtek a poszthidegháborús korszak háborúról alkotott képébe. A Finnország által felvázolt kép, amely nem volt más, mint egy független állam hiteles katonai képességekkel, már utalt a bekövetkező stratégiai változásokra. Az Európai Unióba történő belépése módosította az ország hagyományos biztonságfelfogását, azonban a fegyveres erő átalakítása lényegesen lassabb ütemben haladt, mint az ország politikai értelemben vett európaizálódása. Az Európai Unió által elfogadott stratégia, amely az EU katonai képességeit teremtette meg, továbbá a NATO által vezetett békefenntartó missziók tapasztalatai a finn fegyveres

erő reformját is megkövetelte. Az 1997-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia, amely már tartalmazta a fegyveres erő hosszú távú fejlesztését, valamint a megváltozott nemzetközi körülményekhez igazítását, 2001-ben került felülvizsgálatra.

A 2001-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia szerint Finnország védelmének alapelvei továbbra is a területvédelem, valamint az általános hadkötelezettség maradtak. (*Finnish Security And Defence Policy* 2001.) Azonban a dokumentum kiemelten foglalkozik az erők hatékonyabb felhasználásával és ennek megfelelően a szükséges képzési idő, valamint a hadkötelezettség idejének átalakításával. A jelentés kiemelte, hogy a Finn Védelmi Erő részvétele a nemzetközi békefenntartó műveletekben a vártnál gyorsabban fejlődik. A válságkezelő képesség fejlesztéséhez nélkülözhetetlen az új technológiák bevezetése, valamint a parancsnoki struktúra átalakítása. A fegyveres erő háborús létszámát folyamatosan csökkenteni kell, hogy 2008-ra elérje a 350 000, míg 2017-re 250 000 főt. A fegyveres erők számára első lépcsőben beszerzendő korszerű haditechnikai eszközöknek a part menti védelmet kell szolgálniuk, és a következő időszakban, 2010 és 2020 között a légierő fejlesztésére kell a hangsúlyt helyezni úgy, hogy közben a készenléti erők mozgékonyságát és interoperabilitását növelni kell. A hiteles védelmi képesség fenntartása nem képzelhető el olyan hosszú távú tervezett finanszírozás nélkül, amely képes áthidalni a gazdasági ciklusok ingadozását. (*Finnish Security And Defence Policy* 2001.)

A dokumentum azt is tartalmazta, hogy az elvégzett munkáról 2004-ben jelentést kell a parlament elé terjeszteni. A 2004-es kormányjelentés, amely egyben a biztonság- és védelempolitikai jelentés is, tartalmazta már a 2010-es évekre szóló fejlesztéseket és a nemzetközi válságreagáló műveletek végrehajtásához nélkülözhetetlen képességek és irányítórendszerek meghatározását. A fegyveres erő létszámát összességében 250 000 főben határozta meg, a csapatokat regionális és operatív erőkre osztva. Az operatív erőknek bevethetőknek kell lenniük akár katasztrófavédelmi helyzetben a polgári hatóságok kérésére is. Azonban ennek feltétele az integrált hírszerzési és utasítási rendszer kidolgozása és a megfelelő kommunikációs rendszer megléte. (*Finnish Security and Defence Policy* 2004.)

A Finn Védelmi Erő a kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégiákkal összhangban folyamatosan fejleszti egyes képességeit és vezet be új és korszerű technológiákat. A 2008 és 2012 közötti időben a légierő fejlesztése kapta a főszerepet, míg a szárazföldi haderőnem regionális csapatainak korszerűsítése 2012 és 2016 közé tolódott ki. (*Finnish Security*

and Defence Policy 2004.) A kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégiában meghatározott fejlesztési célkitűzéseket Finnország folyamatosan valósítja meg. Az 1992-ben megszületett légierő fejlesztésről szóló döntés 2000-re valósult meg, rendszerbe állt a 64 db F/A–18 Hornet típusú vadászrepülőgép, amely könnyen integrálható volt a már bevezetett korszerű légiirányító és ellenőrző rendszer keretei közé *(Hornetin Kausi)*. A repülőgép-beszerzési program folytatódott, és 2007-től a légierő CASA C–295M típusú teherszállító repülőgépekre cserélte a Fokker F27-ket, majd 2010-ben 6 db Pilatus PC–12NG kezdte meg a szolgálatát. Ugyanakkor 2005-ben a légierőt és a hozzákapcsolódó képzési rendszert is átszervezték. Új korszerű módszereket vezettek be az oktatásba és növelték a repülő kiképzési óraszámokat is. (*Tähystyslennoista monitoimihävittäjiin* s.a.)

A finn légierő folyamatosan törekszik arra, hogy fejlessze képességeit, és számos projekten dolgozik, amely segíti a korszerű légvédelem fenntartását. A jelenleg futó legfontosabb ilyen típusú projekt légvédelmi radar-korszerűsítési és -felújítási program, valamint az F/A–18 Hornet vadászrepülőgépek korszerűsítési programja. (*Finnish Security and Defence Policy* 2004; *All Finnish Air Forces' Hornets upgraded to MLU2* 2016; *Defence Forces Reform Concept* 2012.)

A szárazföldi haderőnem átszervezése Finnország megváltozott biztonsági környezete, valamint a doktrinális elvekben bekövetkezett változások miatt vált szükségessé. Az alapelvek módosítása nem terjedt ki a területvédelemmel és az általános hadkötelezettséggel kapcsolatos kérdéskörre. A reformfolyamat viszont érintette a haderőnem szervezetét, felszerelését, működési feltételeit és a katonai személyzet képzését. A reformok tervezésekor figyelembe vették a katonai technológiákban bekövetkezett fejlődést, így az eszközbeszerzésekben lehetőség van a módosításokra. A haderőnem átalakítását a szervezetek egyszerűsítésével és összevonásával oldották meg úgy, hogy a haderőnem egy védekező művelet során is képes legyen fenntartani mobilitását. A fejlesztési célkitűzésekben megfogalmazott elvek végrehajtásának kezdete 2013 volt, és a változások hatásai már jelentkeztek. Az átalakításnak és a tervezett új képességeknek a 2020-as évek elejére kell teljes mértékben rendszerbe állni. A megkezdett védelmi reform a meglevő hiányosságokat is feltárta. Rámutatott arra, hogy a Finn Védelmi Erőnek nagyobb hangsúlyt kell helyezni a szárazföldi, a légi, a haditengerészeti és a kibertérben végrehajtott műveletek során a felkészülésre, valamint javítani kell az erők túlélőképességét. A védelmi reform megmutatta, hogy a logisztika területén, a regionális parancsnoki

irányításban vannak hiányosságok. A fejlesztési célok között a felsorolt hiányosságok megszüntetése is szerepel (*Finnish Security and Defence Policy* 2004, 109–111.; *Defence Forces Reform Concept* 2012).

A finn haditengerészet jelenleg képes ellátni feladatát. A hajók és a part menti egységek feladatköre a hagyományos haditengerészeti és a vészhelyzeti feladatokra koncentrálódik. A védelmi reformban meghatározott hajóosztályok cseréje pedig oly módon valósul meg, hogy a leszerelésre váró hajóosztályok ne okozzanak alapvető feladatkiesést. Ez azt jelenti, hogy a finn tengeri területek védelme és az ott mozgó hajók nyomon követhetősége megmarad, illetve a kereskedelmi hajózás védelmét a fennmaradó hajóosztályokkal képes lesz ellátni (*Finnish Security and Defence Policy* 2004, 109–111.; *Defence Forces Reform Concept* 2012).

Bár az esetleges NATO-tagság hatása jelentős az egyes fejlesztési tervekre, azonban a végrehajtással kapcsolatos döntéseket nehezíti, hogy a 2004 előtt kialakult szervezeti egységek és a hozzájuk kapcsolódó technológiák felvállalhatatlan pénzügyi terhet jelentenek. Az elindított védelmi reform egyik célkitűzése éppen a költségek csökkentését irányozta elő. Ez a célkitűzés megvalósult, azonban 2015-re hiány alakult ki a védelmi költségvetésben, így szükségessé vált a beszerzési költségekből a működési költségekre átcsoportosítani. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az elmúlt években bekövetkezett változásoknak köszönhetően Finnország védelmi költségvetését is szükséges emelni, mert a NATO-előírások alapján a költségvetésnek a GDP 2%-át el kell érni. Finnországban ez 2016-ban[46] a GDP 1,31%-a (*Share of defence budget of GDP* s.a.). A sorkatonaságra épülő területvédelem megőrzése, valamint a katonai képességfejlesztés és a sorra kerülő harci repülőgép-korszerűsítés, továbbá a haditengerészeti berendezések vásárlása miatt a katonai költségvetés további emelésére lesz az országnak szüksége. Fontos látnunk azonban, hogy a védelmi költségvetés növelésének igénye nem függ össze ebből a szempontból szorosan a NATO-tagsággal. Finnország számára tehát a NATO-val történő együttműködés és az ország lehetséges NATO-tagsága a hosszú távú fejlesztési stratégia kidolgozásához vezetett.

Hangsúlyozni kell, hogy jelenleg az ország saját szuverén döntése alapján vesz részt a szövetség tevékenységében. Tehát az ország lehetséges NATO-tagságával összefüggő, rendkívül fontos kérdés az ország politikai mozgásszabadsága, amely erősítheti az ország saját védelmi rendszerét,

[46] 2017: 1,26%; 2018: 1,23% (Share of defence budget of GDP s.a.).

valamint a finn területvédelmet. A kölcsönösség elve alapján Finnország szintén részt venne a biztonság és a stabilitás megteremtésében a szövetség keretein belül, összhangban a tagsági kötelezettségekkel, ugyanakkor az ország biztonsága kézzelfoghatóbb módon részét képezné a szövetség feladatainak. Amennyiben Finnországot egy külső katonai agresszió érné, szövetségi tagságából adódóan meg kellene kapnia minden segítséget a védelemhez. A tagság más előnyökkel is jár, hiszen mint tag részt vesz a NATO politikai tevékenységében is. Ennek azért van jelentősége, mert a szövetség egy-egy kérdésről politikai állásfoglalást is hoz. A politikai döntéshozatali eljárásban való részvétel pedig elősegítheti a finn politikai és katonai érdekek érvényesítését is, továbbá az országot esetlegesen fenyegető veszélyek megelőzését.

Finnország együttműködése a szövetséggel és lehetséges NATO-tagsága a gyakorlatban a széles körű nemzetközi katonai együttműködésben való részvételt jelenti. Finnország esetleges tagsága révén, saját jogon mintegy 100–150 személy, főként hivatásos tiszt vehetne részt a NATO katonai szervezeteiben.

Finnország nem minden – a NATO által meghatározott – módszert és elvet fogadott el. Ennek a legjobb példája, hogy az ország a politikailag népszerű általános hadkötelezettség eltörlését elutasította, azonban megjegyezte, hogy az egyes, ezzel kapcsolatos szervezeteket modernizálni kell, mert az adekvát feladatok demográfiai okokból fenntarthatatlanok és pénzügyileg hosszú távon felvállalhatatlanok. Amennyiben Finnország csatlakozik a NATO-hoz, akkor a képességfejlesztés céljait már nem egyeztetik vele, mint partnerországgal, hanem át kell vennie a NATO védelemtervezési eljárását. A Finn Védelmi Erő struktúrájára pedig már az aktuális, széles körű védelemtervezési célok vonatkoznának, mint olyan fegyveres erőre, amelyet nemzetközi missziókban való részvételre jelöltek ki. Finnország jelenleg is támogatja, és részt is vesz a NATO által vezetett békefenntartó műveletekben, azonban mint nem NATO-tagállam jelenleg saját maga dönt a támogatás mértékéről, a csapatai által végrehajtott feladatokról. A finnek szempontjából az esetleges tagsággal kötelezően felajánlott békefenntartó csapatok létszámának el kellene érnie a 6000 főt, ez azonban ellentétes a jelenleg is érvényben levő, békefenntartásról szóló törvény rendelkezéseivel.[47] Ezenkívül a NATO által elvárt egységnek folyamatos készenlétre

[47] A békefenntartásról szóló törvény hatályos rendelkezései alapján a Finn Védelmi Erő tagjai ENSZ- vagy EBESZ-mandátumon alapuló humanitárius és békefenntartó műveletekben vehetnek részt, egyszerre maximum 1200 fővel.

kellene berendezkedni. Ez nemcsak anyagilag terheli meg a társadalmat, hanem politikai vitákat is generál, hiszen az ország határain belül is folyamatos készültségben kell tartani a hadsereg egy jelentős részét.

Tekintettel arra, hogy a Finn Védelmi Erő parancsnoki struktúrája, főként a légierőé és a haditengerészeté nem teljesen NATO-kompatibilis, így változtatni kellene rajta. Ezenkívül az országnak a NATO mintegy 1200 szabványának nagy részét is át kellene vennie, mert jelenleg csak közel 30 szabványt alkalmaznak. A korábbi tagjelölt országok felvételi kérelmük benyújtásától kezdve fokozatosan vették át a szabványokat, csatlakozásukkal egy időben körülbelül 500–700 db dokumentumot honosítottak. Finnország, bár nagyon kevés NATO-szabványt honosított (a haditengerészettel kapcsolatos szabványokból csak az együttműködésre vonatkozókat), fokozatosan fejlesztette a haditengerészeti együttműködését a szövetséggel. A finn haditengerészet számos hadgyakorlaton vett részt a NATO-tagországokkal a Balti-tengeren. A flotta célja, hogy gyakorlatot szerezzen a zárt és sekély vizeken zajló műveletek végrehajtásában. Ugyanakkor, hogy Oroszországgal megőrizze kialakított partneri kapcsolatát, Finnország nem vett részt a Balti-tengeren tartott éves NATO-hadgyakorlaton.

Finn szakértők készítettek egy összefoglaló háttértanulmányt, amelyben az ország lehetséges NATO-tagságának hatásait elemezték. Megállapították, hogy a válságkezelő műveletekben valószínűleg egy dandárnyi erővel kellene az országnak részt vennie, ugyanakkor a haditengerészet és a légierő egységeit is fel kellene készíteni a műveletekben alkalmazásra; továbbá azt is, hogy Finnország területén szövetséges csapatok állomásoznának, és esetlegesen nukleáris fegyverzet is lenne a bázisokon. A finn politikai döntéshozók és a közvélemény számára a védelmi költségvetés növelésén túl a fenti két ok szintén elrettentő erővel hat. (*Effects of a possible membership...* 2003.)

A NATO-együttműködés és a szervezet kapcsolata Finnországgal évek óta a nyitott ajtók politikája mentén halad. Ez azt jelenti, hogy a NATO-sztenderdek szerint Finnország készen áll a csatlakozásra, ugyanakkor a közvélemény elutasító magatartása és az ország geopolitikai helyzete miatt mégsem csatlakozik a szövetséghez. Bár Finnország pragmatikus politikája és a NATO vezette válságkezelő műveletekben való részvétele számos tapasztalattal segítette a Finn Védelmi Erő fejlesztését, a haderő főparancsnoka is csak hosszú távú megoldásként tudja elképzelni.

Finnországban a NATO-tagságról szóló viták folyamatosan jelennek meg a közéletben. A támogatók táborát azok a szakmabeliek, katonák és szakértők erősítik, akik részt vettek már a NATO-együttműködésben,

továbbá fontosnak tartják a fegyveres erő fejlesztését, a megszerzett nemzetközi tapasztalatok konvertálhatóságát, míg az ellenzők a tagsággal járó költségvetési vonzatokat, valamint a finn szuverenitás részleges feladását emelik ki. A finn külügyminiszter, Erkki Tuomioja 2012-ben azt nyilatkozta, hogy a lehetséges csatlakozás dátumát csak a következő parlamenti ciklusban határozzák meg. (O'Dwyer 2013.) Egyelőre Finnország nem jelölte meg a lehetséges belépés céldátumát.

Finnország és a NATO együttműködése

Az 1990-es években bekövetkezett változások, köztük az 1990-ben kitört öbölválság nyomán megélénkültek a diplomáciai tárgyalások és a kapcsolatok a NATO, illetve a kelet- és közép-európai országok között. 1991-ben megalakult az Észak-atlanti Együttműködési Tanács.[48] Finnország 1992-ben megfigyelőként csatlakozott a tanácshoz, két évvel később a NATO Partnerség a Békéért Programjához (NATO PfP), majd 1997-es megalakulásakor az Euro-atlanti Partnerségi Tanácshoz.[49] Finnország számára az Euro-atlanti Partnerségi Tanács biztosítja a multilaterális politikai és a gyakorlati együttműködést a NATO-ban. A NATO PfP-együttműködés lehetőséget teremt a védelemmel – beleértve a haderőreformot, a védelempolitikát és tervezést is –, a civil-katonai kapcsolatokkal, az oktatással, valamint a képzéssel, a katonai együttműködéseket érintő, illetve a polgári védelemmel és a katasztrófavédelemmel kapcsolatos kooperációra. A program túlmegy a párbeszéden, és valódi együttműködési lehetőséget teremt az egyes NATO-partnerországok, illetve a NATO-tagállamok között. Az évek során számos PfP-eszköz és -mechanizmus kidolgozására sor került annak érdekében, hogy a program átfogóan támogassa a kidolgozott cselekvési terveket és intézkedéseket. (*Summary of ongoing NATO Trust Funds* 2017.)

Finnország számára a NATO-val történő együttműködés egy hosszú távú nemzeti konszenzuson alapuló politikát jelent. Az ország számára a NATO PfP programja jelenti azt az együttműködési formát, amelyben az ország stratégiai céljainak legjobban megfelelő kooperációkat ki tudja

[48] North Atlantic Cooperation Council – NACC. Az Északi-atlanti Együttműködési Tanácsot 1997-ben felváltotta az Euro-atlanti Partnerségi Tanács.

[49] Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC

választani. Finnország számára a legfontosabb eszközök a Tervezési és Felülvizsgálati Folyamatban[50] és a Műveleti Képesség Koncepcióban,[51] valamint az Egyéni Partnerségi és Együttműködési Programokban[52] való részvétel. (*Partnership tools* 2016.) Mindkét program (PARP és OCC) segítséget nyújt az országnak a Finn Védelmi Erővel kapcsolatos reformok, illetve a NATO-műveletekben részt vevő erők műveleti képességeinek kialakításában.

A biztonsági együttműködés

Finnország a biztonsági együttműködés keretein belül részt vesz a NATO vezette Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők[53] kötelékében az Afganisztánban zajló békefenntartó műveletekben. A finn kül- és biztonságpolitikában kiemelt helyen szerepel a békés és stabil Afganisztán megteremtése, aminek alapvető feltétele az emberi jogok tiszteletben tartása, továbbá a jogállamiság megteremtése. Célja, hogy Afganisztánban a nemzetközi közösség és az afgán kormány által jóváhagyott átfogó stratégia alapján történjen meg a fejlesztés. Az ország célkitűzései között szerepel a hosszú távú fejlesztési együttműködés kialakítása, illetve a humanitárius segítségnyújtás a katonai és a polgári válságkezelő feladatok ellátása terén. Finnország 2002 óta több mint 120 millió euró fejlesztési támogatást adományozott Afganisztánnak, ezenkívül a további elérendő célok között jelenik meg a jó kormányzás és a vidéki területek fejlesztése Észak-Afganisztánban.

A misszió feladata, hogy támogassa az afgán kormányt abban, hogy újjáépítse az országban a demokráciát és a jogállamiságot. Finnország 2011-ben 195 katonát telepített az országba, legtöbbjüket Észak-Afganisztánba a Mazar-e-Sharifban található Tartományi Újjáépítő Csoporthoz. Finnország támogatja az Afgán Nemzeti Hadsereg fejlesztését, valamint a NATO kiképző missziót. Részt vesz az EUPOL polgári válságkezelő műveletekben is. A misszió célja támogatni az afgán nemzeti rendőrséget és a büntető igazságszolgáltatási rendszert. Az EUPOL-misszió egyik része

[50] Planning and Review Process – PARP
[51] Operational Capabilities Concept – OCC
[52] Individual Partnership and Cooperation Programme – IPCP
[53] International Security Assistance Force – ISAF

stratégiai tanácsadóként működik az ügyészség mellett. A műveletben 34 szakértő vesz részt. (*Finland's development cooperation in Afghanistan* s.a.)

Finnország elkötelezett az afganisztáni katonai és polgári misszió fenntartása mellett, azonban a közvélemény és a politikai réteg egy részében időről időre felerősödnek azok a hangok, amelyek a katonai misszió befejezését követelik.[54] Az elmúlt években számos újságcikk boncolgatta, hogy Finnország miért is vállalt szerepet Afganisztánban. (Afghanistan: Now It's Finland's War, too s.a.) A válaszok sokrétűek voltak, a humanitárius akció sikere, a nők helyzetének javítása, a demokrácia megteremtése mellett olyan válaszok is születtek, mint például a jól működő transzatlanti kapcsolat fenntartása és az ország esetleges NATO-tagságáról szóló vita.

Az ország részt vett a NATO vezette békefenntartó műveletekben a volt Jugoszlávia területén, Koszóvóban és a Nyugat-Balkánon. Ezenkívül tevékenykedik a NATO Gyorsreagálású Erőiben. Békefenntartó műveletekhez egy gyalogsági és egy műszaki zászlóaljat, valamint egy szállító és egy CIMIC-századot[55] tart fenn. A finn haditengerészet is közreműködött a gyorsreagálású erőben két hajóval, azonban a légierő jelenleg nem része a békefenntartó műveletekben részt vevő egységnek.

Finnország szerepet vállal a NATO–Oroszország Tanácsban.[56] Ez az együttműködés 1991-ben kezdődött meg, amikor Oroszország csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácshoz. (*NATO honlap* 2018.) Finnország szempontjából a NATO–Oroszország-együttműködésnek kiemelt jelentősége van. A konzultációs fórumon számos olyan téma napirendre kerül, amelyek megjelennek a finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumokban is. Szempontjukból rendkívül fontos, hogy számos bizalomerősítő intézkedés megtétele után a szomszédos nagyhatalom is együttműködik a NATO-val. Az elmúlt két évtizedben az alábbi területeken jött létre együttműködés a felek között:

- A nemzetközi biztonság aktuális problémáiról folytatott konzultáció.
- A terrorizmus elleni fellépés: hírszerzési és felderítési információcsere, konzultáció, közös veszélyelemzés, a tapasztalatok elemzése és cseréje, légtér-, illetve határellenőrzés, tudományos, valamint technológiai együttműködés, nukleáris biztonsági

[54] Például: Petri Immonen őrmester halála kapcsán, akit egy útszéli bomba ölt meg.
[55] Civil-Military Co-operation – civil-katonai együttműködés
[56] NATO–Russia Council – NRC

és nonproliferációs együttműködés. A felsorolt kooperációk alapja a 2004-ben elfogadott, majd 2011-ben megújított NRC Terrorizmus-ellenes Akcióterv.

- Kábítószer-ellenes erők kiképzése Afganisztán és más közép-ázsiai országok számára.
- Az ISAF és az afganisztáni nemzetközi erők támogatása: felszerelés, utánpótlás kétirányú szállítása szárazföldön és levegőben Oroszország területén keresztül. 2010-ben született döntés arról, hogy létrehozzák az NRC Helikopterfenntartási Pénzügyi Alapot,[57] amely az afgán helikopterállomány fenntartását és felszerelését teszi lehetővé.
- A hadszíntéri rakétavédelmi rendszerek fejlesztése terén három alkalommal tartottak közös gyakorlatot, majd egy szimuláció is lezajlott 2008-ban, amelyben a NATO és az orosz rendszerek interoperabilitását vizsgálták. 2009-ben pedig létrejött egy NRC Rakétavédelmi Munkacsoport,[58] amely a gyakorlati együttműködéseket és technológiai megoldásokat vizsgálja. (Steingart 2011.)

Finn szempontból a NATO–Oroszország Tanács egy olyan konzultációs fórum, amely egyszerre teszi lehetővé mind a NATO-tagállamok, mind Oroszország elképzeléseinek megismerését. Azzal, hogy Finnország részt vesz a Tanács munkájában, képes saját biztonsági szempontjait is megismertetni mindkét féllel. Finnország számára továbbá azért is fontos, mert az ország folyamatosan együttműködik a NATO-val, és az esetleges NATO-tagsága feszültségeket generálhat a két ország között. Erre a részletre utalt újságírói kérdésre válaszolva Dimitrij Medvegyev miniszterelnök is. Ebben többek között azt nyilatkozta, hogy Oroszországnak mindenképpen reagálnia kell egy ilyen lépésre. (*Russia has to react as NATO moves closer to its borders – Medvedev* 2013.) Finnország részt vesz a NATO Stratégiai Légiszállítási Programjában.[59] Ebben Finnországon kívül tíz NATO-tagállam és Svédország működik közre aktívan. A program javítja a részt vevő ország stratégiai légi szállítási képességeit, valamint hatékonyabbá teszi a Nehéz Légiszállítási Ezred repülőgépeinek fenntartását. Finnország ezenkívül a NATO Átmeneti Stratégiai Légiszállítási

[57] NRC Helicopter Maintenance Trust Fund
[58] NRC Missile Defence Working Group
[59] Strategic Airlift Capability – SAC

Megoldás Programjában[60] és néhány egyéb fejlesztési programban is tevékenykedik.

A védelmi és a biztonsági ágazat reformja

A hidegháború után a nemzetközi helyzet változásával Finnország biztonság- és védelempolitikája is átalakult. A nyugati orientáció és a korábban a válságkezelésben szerzett tapasztalatok azt a képet alakították ki a finn politikai döntéshozókban, hogy a békefenntartó műveletekben nem elegendő kizárólag a katonai erőt felhasználni, hanem számos, a mindennapi élethez a működő államhoz, illetve a sikeres kormányzáshoz szükséges területek fejlesztését is elő kell segíteni. Finnország ezért támogatja a NATO azon programjait, amelyeknek a célja a külső és belső biztonság megteremtése. Ez nemcsak az egyes szereplők, valamint intézmények működtetését jelenti, hanem tágabban értelmezve magában foglalja a biztonsági szektor egészének elszámoltathatóságát, irányítását és az államépítés feladatait. Elengedhetetlen, hogy támogassa, szervezze, irányítsa és felügyelje a biztonsági szektort, valamint a szélesebb értelemben vett jogállami fejlődést. Kiemelt feladat ebben a helyzetben a biztonsági szektor egészében a képzés támogatása, továbbá a működéshez szükséges eszközök biztosítása. Figyelmet kell fordítani a biztonsági szektor szereplői közötti együttműködésre és a helyi lakosság egyéb igényeire is. A sikeres béketeremtés egyik kihívása a leszerelés és a leszerelt katonák reintegrálása. Az erőszak minden megnyilvánulási formáját módszeresen kezelni kell.[61] A helyi társadalomnak a tartós, fenntartható fejlődés érdekében el kell köteleznie magát a reformok mellett. A nemzeti kapacitások kiépítése kockázatokkal és kihívásokkal jár a válságövezetekben. A közigazgatás gyakran tartalmaz olyan elemeket, amelyek csak átmenetiek, azonban nem túl népszerűek a lakosság szélesebb körében. A rövidtávú intézkedéseknek is a hosszú távú célokat kell szolgálniuk az eredmények elérése érdekében.

Finnország aktív támogatója a más NATO-partnerországokban zajló *Trust Fund* projekteknek. (*Relations with Finland* 2018.) Eddig az ország körülbelül egy tucat ilyen típusú programban vett részt. Jelenleg a Moldovai

---

[60] Strategic Airlift Interim Solution – SALIS

[61] Például az emberrablások megakadályozása, illetve a gyermekharcosok toborzása tartozik ide.

Köztársaságban a vegyi fegyverek megsemmisítésével kapcsolatos projektben, míg Tádzsikisztánban a lőszerkészletek biztonságba helyezésén, Jordániában pedig az Integritásfejlesztési Programban, azon belül is a nők hadseregen belüli szerepének erősítésében vesz részt. (*Summary of ongoing NATO Trust Funds* 2017.)

A polgári veszélyhelyzeti tervezés

A polgári veszélyhelyzeti tervezés[62] a legnagyobb nem katonai program a NATO-n belül, amely a tevékenységek összehangolását célozza meg. A tagországokon kívül a program kiterjed az együttműködő partnerországokra is. A Polgári Veszélyhelyzeti Tervezési Bizottság[63] biztosítja a tervező és adminisztratív tevékenységeket, továbbá megszervezi az együttműködést a NATO katonai és civil szervezeteivel. A CEPC ajánlásokkal segíti a nemzeti szervezeteket annak érdekében, hogy képessé váljanak a katasztrófavédelmi területre vonatkozó *CEP Miniszteri Irányelvek* adaptálására, és felügyeli az Észak-atlanti Katasztrófareagálási Koordinációs Központ[64] tevékenységét. A NATO elvei szerint a polgári veszélyhelyzeti tervezés nemzeti feladat és felelősség. A polgári veszélyhelyzeti tervezés feladata, hogy segítse a nemzeteket a tervezésben és a felkészülésben, elősegítse a hatékony nemzetközi reagálást, amennyiben az adott nemzet nem képes megbirkózni a katasztrófahelyzettel és annak következményeivel. A hagyományos katasztrófavédelmi feladatok mellett új kihívások is szerepelnek a NATO CEP feladatai között. Az új kihívásokra történő reagálás alapja a problémák átfogó megközelítése, az alkalmazásban pedig a civil szempontok műveleti tervezésbe és végrehajtásba integrálása. (*Relations with Finland* 2018; *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre* 2017; *Civil Emergency Planing Committee* 2011.) Finnország számára ez az egyik legfontosabb kétoldalú együttműködési terület. Az ország 2009-ben már elfogadott egy Átfogó Válságkezelési Stratégiát, amelyben többek között célul tűzte ki a polgári válságkezelő műveletek fejlesztését. Finnország számára továbbra is cél, hogy erősítse ezen a területen a NATO-val az együttműködését, és képessé váljon a nemzetközi támogatás befogadására. A stratégia

[62] Civil Emergency Planning – CEP
[63] Civil Emergency Planning Committee – CEPC
[64] Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre – EADRCC

megszületése óta eltelt időszakban Finnország megteremtette annak a lehetőségét, hogy az Észak-atlanti Katasztrófareagálási Koordinációs Központ számára civil erőforrásokat biztosítson és képzéseket tartson a partnerországoknak. (*Vuosikertomus* 2014; *Crisis management* s.a.)

Tudomány és környezet

Finn kutatók az elmúlt években számos kutatásban vettek részt a *Tudomány a békéért és biztonságért* programban. A kutatás témái között a határbiztonság, a terrorizmus elleni fellépés, a kikötői és parti környezetbiztonság témakörei szerepeltek. Mindezeken felül finn kutatók és szakértők részt vettek egy többéves kutatásban, amely a Balti-tengerben lerakott lőszerek által okozott környezeti károk monitorozását és egy hozzákapcsolódó környezetbiztonsági kockázatkezelési rendszer létrehozását végezte el.

Mint látható, Finnország folyamatosan fejleszti együttműködési képességét a NATO-val, amely a nyitott ajtók politikáját folytatja az országgal szemben. Azonban a finnek és a szövetség együttműködésének kezdetétől folyamatos szakmai, valamint társadalmi viták zajlanak az ország NATO-csatlakozásáról, amelyekben nem jött létre konszenzusos döntés. A társadalom többsége rendkívül elutasító magatartást tanúsít a kérdéssel kapcsolatban, ezt a közvélemény-kutatások is alátámasztják. A hatályos kormányprogramban azonban időkorlát megjelölése nélkül jelenik meg a lehetőség az ország NATO-tagságáról. Azt gondolom, hogy a jelenlegi biztonságpercepciók nem mutatnak arra, hogy az ország néhány éven belül tagja lehet a szövetségnek.

A következő részben Finnország helyzetét mutatom be a skandináv régióban. Itt fogom kiemelni azokat az együttműködéseket, amelyek meghatározzák az ország jelenlegi biztonsági percepcióit és a balti államokkal felépített kapcsolatait.

IV. fejezet

A skandináv régió identitása

Skandinávia. A szó hallatán felkapjuk a fejünket, hol is járunk? Európa északi része, periféria, Rimland, vajon melyik fogalom fejezi ki ennek a különleges státuszú régiónak a helyzetét? Vajon ezekben a fogalmakban hol helyezkedik el Finnország? Igen, a skandináv országok Nyugat-Európa jelentős részét képezik, Svédország egymaga területileg közel kétszer akkora, mint az Egyesült Királyság. Norvégia szárazföldi határai 2500 km hosszúak, az Északi-foktól Oslóig ugyanannyi a távolság, mint Oslótól Szicíliáig. A skandináv államok a 15. és a 19. század között Európa legnagyobb államai közé tartoztak, azonban lakosságuk száma fordítottan arányos a területük nagyságával (Kan 1976, 7.). A skandináv államokat egyesíti közös történelmük és hasonló nyelvi kultúrájuk. A skandináv népek politikai, gazdasági és társadalmi fejlődése sok hasonlóságot mutat egymással. Ugyanakkor ezeket az országokat egyesíti földrajzi elhelyezkedésük is. Európa északnyugati részén terülnek el, a Balti-tenger, az Atlanti-óceán és a Jeges-tenger (vagyis ahogy egyes szakirodalmakban szerepel, az Arktiszi-óceán) között. (Kan 1976, 9.) A fent említett viszonyok keretet biztosítottak a régió történelmi és társadalmi fejlődéséhez.

A bevezetőben feltett kérdésre ma sem egyszerű a válasz. A skandináv régió Európa északnyugati fejlett része, ugyanakkor a kis lakosságszám miatt néhány területe inkább Európa perifériájához tartozik. Geopolitikai szempontból tekintve rimland (peremvidék), amely a stratégiai változások miatt egyre inkább felértékelődik. Ugyanakkor meg kell különböztetni az északi régió államait,[65] hiszen a mi kelet-közép-európai nézőpontunkból egy homogén államcsoportról beszélünk, ami természetesen nem reális,

[65] Az északi régió országai kifejezést és a skandináv országok kifejezést a könyvemben megegyező tartalommal használom.

mivel geopolitikailag megkülönböztetjük a nyugati és a keleti skandináv államokat.[66]

Finnország helyzete és történelmi fejlődése eltér a régió többi országáétól. Míg a skandináv államok közül Dánia és Svédország önálló államként létezett, Norvégia 1905-ben, míg Finnország 1917-ben nyerte el függetlenségét. A hidegháború évei alatt Finnország a Szovjetunióval megkötött Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezmény külpolitikára vonatkozó pontjai miatt nem volt teljesen független. Ugyanakkor kulturális tekintetben is eltér a fejlődése, hiszen a finn nyelv a finnugor nyelvcsaládhoz (legközelebbi rokonai az észt és a magyar), míg a többi északi nyelv a germán nyelvcsalád skandináv ágához tartozik. A kötet korábbi fejezetében már szó volt róla, hogy Finnország számára mennyire fontos volt a nyugati integráció, ugyanis csak így kerülhették el azt, hogy Európa perifériájára kerüljenek. Finnország geopolitikailag Rimland is, viszont történelmi és kulturális kötődéseivel a kontinentális Európához tartozik. Elhelyezkedését tekintve északi, azonban kulturális szempontból nem skandináv ország.

Ahogy a fentiekből is kitűnik, a skandináv régió államai[67] egy nagyon sajátos helyzetű, történelmileg és politikailag részben hasonló fejlődési utat követő, ugyanakkor a hidegháború után fokozottan egymáshoz közeledő politikai, illetve társadalmi berendezkedésű országcsoportot alkotnak. Ezek az államok stabil polgári demokráciák, sok hasonló törvénnyel és egyforma szokásokkal. Ezek a közös jellemzők teremtették meg az Északi Tanács létrehozásának a lehetőségét, amely az északi országok regionális együttműködésének kormányközi szintje.

Az Európai Unióban a korábbi földrajzi fogalom, a régió, egyre inkább a politikai dimenzióval bővült és létrejött a regionalizmus. Heininen (s.a.) szerint:

---

[66] Geopolitikai különbséget lehet tenni egyrészről a *nyugati* és *keleti* skandináv országok között, ahol a nyugati országok számára egyértelműen az atlanti szövetség, míg a keleti területeken a Balti-tenger melletti országok a fontosabbak. További különbség a skandináv országok földrajzi elhelyezkedése, pl. a kontinentális Dánia vagy Finnország helyzete, illetve, hogy van-e határa Oroszországgal, és ha igen, mekkora.

[67] A skandináv régió államai: Norvégia, Svédország, Finnország, Izland, Dánia és a hozzájuk tartozó autonóm területek: Svalbard-szigetek, Jan Mayen-sziget, Feröer-szigetek, Grönland.

> *„a mai Európában leginkább magától értetődő, hogy befolyásolja a nemzetközi kapcsolatokat és a nemzeti politikákat azáltal, hogy kapcsolatokat hoz létre a kisebb területek és a globalizálódó világ között. Az új regionalizmus egyben határon átnyúló együttműködéseket és régióépítési folyamatokat jelent, amelyek létrehozzák a nemzetközi régiókat, amelynek az alapja a földrajzi egység."*

A skandináv államok regionális együttműködése

A skandináv államok kooperációja a legrégebbi és a legkiterjedtebb regionális együttműködés a világon. A politikai együttműködés a közös értékeken és kompetenciákon alapul, és elérendő célként tűzte ki a dinamikus fejlődés, valamint a versenyképesség növelését. Ennek érdekében a skandináv államok számos területen működnek együtt. A köztük kialakított kooperáció legfontosabb regionális parlamentközi testülete az Északi Tanács, amelyet a négy skandináv állam (Norvégia, Izland, Dánia és Svédország), illetve a hozzájuk tartozó autonóm területek alapítottak 1952-ben. Finnország 1955-ben csatlakozott a szervezethez (*Pohjoismaisen yhteistyön historiaa* s.a.). Az Északi Tanács megalapítása utáni első időszakot (1953–1971) inkább a kezdeményezések és a tervek készítése jellemezte, ugyanakkor az egyes projektekben kevés volt az előrelépés. 1968-tól a skandináv gazdasági együttműködés keretein belül összerakott tervezet megbukott, mert Finnország nem tudott részt venni benne. Ez a kudarcot vallott kezdeményezés vezetett el ahhoz a másik kezdeményezéshez, amelynek a célja az volt, hogy létrejöjjön az Északi Miniszterek Tanácsa, amely 1971-ben alakult meg (Nordic Co-operation, s.a.).

Az Északi Tanács az 1989 után lezajlott geopolitikai változások hatására újabb együttműködéseket hozott létre a balti államokkal, Oroszországgal, az Északi-sark Tanáccsal, továbbá a Balti-tengeri régióban is. Az északi államok együttműködése lefedi a politika, a gazdaság és kultúra számos területét. Az együttműködés célja, hogy képviselje a regionális északi érdekeket a nemzetközi közösségben.

A finn külügyminiszter, Erkki Tuomioja úgy fogalmazott az együttműködéssel kapcsolatban, hogy a skandináv országok együttműködése a finn külpolitika alapját képezi, ugyanakkor ez nem helyettesíti a más nemzetközi

szervezetekkel történő együttműködést, de kiegészíti azokat és további szinergiákat generál. Továbbá, hogy az együttműködés lehetőséget teremt Finnország számára a vele szomszédos területek fejlődésének befolyásolására. (*Speech by Foreign Minister Erkki Tuomioja*... 2012.)

Az északi régió államai az elmúlt fél évszázadban különböző kapcsolatokat alakítottak ki a nemzetközi szervezetekkel, és hagyományosan aktív szerepet vállalnak a különböző békemissziókban. Az utóbbi években azonban a missziós feladatokban bekövetkezett hangsúlyeltolódás újabb együttműködésre késztette ezeket az országokat.

Az északi országokban nincs egységes biztonság- és védelempolitika. Az elmúlt években egyre erősödtek azok a hangok, amelyek ebben a témában is intenzívebb együttműködést sürgettek.

A kooperáció intenzívebbé tételének gyakran hangoztatott indokai:

- Az északi országok részéről megvan az igény az együttműködés erősítésére.
- A skandináv régióban elterjedt felfogás szerint az északi országoknak számos közös kül- és biztonságpolitikai érdeke van, annak ellenére, hogy más-más kapcsolatban állnak az EU-val, illetve a NATO-val.
- A térség felértékelődése geopolitikai és geostratégiai szempontból.[68]
- Az EU és a NATO számára egyre nagyobb jelentőségű a tagállamok és a harmadik országok kapcsolata.
- Minden skandináv ország együttműködik az ENSZ-szel, valamint részt vesz az általa jóváhagyott válságkezelő műveletekben.
- A finn, a norvég és a svéd vezérkari főnök összeállított egy jelentést a védelmi költségvetések hatékonyabb felhasználásáról. Ez a jelentés megalapozza az északi régió országainak védelmi együttműködését.
- Az északi országok hatalmas tengeri területekért felelősek. Az éghajlatváltozás, valamint az ennek következtében megnyíló új hajózási útvonalak szükségszerűvé teszik a kooperációt.

Finnország szempontjából a skandináv régió államaival kialakított együttműködések kiemelten fontosak. A 2009-ben kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia így fogalmaz: „A skandináv államok fokozzák kül-,

[68] A térség felértékelődésének oka az Északi-sark régióban felfedezett szénhidrogénkészletek és a globális felmelegedés okozta klímaváltozás hatására megnyíló hajózási útvonalak használatának lehetősége.

biztonság- és védelempolitikai együttműködésüket, és tanulmányozzák, hogyan lehet kiterjeszteni a megállapodásokat a Barents- és Balti-tengeri régióra" (*Finnish Security and Defence Policy* 2009). Az északi régió államainak külügyminiszterei 2009. február 9-én Oslóban tanácskoztak, ahol a kül- és biztonságpolitikai együttműködésről fogadtak el egy jelentést. A norvég külügyminiszter által előterjesztett dokumentum hat fejezetben és 13 pontban sorolja fel az együttműködés területeit (Stoltenberg 2009). Ezek közül az Északi Stabilizációs Erő létrehozása; északi összefogás az izlandi légtér ellenőrzése érdekében; a skandináv tengeri monitoringrendszer; a tengeri reagáló erő; a műholdas megfigyelő- és kommunikációs rendszer; a skandináv országok együttműködése az Északi-sarkkal kapcsolatos ügyekben; az északi országok számítógépes hálózatai elleni támadások kivédése; katasztrófavédelmi egység; nyomozóegység a háborús bűnök feltárása érdekében; külpolitikai együttműködés; katonai együttműködés a közlekedés, az egészségügy, a beszerzés, a képzés és az oktatás területén című legfontosabb elemeket emelem ki és ismertetem.

Békeépítés

Az Északi Stabilizációs Erő létrehozása

Stabilizációs erőt kell létrehozni az olyan új típusú biztonsági kihívások kezelésére, amelyekkel korábban a nemzetközi közösség még nem találkozott. Korábban a biztonsági kihívások főként az erős államok között léptek fel, amelyek képesek voltak erőt használni céljaik eléréséhez, illetve érdekeik védelmében. A közelmúltban azonban a figyelem középpontjába azok a törékeny államok kerültek, ahol a politikai rendszer felbomlott, és nagy a belső nyugtalanság, vagy más kritikus problémák vannak. Ezek az országok komoly veszélyforrásokat rejtenek az adott régió számára, mert adott esetben nagyszámú menekültet kell ellátni. Az elmúlt időszakban a nemzetközi közösség megtapasztalta, hogy az ilyen területeken milyen nehéz eredményeket elérni.

Be kell látni, hogy az ilyen területeken, ahol egyszerre van szükség a katonai erő jelenlétére és a civil szervezetek munkájára, ott nagyon komoly erőfeszítéseket kell tenni a munka összehangolására. A jelentésben javasolt stabilizációs erő katonai erejét elsősorban egy gyorsreagálású egységnek kell adnia, amely képes előkészíteni a területet a humanitárius

szervezetek számára, illetve a műveletek megkezdésére. A humanitárius műveletek részét képezik azok a hosszú távú fejlesztési projektek, amelyeknek a célja az állam működésének a helyreállítása. Ezen kívül a stabilizációs erő működésének szükséges egy időbeli korlátot szabni, és szükség szerint kidolgozni és alkalmazni a kivonulás ütemtervét. Fontos, hogy a stabilizációs erő mindig tartson kapcsolatokat a helyi szakemberekkel, hogy a helyi közösség elfogadja őket.

A skandináv országok az elmúlt ötven évben bebizonyították, hogy jelentős tapasztalatokat szereztek a különböző nemzetközi szervezetek által vezetett válságkezelő műveletekben. Továbbá az is közismert tény, hogy a skandináv országoknak hagyományosan jó és aktív kapcsolatai vannak az ENSZ-szel. Az északi országok jelentős erőforrásokat mozgatnak meg a különböző nemzetközi szervezetek által vezetett műveletek sikeréért. Ennek megfelelően, a már létező Északi Harccsoportot fel kell készíteni az ilyen jellegű feladatok végrehajtására és a civil szervezetekkel való együttműködésre.

Légtérellenőrzés

Északi összefogás az izlandi légtér ellenőrzése érdekében

Az északi országok együttműködésének fontos területe az izlandi légtér ellenőrzése. A skandináv országoknak ki kell venniük a részüket a feladatból az alábbi elképzelés szerint: kezdetben az északi országok telepíthetik Keflavík bázisra a személyzetet, akik részt vesznek a Viking-gyakorlatokon, amelyek a független izlandi légtérben zajlanak. Később pedig a NATO által szervezett gyakorlatok lehetnének az együttműködés alapjai. Az északi együttműködés jó példa lehet minden NATO-tagállam, valamint a partnerországok számára, akik aláírták a Partnerség a Békéért megállapodást.

Izland olyan területen helyezkedik el, amely a következő időszakban geopolitikailag és geostratégiailag is felértékelődik. Miután az Amerikai Egyesült Államok 2006-ban visszavonta katonáit Izlandról, így a megalakult Izlandi Védelmi Ügynökség hatáskörébe került a Keflavík bázis létesítményeinek működtetése és a légtérellenőrzés. Izland, hogy képes legyen ellátni a feladatot, gyakorlati segítséget kért és kapott Dániától és Norvégiától.

Tengeri monitoringrendszer és az északi-sarki ügyek

A skandináv tengeri monitoringrendszer

A tengeri monitoringrendszerek kiépítése a skandináv országok számára különösen fontos, mert ezeknek a területeknek a jelentősége geostratégiailag rendkívül gyorsan nő. Ennek egyik oka az éghajlatváltozás. A sarkvidéki jégtakaró olvadása, valamint az északi tengereken található földgáz- és kőolajlelőhelyek kiaknázása, valamint Európa és a Csendes-óceán vizeinek közvetlen hajóutakkal való összeköttetése az északi-sarki vizeken keresztül rendkívül megnöveli a biztonsági kockázatokat. Ezek csökkentésének egyik módja az északi területek közös ellenőrzésének kidolgozása (a rendszert a 1. ábra mutatja). A jelenlegi regionális együttműködés ezen a területen még gyerekcipőben jár. A nemzeti hatáskörben levő korai előrejelző rendszernek a legfőbb korlátja, hogy nem ad teljes áttekintést a tengeren történő eseményekről. Az együttműködés fejlesztése ezen a területen elengedhetetlen. A jelenlegi rendszerben hiányzik az információcsere és a koordináció.

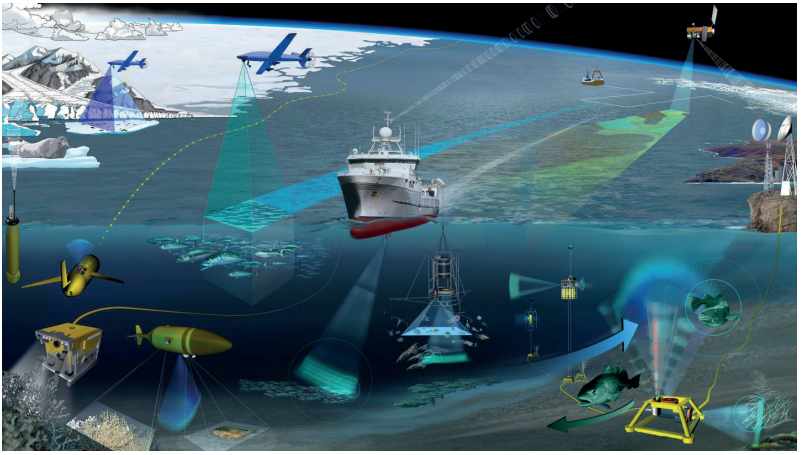

1. ábra

A tengeri előrejelző és monitoringrendszer

Forrás: www.bt.no/btmeninger/debatt/i/xxyop/Fra-flaskepost-til-hightec

Tervezik az integrált rendszer fejlesztését, amelynek a jelenlegi regionális együttműködés adhatná az alapját. A rendszer lehetőséget adna arra is,

hogy a szűkös erőforrásokat hatékonyan használják ki. Jelenleg már működik egy korlátozott információcserélő rendszer Oroszországgal, amely a Barents-, illetve a Balti-tengeren nyomon követi az olajszállító tankereket. Ezeket az információkat jelenleg Norvégia, a balti államok, Kanada, az Egyesült Államok és Izland kapja meg. Az információcserének a kutatási és mentési műveletekben is jelentős szerepe van.

A haderők rendkívüli szerepet kapnak a tengeri területek ellenőrzésében. A jelenlegi struktúrában a katonai rendszerek jelentős mennyiségű információt gyűjtenek össze. Ezeknek az információknak, adatoknak a kezelését is meg kell oldani, hiszen számtalan, a haderő számára az azelőtt másodlagos adat elsődleges lehet a környezetgazdálkodás, a halászati ipar, valamint a logisztika számára. Továbbá nem elhanyagolható tényező a környezeti és a gazdasági biztonsággal kapcsolatos kérdések megoldása. A skandináv regionális együttműködés lehetőséget adhat a megfelelő tengeri monitoringrendszer kidolgozására.

Az EU támogatja a regionális politikákat és az integrált rendszerek kidolgozását, különösen a veszélyeztetett környezeti területeken. Az EU-nak azonban van még egy nem elhanyagolható szempontja: a schengeni határok külső védelme. Ennek érdekében támogatást nyújt az északi országok nemzeti és regionális felügyeleti rendszereinek összehangolásához. A jelenlegi tengeri monitoringrendszerek összehangolása mind a katonai, mind a polgári területeken illeszkedik az Európai Unió hosszú távú célkitűzéseihez.

2006 óta Finnország és Svédország közös felügyeleti rendszert működtet a Balti-tengeren. Tervezik az együttműködés kiszélesítését az összes Balti-tenger mellett fekvő országra. A fejlesztések lassan haladnak, egyelőre még több kérdésben nincs meg a teljes politikai konszenzus.

2008 óta Norvégia, Dánia és Izland között is működik a kooperáció a tengeri monitoringrendszer fejlesztésére. A regionális együttműködés keretében úgy kell fejleszteni a tengeri monitoringrendszereket 2009 és 2016 között, hogy integrálható legyen bele a többi skandináv ország, továbbá biztosítsa az információcserét Kanadával, Oroszországgal és az Egyesült Államokkal.

A tengeri reagáló erő

Miután a skandináv régióban már működik a monitoringrendszer, illetve annak egyes elemei, logikus lépés egy tengeri reagáló erő létrehozása.

Ez elsősorban kutatási és mentési, valamint járőrözési feladatokat végezhet az északi tengereken. Ennek első lépcsője egy közös mentési koordinációs központ létrehozása. A koordinációs központ azért fontos, mert Dánia, illetve Grönland, Norvégia és Izland rendkívül nagy tengeri területeket kell, hogy ellenőrizzen meglehetősen rossz időjárási körülmények között. Amennyiben az éghajlatváltozás miatt újabb tengeri útvonalak nyílnak meg az északi tengereken keresztül a Csendes-óceán felé, a tengeri reagáló erő létrehozása egyre fontosabb lesz. Az Északi Reagáló Erőnek elsősorban a Balti- és a Barents-tengeren kell a kutatási, mentési és ellenőrzési feladatokat végrehajtani. További feladatot jelent a jégtörő kapacitás kifejlesztése. Jelenleg az északi régió országai közül kizárólag Svédországnak és Finnországnak vannak ilyen kapacitásai a Balti-tengeren.

A műholdas megfigyelő- és kommunikációs rendszer

A műholdas kommunikációs és megfigyelési rendszerek nélkülözhetetlen részét képezik a tengeri monitoringrendszernek. A műholdas rendszer fontos eszköze a különböző katonai és civil szervezetek közötti kommunikációnak. Az északi-sarkköri viszonyok mellett a válságkezelési műveletekben, valamint a közlekedésben, a halászatban és az irányítási feladatokban nélkülözhetetlen a hatékony, valamint megbízható szolgáltatások biztosítása. Jelenleg a skandináv országok választhatnak a külföldi műholdas szolgáltatók és a fejlődő nemzeti szolgáltatók között. Ma azonban a legtöbb északi ország külföldi szolgáltatóktól – többek között az Európai Tengerészeti Ügynökségtől és az Európai Űrügynökségtől – vásárolja meg a hírközlési szolgáltatásokat és a különböző képi adatokat. Ma ezeket a vásárolt szolgáltatásokat használják a tengeri közlekedésben részt vevő hajók azonosítására és nyilvántartására, az olajszennyezések, illetve az algavirágzások behatárolására, a jég terjeszkedésére, továbbá változásainak meghatározására, oceanográfiai és meteorológiai adatok gyűjtésére.

Van néhány érv, amely amellett szól, hogy a skandináv országoknak ki kell fejleszteniük saját műholdas rendszereiket. Az egyik legfőbb érv az, hogy ma több szervezet vásárolja meg ugyanazokat az adatokat, és ez gazdaságtalan. A másik érv, amely már szakmai alapon fogalmazódott meg, hogy a most megvásárolt műholdas szolgáltatások adatai geostacionárius pályán, az Egyenlítő felett keringő műholdaktól származnak, és az északi szélesség 71°-ától nem nyújtanak megfelelő adatokat. A skandináv országok

által kifejlesztendő műholdas rendszerrel szemben támasztott követelmény, hogy az északi szélesség 52°-ától az Északi-sark 90° szélességi fokáig elliptikus pályákon keringő műholdakból álljon. Ez egy nagyon drága rendszer, és a mostani gazdasági lehetőségek között 2020 előtt nem biztos, hogy megvalósul. A közös skandináv műholdas felügyeleti és távközlési rendszer megvalósításához még számos politikai megállapodás is hiányzik.

A skandináv országok együttműködése az Északi-sarkkal kapcsolatos ügyekben

A skandináv államok mindegyike tagja az Északi-sark Tanácsnak, és együttműködnek az Arktisszal kapcsolatos ügyekben. A kooperáció kialakítása során a gyakorlati kérdésekre helyezik a hangsúlyt, úgymint az éghajlatváltozás, a környezetvédelem, a tengeri biztonság és a kutatás-mentési feladatok összehangolása. Finnország és a többi skandináv állam számára az Északi-sarkvidéken lezajló változások a globális éghajlatváltozás hatásainak mutatója.

Az éghajlatváltozás hatásai fokozottan érvényesülnek a régióban, amelynek – ahogy a későbbi részben ismertetem – geopolitikai következményei lesznek. A Stoltenberg-jelentés e pontja eltér az eddig ismertetett javaslatoktól, mert az együttműködés számos releváns elemét külön pontokban tárgyalja. Ahhoz, hogy Finnország és a többi skandináv állam képes legyen aktív Északi-sark-politikát folytatni, folyamatosan nyomon kell követniük a régióban zajló változásokat. Ebben az összefüggésben az északi tengeri megfigyelési rendszer, valamint a skandináv műholdas rendszer és az izlandi légtérellenőrzésre vonatkozó együttműködés is beletartozhat a regionális folyamatok jobb áttekintésébe, az országok közötti megfelelő kommunikáció kialakításába. Ugyanakkor a többi javaslatban megfogalmazott képességek, mint a tengeri kutatás-mentés, a kétéltű egységek és a jégtörő képesség fontos eszközei a térségben bekövetkező események kezelésének.

Társadalmi biztonság

Az északi országok számítógépes hálózatai elleni támadások kivédése

Ahogy a 21. században a társadalom egyre inkább függ az információs technológia nyújtotta lehetőségektől, úgy válik egyre sebezhetőbbé a számítógépes rendszerek ellen irányuló támadásokkal szemben. A támadások lehetnek a különböző csoportok által létrehozott vírusok, férgek vagy a weboldalak által keltett zavarok, ugyanakkor tudatosan elkövetett bűncselekmények is. A támadások miatt az internetes rendszerekben keletkező zavarok vagy a hibás szolgáltatások megbéníthatják a rendszer teljes működését.

Társadalmi szempontból rendkívül fontos az adatbiztonság, ezért szükséges az olyan létfontosságú hálózatok, mint például a védelmi szféra, a közlekedés, az energiaellátás, a kommunikáció vagy a pénzügyi rendszerek védelme. A jelenlegi bonyolult információs technológia oltalmazása nagyon nehezen oldható meg. Nehéz megállapítani, hogy ki vagy kik jelenthetnek fenyegetéseket. A jelenlegi rendszerekben a támadásokat sok helyről el lehet indítani.

A modern védelmi képességeknek ki kell terjedni a társadalmi szempontból fontos számítógépes hálózatok védelmére is Az elkövetkező évek feladata lesz kimunkálni egy hatékony együttműködést a skandináv régió országaiban. Ennek azért is van nagy jelentősége, mert egy sebezhető regionális informatikai hálózattal az előbbiekben ismertetett feladatokat, együttműködéseket (légtérkontroll, tengeri és sarkvidéki problémák stb.) sem lehet megoldani. Ebben a témában az információ, illetve a tapasztalatcsere rendkívül fontos, ugyanis az északi régió országaiban a telekommunikációs és az információtechnológiára épülő területek rendkívül gyorsan fejlődnek. A létfontosságú infrastruktúráik védelmében a skandináv országoknak további együttműködésre van szükségük, mindazonáltal a meglévő intézményi keretek között erősíteni kell a védelmi rendszereket.

Bár a Stoltenberg-jelentés e pontjába csak általánosságok kerültek, az elmúlt években mélyült az együttműködés a kiberbiztonság terén is. A kibervédelmi kooperáció lehetséges területeit 2012-ben az Északi Védelmi Együttműködés keretein belül vizsgálták meg. Svédország, Norvégia, Finnország és Dánia megállapodtak, hogy többszintű együttműködést hoznak létre. A megállapodás lényege, hogy az egyes nemzeti kezdeményezések eredményeként kifejlesztett kibervédelmi képességek

segíthetnek létrehozni egy közös platformot az információk megosztására és új védelmi eljárások kifejlesztésére. A négy részt vevő ország célja, hogy rendszeres gyakorlatok végrehajtásával ezen a területen is erősítsék védelmi képességeiket. A létrejött Északi Informatikai Védelmi és Biztonsági tervet a NORDEFCO Katonai Bizottsága működteti.[69] 2014-ben a kibervédelemmel kapcsolatos együttműködést kiterjesztették a balti államokra is. A skandináv államok úgy tekintenek erre és a számítógépes hálózatok elleni védelemben elért eredményekre, mint a regionális biztonsági együttműködés újabb, szorosabb formájára. Az elmúlt években a növekvő számú internetes fenyegetés arra kényszerítette a regionális együttműködésben részt vevő országokat, hogy növeljék a kormányzati, katonai és a gazdasági területen a számítógépes hálózatok védelmét.

Katasztrófavédelmi egység

A skandináv országok jól kidolgozott és jól működő nemzeti katasztrófaelhárító rendszerekkel rendelkeznek. Így ennek a kezdeményezésnek a legfőbb célja, hogy a már működő nemzeti rendszerek, valamint a békefenntartásban szerzett tapasztalatok alapján kidolgozzanak egy regionális rendszert. További célja, hogy a meglevő szervezetek között koordinációt lásson el. Tudomásul kell venni, hogy a nemzeti rendszerek hatékonysága kicsi, és az erőforrásaik korlátozottak. Ezért a skandináv országoknak egy önálló katasztrófavédelmi egységet kell létrehozniuk, amely képes a régió bármely országában dolgozni. A jelenlegi felfogás szerint nincs szükség egy új szervezetre, hanem a meglevő nemzeti segélyhívó rendszereket kell összehangolni. A katasztrófavédelmi egységet állami és civil szereplők bevonásával kell létrehozni. Azért is fontos mindez, mert így nőhet a hatékonyság, az eszközök beszerzése, illetve bérlése lényegesen olcsóbbá válik, és az összehangolt képzési, illetve gyakorlati felkészülési rendszer lehetővé teszi a regionális, valamint szubregionális működést. Az egység működését a meglevő két- és többoldalú nemzetközi szerződésekre kell alapozni. A létrehozandó egység számos területen javítja a felkészülést és a reagálási képességet. A katasztrófaelhárító egységet az EU-harccsoportok mintájára kell kialakítani, hogy a különleges időjárási körülmények között

[69] Lásd bővebben a NORDEFCO éves jelentéseit (*Military Coordination Committee. Annual report 2012* 2012).

bekövetkező természeti és ipari katasztrófák kezeléséhez megfelelő erőforrásokat tudjon mozgósítani. Figyelembe kell venni azt is, hogy a skandináv államok mindegyike részt vállal az ENSZ, az EU, a NATO válságkezelő műveleteiben, így az egységnek képesnek kell lenni a nemzetközi polgári válságkezelő műveletek végrehajtására is.

Nyomozóegység a háborús bűnök feltárása érdekében

A Stoltenberg-jelentés megállapítja, hogy az északi országok számára a háborús bűncselekmények feltárása és az ezzel kapcsolatos szabályozás összehangolása új kihívást jelent. Ezért szükség van a skandináv országokban lakóhellyel rendelkező háborús vagy emberiesség elleni bűncselekmények gyanúsítottai elleni közös fellépésre, illetve nyomozásra. A Norvégia által vizsgált első ilyen típusú bűncselekmény a jugoszláv konfliktushoz kapcsolódott, míg Dánia az 1994-es ruandai népirtással kapcsolatban folytatott vizsgálatot, valamint büntetőeljárást kezdeményezett a jugoszláviai, az afganisztáni és a közel-keleti eseményekkel kapcsolatban. A jelentés megállapítja, hogy az ilyen típusú bűncselekmények kivizsgálása nehézkes az eltelt idő és a körülmények miatt. Ugyanakkor a vizsgálat lefolytatása nemzetközi összefogást igényel. A jelentés megállapítja, hogy a skandináv országok között az ilyen típusú bűncselekmények felderítésére és kivizsgálására nincs hivatalos együttműködés, kizárólag egyedi esetekben dolgoznak együtt a hivatalok. A jelentés azt is megemlíti, hogy Dánia 2002-ben felállította Különleges Bűnügyi Nemzetközi Hivatalát, míg Svédország és Norvégia is létrehozott hasonló nyomozóegységet, illetve Finnországban az ügyészség kapott hasonló feladatot az elmúlt időszakban. A jelentés arra a tényre is kitér, hogy az északi munkacsoport jelentést nyújtott be a vádhatóságok és az északi igazságügyi miniszterek közötti együttműködésről. Ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy az együttműködés hosszú távon segíti a humanitárius és a büntetőjog fejlődését. Finnország szempontjából ez ugyan egy újabb együttműködési lehetőség, azonban ebben a kérdésben az ENSZ és az általa alapított szakosított szervezetek által elfogadott nemzetközi szabályok a mérvadók.

Külpolitika

Külpolitikai együttműködés

A skandináv országok megállapították, hogy számos régióban országaik alulreprezentáltak más hasonló gazdasági potenciállal rendelkező országokhoz képest. Ez a helyzet a politikai és a gazdasági szektor szereplői számára rendkívül hátrányos. Közép-Ázsia a skandináv államok számára fontos terület, ahol az északi országok nem rendelkeznek megfelelő számú külképviselettel, ugyanakkor az itt bekövetkező válsághelyzetek vagy biztonságpolitikai problémák hatással vannak a skandináv államok biztonságára is. A sok önálló, ugyanakkor kis létszámú személyzettel dolgozó nagykövetség és konzulátus fenntartása drága, és a biztonsági követelményeknek való megfelelés jelentős költségnövekedést okoz. Az együttműködés lehetőséget kínál arra, hogy az északi országok több országban képviseltessék magukat. A helyzet kezelésére azt az opciót vizsgálták, illetve vizsgálják meg, hogy milyen lehetőségeket ad az északi országok közös nagykövetsége. Ez módot teremt közös magas szintű konzuli szolgáltatások kialakítására, ugyanakkor megnyitja az utat a közös képzések előtt is. A közös nagykövetségek napi adminisztratív ügyeinek intézése közös feladat, az előre egyeztetett éves költségvetési keret betartása pedig a misszióvezető felelőssége, a politikai kérdésekben pedig az az adott ország ad ki utasításokat minden érintettnek.

Katonai együttműködés

Katonai együttműködés a közlekedés, az egészségügy, a beszerzés, a képzés és az oktatás területén

A katonai együttműködés már létezik az északi országok védelmi erői között. A finn, a norvég és a svéd vezérkari főnök is tárgyalt már a további kooperáció lehetőségeiről. A skandináv országoknak azért van szüksége a katonai együttműködésre, mert a hiteles védelem fenntartása egyre növekvő terhet ró a költségvetésekre és a társadalmakra. Ebben a helyzetben a kis országok egyre nehezebben tudják beszerezni a fejlett technológiákat. Így el kell gondolkodniuk a kooperáció lehetőségeiről. A vezérkari főnökök is megállapították, hogy együttműködés nélkül 15–20 év múlva a skandináv országok sem lesznek képesek fenntartani a fegyveres erők jelenlegi mé-

retét és minőségét. Az északi országoknak elsősorban olyan drága és egyedi eszközöket kell beszerezniük, amelyek az Északi régióban a folyamatos közlekedést, illetve a szállítási kapacitásokat biztosítják. Ez az együttműködés lehetőséget teremt arra, hogy a skandináv országok alkupozíciója javuljon, és így költségtakarékosan tudják beszerezni a különböző eszközöket. Jelenleg ezen a területen csak korlátozott együttműködés van az országok között, amely az általuk működtetett béketámogató egységre terjed ki. Ezenkívül Finnország és Svédország részt vesz a NATO PfP programjában. A NATO-tagállam Norvégia Finnországgal és Svédországgal együtt részt vesz a NATO Stratégiai Légiszállítási Programjában.

A skandináv országok részére további fontos terület az egészségügyi együttműködés. Jelenleg az északi országoknak nehézséget okoz a humanitárius műveletekhez megfelelő számú egészségügyi alkalmazott rendelkezésre bocsátása. Szükséges, hogy az ezzel kapcsolatos rotációs rendszert kidolgozzák és a szakembereket megfelelő felkészítésben részesítsék. Az egészségügyi együttműködés a korábban már említett katasztrófavédelmi egység szempontjából is rendkívüli szerepet játszik, hiszen a két egység már képes bármilyen katasztrófa esetén vagy akár a nemzetközi humanitárius műveletekben is feladatot teljesíteni.

A katonai együttműködés egy másik lényeges eleme a katonai felsőoktatás összehangolása. A legfőbb érv emellett, hogy egyre több a drága és különleges képzést igénylő terület. Gyakran a részt vevő hallgatók száma is igen alacsony, és a felhasznált eszközök is rendkívül költségesek, különösen az olyan programoknál, ahol nagyon speciális szakértelemre van szükség. Egy másik indok: a közös képzések nagyobb lehetőségeket nyújtanak a kutatás és fejlesztés területén. A közös oktatásnak még egy nagy előnye, hogy a régió országainak eltérő katonai gondolkodását segít egységesíteni. További lehetőség, hogy a skandináv országok dolgozzanak ki közös civil-katonai együttműködési képzéseket. Ez mindegyik északi országnak az érdeke, hiszen együtt vesznek részt az ENSZ, az EU és a NATO válságkezelő műveleteiben.

A katonai együttműködés egy további igen fontos területe a közös beszerzés és karbantartás, amely minden ország védelmi költségvetését jelentősen megterheli. A skandináv országok már 1994-ben megállapodást írtak alá a katonai felszerelések beszerzéséről és a védelmi ipar támogatásáról. A fegyverkezési együttműködés[70] keretén belül a skandináv országok

[70] Nordic Armaments Cooperation – NORDAC

már együttműködtek helikopterek, páncélozott harci járművek, radarok beszerzésében. (*Nordic Defence Cooperation* 2009.) Az eddigi együttműködés továbbfejleszthető a katonai felszerelések beszerzése területén, mivel Finnország, Svédország, Norvégia és Dánia ugyanazokat a felszereléseket használja. A szorosabb kooperációban javulhat az északi országok alkupozíciója a katonai felszerelések beszerzése, fenntartása és fejlesztése területén.

Az elmúlt években radikálisan csökkent az északi országokban a hadseregek létszáma, azonban a drága, speciális eszközök száma nőtt. Ezért szükséges az együttműködés, hiszen a kiképzési gyakorlatokra szükség van, ugyanakkor a közös hadgyakorlatokon felhasznált felszerelések, technológiák és az emberi erőforrások felhasználása hatékonyabb.

2008-ban Finnország, Norvégia, Svédország (valamint Észtország és Írország) létrehozta az EU északi harccsoportját. Ezenkívül az összes skandináv ország részt vett, illetve vesz a NATO vezette békefenntartó műveletekben. Az Afganisztánban zajló műveletek tapasztalatai rendkívül hasznosak a különböző erőforrások jövőbeli felhasználásában, valamint az együttműködés továbbfejlesztésében. Az együttműködés további fejlesztése lehet egy kétéltű járművekkel felszerelt egység felállítása, amelynek regionális feladatai között szerepelhet a parti őrségek segítése, továbbá a kutatási és mentési feladatok végrehajtása.

Az együttműködés továbbfejlesztéséről szóló rész rendkívül fontos elveket fogalmaz meg tovább bővítve és erősítve a skandináv országok közötti regionális együttműködést. A Stoltenberg-jelentés egy szolidaritási nyilatkozattal zárul, amely azt javasolja, hogy az északi országok a kooperáció erősítése és kiteljesítése érdekében fogadjanak el egy kölcsönösen kötelező érvényű biztonságpolitikai garanciát. A nyilatkozat és a benne foglalt biztonságpolitikai garancia lehetővé teszi a szorosabb katonai együttműködést, továbbá biztosítja hosszú távon az északi országoknak nemzetközi kötelezettségeik teljesítését.

Finnország szempontjából értékelve a jelentést elmondható, hogy bár a finn biztonság- és védelempolitikai stratégiák mindegyike kiemelt figyelmet fordít a skandináv régió államainak együttműködésére, valamint a köztük meglevő kapcsolatok mélyítésére, azonban a stratégiai dokumentumokban ilyen egységben nem jelennek meg ezek a területek. Ugyanakkor a finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumok mindegyike kiemeli az országgal szomszédos területek biztonságával kapcsolatos feladatokat és hangsúlyozza, hogy Finnország támogatja az EU északi régióval kapcsolatos politikáit.

A jelentés végén található szolidaritási nyilatkozat Finnország szempontjából ugyanakkor problémát jelent, mert kérdéses, hogy a nyilatkozatban megfogalmazott alapelvet miként lehet alkalmazni a NATO- és nem NATO-tagállamok között. Finnország erre a kérdésre a maga módján válaszolt, mint ahogy azt az előző fejezetben szemléltettem: egyre mélyülő együttműködést folytat a NATO-val, és új megállapodást kötött Svédországgal a katonai együttműködés fokozásáról.

Finnország stratégiai gondolkodásának alapját biztonság- és védelempolitikai szempontból a Balti- és a Barents-tenger képezte, így az itt kialakítható együttműködések kaptak prioritást. A 2016-ban kiadott stratégiában már a skandináv államok együttműködéséről így fogalmaz: „Finnország számára kulcsfontosságú a skandináv együttműködés, amelynek kül- és biztonságpolitikai együttműködései növelik a régió biztonságát." (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.) Azért, hogy ezt a mondatot megfelelő kontextusba tudjuk helyezni, kiemeltem a stratégia két elemét, amely a Stoltenberg-jelentésben is szerepel, a katonai együttműködést és az Északi-sark régióval kapcsolatos kérdéskört. Természetesen, mint minden kiemelés szubjektív, azonban úgy gondolom, hogy e két rész jól mutatja be az elmúlt évek megváltozott stratégiai gondolkodását és a régióban bekövetkezett változásokat.

A skandináv államok katonai együttműködése

A hidegháború ideje alatt az északi régió országainak együttműködése egy sikertörténetnek számított, ugyanakkor a közös védelmi kooperációk nem, vagy csak nagyon kezdetleges formában működtek. Finnország a hidegháború ideje alatt lett tagja az Északi Tanácsnak, ugyanakkor kijelentette, hogy biztonságpolitikával kapcsolatos kérdésekben nem foglal állást.

A hidegháború végén ismét napirendre került a védelmi együttműködés kérdése, azonban a megváltozott geopolitikai helyzet miatt nem a külső fenyegetések, hanem elsősorban a pénzügyi kérdések kaptak hangsúlyt. További érv volt az együttműködés mellett a regionális identitás, amely a közös kultúrára és értékekre épül. A geopolitikai változások azonban lehetőséget adtak az északi régió országainak a közös védelemmel kapcsolatos kezdeményezésekre, bár hangsúlyozzák, hogy az Északi-sarkon nem szeretnének rivalizálást provokálni. Az Északi-sark régió azonban egyre nagyobb teret kap, így szükség van a monitoringrendszerek

fejlesztésére és fenntartására. A finn közvélemény általában az északi országok védelmi együttműködését támogatja, azonban a konkrét katonai együttműködéseket csak annyira, mint általában a NATO-tagságot. (*ABDI Survey. Finns' opinion on security and defence...* 2012.) A finn közvélemény az izlandi légtérellenőrzési feladatok felvállalását sem támogatta, ugyanakkor a válságkezelő műveletekkel összefüggő katonai fejlesztések megkapják a szükséges támogatást a közvéleménytől.

A skandináv országok régóta törekszenek arra, hogy közösen vegyenek részt a nemzetközi válságreagáló műveletekben. 1997-ben az északi országok védelmi miniszterei megállapodást kötöttek és létrehozták a katonai béketámogató kontingenst. (*ABDI Survey. Finns' opinion on security and defence...* 2012.) 2003-ban Izland is tagja lett a kontingensnek. 2007 júniusában Norvégia és Svédország a – Helsigin Sanomat című folyóiratban – közzétett egy közös tanulmányt, amely felvázolta, hogyan lehet költséghatékonyan fenntartani a fegyveres erőt a partnerség növelésével. A tervezet szerint a kialakítandó együttműködés kiegészíti az EU- és a NATO-együttműködést. 2008 novemberében Norvégia, Svédország és Finnország felülvizsgálta a meglevő együttműködést és a kiadott jelentésből fakadó kötelezettségeit, majd létrehozták az Északi Támogató Védelmi Szervezetet.[71] 2009-ben az öt skandináv állam létrehozta az Északi Védelmi Együttműködést, a korábban már említett NORDEFCO-t. A szervezetbe integrálták a korábbi együttműködési megállapodások által létrehozott intézményi struktúrákat. A NORDEFCO célja, hogy növelje a részt vevő fegyveres erők együttműködési képességeit, és a szinergiák felderítésével hatékony, közös megoldásokat dolgozzon ki. A NORDEFCO irányítását a részt vevő országok látják el rotációs rendszerben. A katonai szint irányítását az Északi Katonai Koordinációs Bizottság[72] végzi, és egyben kialakítja a fegyveres erők közötti együttműködéseket. Az Északi Katonai Koordinációs Bizottság öt együttműködési területtel foglalkozik (*The basics about NORDEFCO; Memorandum of Understanding on Nordic defence cooperation* 2009):

- stratégiai fejlesztési képességek;
- emberi erőforrások;
- oktatás és képzés;
- gyakorlatok;
- műveletek.

[71] Nordic Supportive Defence Structures – NORDSUP

[72] Military Cooperation Committee – MCC

Izland nem vesz részt a katonai gyakorlati együttműködésben, azonban politikai szinten képviselteti magát. Ennek ellenére Izlandon mégis létezik a katonai együttműködés.[73] A NORDEFCO az évek folyamán a balti államokkal is kifejlesztette az együttműködést, azonban a három állam nem tagja a szervezetnek. Az együttműködés lehetőséget nyújt a részt vevő országoknak, hogy optimalizálják a tevékenységüket és költséghatékony megoldásokat találjanak. Ugyanakkor minimálisra csökkenti a bürokráciát és lehetőséget teremt a párhuzamosságok felszámolására. A NORDEFCO egy átfogó struktúrát biztosít az együttműködéshez, azonban nem rendelkezik nemzetek feletti mandátummal. Mindez egyben azt is jelenti, hogy nemzeti ügyként kell kezelni, hogy melyik északi állam melyik együttműködési projektben vesz részt, a lehető legkisebb szervezetet kell fenntartani, és lehetőleg minden felmerülő problémát a parancsnoki láncon belül kell kezelni. Az elvégzett munkáról a szervezet jelentést készít. A 2012-ben kitűzött célokat megvalósította, ennek eredményeképpen a védelmi miniszterek találkozóján aláírták a taktikai légi szállításról készített szándéknyilatkozatot. A képességekkel összefüggő területeken elvégezte a nemzeti beszerzési tervek összehasonlítását, koncepciót hozott létre a védelmi ipar párbeszédére, valamint lebonyolította az első veterán konferenciát és közös idegennyelvi tanfolyamot szervezett. A NORDEFCO 2014–2017 közötti időszakra már elkészítette az Északi Gyakorlat Programot, amelynek középpontjában a haditengerészet navigációs gyakorlata áll. (*Military Coordination Committee. Annual report 2012* 2012, 6–7.) A NORDEFCO által fejlesztett együttműködéseknek, keretmegállapodásoknak teljesítése érdekében meghatározták a politikai és katonai prioritásokat. 2012-ben az együttműködés keretében a Finnországban található központban a béketámogató műveletekkel kapcsolatosan hat tanfolyamot tartottak meg, amelyen valamennyi északi nemzet részt vett. A gyakorlati képzések között 2013-ban már a légierőnek is szerveztek gyakorlatot, amelyen Norvégia, Svédország és Finnország 80 repülőgéppel vett részt. A célja az volt, hogy erősítse az együttműködést a részt vevő országok között és gyakoroltassa a többnemzeti feladatok végrehajtását. (Joronen 2013.) 2016-ban is folytatódtak a megkezdett együttműködések, a dán elnökség ideje alatt döntöttek számos olyan kérdésről, amelyet a Stoltenberg-jelentés nem tartalmazott, azonban a mélyülő skandináv katonai együttműködés keretein belül alakítottak ki. Ilyen például az a megállapodás, amely tartalmazza,

[73] Lásd bővebben a IV. fejezetben ismertetett Stoltenberg-jelentés Izlanddal kapcsolatos pontját.

hogy a skandináv légierők használhatják egymás országainak légibázisait. Továbbá, 2016. november 9-én döntöttek az északi országok védelmi miniszterei a légtérellenőrzés fejlesztéséről. Az ezzel kapcsolatos fejlesztések 2017-ben a finn elnökség mandátuma alatt is folytatódtak. A miniszteri találkozón megállapodtak a lehetséges *Northern Flag* hadgyakorlat létrehozásáról, amelynek előfeltétele az USA támogatása és részvétele. Ugyanakkor a korábban kialakított és sikeres skandináv államok által minden évben végrehajtott *Artic Challenge* hadgyakorlatot lépésről-lépésre integrálnák az új közös *Northern Flag* hadgyakorlatba. (*NORDEFCO Annual Report 2016* 2016.)

Mint a fentiekből is kitűnik – bár a Stoltenberg-jelentés meghatározza a katonai együttműködés számos formáját –, a létrehozott Északi Támogató és Védelmi Struktúra egy lényegesen átfogóbb együttműködést tesz lehetővé. Finn szempontból a Stoltenberg-jelentés katonai együttműködésről szóló fejezetében tárgyalt együttműködési lehetőségek nem kezelik teljeskörűen az ország előtt álló biztonsági kihívásokat, továbbá katonai együttműködésről szóló pontja egy tágabb biztonságpolitikai együttműködés formájában vált fontossá. 2009-ben elfogadták az úgynevezett hágai nyilatkozatot, amelynek lényege az együttműködés fokozása a társadalmi biztonság és a polgári veszélyhelyzet és a válságmegelőzés területén. (*Nordic emergency management cooperation* 2009.) A nyilatkozatban megfogalmazott végső cél, a polgári válságkezelés fejlesztése a skandináv államokban egybecseng a finn biztonság- és védelempolitikai stratégiában megfogalmazott célkitűzéssel, hogy a polgári válságkezelést folyamatosan fejleszteni kell.

Ahogy azt már korábban jeleztem, jelen rész a 2016-os finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumban is szerepel. Finnország számára a NORDEFCO-együttműködésnek azért is van jelentősége, mert Svédországgal és a balti államokkal is együtt tud dolgozni. A legújabb stratégiai dokumentum azonban a Svédországgal mélyülő katonai együttműködést külön is kiemeli. Így fogalmaz:

> *„Svédország különleges helyet foglal el Finnország bilaterális kapcsolatai között. A mélyülő kül- és biztonság- és védelempolitikai együttműködés hosszútávon Finnország érdekeit szolgálja. [...] A védelmi együttműködés célja megerősíteni a Balti-tengeri régió biztonságát.”* (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.)

Mindemellett a bilaterális védelmi koncepció lehetőséget teremt Finnország számára mindhárom haderőnemben az alapinfrastruktúrák használatára, illetve új képzéseken és gyakorlatokon történő részvételre, valamint a közös harcoló csapatok képességeinek javítására.

Mint a fentiekből is kitűnik, Finnország számára a regionális és a mellette létrehozott bilaterális együttműködések lehetőséget biztosítanak arra, hogy az ország előtt álló biztonsági kihívásokat kezelni tudja.

Az Északi-sark régióval kapcsolatos kérdések

Finnország szemszögéből nemcsak a keleti szomszédja által jelentett biztonsági kihívások fontosak, hanem azok a kérdések is, amelyek meghatározzák a finn gazdaság és társadalom fejlődésének lehetőségeit, valamint hatással vannak vagy lehetnek az ország által elfogadott biztonság- és védelempolitikai stratégia megvalósítására.

A skandináv régió államainak kül- és biztonságpolitikai együttműködéséből kiemeltem az Északi-sark régióval kapcsolatos kérdéskört, mivel Finnország stratégiai gondolkodásában is egyre inkább előtérbe kerül, valamint elkészült az ország Északi-sark stratégiája és a biztonság- és védelempolitikai dokumentumok kiemelten foglalkoznak a régió biztonsági kihívásaival.

Az Északi-sark régió a hidegháború után a biztonságpolitikai gondolkodás perifériájára szorult, azonban az elmúlt két évtizedben bekövetkezett környezeti változásoknak és a felfedezett, illetve részben feltárt ásványkincseknek köszönhetően ismét az érdeklődés előterébe került. A régióban levő országok között eddig kialakult kétoldalú kapcsolatok is jelentős változásokon mentek keresztül, amelyek alapvetően geopolitikai és geostratégiai okokkal magyarázhatók. Nem szabad azonban az okok és érvek kutatásakor figyelmen kívül hagyni azokat a térségen kívüli országokat, valamint nemzetközi intézményeket, amelyek hatást gyakorolnak az egyes államokra.

Az Északi-sark régió az Antarktisztól eltérően nem egy szárazföldön található, hanem egy átlagosan 2000 méter mélységű óceán közepén, amelyet ma még több méter vastag jég borít (lásd 2. térkép). Földrajzilag a terület jól behatárolható, hiszen az Északi-sarkkör az északi szélesség 66º 34’ 03”-nél található. Az Északi-sark régió több tengeri területet[74] is

[74] Barents-tenger, Norvég-tenger, Jeges-tenger, Csukcs-tenger, Bering-tenger stb.

magába foglal, és a tengerpartokon nyolc független állam[75] helyezkedik el. Az Arktiszi-óceán egy mélyebb óceáni, valamint sekélyebb part menti vizekből áll.

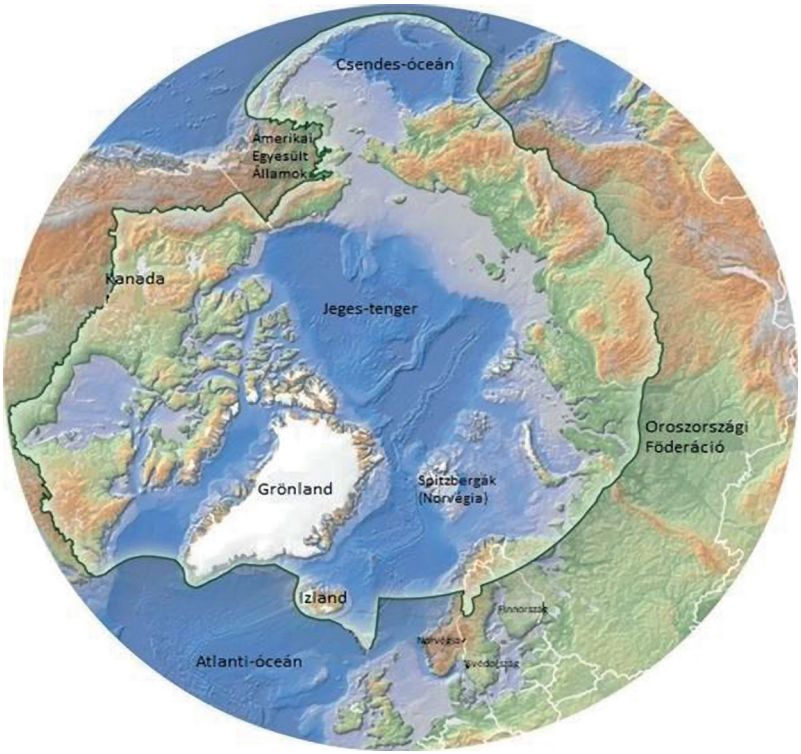

2. térkép
Az Északi-sark régió

Forrás: grida.no/resources/5304

[75] Oroszország, Finnország, Svédország, Norvégia, Dánia, Izland, Kanada és az Amerikai Egyesült Államok.

Az Északi-sark, a geostratégiailag felértékelődött terület

A 21. század első évtizedében felértékelődött a szénhidrogén-tartalékok és a megújuló erőforrások utáni kutatás. Az arktiszi régióban a kutatások kimutatták, hogy a világ olaj- és gázkészleteinek körülbelül 30%-a található a tengeri talapzatban. (Gautier et al. 2009.) A meginduló versenyfutás ezekért az erőforrásokért a katonai válságokat sem zárja ki teljesen. Bár ez a NATO-tagállamok és partnerországok esetében furcsának hat, figyelembe kell vennünk azt is, hogy Oroszország és a régióban befolyást szerezni akaró, feltörekvő államok esetében ez fokozottan igaz. Katonai szempontból a jelenlegi szövetséges államok nemzeti érdekei sem azonosak, ezenkívül egyetlen nemzetközi egyezmény, az *ENSZ tengerjogi egyezménye*[76] (*Tengerjogi Egyezmény* 1982) szabályozza a területet, így a régió számos lappangó konfliktussal terhelt. A megújuló erőforrások megszerzése, beleértve a tengeri áramlatok által keltett energiák kihasználását is, szintén kérdésessé teszi a régió biztonságát.

A nemzetközi szabályozás

Az Északi-sarkra vonatkozó olyan nemzetközi egyezmény, mint amilyen az Antarktiszra vonatkozik – amely szabályozza a terület státuszát, használatát –, nem létezik. Az arktiszi régióra jelenleg az ENSZ tengerjogi egyezménye az egyetlen olyan nemzetközi szabályozás, amelynek alapján a jelenlegi tengeri határvonalakat kijelölték.

Az ENSZ tengerjogi egyezménye

Az ENSZ tengerjogi egyezményét 1982. december 10-én írták alá a jamaicai Montego Bay-ben. A konvenció teljes szövege 320 cikket és kilenc mellékletet tartalmaz, amelyet a világ minden régiójából 150 állam ratifikált (*Tengerjogi Egyezmény* 1982).

A dokumentum új jogi kifejezéseket és szabályokat vezetett be, és ezekkel igyekezett kezelni a tengerekkel, valamint a világ óceánjaival kapcsolatosan felmerülő új biztonsági, továbbá stratégiai, gazdasági,

[76] United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS

kereskedelmi és környezetvédelmi, technológiai kérdéseket. A dokumentum főbb területei (*Tengerjogi Egyezmény* 1982):

- A parti államok joga, hogy partjaiktól nem szélesebb, mint 12 tengeri mérföldes szélességben *belföldi vizeknek* tekintsék a tengert vagy óceánt. A külföldi hajók békés áthaladásának biztosítása ezeken a vizeken.
- A hajók és légi járművek tranzitátkelése megengedett a nemzetközi hajózásra használt szorosokon, azonban a tengerszorosokkal határos államok navigációs és egyéb szempontok alapján meghatározhatják a használat szabályait.
- A szigetállamok joga a szigeteket összekötő tengervizek feletti rendelkezésre és az összekötő vizeken áthaladó nemzetközi hajó-, valamint légi forgalom számára közlekedési útvonalak kijelölése.
- A part menti államok kizárólagos jogokkal rendelkeznek a természeti erőforrások használatára, gazdasági, környezetvédelmi tevékenységek és a tengeri tudományos kutatások végzésére a parttól számított 200 tengeri mérföldes különleges gazdasági övezetekben.
- A nem parti államoknak lehetőséget teremt a kizárólagos gazdasági övezetekben az áthajózásra és az átrepülésre, valamint a tenger alatti kábelek, továbbá csővezetékek használatára.
- A tengerparttal nem rendelkező és földrajzilag hátrányos helyzetű államoknak joguk van méltányossági alapon részt venni az ugyanabban a régióban vagy szubrégióban található parti államok kizárólagos gazdasági övezetében élő többleterőforrásainak használatára, valamint az ebben az övezetben élő vándorló halfajoknak és tengeri emlősöknek a kizárólagos gazdasági övezetek nyújtotta szabályozás általi speciális védelemre.
- A parti államok kizárólagos jogokkal rendelkeznek a kontinentális talapzatban található ásványkincsek kiaknázására, a konvenció által meghatározott 200 tengeri mérföldes övezeten túl is.
- A nemzetközi közösségnek részesedést kell adni a parti államoknak a 200 tengeri mérföldön kívül kontinentális talapzatból kibányászott ásványkincsekből befolyó bevételből.
- Az ENSZ Kontinentális Talapzat Bizottsága ajánlásokat fogalmaz meg a tagállamok részére, amennyiben a kontinentális talapzat használata közben túllépik a 200 tengeri mérföldes határvonalat.
- Minden állam élhet a hagyományos szabadságjogokkal a nyílt tengereken a navigáció, az átrepülés, a tudományos kutatás vagy

a halászat területén, azonban törekednie kell az élő erőforrások megőrzésére.

- A parti államok tengeri határai, kizárólagos gazdasági övezetei és a kontinentális talapzat szigetei felett a parti államok rendelkeznek kizárólagos jogokkal, ugyanakkor azok a területek (sziklák), amelyek nem képesek emberi lakóhelyet és a gazdasági tevékenység végzését biztosítani, nem jelölhetők ki kizárólagos gazdasági övezetnek vagy kontinentális talapzatnak.
- A zárt vagy félig zárt tengereket határoló államoknak együtt kell működniük az élő erőforrások védelme, a környezetvédelem és a kutatás-fejlesztési politika területén.
- A szárazföldi államoknak joguk van hozzáférni a tengerekhez, és biztosítani kell számukra a tranzitországokon az átkelés lehetőségét.
- Az államok kötelesek mindent megtenni a tengeri környezetszennyezés elkerülése érdekében a nemzetközi egyezményekkel összhangban.
- A parti államok a kontinentális talapzaton és a kizárólagos gazdasági zónákban kötelesek meghatározott esetekben hozzájárulásukat adni a békés célú kutatásokhoz, amennyiben a kutatóexpedíció megfelel az adott állam szabályainak.
- A konvenció részes államai kötelesek méltányos és észszerű határok között a tengeri technológiák átadására, figyelembe véve a technológia birtokosának jogos igényeit.
- A tengerjogi egyezmény részes államai kötelesek a felmerülő vitákat békés úton vagy a Nemzetközi Bíróságnál rendezni, amely kizárólagos joghatósággal rendelkezik a mélytengerfenék bányászatával kapcsolatos vitákban.

Az ENSZ tengerjogi egyezménye által meghatározott elveknek megfelelően kijelölt határvonalak a múltban is és a jelenben is számos kérdést vetnek fel (lásd 3. térkép), például ilyen terület volt a Barents-tengeren meghúzott orosz–norvég határszakasz, amely 40 éven keresztül viselte a megállapodásról kapott *szürke zóna* nevet. A jelenlegi megegyezés szerint a 176 000 négyzetkilométeres területen nagyjából fele-fele arányban osztozik a két ország. (*Norvég területhódítás Oroszországtól* 2009.) Természetesen nem ez a régió határvonalakkal kapcsolatos egyetlen problémás területe. A Hans-sziget helyzete Dánia és Kanada part menti vizein és a hozzákapcsolódó kizárólagos gazdasági övezet szintén vitás kérdéseket eredményez.

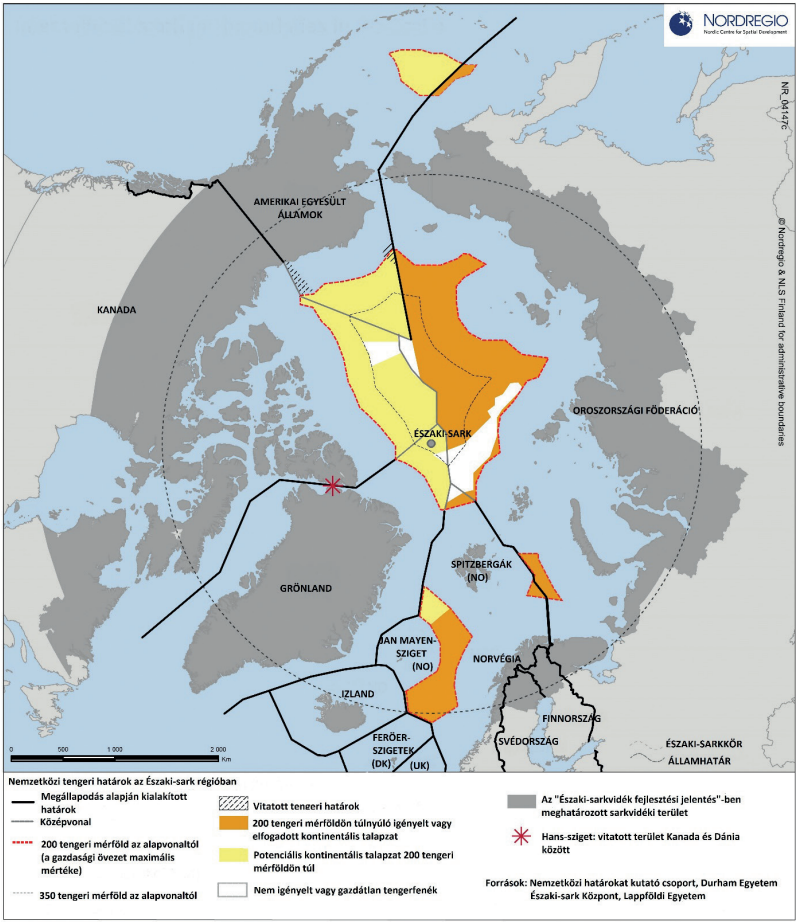

3. térkép

Az Északi-sark államainak tengeri határai

Forrás: nordregio.se/en/Maps/08-Urban-and-regional-divisions/International-maritime-boundaries-in-the-Arctic

A dokumentum kontinentális talapzattal foglalkozó része egyre inkább aktuálissá válik. A régióban található fel nem tárt szénhidrogén-készletek és a hozzájuk kapcsolódó bányászati jogok kérdésköre, illetve önmagában

az a tény, hogy a kontinentális talapzat mely része melyik államhoz tartozik. Ennek a kérdésnek a tisztázására azért van szükség, mert Oroszország mint a régió legnagyobb parti állama már 2007-ben kitűzte a tengerfenékre nemzeti lobogóját az általa igényelt területen. (Kopp 2007.) Ennek a cselekedetnek ugyan szimbolikus jelentése van, ám jól mutatja az ország hozzáállását a kérdéshez, amelyet az ezzel kapcsolatosan felmerülő területi viták folyamatosan napirenden tartanak. Oroszországnak ráadásul sikerült elérni, hogy az ENSZ Kontinentális Talapzat Bizottsága is foglalkozzon az üggyel, és állásfoglalásában utasítsa az országot, hogy igényének alátámasztására csatolja 2016-ig tudományos és egyéb bizonyítékait.

A tengeri határokkal, illetve a kontinentális talapzattal kapcsolatos másik kérdés a *felosztás lehetősége.* A kisebb államok támogatják a szektoriális felosztás elvét, azonban ez a rendezés hátrányosan érinti például az Amerikai Egyesült Államokat. Maga az elmélet Poirier szenátortól származik, aki azt mondta, hogy az arktiszi régióban található part menti államok határvonalait kössék össze az Északi-sarkkal, és az így kialakult területre az állam kiterjesztheti joghatóságát. (Csatlós 2011.) A szektorelmélet alapján a parti államok területszerzési igénye csak szárazföldre vonatkozhat, azonban ezek az országok az elmúlt száz évben próbálták kiterjeszteni fennhatóságukat a nem úszó jégre is. Az elmélet alapján a területszerzésnek van még egy kitétele, nevezetesen az, hogy az állam szuverenitását is ki kell terjeszteni a megszerzendő területre. Az Északi-sark régióban a mostoha természeti és klimatikus viszonyok miatt ez nehézségekbe ütközik. Az elmúlt évszázad folyamán azonban a parti államok a szektorelméletet különbözőképpen alkalmazták kül- és biztonságpolitikájukban.[77]

Norvégia és Dánia az elmúlt évszázadban nem alkalmazta a szektorelméletet, mint az Északi-sark régióban alkalmazható területszerzési módszert. Dánia esetében az elméletre alapított területszerzés rendkívül nehézkes lehetett volna a kanadai területek közelsége miatt. Így a két ország határait az egyenlő távolság elve alapján jelölték ki.

Oroszország az elmúlt évszázadban gyakran hangoztatta a szektorelmélet alapján fennálló területi igényeit. A hidegháború időszaka alatt többször is kinyilvánította, hogy nyugati és keleti határai, azaz a 168° 49’ 30” és a 32° 4’ 35” hosszúsági fokok között elterülő területen az Északi-sarkig minden szárazföldi területre igényt tart. Ezt támasztotta alá az is,

[77] Norvégia és Dánia nem alkalmazta, míg Oroszország és Kanada igen.

hogy kizárólag a Bering- és a Barents-tengert tekintették nyílt víznek, a többi tengerre az állami fennhatóságot a hajózás szabályozásával terjesztették ki. Az ország 1974-ben Norvégiával, majd 1990-ben az Amerikai Egyesült Államokkal ezen alapelvek alapján kötött megállapodást a határvonalról, a kontinentális talapzatról és a kizárólagos gazdasági övezetekről a Csukcs- és a Bering-tengeren. A szektorelmélet alapján ma is igényt tart az ország a teljes terület feletti fennhatóságra, azonban a területi igényeket megpróbálja a nemzetközi jog eszközeivel, többek között az ENSZ tengerjogi egyezményével alátámasztani. (Timtchenko 1997.)

További problémát jelent az Északi-sark régióban a nemzetközi egyezményekből, illetve a szabályozásból adódóan, valamint a megváltozott geostratégiai helyzet miatt a Svalbard-szigetek helyzete és a hozzá kapcsolódó kérdéskör.

A Spitzbergák (Svalbard-szigetek) helyzete

A szigetcsoport Észak-Európában a Jeges-tenger, a Barents-, a Norvég- és a Grönlandi-tenger között helyezkedik el, Norvégiától északra. A területe 62 045 km^2, 60%-át jég borítja. A szigetekhez négy tengeri mérföld szélességben tartoznak a parti vizek, és egy védett halászati zóna, amelyet Oroszország nem ismert el hivatalosan. A tengeri területei május és november között általában jégmentesek. Számos sarkvidéki állatfajnak ad otthont, többek között jegesmedvének, számos fókafajnak, sarki rókának és rénszarvasnak. A terület jelentős részét permafroszt borítja, így fák nincsenek, csak alacsony növésű tundra növényzet alakult ki rajta. Az őslakosság nélküli szigetek 2013. évben nyilvántartott népessége 1921 fő. A lakosság 55%-a norvég, 45%-a orosz és ukrán. (*The World Factbook: Norway* 2017.)

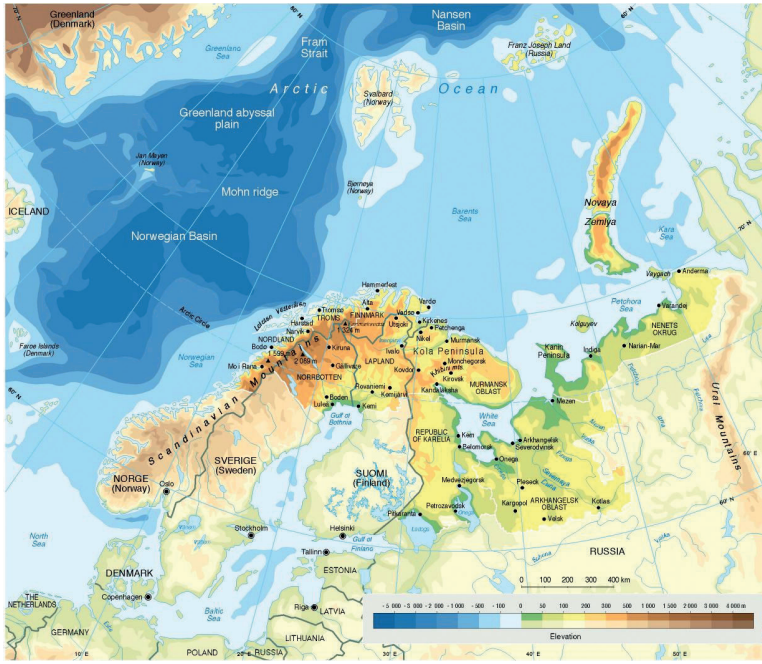

4. térkép

A Spitzbergák (Svalbard-szigetek)

Forrás: globalsecurity.org/jhtml/jframe.html# www.globalsecurity.org/military/world/europe/images/sv-map-3.jpg

A Svalbard-egyezmény

Az első világháború után Norvégia a párizsi békekonferencián kérte, hogy vizsgálják meg a szigetcsoport jogi helyzetét, és követelte, hogy a norvég szuverenitást kiterjeszthesse rá. Erre a célra létrehozták a Spitzbergák Bizottságot,[78] amely felkérte Norvégiát, hogy dolgozzon ki egy javaslatot, annak figyelembevételével, hogy a korábbi vadászati, halászati, kereske-

[78] A szigetcsoport norvég neve Svalbard, míg Európában általában Spitzbergák néven emlegetik.

delmi és egyéb tevékenységek végzéséhez biztosítja a jogokat. A norvég tervezet elkészítése után a bizottság a Népszövetséggel megállapodott a szigetcsoport jogi helyzetéről. A Svalbard-egyezményt 1920. február 9-én írták alá és 1925. augusztus 14-én lépett hatályba (*The Svalbard Treaty* 1920/1925).

Az egyezmény I. cikke leírja, hogy mely szigetek tartoznak az egyezmény hatálya alá, azaz mely területek kerültek Norvégia fennhatósága alá. Az egyezmény II. cikke pedig kimondja, hogy minden részes állam állampolgárának korlátozás nélkül azonos jogokat kell biztosítani a szigetcsoport területén és territoriális vizein a vadászati és halászati jogok gyakorlására. Az egyezmény IX. cikke megtiltja Norvégiának, hogy a sziget területén katonai bázist alakítson ki, és azt is kimondja, hogy Norvégia semmilyen háborús tevékenységet nem folytathat a szigeten. A X. cikk szerint az egyezményhez Oroszország ugyanazokkal a feltételekkel csatlakozhat, mint az aláíró felek (*The Svalbard Treaty* 1920/1925).

Norvégia a 21. században már nem tartja teljesen elfogadhatónak a térségben bekövetkezett geopolitikai és geostratégiai változások miatt az egyezmény IX. és X. cikkeit. Ezek ugyan kimondják Norvégia szuverenitását a szigetek felett, ugyanakkor előírják a részes államok számára a diszkriminációmentes gazdasági tevékenység folytatásához való jogot azzal a korlátozással, hogy a részes államok polgárai és hajói betartják a norvég szabályokat. A jelenlegi geopolitikai és geostratégiai helyzetben az egyezmény kérdéseket vet fel, mert Norvégia ratifikálta az ENSZ tengerjogi egyezményét, amely azonban már modern jogi fogalmakat alkotott, mint például a parti vizek, a kontinentális talapzat vagy a kizárólagos gazdasági övezet. Felmerül tehát a kérdés, hogyan is kell értelmezni az egyezmény szövegét a parti vizekre vagy kizárólagos gazdasági övezetre, továbbá a halászati védett övezetre. A válasz jelenleg nem egyszerű. Mint arra már a bevezető részben utaltam, Oroszország nem ismerte el hivatalosan a halászati védett övezetet. Továbbá kérdéseket vet fel az ENSZ tengerjogi egyezményének tükrében, hogy az ezt aláíró részes államokat milyen jogok illetik meg az úgynevezett parti vizeken. Norvégia jelenleg azt az álláspontot képviseli, hogy a Svalbard-egyezmény I., II. és III. cikkét alkalmazza a territoriális vizein. Figyelembe véve az egyezmény e részeit és az ENSZ tengerjogi egyezményének rendelkezéseit a parti vizekről és tengeri határokról és területekről, Norvégia nem követ el az alkalmazással diszkriminációt a Svalbard-egyezmény részes államaival szemben.

A halászati védett övezet

Mint ahogy az a 2. ábrán is látszik, a Svalbard-szigetek körüli védett halászati zóna szorosan kapcsolódik Norvégia kizárólagos gazdasági övezetéhez. A kizárólagos halászati övezetet most a Svalbard-egyezmény és az ENSZ tengerjogi egyezményének kontextusában fogom bemutatni. A védett halászati zónát Norvégia 1977-ben hozta létre a Svalbard-szigetek körüli 200 tengeri mérföldes körzetben. A zóna létrehozásának eredeti célja egy ugyanolyan kizárólagos gazdasági övezet kialakítása volt, mint amelyik Norvégia partjaihoz kapcsolódik. A hatályos szabályok a parti tengerekről, amelyeket az ENSZ tengerjogi egyezménye Általános rendelkezéseinek 2–4. cikke határoz meg, nem alkalmazhatók egy az egyben a Svalbard-szigetek körüli védett halászati zóna tengeri területeire. A fent említett jogszabályi rendelkezések a parti tengerekről szólnak, azonban a Svalbard-szigetek nem egy szigetállam az Északi-sark régióban, hanem Norvégia része, amelynek nemzetközi státuszát a Svalbard-egyezményben rögzítették. A dokumentum által biztosított jogok és kötelezettségek biztosítják Norvégia szuverenitását a szigetcsoport felett. Az ENSZ tengerjogi egyezménye részletesen szabályozza a kizárólagos gazdasági övezeteket és azok használatát, valamint a tengeri talapzatokról is részletesen rendelkezik. A dokumentum V. fejezetének 62. cikke rendelkezik a tengeri erőforrások hasznosításáról, ugyanakkor a kizárólagos halászati övezetekre nem tartalmaz pontos leírást. A Svalbard-egyezmény szövege sem tartalmaz a fenti kérdésekről részletes szabályokat, azonban rögzíti a halászati jogokról szóló rendelkezést egy nagyon általános formában azzal, hogy az egyezmény részes államait ugyanolyan jogok illetik meg.

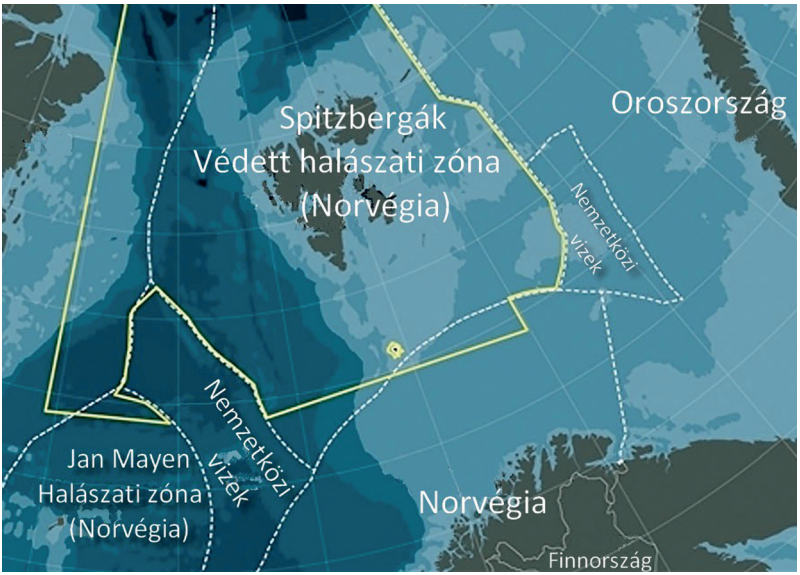

2. ábra

Halászati védett övezet a Svalbard-szigetek körül

Forrás: icepeople.net

A Svalbard-egyezmény és az ENSZ tengerjogi egyezmény jogi értelmezése közötti vitát a jövőben tovább fokozhatja a konvenció 121-es cikke, amely a szigetek jogállásáról szól:

> *„A sziget olyan természetesen képződött, vízzel körülvett száraz földterület, amely a dagálykor beálló vízszint felett helyezkedik el.*
> *A 3. bekezdésben foglaltak kivételével, egy sziget parti tengerét, csatlakozó övezetét, kizárólagos gazdasági övezetét és kontinentális talapzatát a jelen Egyezmény más szárazföldi területekre vonatkozó rendelkezéseivel összhangban kell megállapítani.*
> *Az olyan sziklaszirtek, melyek önálló emberi lakhatásra, illetve gazdasági tevékenységre alkalmatlanok, saját kizárólagos*

> *gazdasági övezettel és kontinentális talapzattal nem rendelkeznek."* (The Svalbard Treaty 1920/1925.)

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy Oroszország a Svalbard-szigetek körüli védett halászati zónát nem ismeri el kizárólagos gazdasági övezetként. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a kizárólagos halászati övezet határa a megállapított norvég–orosz tengeri határ melletti területre esik, valamint, hogy a két ország határán nyílt tenger és egy olyan terület is található, amelynek státuszáról van ugyan megállapodás, de a betartása a jövőben vitákat gerjeszthet.

Norvégia a Svalbard-szigetek feletti szuverenitását a Svalbard-egyezmény alapján érvényesíti, azonban a kontinentális talapzattal és a halászati jogokkal kapcsolatos kérdésekről kialakított álláspontját az ENSZ tengerjogi egyezménye alapján fogalmazza meg. A norvég álláspont problematikusságát azonban a jogértelmezése adja, mert ahhoz, hogy hosszú távon a megváltozó geopolitikai viszonyok között mindez fennmaradjon, nemcsak a Svalbard-egyezmény részes államainak, hanem az északi-sarki régió államainak is el kell fogadni ezt.

A norvég álláspont megvalósításának főbb gyakorlati problémáját a halászati kérdések adják. Mint, ahogy már azt jeleztem, az ENSZ tengerjogi egyezményének 62. cikke kimondja, hogy:

> *„Más államoknak a kizárólagos gazdasági övezetben halászó állampolgárai teljesítik a parti állam törvényeiben és rendelkezéseiben megállapított megóvási intézkedéseket, valamint más kikötéseket és feltételeket. Ezen törvényeknek és rendelkezéseknek a jelen Egyezménnyel összeegyeztethetőeknek kell lenniük, és többek között a következőkre vonatkozhatnak:*
> *a) a halászok, halászhajók és felszerelések engedélyezésére, beleértve az illetékek és más térítési díjak lerovását, amelyek fejlődő parti államok esetében jelenthetnek megfelelő kompenzációt a halászati iparral kapcsolatos finanszírozás, felszerelés és technológia területén;*
> *b) a kifogható fajták meghatározására és a zsákmány kvótájának rögzítésére, akár adott állomány vagy állományok csoportjára, akár egy időtartamon belül hajónként kifogható zsákmányra vagy valamely állam állampolgárai által meghatározott időszak alatt kifogható zsákmányra vonatkozóan;*

> *c) a halászati idények és területek szabályozására, a felszerelés fajtáira, méreteire és mennyiségére, valamint a használható halászhajók fajtáira, méreteire és számára;*
> *d) a kifogható halak és más fajták korának és méretének rögzítésére."* (The Svalbard Treaty 1920/1925.)

A Svalbard-egyezmény kimondja a diszkriminációmentesség jogát az aláíró államokkal szemben, amelyek közül számos ország jelentős halászflottával[79] van jelen a Norvégiához tartozó vizeken. Ugyanakkor az ENSZ tengerjogi egyezménye más szabályokat állapít meg az egyes parti államokhoz tartozó tengeri területek használatáról. A két szabályozás összeférhetetlenséget vetít előre.[80]

A jövőbeli halászati problémákat a melegedő Arktiszon a Barents-tenger déli régiójában az fogja jelenteni, hogy a halfajok északabbra, a hűvösebb vizekre vándorolnak. Norvégia szempontjából ez azért is komoly probléma, mert a halászati ipar rendkívül komoly veszteségeket szenvedhet el: kevesebb hal és lényegesen kevesebb bevétel a különböző halászati díjakból. Tovább nehezítheti a jövőbeni helyzetet az a kérdés, hogy a Svalbard-szigetek körüli védett halászati zónában – amelyet jogi értelemben inkább kizárólagos gazdasági övezetnek lehet tekinteni – az ENSZ tengerjogi egyezménye alapján elosztott kvóták mennyiségét és a Svalbard-egyezmény diszkriminációmentességről szóló passzusát miként lehet összeegyeztetni.

Az északi-sarki régió a hiányos nemzetközi szabályozásnak és a korábbi egyezményeknek, illetve az éghajlatváltozás hatásainak, valamint a geopolitikai és geostratégiai változásoknak köszönhetően számos jövőben kialakuló biztonsági problémával terhelt. Finnország szempontjából a régió azonban számos szubregionális és kétoldalú együttműködési lehetőséget

---

[79] Spanyolország, Dánia, Oroszország.

[80] Ez egy joghézag. A Svalbard-egyezmény azt fektette le, hogy az egyezményt aláíró államokat megilleti a diszkriminációmentesség joga (az aláíró államok [Franciaország, Benelux államok, Svédország, Dánia, Nagy-Britannia stb.] legnagyobb része EU-tagállam, kivéve Oroszországot, magát az EU-t nem, mert az egyezmény létrejöttekor [1920] nem létezett). A Svalbard-egyezmény azonos jogokat biztosít például a halászatra, az ENSZ tengerjogi egyezménye ugyanakkor csak a tengerjogot és a beltengereken való áthaladást, a parti államokhoz tartozó gazdasági övezeteket és a tengeri erőforrások felhasználását szabályozza. Így a halászat az a sarkalatos pont, ahol a legtöbb probléma jelentkezik, illetve jelentkezni fog.

teremt. A kiadott finn Északi-sark stratégia szerint az országnak alapvető érdeke a részvétel az Északi-sark Tanácsban és Barents-tengeri együttműködésben (*Finland's strategy for the Artic region 2013* 2010).

Lehetséges katonai konfliktusok az Északi-sarkon

A lehetőségét annak, hogy az Északi-sark régióban konfliktusok vagy kisebb-nagyobb intenzitású válságok alakuljanak ki, a globális felmelegedés okozta éghajlatváltozás teremti meg. A válságok oka egyértelműen a szénhidrogén-készletek, a tengeri erőforrások birtoklása és a hajózási útvonalak fölötti ellenőrzés megszerzése. Åtland írja egyik tanulmányában:

> *„[...]Az állam által megfogalmazott biztonság nem azonos a különböző szektorok és érdekcsoportok által megfogalmazott biztonsággal. Gyakran előfordul, hogy valamelyik társadalmi csoport hangot ad a biztonság igényének valamilyen folyamatban levő projekt miatt. Ez azonban nem azonos az állam által képviselt politikai és a fegyveres erő alkalmazásához kötött biztonsági követelményekkel. Míg az állam által elfogadható biztonság és a »hozzákapcsolódó létesítmények« az ország és adott esetben a régió stabilitását jelentik, addig az energiabiztonság az iparági szereplők számára vagy a környezeti biztonság a különböző nem kormányzati szervezetek számára mást jelent. Az Arktiszon a fenyegetések nemcsak állami, hanem társadalmi szinten is megjelenhetnek."* (Åtland 2010.)

Hozzáférés a szénhidrogén-erőforrásokhoz

Az Európai Unió 2008 márciusában kiadott egy jelentést *Éghajlatváltozás és nemzetközi biztonság* címmel, amely érinti az Északi-sark helyzetét. A jelentés megfogalmazta, hogy a régióban ismertté vált szénhidrogéntartalékokért folyó verseny növeli a térség geostratégiai jelentőségét, és ennek következményei vannak a nemzetközi stabilitásra és biztonságra. (*Climate Change and International Security* 2008.) A skandináv államok szempontjából ez leginkább Norvégiát érinti, hiszen az országnak jelentős

tengeri területei vannak, ahol a fent említett erőforrások előfordulhatnak. A többi északi ország (Izland, Dánia, Svédország, Finnország) számára ezek a viták akkor válnak jelentőssé biztonság- és védelempolitikai szempontból, amennyiben az EU és a NATO is részt vesz bennük. További problémákat jelenthet a skandináv államok számára, de a többi arktiszi országnak is egy-egy új, régión kívüli szereplő megjelenése. A következő évtizedben várható, hogy a régióban kisebb-nagyobb konfliktusok alakulhatnak ki az erőforrásokért.

Konfliktus a tengeri erőforrások megszerzéséért

Az ENSZ tengerjogi egyezménye által szabályozott egyéb kérdések is vitákat generálhatnak a jövőben. Ilyen sarkalatos területe a szabályozásnak a kizárólagos gazdasági övezetek többlet élő erőforrásainak használata, amely praktikusan a halászattal kapcsolatos kérdésekben jelenik meg elsősorban. Az északi-sarki tengerek a világ halban leggazdagabb vizei. A régió államainak fontos bevételi forrása a kereskedelmi halászat. Ez az ágazat, illetve tevékenység – az Északi-sark Tanács jelentése szerint – különösen elterjedt a Norvég- és a Barents-tengeren, valamint a Bering-tenger keleti részén. Az éghajlatváltozás hosszú távú hatással van az itt élő halfajokra. A halak vándorlása, ívási szokásaik, illetve a halászati idény változása vagy a halban gazdag vizek területének csökkenése halászati vitákhoz vezethet a régió államai között. A halászati jogok körüli viták nem újak a térségben.[81] Tekintettel arra, hogy a geopolitikai súlypont eltolódása és az úgynevezett feltörekvő államok gazdasági kapacitásainak bővülése folyamatosan jelenik meg a világpolitika színpadán, a halászattal kapcsolatos problémák napirendre kerülése is folyamatos.

A hajózási útvonalak körüli konfliktusok

Az Északi-sark régióban számos lappangó ellentét közül az egyik talán legjelentősebbnek mondható – a jogi helyzet tisztázatlansága miatt – a fő tengeri közlekedési útvonalak kérdése. A megnyílt északnyugati átjáró,

[81] Lásd bővebben: Nagy-Britannia és Izland között, Norvégia és Izland között, a Svalbard Halászati Zóna körüli viták.

valamint az Északi-tenger fő útvonal használatához olyan ellentétek kapcsolódnak, mint a külső határok védelme, a belvizek, a szorosok használata és a parti vizeken való békés áthaladás joga. Az Északi-sark Tanács 2009-ben kiadott jelentésében értékelte a területen áthaladó hajók úti céljait, és megállapította, hogy kiterjedt hajóforgalom van Norvégia nyugati partjai mentén és a Barents-tengeren. (*Arctic Marine Shipping* 2009.) Emellett jelentős hajóforgalmat regisztráltak Izland, a Feröer-szigetek és Grönland parti vizein, továbbá a Bering-tengeren. A forgalom nagy része a halászflottáknak, kereskedelmi hajóknak és kompoknak köszönhető. A jelentés azt is kimutatta, hogy a tengeri jég csökkenése ellenére még mindig alacsony az itteni tengeri hajóforgalom más jobb éghajlatú hajózási útvonalakhoz képest. Norvégia számára a Norvég- és a Barents-tengeren, míg Dánia számára a Grönland térségében megélénkülő kereskedelmi hajózás nagy jelentőségű. Ugyanakkor elmondható, hogy az Északi-sark térségének még a jégtakaró visszahúzódása után is maradnak problémái. Ilyen egyelőre a még részbeni regionális összefogással sem teljesen megoldott feladatok, a hajók és az éghajlati viszonyok miatt a hajózó személyzet biztonságos mentése; a téli, illetve a tavaszi hónapokban a lebegő és sodródó jégtáblák, továbbá jéghegyek miatti navigálás, valamint a megbízható időjárás-előrejelzés hiánya. Bár a megnyíló hajózási útvonalakon az egyes távolságok lerövidíthetők, mégsem biztos, hogy jelentős költségmegtakarítást lehet elérni, hiszen a lassabb haladás ezzel összefüggően magasabb energiafogyasztást valósít meg. Azonban az európai és ázsiai kikötők közötti hajózási időt ezek a tengeri utak körülbelül 40%-kal csökkentik, ami a hajózási társaságoknak potenciálisan nagyobb nyereséget tesz elérhetővé. A sarkvidéki hajózásban főként a Jeges-tengeren az időjárási körülmények kiszámíthatatlansága miatt nehézkes a megadott időintervallumok, azaz a pontos hajózási menetrendek betartása. (Humpert–Rasputnik 2012.)

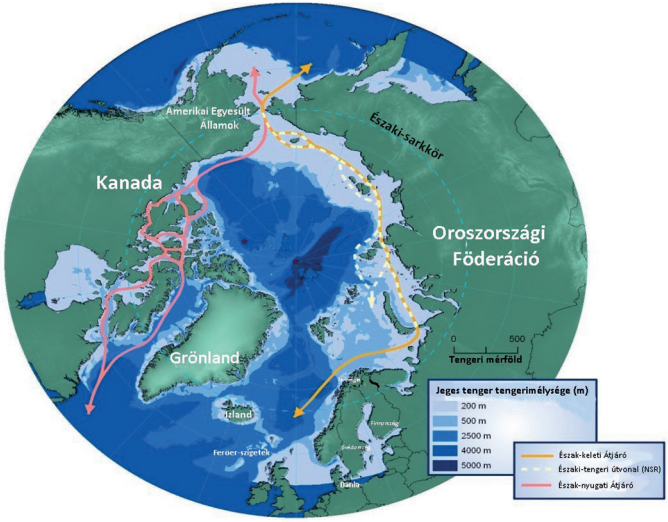

3. ábra

Az arktiszi hajózási útvonalak

Forrás: arcticdata.is s.a.

Az arktiszi hajózási útvonalak (lásd 3. ábra) közül az orosz territoriális vizeken átvezető északkeleti átjárón[82] van a legtöbb korlátozás. Mindez annak köszönhető, hogy a hajóknak keskeny és sekély szorosokon kell átkelniük a Kara- és a Laptyev-tengeren. A jelenleg a kereskedelmi hajózásban részt vevő hajók közül csak minden harmadik felel meg az orosz kormányzat biztonsági előírásainak, amelyek elsősorban a jégosztály és a sekély szorosok miatt a merülésre vonatkoznak.

Természetesen az útvonal felértékelődése és használatának rendszeressé válása új jogi, illetve biztonsági aggályokat vet fel. Az ENSZ jelenleg érvényben levő szabályozása a folyamatosan változó környezetben csak irányadó szabályokat fogalmaz meg, azonban a feltörekvő államok – mint például Kína – vagy az olyan államok, amelyek az Északi-sark régióban találhatók, de nem csatlakoztak az ENSZ tengerjogi egyezményéhez – mint az Amerikai Egyesült Államok – hátrányokat szenvedhetnek.

[82] Northeast Passage – NEP

A fejlesztések és a kétoldalú államközi megállapodások ellenére az ENSZ tengerjogi egyezménye az arktiszi nemzetközi hajózásban tartogathat még néhány, a jégtakaró visszahúzódásával előtérbe kerülő problémát. Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy az Amerikai Egyesült Államok, amely nem ratifikálta az egyezményt, szeretné elérni, hogy a nemzetközi közösség nyilvánítsa mindegyik sarkvidéki hajózási útvonal nyílt vízi, illetve a szorosokon átvezető részeit nemzetközivé. Ez természetesen ellentétben áll az orosz és a kanadai kormány álláspontjával, mert ez a megoldás szuverenitásuk korlátozásával jár parti vizeiken, ugyanakkor a szabályozásnak is egységesnek kell lenni. Ahogy Åtland (2010) írja, *a jövő lehetséges arktiszi konfliktusainak egyike a hajózási útvonalak miatt alakulhat ki.* Jelenleg még a sarkvidéki hajózás csak kevesek számára jelent valós alternatívát a meglevő tengeri hajózási útvonalakkal szemben.

Az Északi-sark Tanács

Az Északi-sark Tanács elődje az Északi-sark Környezetvédelmi Stratégiai Együttműködés[83] volt. A tanácsot 1996-ban alapította meg nyolc sarkvidéki ország (az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Norvégia, Dánia, Finnország, Svédország, Izland, Oroszország), amikor aláírta az ottawai nyilatkozatot, és ezzel bővítette a meglevő AEPS-együttműködést. Az Északi-sark Tanács feladata a fenntartható fejlődéssel és a környezetvédelemmel kapcsolatos együttműködések koordinálása, azonban katonai jellegű ügyekkel nem foglalkozik. 2008-ban az öt part menti állam Grönlandon találkozott, és aláírta az Ilulissat-nyilatkozatot, ezzel megalakították az úgynevezett Arktiszi Ötök (A5) csoportját. Finnországot, Svédországot és Izlandot nem hívták meg. Azonban az újonnan alakult csoport kijelentette, hogy a Jeges-tengeren egyedülálló helyzetben vannak, hiszen a joghatóságuk és a szuverenitásuk lehetővé teszi, hogy kiemelten foglalkozzanak a térség kihívásaival. (Braune 2008). Az Ilulissat-nyilatkozat elutasít minden az Antarktisz-egyezményhez hasonló többoldalú szerződést, és ezáltal kizárják a feltörekvő országokat és az EU-t abból, hogy részt vegyenek a sarkvidékkel kapcsolatos döntéshozatalban. Az A5-csoport létrejötte megteremtette a feltételeit annak, hogy az Északi-sark Tanács politikai kérdésekkel is foglalkozzon. Kanada megjelenése mint

[83] Arctic Environmental Protection Strategy – AEPS

sarkvidéki hatalom, illetve Oroszország mint nagyhatalom, amely képes érdekeit érvényesíteni a régióban, azt eredményezte a szervezetben, hogy a két ország sikeresen tudja blokkolni az EU és Kína állandó megfigyelői státusz igénylését. Kanada az elmúlt években fejlesztette járőrképességeit a térségben, és Oroszország is megkezdte hosszú távú katonai és gazdasági stratégiájának megvalósítását.

Finnország, Svédország és Izland tiltakozott az Ilulissat-nyilatkozatból történő kizárásuk miatt, és továbbra is ellenzik az A5-csoport. létrehozását. Finnország szívesen megnyitná az Északi-sark régióval kapcsolatos együttműködéseket külső szereplők (főként az EU) előtt. Finn szempontból a térséggel kapcsolatos elsődleges regionális együttműködési fórum az Északi-sark Tanács; ugyanakkor támogatja az EU északi régióval kapcsolatos politikáit, és egyben az ország vált az Északi-sarkkal kapcsolatos ügyek legfőbb szószólójává Európában.

Finn szempontból értékelve az Északi-sark Tanács nyújtotta együttműködési lehetőségeket a kiadott Arktisz-stratégia kiemeli, hogy az ország számára az éghajlatváltozás hatásainak csökkentésére kialakítható és a gazdasággal kapcsolatos projektek a legfontosabbak. Finnország úgy ítéli meg, hogy az Északi-sark Tanácsot a jövőben fejleszteni kell a közös célok érdekében, és úgy gondolja, hogy ennek legjobb módja az állandó titkárság létrehozása, illetve a közös költségvetés megalkotása, valamint a tanács szabályozó szerepének bővítése.

Finnország az Északi-sarkkal kapcsolatban és az Északi-sark Tanácsban létrehozható együttműködések révén igyekszik egy pragmatikus, hosszú távon fenntartható politikát kialakítani.

A Barents–Euro–Arktisz régió

A Barents–Euro–Arktisz régió Európa legnagyobb régiók közötti együttműködése, amely Norvégia, Svédország, Finnország és Északnyugat-Oroszország legészakibb részén jött létre (*The Barents–Euro–Arctic Region* s.a.) (lásd 5. térkép).

A terület jelenleg nem rendelkezik magas népességgel, mert az Északi-sark régió területe a zord időjárási körülmények miatt, valamint a hidegháború időszaka alatt nem volt vonzó célpont.

Az Északi-sark régióra jellemző tundra területek találhatók a térség északi részén, kiterjedt tűlevelű erdők borítják a terület déli részét, ugyan-

akkor változatos természeti erőforrásokkal (erdők, hal, vad) és rendkívül gazdag ásványkincsekkel rendelkezik. Mindezek az Északi-sarkon lezajló környezeti és geopolitikai változások miatt nagy lehetőséget, valamint még nagyobb kihívást jelentenek az együttműködésben részt vevő országoknak.

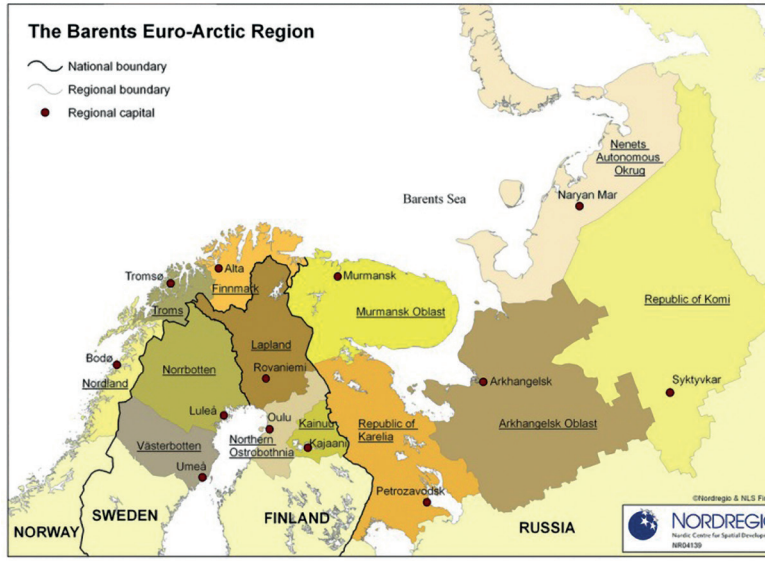

5. térkép

A Barents–Euro–Arktisz régió

Forrás: nordregio.se/en/Maps/07-Cooperation-and-eligible-areas/Barents-Euro-Arctic-Region

A Barents-együttműködés 1993. január 11-én kezdődött, amikor aláírták a kirkenesi egyezményt. Az együttműködés célja, hogy létrehozza a hiányzó kelet-nyugati irányú infrastruktúrákat és ezáltal hozzájáruljon a térség gazdasági, társadalmi, illetve kulturális fejlődéséhez. Az együttműködés elősegíti az interregionális kapcsolatok fejlődését a kultúra, az őshonos népek, az oktatás, a kereskedelem, a környezetvédelem, a közlekedés és az egészségügy területén.

A finn biztonság- és védelempolitikai stratégia kimondja, hogy a Finnországgal szomszédos területeken kiemelten fontos a biztonság

és a stabilitás fenntartása, különösen az Északi-sark régióban. (*Finnish Security and Defence Policy* 2009.) Finnországnak gazdasági és kereskedelmi érdeke az Északi-sarkon található ásványkincsek hasznosítása, ugyanakkor az ország végrehajtja a kiadott Északi-sark-stratégiáját. A biztonság- és védelempolitikai stratégia szerint is a multilaterális együttműködések szempontjából kiemelten fontos a kooperáció a Barents–Euro–Arktisz régióban.

A kiadott Északi-sark-stratégia szintén említi a térséget, ahol Finnország a meglevő multilaterális kapcsolatait a régió államaival képes továbbfejleszteni, és a korábban megszerzett Arktisszal kapcsolatos tapasztalatait jól tudja hasznosítani. (*Finland's strategy for the Artic region 2013* 2010.)

A finn biztonság- és védelempolitika szempontjából azért is fontos a régió, mert Oroszországgal újabb együttműködést tud kialakítani, részben a régióban fennálló gazdasági, környezetvédelmi, kulturális, oktatási és egyéb kooperációkon, részben pedig a térség által kialakított kapcsolatokon keresztül. A régió nemzetközi együttműködést valósított meg az Északi-sark Tanáccsal, az EU-val, az Északi Tanáccsal és számos nem kormányzati szervezettel. Ugyanakkor Finnország látja el az Északi Tanács elnöki tisztét 2017–2019 között. A finn elnökség kiemelt feladatának tekinti, hogy a 2015-ös párizsi klímacsúcson létrejött megállapodás legfontosabb elemeit beemelje a 2030-ig szóló *Fenntartható fejlődés az Északi-sarkon* együttműködéseinek céljai közé, továbbá, hogy erősítse az Északi-sark régió politikai kooperációját.

A skandináv és a balti államok együttműködése

A balti államok 2004-ben váltak NATO-tagállammá. Az észak-balti régióban bekövetkező geopolitikai és geostratégiai változásoknak következtében ezen államok számos kihívással néznek szembe. A balti és a skandináv államok több közös regionális együttműködésben vesznek részt, és a regionális érdekeiket gyakran az EU vagy a NATO politikai szintjén is megjelenítik. Az észak-balti regionális biztonsági együttműködésnek a 2009-ben megjelent Stoltenberg-jelentés adott új lendületet. A régió elhelyezkedéséből adódóan – részben történelmi és földrajzi, részben a geostratégiai változások miatt – az Oroszországgal fenntartott kapcsolatok szükségszerűen meghatározzák az érintett országok biztonságát.

A balti államok szempontjából a NATO továbbra is a védelem első számú garanciája, ugyanakkor a skandináv államok követhetik saját biztonsági együttműködésüket, amely átível az EU és a NATO intézményi határain. A Stoltenberg-jelentés azt javasolja, hogy két vagy több ország működtessen közös védelmi rendszert, továbbá külön hangsúlyt helyez a védelmi együttműködés lehetőségeire. A jelentést a balti államok részéről is érte kritika, mégpedig az, hogy meglehetősen kevés figyelmet kap benne a balti régió, ugyanakkor túlzottan hangsúlyosan jelenik meg benne az északi-sarki régió. (Laizane-Jurkane 2010, 184.)

A skandináv és a balti biztonság sok szempontból különálló, azonban a geopolitikai változások miatt egyre inkább összefonódik. Ennek első lépése a védelmi miniszterek rendszeres találkozója volt. A balti biztonság melletti elkötelezettség a skandináv országok részéről valódi ugyan, azonban megjelennek benne a nemzeti érdekek is, hiszen a posztszovjet geopolitikai aréna közvetlen biztonsági hatást gyakorol saját biztonságukra is. (Lucas 2011, 5.) Ennek az a magyarázata, hogy míg a skandináv országok nem rendelkeznek biztonsági deficittel, addig a balti államok igen. Ezen kívül csak Észtországban közelítenek a védelmi kiadások a GDP 2%-ához, ugyanakkor Lettországnak nem katonai téren, hanem a vám- és határellenőrzéssel vannak jelentős problémái. (Lucas 2011, 3.) A skandináv államok támogatják a balti államok biztonsági és védelmi szektorainak fejlesztését. A kihívások, amelyek megjelennek az Északi-sark és a balti régióban, kapcsolódnak a szélesebb regionális és transzatlanti kihívásokhoz. Ezek jelentős része Oroszországhoz, illetve az EU–Oroszország, a NATO–Oroszország, valamint az Amerikai Egyesült Államok–Oroszország viszonyhoz kapcsolódik. Ebből a kontextusból tekintve a skandináv és a balti államok együttműködését elmondható, hogy számos gyakorlati kezdeményezés jött létre az elmúlt évek alatt. A balti államok meghívást kaptak az északi országok hadgyakorlataira, és rendszeres a kapcsolattartás a katonai felsővezetés szintjén is.

Az elmúlt évek stratégiai kihívásai, mint például az ukrán válság, ismét előtérbe helyeztek két, a finn biztonság- és védelempolitika szempontjából fontos kérdést. Az *egyik*, amiről a korábbi fejezetben már írtam, Finnország esetleges NATO-tagsága; a *másik* a szervezet térségben végzett tevékenysége. A nemzetközi közvélemény már feltette a kérdést, hogyan lehet a balti államok biztonságát garantálni az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelye alapján, amennyiben Finnország és Svédország nem válik a szervezet tagjává. Erre a NATO-együttműködés adta meg a választ.

A finn politikai elit azonban bármennyire is együttműködik a balti államokkal, a hidegháború után kialakult status quót szeretné fenntartani. Ezt az óvatos finn politikát részben az indokolja, hogy nem szeretne a biztonsági deficittel rendelkező balti NATO-tagállamoknak biztonsági garanciákat nyújtani.

A régió országai által elfogadott biztonság- és védelempolitikai stratégiák átfogóan értelmezik a biztonság fogalmát, ugyanakkor kiemelik az alapvető területi védelem mellett a gazdasági, a társadalmi és a környezeti biztonság kérdéskörét.

A skandináv és a balti államok mindegyik témában számos multi- és bilaterális együttműködést kötöttek egymással. Finnország folyamatosan arra biztatja a balti államokat, hogy vegyenek részt a NORDEFCO különböző ad hoc jellegű együttműködéseiben.

Finnország és a balti államok kapcsolata

A finn biztonság- és védelempolitikai stratégia kiemeli, hogy erősíteni kell a kapcsolatokat a balti országokkal. Finnország számos területen alakított ki különböző szintű együttműködést a balti államokkal, ugyanakkor ezek közül ki kell emelni Észtországot, akivel a legszorosabb a kooperációja.

Finnország és Észtország kapcsolata nagyon intenzív a politika, a gazdaság és a társadalom szinte minden szintjén. A kétoldalú kapcsolatok fejlesztése 2002-ben indult meg, amikor a finn és az észt kormány vizsgálni kezdte a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeit. A vizsgálat eredménye egy jelentés volt, amely ajánlásokat és javaslatokat fogalmazott meg a bilaterális kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeiről. 2007-ben a Matti Vanhanen vezette finn kormány és észt partnere úgy döntött, felülvizsgálják a kapcsolatok fejlesztéséről szóló jelentést és hosszú távú stratégiát dolgoznak ki. (*Opportunities for Cooperation between Estonia and Finland* 2008.) A stratégia célja az volt, hogy együttműködve válaszoljanak a globalizáció problémáira és a régiót érintő kihívásokra. A kidolgozott stratégia kiemelte, hogy a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése nem befolyásolja a harmadik országgal és a nemzetközi intézményekkel kialakított kapcsolataikat.

A hosszú távú stratégia legfontosabb részei az energiaellátás biztonságával és a Finn-öböllel, valamint a Balti-tengerrel összefüggő kérdéskörök. Az energiaellátás biztosítása azért is került napirendre a kétoldalú

kapcsolatokban, mert mindkét ország energiaimportőr, ugyanakkor közös felkészülést igényel a Balti-tenger alatti csővezeték-projekt kivitelezése, amely javítja a két ország energiabiztonságát. A dokumentum rögzítette, hogy a másik két balti államra is ki kell terjeszteni az esetleges együttműködést. (*Opportunities for Cooperation between Estonia and Finland* 2008.)

A Balti-tengerrel és a Finn-öböllel kapcsolatos biztonsági problémák szintén kiemelkedő nemzetbiztonsági kockázatot jelentenek. A két állam között a Finn-öböl szélessége mintegy 70 km, itt rendszeres hajóforgalom bonyolódik. A hajózás biztonságának növelése, valamint a tengeri szállításokkal összefüggő környezetszennyezés csökkentése nemcsak a bilaterális kapcsolatokban jelenik meg, hanem a skandináv államok együttműködésében, valamint az EU Balti-tengerről szóló cselekvési tervében is. A finn–észt közös védelem területén létrehozható együttműködéseket szakértői csoport vizsgálta, azonban a skandináv és a balti államok együttműködésének fejlődésével számos, a területet érintő kooperáció jött létre.

Finnország a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése során is kiemelten támogatja azoknak a területeknek a fejlesztését, amelyek megjelennek az Északi Tanács és az EU hivatalos politikái között.

Finnország kapcsolatai Lettországgal nemcsak a politikai kommunikáció szintjén jók, hanem a gazdasági együttműködések is kiválóak. Finn szempontból a bilaterális kapcsolatokat tovább kell fejleszteni. A két ország között folyamatos a kapcsolattartás, a megbeszélések témája pedig legtöbbször a regionális és a bilaterális gazdasági, valamint a környezetvédelmi együttműködés, továbbá az EU Balti-tengerrel kapcsolatos politikája, ugyanakkor a két ország között napirendre kerül számos, a szomszédságpolitikával kapcsolatos kérdéskör is. Finnország és Lettország az EU-ban, illetve az Északi-sark és a balti régióban, valamint a NATO-ban is számos együttműködésben vesz részt.

Finnországot Litvánia egy megbízható, hosszú távú partnernek tartja. A kétoldalú kapcsolatok elsősorban a gazdaság különböző területein működnek, ugyanakkor a skandináv és a balti államok között fennálló együttműködésnek köszönhetően számos multilaterális projektben vesznek részt. A biztonság területén hasonló kihívásokkal néznek szembe, ugyanakkor Litvánia számára a migráció kiemelt problémát jelent.

Litvániában az egyik legnagyobb befektetőnek Finnország számít. A finn vállalkozások többsége a kereskedelembe, az építőiparba, az élelmiszeriparba, a közlekedési ágazatba és a megújuló energiákkal kapcsolatos szektorokba fektet be.

Finnországnak a balti államokkal fenntartott kapcsolatai rendkívül széles körűek. Azonban ki kell emelnünk az ukrajnai krízis után megváltozott helyzetet a Balti-tenger keleti medencéjében. Az ukrán válság politikailag egyértelműen közelebb hozta egymáshoz a skandináv és a balti államok biztonsági percepcióit. Míg azonban a gazdasági, társadalmi és környezeti biztonság területén az együttműködés töretlenül fennáll, addig az ukrajnai konfliktus felszínre hozta az Oroszországgal kapcsolatos védelmi politikák különbözőségeit. Míg a balti államok egyértelműen azt kommunikálják, hogy Oroszország politikája veszélyt jelent rájuk nézve és az európai biztonságra, addig Finnország úgy gondolja, hogy feleslegesen növelik a balti államok a feszültséget ebben a kérdésben. Finnország továbbra is úgy gondolja, hogy részvétele egy szélesebb regionális védelmi együttműködésben nem szükséges, feleslegesen terheli meg kapcsolataikat Oroszországgal.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy Finnország az elmúlt két évtizedben újraépítette kapcsolatait a függetlenné vált balti államokkal. Együttműködésüket regionális kontextusban lehet a legjobban megítélni, bilaterális kapcsolataik a gazdasági és a környezetvédelmi kérdésekre koncentrálódnak. Finnország szempontjából kiemelt jelentősége van annak is, hogy az Északi Tanács – mint regionális intézmény – számos területen alakított ki együttműködést a balti államokkal. Az így létrehozott multilaterális kapcsolatok megerősítették Finnország helyzetét a balti régióban. Finnország a balti államok közül Észtországgal alakította ki a legtöbb kapcsolatot. Ennek magyarázata a nyelvi és kulturális hasonlóság, illetve a két állam relatív közelsége lehet.

V. fejezet

Finnország és az Oroszországi Föderáció kapcsolatai

A hidegháború évtizedeiben a megosztott Európában két érdekszféra jött létre. A kontinens nyugati részén található országok egyértelműen az Amerikai Egyesült Államok, addig Kelet-Közép-Európa országai a *vasfüggöny* mögött a nagyhatalommá váló Szovjetunió által vezetett tömbhöz tartoztak. A Finnország által választott politikai út eltért ettől, hiszen az ország semlegességi politikájának köszönhetően kívül maradt mindkét blokkon. Ugyanakkor az ország részben a nagyhatalmi szembenállás miatt, részben pedig a Szovjetunióval vívott két sikeres háború lezárása és a békekötés szovjet ratifikációja érdekében Barátsági, Együttműködési és Kölcsönönös Segítségnyújtási Egyezményt (BEKS) kötött a Szovjetunióval. Az egyezmény és a részben közös történelmi múlt, valamint az 1300 km hosszúságú közös határszakasz miatt Finnország vigyázó szemeit a Szovjetunióra vetette. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy külpolitikai kapcsolatait folyamatosan építette fel a szomszédos nagyhatalommal.

A geopolitikai változások hatására azonban Európa politikai megosztottsága megszűnt. A Szovjetunió megszűnése – ahogy Putyin, Oroszország elnöke fogalmazott – az elmúlt évszázad egyik legnagyobb tragédiája. (*President of Russia* 2005.) A Szovjetunió helyébe lépő Oroszország a megváltozott geopolitikai helyzetben új külpolitikai kapcsolatokat alakított ki. Az újonnan kialakított vagy részben átalakított kapcsolatok folyamatosan formálták a skandináv és a balti régió államainak kül-, valamint biztonságpolitikáját. Az átalakulás és a kapcsolatok fejlődése szempontjából ki kell emelni Oroszország átalakult státuszát, valamint katonapolitikáját, amelyek változásai folyamatos hatást gyakorolnak, továbbá különböző reakciókat váltanak, illetve váltottak ki a térség országaiból, különösen Finnországból. Az elmúlt években számos elemzés, tanulmány jelent meg, amelyek az or-

ság politikai fejlődésén vagy aktuális politikai kérdéseken keresztül mutatták be Oroszország kül- és biztonságpolitikáját. Ebben a fejezetben azt tűztem ki célul, hogy Finnország aspektusából mutatom be a finn–orosz kapcsolatokat. A terjedelmi korlátok azonban nem engedik meg, hogy e kapcsolatnak minden elemére rávilágítsak, így – az általam szubjektívan kiválasztott – hidegháború utáni két évtizedes időszak változásain keresztül tárom fel a megváltozott partneri viszonyt.

Oroszország a hidegháborút követő időszakban

A hidegháború után, továbbá a geopolitikai változások hatására szükségessé vált a korábbi nemzetközi renddel kapcsolatos elméletek megújítása is. Mivel a korábbi, a szakirodalomban jaltainak nevezett világrend két tömbre, Nyugatra és Keletre osztotta fel a világot, amelynek egyik vezető hatalma a Szovjetunió volt, így felmerült a kérdés, hogy a helyébe lépő Oroszország hatalmi tényezőnek tekinthető-e, és ha igen, akkor az átalakuló nemzetközi rendszerben hol helyezkedik el. Az Oroszország biztonságpolitikai helyzetéről készült számos tanulmány a korábbi realista és idealista megközelítésre épített, miközben a változó geopolitikai helyzet ismeretében új aspektusokat is figyelembe vett.

Oroszország esetében a nemzetközi kapcsolatok realista iskoláját lehet kiindulópontnak tekinteni, mert e felfogás szerint a főszereplő az állam, amely a nemzeti érdekből és a nemzeti biztonságból kiindulva cselekszik. Az anarchikus nemzetközi rendszerben az államoknak a biztonságukról maguknak kell gondoskodniuk. Éppen ezért az államok egymással versengenek a biztonságért, a piacokért és a befolyásért, mégpedig a zéró összegű játék elve alapján. A realista iskola képviselői az erőn a katonai hatalmat értették. (Waltz 2006.)

Természetesen nem állítható egyértelműen, hogy Oroszország hidegháború utáni külpolitikai magatartását kizárólag a realista hagyományokhoz lehet kötni. A hidegháborút követő első években, ahogy Sz. Bíró jellemezte az 1991-től az 1993–1994 fordulójáig terjedő korszakot, Oroszország a korai atlantizmus éveit élte. (Sz. Bíró 1999, 114.) Ebben a korszakban az ország számára kiemelkedően fontos volt a Nyugattal, főként az Amerikai Egyesült Államokkal kiépített kapcsolat. Az Oroszország és a nyugati államok közötti „melegedő” kapcsolatoknak rövid idő alatt vége szakadt. Kozirjev orosz külügyminiszter – aki atlantistának számított

hazájában – 1992-ben a Stockholmban megtartott külügyminiszteri értekezleten azt mondta:

> *„Az egykori Szovjetunió területe lényegében egy posztbirodalmi terület, ahol Oroszország minden rendelkezésére álló eszközzel megvédi – beleértve a katonait és a gazdaságit is – érdekeit. Erősen ragaszkodni fogunk ahhoz, hogy a volt Szovjetunió köztársaságai csatlakozzanak egy új szövetséghez vagy konföderációhoz és nem lesz nehéz a tárgyalásokat lefolytatni."*[84] (Rotfeld 2016.)

Kozirjev beszéde, amelyet utólag tréfának minősített, később valósággá vált. A posztszovjet térségben Oroszország vezetésével létrejött kormányközi katonai szövetségről – a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete[85] – 1992. május 15-én állapodtak meg, és az Alapjogi Karta 2003. szeptember 18-án lépett hatályba. (ОДКБ s.a.)

A Kozirjev által elmondott beszédben jelzett doktrína egyértelműen megvalósult 2008-ban a grúziai háború után, amikor Medvegyev elnök bemutatta az orosz kül- és védelempolitika prioritásait. Finn szempontból az alábbiakban kiemelt soroknak van jelentősége:

> *„[A] polgáraink életének és méltóságának védelme, bárhol is legyenek a világon, megkérdőjelezhetetlen prioritást jelent számunkra. Külpolitikai döntéseinket ezek alapján hozzuk meg, valamint üzleti érdekeinket bárhol a világon megvédjük. Egyértelművé kell tennünk, hogy az ellenünk elkövetett agresszív cselekedetekre mindig reagálni fogunk."* (*Interview given by Dmitry Medvedev* 2008.)

Az orosz külkapcsolatokról – újságírói kérdésre válaszolva – kijelentette:

> *„[V]annak olyan régiók, ahol Oroszországnak különleges érdekei vannak. Ezek a régiók olyan országokban találhatók, amelyekkel különleges történelmi kapcsolat köt minket össze*

[84] Fordította: a Szerző.

[85] Collective Security Treaty Organization – CSTO

> *mint barátokkal és jó szomszédokkal."* (*Press Statement and Answers* 2008.)

Természetesen a politikai irányvonal változásával egy időben az orosz geopolitikai gondolkodók is meghatározták Oroszország stratégiai helyzetét. Dugin írta egyik tanulmányában:

> *„Oroszország–Heartland felől nézve minden más eurázsiai állam és föld partvidéki, azaz Rimland. Stratégiai szempontból Oroszország önálló területi struktúra, amelynek biztonsága és szuverenitása az egész kontinens biztonságával és szuverenitásával egyenlő."* (Dugin 2004, 337–344.)

Dugin állításának kiindulópontja tulajdonképpen Halford J. Mackinder *hátországelméletével* egyezik meg, azonban következtetése, amely szerint a Peremvidéket vagy szövetségessé kell tenni, vagy a lehető legnagyobb részét semlegessé kell tenni az Atlanti-óceánon túli Nyugattal való pozicionális szembenállás[86] idejére, eltér ettől. Ugyanakkor kimondja:

> *„…ahhoz, hogy Oroszország egy kontinentális geopolitikai erő legyen, szüksége van a Rimlandokra.* Ezt a gondolatot úgy folytatja, hogy *„…Oroszország leglényegesebb geopolitikai igénye a »birodalomépítés« [...] ezért a nyugati országok által ráaggatott »regionális hatalom« státusza egyenlő az orosz nemzet számára az öngyilkossággal.* Ugyanis szerinte: *„…ez egyenlő az orosz szellemi és kulturális értékrend vereségével."* (Dugin 2004, 337–344.)

Panarinnál szintén megjelenik az orosz kultúra és identitás szétesése, azonban inkább a liberalizmus híveit hibáztatja érte. Kijelenti, hogy „…ha ez valóban megtörténik, akkor a hegemonizmus és a nacionalizmus aktivizálódását segíti elő. Az előbbi az egypólusú világ, a másik a »civilizációk harcában« jut kifejeződésre." (Panarin 2004, 400.)

---

[86] Alekszandr Dugin a pozicionális szembenállás kifejezést Oroszország geostratégiai helyzetének meghatározására használta. Maga a kifejezés Oroszország pozícióját jelenti az Amerikai Egyesült Államokkal szemben.

Természetesen mindegyik megfogalmazás kifejezi Oroszország nagyhatalmi státuszra törekvését. Bár az elemzők és a geopolitikai gondolkodók nem beszélnek szuperlatívuszokban, nem emlegetik Oroszországot úgy, mint világhatalmat, azonban a jelen geopolitikai helyzetben már inkább nagyhatalomként írják le. Az elemzők többsége – a geopolitikai gondolkodásmódra támaszkodva – Oroszország hatalmi státuszának kiindulópontjaként inkább az ország geostratégiai helyzetét tekinti.[87] A különböző irányzatokhoz tartozó elemzők azonban a nagyhatalmi státusz meghatározásakor általában a fegyveres erő és a rendelkezésre álló nukleáris erő nagyságát, valamint az ország ENSZ Biztonsági Tanácsban elfoglalt helyét említik meg. Kozirjev szerint: „Oroszország missziója, hogy nagyhatalom legyen." (Lucas 2011.) Dugin tanulmányában is megjelenik a nagyhatalmi státuszra utalás:

> *„Oroszország geopolitikai és stratégiai szuverenitásának imperatívusza nemcsak az, hogy újjáteremtse a »közel-külföld« elveszített régióit és felújítsa szövetségi kapcsolatait Kelet-Európa országaival, hanem az is, hogy egy új eurázsiai stratégiai blokkba tömörítse a kontinentális Nyugat államait (elsősorban a francia–német blokkot, mely hajlik arra, hogy megszabaduljon az Amerika-barát NATO atlanti gyámságától), valamint a kontinentális Kelet államait (Iránt, Indiát és Japánt)."* (Dugin 2004, 388.)

Finnország mindig fokozott figyelemmel kísérte az Oroszországban zajló politikai, gazdasági és társadalmi folyamatokat. Finn szempontból az Oroszországgal fennálló kapcsolatot a kisállam–nagyhatalom kontextusában határozta meg.

Oroszország megítélése a finn biztonság- és védelempolitikában

Finnország legnagyobb kihívása biztonság- és védelempolitikai szempontból Oroszország, Oroszország és megint csak Oroszország. A mondat magyarázatra szorul, azonban, ha Dugin elméletéből Oroszország belső

[87] Lásd bővebben: Andrej Kozirjev, Alekszej Puskov.

geopolitikájának Északra vonatkozó részét kiemeljük, megértjük, hogy finn szemszögből ez a kijelentés milyen kihívásokat jelent ma, illetve jelentett a független Finnország történetében.

> *„Az orosz Északkal kapcsolatos egyetlen nemzetközi probléma Karélia (és Finnország). […] Finnország mint állam a legnagyobb mértékben instabil, és az autarkiától messze álló képződmény, mely természetes és történelmi módon része Oroszország geopolitikai térségének."* (Dugin 2004, 354.)

Az orosz geopolitikai gondolkodók Finnországot és Karéliát Oroszország peremvidékének tartják. Ebben az összefüggésben a finneknek tekintettel kell lenniük az orosz geopolitikai érdekekre.

A hidegháború idején kialakult geopolitikai helyzetben Finnország maximálisan figyelembe vette a vele szomszédos nagyhatalom érdekeit. A finn biztonság- és védelempolitika célként jelölte meg az ország politikai mozgásszabadságának biztosítását és részvételét a nemzetközi szervezetekben. Finnország ebben az időben is pragmatikus külpolitikát folytatott, és bár voltak vitás kérdések a két állam között, a hivatalos politikai állásfoglalásokban ezekről a témákról nem fogalmaztak meg kritikákat. A hidegháború évei alatt érzékeny témaként volt jelen, hogy a szovjet békepropaganda nem támogatta a Finn Védelmi Erő fejlesztését egy esetleges külső fenyegetettségre hivatkozva, ez azonban nem jelentette azt, hogy az ország semleges státuszának fenntartásához szükséges fegyveres erő kialakítását is elutasította.

Finnország Oroszországgal szembeni politikáját a biztonsági percepciók határozták meg. A két ország közös történelme számos problémával terhelt. Finnország azonban képes volt ezeken a sérelmeken felülemelkedni, és józan pragmatista politikával kiegyensúlyozott kapcsolatot alakított ki. Az évek óta tartó finn–orosz tradicionális, bilaterális kapcsolatok, továbbá az, hogy Finnországot különleges kapcsolatok fűzik Oroszországhoz, már nem nemzeti hitvallás, de a hatása még mindig erősen érezhető. (Vihavainen 2006, 45.) A megváltozott geopolitikai helyzetben mindkét ország újra felfedezte ezt a tételt, és részben ezek alapján, részben pedig megváltozott stratégiai helyzetüknél fogva alakították kapcsolataikat az 1990-es évektől.

1992. január 20-án Oroszország aláírta Finnországgal az új barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezményt (szomszédsági

szerződés – *Treaty between the Republic of Finland and Russian Federation on the basis for relations* 2012), amelynek már nem volt kötelező katonai együttműködésről szóló eleme, azonban számos új gazdasági és pénzügyi klauzulát tartalmazott. Az 1990-es évek elején számos bilaterális megállapodás jött létre a két ország között, amelyek mára lefedik a politika, a gazdaság és a kultúra számos területét. (Jutikkala–Pirinen 2000.)

A finn külpolitikai irányváltást követően kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégia így fogalmaz: „Oroszország belügyeinek alakulása és nemzetközi viselkedése meghatározó Finnország számára. Ugyanakkor fontos tényező az európai biztonság alakulásában is." (*Government Report Finnish Security and Defence Policy 1995* 1995.)

Míg az 1995-ös finn biztonság- és védelempolitikai stratégia Oroszország belügyeinek alakulását és az európai biztonságra gyakorolt hatását emelte ki, addig a 2016-ban kiadott dokumentum Oroszországgal kapcsolatos része már az Európai Unió kontextusában értékeli a két állam kapcsolatát.

> *„Az EU közös álláspontja Oroszországról a kiindulópontja a finn–orosz kapcsolatoknak. [...] Finnország fenntartja a nemzetközi párbeszédet Oroszországgal a Balti-tengeri régió biztonságáról és a balti államokról, valamint egyéb bilaterális témákról. Ugyanakkor Finnország célja a jól működő, stabil kapcsolatrendszer kialakítása Oroszországgal, melynek kiemelt kérdései a gazdasági, az északi-sarki együttműködések. Továbbá a széleskörű energetikai együttműködés."* (Szabó 2001.)

A finn biztonság- és védelempolitika szempontjából az Oroszországgal kialakított kapcsolatok rendkívül széles palettát ölelnek fel. A stratégiai dokumentumok – a nemzetközi politikai történések ellenére is – a két ország közötti párbeszéd fontosságát, az Északi-sark régióval kapcsolatos és az egyéb bilaterális gazdasági együttműködéseket emelik ki. Mivel az elmúlt évtized valamennyi általam megismert dokumentuma ezekre a témákra helyezte a hangsúlyt, így éltem a lehetőséggel, hogy a biztonság széles kérdéskörei közül azokkal foglalkozzam, amelyek kevés figyelmet kaptak az elmúlt évek során. Természetesen a grúziai, majd az ukrajnai válság hatásait is be lehetne mutatni, azonban a finn közvélemény biztonsági percepcióin nem változtattak olyan jelentős mértékben, hogy külön

ki kellene emelni a hatásait. Finnország szempontjából az ukrán válság legfontosabb hatása is inkább gazdasági, mert a bevezetett embargó hátrányosan érintette a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat.

Az orosz északi területek megítélése (helye, szerepe) a finn biztonság- és védelempolitikában

Mint a 6. térkép is mutatja, a legnagyobb szárazföldi partszakasszal a térségben Oroszország rendelkezik, és így megkerülhetetlen szereplője az Északi-sark területével összefüggő kérdéseknek. Finnország ugyan nem parti állam, bár rendelkezik sarkkörön túli területekkel, biztonsága és a térség szempontjából Oroszország térséggel kapcsolatos stratégiája nem hagyható figyelmen kívül. A hidegháború időszaka alatt a szembenálló nagyhatalmak, a Szovjetunió és az Egyesült Államok jelentős haditengerészeti erőket állomásoztattak a régióban. A korai előrejelző rendszerek figyelték a nukleáris töltetekkel felszerelt tengeralattjárók mozgását. Norvégia NATO-tagállamként az egyetlen skandináv ország volt a térségben, amely határos volt a Szovjetunióval, és szárazföldi, valamint tengeri területein tartott hadgyakorlatok közben meg lehetett figyelni az ellenfelet.

Az 1990-es években bekövetkezett geopolitikai változások miatt a térség egyre több kihívással néz szembe. Ennek elsődleges oka a Szovjetunió megszűnése és Oroszország megszületése. Az orosz érdekek érvényesítése újraindíthatja a nagyhatalmi rivalizálást. Másodszor a kőolaj- és földgáztartalékok kiaknázása, valamint a megújuló energiaforrásokért folytatott verseny, harmadszor pedig a megnyíló szállítási útvonalak használata, a halfajokban gazdag északi-tengeri vizek halászati jogaiért folyatatott verseny, végül, de nem utolsósorban a globális felmelegedés eredményeként az őshonos népek között kialakuló konfliktusok, illetve mindezek együttes hatásai. (Salmela 2010.)

Katonai stratégiai szempontból rendkívül fontos az Arktisz térsége. A hidegháború időszaka alatt számos haditengerészeti bázis létesült a régióban. Ezek közül a legnagyobb, amely ma is teljes kapacitással működik, az orosz Északi Flotta bázisa a Kola-félszigeten. A haditengerészet jelenlegi erőcsoportosítása jelentősebb, mint a régió összes országának a térségben állomásoztatott ereje. (Kálló–Deák 2011.) Az Északi Flotta felelősségi

körzete az Északi-sark és az Atlanti-óceán északi része – beleértve az egyéb északi vizeket és tengereket.

6. térkép

Az Oroszországi Föderáció Északi-sark régióban levő területei

Forrás: Havasi 2015

A flotta fő feladatai a nukleáris elrettentés biztosításában való részvétel, az Atlanti-óceán és az Északi-tenger térségében az orosz érdekek védelme,

valamint a Kola-félsziget, illetve Oroszország északi térségeinek védelme. Az Északi Flotta rendelkezik a legerősebb ballisztikus rakétahordozó tengeralattjáró-csoportosítással, egy önálló csapásmérő hajórajjal, nukleáris meghajtású manőverező robotrepülőgép-hordozó tengeralattjáró kötelékkel, nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárókból álló csoportosítással, valamint felszíni és partvédelmi erőkkel. Állományába jelenleg egy repülőgéphordozó *(Admiral Kuznyecov),* kettő csatacirkáló (közülük csak az egyik fogható hadra), egy cirkáló, kilenc romboló, egy fregatt, kilenc nukleáris meghajtású ballisztikusrakéta-hordozó, három nukleáris meghajtású manőverező robotrepülőgép-hordozó és 13 nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáró, hét dízel-elektromos meghajtású tengeralattjáró tartozik, azaz a haditengerészet összes nukleáris meghajtású tengeralattjárójának 67%-ával, valamint a nagy felszíni hajóegységek 39%-ával rendelkezik. (Kálló 2010.)

Az Északi Flotta fontosabb támaszpontjai: Szeveromorszk, Szeverodvinszk, Gremiha, Nerpicsa, Jagyelnaja és Olenyegorszk (lásd 4. ábra). (Kálló 2010.)

A flotta légiereje jelentős mértékben csökkent az elmúlt 10–15 évben, de még továbbra is a haditengerészet legerősebb repülőcsoportosításával rendelkezik. A flotta szárazföldi komponensét a 61. tengerészgyalogos ezred képezi. (Kálló 2010.)

2014-ben létrehozták az Arktiszi Stratégia Parancsnokságot az Északi Flotta bázisán, majd megerősítették a nyugati, közép és keleti katonai körzetek bázisait az Északi-sarkkörön túl. 2014 októberében jelentette be Mikhail Mizintsev altábornagy, hogy Oroszország bővíti kapacitásait az északi-sarki régióban, ami tíz repülőtér és 13 légvédelmi radarállomás létesítését jelenti az Új-szibériai-szigetek egyikén, a Ferenc József-földön, Novaja Zemlján és más kiemelt területeken. (*Russian army beefs up Arctic presence over Western Threat* 2014.) 2015 decemberében Szergej Sojgu védelemi miniszter nyilatkozta, hogy ezek közül már négy bázis elkészült. (*Russia completes 4 military bases in the Arctic* 2015.) A finn biztonság- és védelempolitika szempontjából az Arktisszal kapcsolatos orosz érdekek és Oroszország megnövekvő érdekérvényesítő képessége már most, de a következő évtizedekben is folyamatos kihívást jelent.

Finnországnak már van tapasztalata, hogy a szomszédos nagyhatalom nem tűri a kisállamok felől érkező vélt vagy valós fenyegetést. Az orosz geopolitikai és katonai gondolkodásban továbbra is benne van, hogy az ország nyugati határa mint egy sugárút vezet az északi katonai körzeteihez.

Ezért Finnország biztonságának fenntartásához mindenképpen szükséges, hogy hiteles politikát és párbeszédet építsen ki Oroszországgal, illetve elkerülje azt, hogy gazdasági vagy politikai nyomást gyakoroljon rá.

4. ábra

Oroszország katonai bázisai az Északi-sarkon

Forrás: South Front 2015 (Fordította: a Szerző.)

Finnországnak nincsen kijárata az északi vizekre, azonban a jelenlegi külpolitika már határozott célokat fogalmaz meg a tengeri szállítási útvonalak használata és a természeti erőforrások kiaknázása kérdésében. Az ország rendelkezik az Északi-sark Tanács által elfogadott stratégiával, amely lehetőségként jelöli meg az Arktiszt mint jelentős gazdasági potenciállal rendelkező térséget, ahol a tengeri szállítás és a természeti erőforrások kiaknázása lehetőséget teremt a finn szakértelem felhasználására. (*Finland's strategy for the Artic region 2013* 2010.) További kulcsfontosságú tényezőként jelöli meg a közlekedés javítását, a kommunikáció és a logisztikai kapcsolatok fejlesztését, valamint a határátlépés lehetőségének megkönnyítését. A finn sarkvidéki politika kihasználja az összes olyan együttműködési struktúrát, amely a regionális politika fejlődését elősegíti. Finnország együttműködik az Európai Unióval az északi regionális politika fejlesztésében. Mindezek a stratégiai célok éles ellentétben állnak az orosz nagyhatalmi érdekekkel. A finn–orosz kapcsolatok szempontjából a finn Északi-sark stratégiában foglalt elvek komoly ellenérzéseket váltanak ki, bár ezek a hivatalos politikai kommunikációban nem minden esetben jelennek meg.

Oroszország Baltikummal kapcsolatos politikája

Finnország számára Oroszország Baltikummal kapcsolatos politikája is kihívást jelent. Oroszország a hidegháború után bekövetkezett változások miatt elvesztette politikai és katonai pozícióinak jelentős részét a térségben. Az orosz külpolitika célul tűzte ki ezeknek a kapcsolatoknak a helyreállítását, mivel az 1990-es évek elején a gazdasági válság miatt a Balti-tengeri Flotta elvesztette képességeinek jelentős részét; politikailag a balti államok területét és Lengyelország feletti befolyását; gazdaságilag pedig a közvetlen irányítást a kereskedelmi útvonalak ellenőrzése felett. A térség egykori katonai nagyhatalma kis játékossá vált a régióban, ezzel is utat adva a NATO és az EU expanziójának. Ugyanakkor mára az orosz külpolitika célul tűzte ki a korábbi balti-tengeri pozícióinak visszaszerzését. A balti államok NATO-taggá válásával egy időben kezdődött az orosz gazdaság kilábalása a válságból, és ekkorra tehető a hadsereget érintő reformtervek megjelenése is.

Oroszország a válságból történő kilábalásával párhuzamosan egyre magabiztosabb politikát folytatott, és igyekezett a térséggel fenntartott aszimmetrikus gazdasági kapcsolatai révén befolyást szerezni a régióban.

Finn szempontból az orosz gazdasági terjeszkedés – főként a faiparban – a finn–orosz határ mentén, illetve a különböző ingatlanvásárlások a határ menti városokban jelentenek kihívást. Finnországban a külföldiek gazdaságba történő befektetését és ingatlanvásárlását nem tiltja törvény. Biztonsági szempontok alapján mérlegelve azonban az életvitelszerűen ott tartózkodó orosz anyanyelvű kisebbség száma növekedést mutat.

A katonai szempontokat mérlegelve finn szempontból komoly kihívást jelent az orosz északnyugati katonai körzet létrehozása, amely a korábbi Leningrádi Katonai Körzet, a Moszkvai Katonai Körzet és Kalinyingrád helyőrség egyesítésével jött létre. Az orosz katonai reform következtében a Balti-tengeri Flotta és az Északi Flotta egyetlen parancsnokság alatt egyesült Szentpétervár. A katonai reform szerint a cél az új, egységes területen kihasználni a stratégiai fegyverek jelentette előnyöket és növelni a Balti-tengeri Flotta harckészültségét. További problémákat okoz finn szempontból, hogy az Amerikai Egyesült Államok rakétatelepítési terveire válaszul Oroszország *Iskander* rakétákat állított harcrendbe Lugában, és ezek az eszközök bevethetők Kalinyingrádban is. (*Western military district gets first Iskander tactical missile system* 2010.) Finnország biztonsága szempontjából az Iskanderek települési helye aggodalomra ad okot, hiszen a rakéta maximális hatótávolsága hivatalosan 450 km, azonban a robbanófej súlyától függően elérheti a 700 km-t is. (*Iskander SS–26* s.a.) A gyakorlatban ez azt is jelenti, hogy Finnország területét elérhetik a ballisztikus rakéták, amennyiben pedig Kalinyingrádban kerülnek bevetésre, akkor elérhetik Lengyelországot és veszélyeztethetik Németországot is.

Finn szempontból felmerül a kérdés, hogy a jelenlegi orosz nagyhatalmi politika, illetve a stratégiai célok mellett milyen fegyveres erőre van szüksége az országnak. A globális geopolitikai változások és a gazdasági világválság hatására az európai államok, továbbá a NATO-tagállamok is csökkentették védelmi kiadásaikat. Oroszország pedig jelentősen növelte ilyen irányú költségeit, ezáltal növelte katonai potenciálját is. Finnország mint katonailag el nem kötelezett állam nem számíthat a NATO-tagállamok egységes támogatására, mert a szövetséget alkotó országok egyénileg döntenek fegyveres erőik felhasználásáról. Azonkívül – az Amerikai Egyesült Államok kivételével – a legtöbb szövetséges állam katonai képessége igen korlátozott. Finnország az Európai Unió tagállamaitól is csak korlátozott segítséget remélhet, mert bár a közös kül- és biztonságpolitika megteremtette az EU védelmi képességeit, valamint a tagállamok jóváhagyták a szolidaritási záradékot, továbbra sem létezik önálló katonai struktúra az EU-ban.

Az EU képes reagálni a súlyos biztonsági és politikai válságokra, azonban egy háborút már nem lenne képes megvívni. Finnország elkötelezte magát az EU védelmi képességeinek fejlesztése mellett, ugyanakkor egy nagyhatalommal vívott háború esetén valószínűleg nem kapna megfelelő segítséget. A 2016-ban kiadott Fehér könyv már azt mondja, hogy napirenden van az ország NATO-tagsága, ugyanakkor Finnországnak szüksége van a saját forrásainak felhasználására, és nem szabad alábecsülni a nemzetközi partnerekkel az együttműködést. (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.)

A Finn Védelmi Erőnek biztosítania kell az ország területi épségét. Egy nagyon szoros nemzetközi együttműködésben lehetséges lenne csökkenteni a védelmi erők létszámát, azzal a kitétellel, hogy békeidőben a szárazföldi hadsereg létszáma az egyik legkisebb lehetne Európában. Azonban ez az alternatíva szükségessé teszi a hivatásos hadsereg létrehozását (ez főként szárazföldi egységekből állna), amelynek gazdasági alapja jelenleg nem áll rendelkezésre. Egy professzionális haderő nem lenne elég vonzó (az alacsony fizetés és egyéb juttatások miatt) a fiatalok között, ugyanakkor a jelenlegi rendszerben a tartalékosok sokoldalú készségekkel rendelkeznek, amelyek hasznosak a különböző válságkezelési műveletek végrehajtása szempontjából. (Bergquist et al. 2016, 40–45.) Amennyiben a jelenlegi sorozott hadsereg hosszú távon fennmarad, akkor szükségessé válik az erők költséghatékony átcsoportosítása. Jelenleg az általános hadkötelezettség fenntartása a tartalékos állomány kiképzésének leghatékonyabb módja. Ehhez hozzájárul, hogy a felmérések szerint magas a védelmi feladatokban részt venni akaró személyek száma. (*ABDI Survey 2008* 2008.) További előnyt jelent, hogy a civil társadalom veszélyhelyzetben vagy háborús esemény következtében gyorsan mozgósítható, továbbá eszközökkel (motoros szánok, egyéb járművek) is segíti a védekezést. Ugyanakkor továbbra is kérdés, hogy egy lassan elöregedő társadalom meddig tudja fenntartani a sorozott hadseregét, és mikor kell részben vagy egészben áttérni a professzionális haderőre, illetve milyen high-tech eszközök kellenek mindehhez?

A finn biztonság- és védelempolitikai jelentésben megjelenik a lehetőség a katonai szövetséghez történő csatlakozás kérdéskörére, azonban a finn közvélemény elutasító magatartása nem teszi lehetővé az érdemi politikai vitákat. A parlamenti pártok a megjelent közvélemény-kutatások tükrében levették a kérdést a politikai napirendről, azonban a hivatalos szóhasználatban egyre inkább a katonailag nem szövetséges kifejezést használják. Finnország számára a szomszédos területeken megjelenő

ütőképes katonai erő aggodalomra ad ugyan okot, és ezt az ország kihívásként értékeli, azonban ebben a kérdésben is pragmatikus, a nemzeti érdeket előtérbe helyező politikát folytat. Nem provokálja a regionális nagyhatalmi státusszal rendelkező Oroszországot, ugyanakkor a Finn Védelmi Erő reformját folytatja. A reform által érintett területek teljes átalakítását 2020-ra tolták ki.

A finn–orosz határkérdés problémái

A hidegháború vége, illetve a nemzetközi politikai rend átalakulása új kontextusba helyezett számos biztonsági kérdést. Finnország szempontjából a finn–orosz határszakasz helyzetének változása egy ilyen, biztonság- és védelempolitikai szempontból fontos kérdés.

A finn–orosz határral kapcsolatos kérdések történelmi okokból terheltek az úgynevezett *karéliai kérdéssel,* amely időről időre felszínre kerül. A területet Finnország a második világháborút lezáró párizsi békeszerződéssel engedte át a Szovjetuniónak. A vita, amelynek témája Finnország és az elcsatolt területek közötti kapcsolatok voltak – a hidegháború ideje alatt a zárt határ miatt –, először csak az 1960-as években kapott nyilvánosságot. A finn és orosz vezetők a kérdést nem tudták véglegesen lezárni. Finnország a hidegháború ideje alatt egyszer sem folytatott nyílt politikai vitát a karéliai kérdésről, azonban az ország 1975-ben aláírta az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) alapító okiratát, amely elítélte a revizionista területi politikát Európában. (Prozorov 2004, 3.)

A hidegháború lezárása után azonban változott a helyzet, és már számos civil szervezet foglalkozik a kérdéssel Finnországban. A kárpótlásként kapott területeken a szovjet rendszer nevében, civil személyek sérelmére elkövetett bűntetteket és a kitelepítéseket az orosz hivatalos politika is elítéli. Általánosságban a finn civil társadalom támogatta a karéliai kérdés megoldását, ám azokat a szélsőséges eljárásokat, amelyek a kitelepítettek visszatérését javasolták, elutasította. A vita azonban továbbra is folyik, ám Finnország tartózkodik attól, hogy ezt a kérdést a hivatalos állami politika szintjére emelje, illetve csak annyiban teszi ezt meg, hogy a kárpótlásról az orosz fél kész legyen tárgyalni. A kérdésről Oroszország véleménye az 1990-es évek elején keveset változott, és ez valószínűleg a megváltozott geostratégiai helyzettel magyarázható. A változás Putyin elnöksége alatt kezdődött, aki egy interjúban azt mondta, hogy a vita

a határkérdésről veszélyezteti a két állam kapcsolatát, valamint a határok megváltoztatása nem a probléma megoldásának a módja, hanem maga a probléma. (Ahtiainen s.a.) Ugyanakkor a Karéliai Köztársaság, amely egyike Oroszország 21 köztársaságának, maga is törekedett a teljes körű autonómia megvalósítására. Ennek egyik megnyilvánulása volt, hogy az 1990-es években egyre aktívabb kapcsolatokat alakított ki a szomszédos Finnországgal, és számos regionális megállapodást is kötött Észak-Európában.[88]

A Karéliai Köztársaság is elsődleges jelentőséget tulajdonít a határokon átnyúló együttműködéseknek, azonban az 1990-es évek elején megfogalmazódott a karéliai vezetésben is, hogy az átengedett területek legyenek Finnország autonóm területei. (Aleksandrov 2001, 22–26.) Az 1998-as válság hatására bekövetkező politikai-gazdasági problémák megjelenésekor ismét felbukkantak ezek az elméletek. Finnországban a szélsőségesek szintén átvették ezeket a nézeteket. Katanandov, a Karéliai Köztársaság elnöke tagadta ezeket, ugyanakkor hiányolta a megfelelő hivatalos finn válaszreakciókat. (Aleksandrov 2001, 22–26.)

Finn szempontból a biztonsági percepciók nagyban befolyásolják a finn–orosz határ menti együttműködéseket. Arról már korábban írtam, hogy Oroszország milyen geopolitikai nézőpontból tekint Finnországra.

Oroszország jelenleg a jószomszédi viszony alapján igyekszik különválasztani a kérdésben a nacionalista megnyilvánulásokat és a hivatalos kormányzati álláspontot. Finnország pedig igyekszik meggyőzni a szomszédos nagyhatalmat, hogy a két álláspontot nem szabad összekeverni; egyben hangoztatja, hogy a regionális együttműködés legnagyobb akadályát az ilyen típusú nyilatkozatok jelentik.

A finn szempontok érvényesítését azonban az EU-tagsága is befolyásolja, hiszen a finn–orosz határ egyben az EU külső határa is. A schengeni övezet létrejöttével a határátlépés feltételei orosz oldalról megváltoztak. Az orosz állampolgároknak szükségük van vízumra a schengeni övezet országaiba való belépéshez. A rendszer szigorúsága messze meghaladja a bilaterális vízum szintjét. Finn szempontból ez a kialakított határ menti együttműködések miatt fontos, másrészt ez a rendszer „kirekeszti" Oroszországot Európából. Ugyanakkor a határ menti régiók fejlődése egyre inkább tágítja a nemzetállami kereteket, ami akár egy új identitás vagy a nemzeti szeparatizmus megjelenéséhez vezethet. A problémákat ebben

[88] A Karéliai Köztársaság tagja a Barents–Euro–Arktisz régiónak.

a tekintetben a fejlődés, és ahogy Huntington (2006, 13.) fogalmaz: a civilizációk közötti konfliktus fogja okozni.

Finnország álláspontja a vízummentességről a schengeni övezethez csatlakozás dátumától (1996) kezdve rendkívül visszafogott és óvatos volt. Az elmúlt másfél évtizedben a finn–orosz határon folyamatosan nőtt a vízummal beutazó orosz állampolgárok száma. Bár Finnországot tartották számon európai összevetésben a vízumkényszer eltörlésének legnagyobb ellenzőjeként, mégis az ország adja ki a legtöbb vízumot Oroszországban. (Nilsen 2012.) A vízumkényszer feloldásáról lassan változott a véleménye a vezető finn politikai elitnek, illetve Alexander Stubb, finn külügyminiszter 2008-ban az EU külügyminiszteri találkozóján úgy nyilatkozott, hogy az Európai Unió számára az Oroszországnak adandó vízummentesség kedvező lehetne, Oroszországban pedig elősegítené a demokrácia fejlődését. (Nilsen 2010.)

Finn szempontból a vízumkényszer mellett a közös határszakasz legnagyobb problémája az intézményesült korrupció. A legtöbb ilyen típusú jelenséget a határ orosz oldalán tapasztalták, főként a közúti szállítással és az engedélyezési eljárásokkal kapcsolatban. Az elmúlt időszakban néhány kérdőíves felmérés készült a tapasztalatokról, azonban az eredmények azt mutatják, hogy a határ finn oldalán is megjelent ez a tevékenység. (Aromma et al. 2009.) Bár Finnországot általában korrupciómentes területként tartják számon, de a finn köztisztviselők elismerik, hogy ez nem biztos, hogy teljesen így van. A finn–orosz határon megjelenő korrupciót a két ország közös programokkal próbálja meg visszaszorítani.

Mint a fentiekből is látható, a kisállam–nagyhatalom kontextusában sem teljesen problémamentes biztonsági szempontokból a finn–orosz kapcsolat. Azonban az általam kiemelt részekből is kitűnik, hogy pragmatikus, hosszú távú, nemzeti konszenzuson alapuló politikával sikeres kapcsolatokat lehet kiépíteni Európa perifériáján is. Finnország szempontjából a hiteles védelmi képesség biztonsági deficit nélküli fenntartása mindenképpen szükséges ahhoz, hogy a térségben megváltozó geostratégiai viszonyok között jelenlegi pozícióit meg tudja tartani. Finnország biztonsági prioritásait figyelembe véve számos nemcsak katonai, hanem más kérdést is ki kell emelni, amelyekre a következőkben térek ki.

Finnország és Oroszország bilaterális kapcsolatai

A hivatalos finn kormányprogram célul tűzte ki az Oroszországgal fennálló kétoldalú kapcsolatok bővítését. Finnország aktívan részt vesz az Európai Unió Oroszországgal kapcsolatos politikájának fejlesztésében, és támogatja azokat az erőfeszítéseket, amelyeknek célja, hogy Oroszország sikeresen csatlakozzon a nemzetközi szerződésekhez, egyezményekhez. Finnország – a kölcsönösség elve alapján – elősegíti a személyek közötti mobilitást a két ország között, továbbá támogatja a vízumkényszer megszüntetését is. Ezenfelül tovább szeretné erősíteni a civil szervezetek szerepét, és ezért támogatja a *cselekvési tervben* meghatározott projektek végrehajtását. Finn szempontból kiemelkedően fontos a gazdasági kapcsolatok további fejlesztése a határ orosz oldalán levő területekkel, a környezetvédelem és a nukleáris biztonság javítása, valamint a fertőző betegségek megelőzése. (*Programme of Prime Minister Jyrki Katainen's Government* 2011.)

Finnország számára európai uniós tagságának kezdetétől az Oroszországgal fenntartott kétoldalú kapcsolataiban mindenhol megjelenik az EU érdekeinek képviselete is. Finnország az EU–Oroszország-kapcsolatok építésében aktív és elfogadó egyszerre. Ez azt jelenti, hogy azokon a területeken, amelyek számára kiemelt jelentőséggel rendelkeznek, vagy nemzeti érdekei megkívánják, hogy előtérbe kerüljenek (akár EU-szintű politikává váljon), ott nagyon aktív szerepet vállal, ugyanakkor azokon a területeken, amelyek „csak" másodlagosak a finnek szempontjából, de támogatásuk hiánya megnehezíti az EU–Oroszország-kapcsolatokat, rendkívül elfogadóak. Finnország bilaterális kapcsolatainak pragmatizmusa Oroszországgal döntően gazdasági és környezeti szempontok alapján érvényesül.

A határ menti együttműködés

Egy határ lehet akadály, de lehet egy átjáró, egy lehetőség is. A jelenlegi államhatárok az első világháború következtében a multinacionális birodalmak felbomlása után a nemzetállamok kialakulásával jöttek létre.

A hidegháború után új államok jöttek létre, és új határok alakultak ki, így ma nagyon kevés olyan állam van, amelynek határai az elmúlt évszázad folyamán nem változtak meg. A határok számos esetben védelmet jelentettek, ugyanakkor sokszor elválasztották az embereket és kapcsolatokat

téptek szét. A határ menti együttműködés lehetőség arra, hogy folyamatos fejlődést biztosítson a határ mindkét oldalán. Ez különösen akkor válik nagy jelentőségűvé, ha a határ egyben az Európai Unió külső határa. Az EU és a tagállamok elsődleges érdeke a regionális fejlesztések elősegítése. Ugyanakkor ezek a fejlesztések segítenek jobb kapcsolatokat kialakítani a részt vevő államok között, a határ menti együttműködések pedig elősegítik a stabilitás és a biztonság fenntartását az EU külső határainál. A határon átnyúló együttműködések segítik az emberek és a helyi közösségek közötti kapcsolatok kialakítását, valamint segítséget nyújtanak a határ menti régiók identitásának fenntartásában. Az európai integráció nagyrészt megszüntette a határokat az EU-tagállamok között, különösen igaz ez a schengeni határövezeti rendszer létrejöttére. A schengeni térség megteremtésével az EU-tagállamok közötti közlekedés és kereskedelem könnyebbé vált, ugyanakkor a külső határokon megnehezítette az átjárást. A határokon átnyúló együttműködés egyesíti ezeket a régiókat. Ugyanakkor be kell látnunk, hogy ezeknek a periférián elhelyezkedő területeknek a fejlesztése nem megy könnyen, hiszen adott esetben történelmi sérelmek vagy biztonsági okok választják el egymástól ezeket a területeket.

A finn biztonság- és védelempolitikai stratégia azt írja az országgal szomszédos területek biztonságáról, hogy *Finnország számára az Európai Unióval, Oroszországgal és a NATO-val összefüggő események jelentik a biztonsági kockázatokat.(Finnish Defence and Security Policy* 2009, 65.) A dokumentum arra is kitér, hogy a térségben a háborús fenyegetettség nem jelenik meg, azonban az új típusú biztonsági kihívások megjelenésére számítani kell. A kockázatok és veszélyek közül olyan – elsősorban a környezetbiztonsággal összefüggő – veszélyeket említ, mint például a hajózás növekedésével összefüggésben jelentkező környezetszennyezést. Megemlíti a dokumentum a nemzetközi szervezett bűnözést, a kábítószer- és az ember-kereskedelmet, illetve a fertőző betegségek megjelenését. Ezzel összefüggésben Finnország számára egyre fontosabbá válik a hazai és a nemzetközi együttműködés a különböző hatóságok és civil szervezetek között. A finn–orosz határ menti együttműködésről szóló megállapodást 1992-ben írták alá. A finn–orosz kooperáció szolgált példaként az EU által kialakított, határokon átnyúló fejlesztések kidolgozásához. Miután Finnország csatlakozott az Európai Unióhoz, a finn és orosz régiókat az EU INTERREG-alapjából finanszírozzák. A sikeres programoknak köszönhetően a partnerség a komparatív előnyök alapján fejlődött. A határ menti

régiók kiterjedt együttműködéseket hoztak létre, amelyek alapján közös stratégiákat lehetett kidolgozni.

A finn–orosz gazdasági kapcsolatok

Finnország és Oroszország (illetve a Szovjetunió) számos gazdasági és kereskedelmi kapcsolatot alakított ki az elmúlt évszázadban. A 19. század végén és a 20. század elején, amikor a Finn Nagyhercegség Oroszország autonóm területe volt, a finn külkereskedelem mintegy 40%-a áramlott Oroszországba. (Ollus–Simola 2006, 15.) Ebben az időszakban Finnország legnagyobb kereskedelmi partnere Oroszország volt, amely főként papír- és gépipari termékeket exportált. Finnország függetlenné válásával a kereskedelmi kapcsolatok megtorpantak, majd a két világháború között jelentősen visszaestek.

A második világháború után Finnországnak jóvátételt kellett fizetni a Szovjetuniónak. 1952-re az ország kifizette a háborús jóvátételt és fejlődni kezdtek a kétoldalú gazdasági kapcsolatok. A finn export jelentős részét tették ki az erdei termékek, a hajók és a papíráruk. A Szovjetunióból érkező import nagy részét főként a fémek és az energiaipari anyagok alkották. Az 1970-es években az import körülbelül egyharmadát a nyersolaj jelentette. Ez a szám az 1980-as évekre már 50% körüli volt. A hidegháború idején a kereskedelmi és az egyéb gazdasági együttműködéseknek köszönhetően az 50 legnagyobb finn vállalat kereskedelmi tevékenységének 80%-át már a Szovjetunióval bonyolította le. (Ollus–Simola 2006, 20.) A profit meghaladta a más piacokon elérhető mértékét, továbbá a nehezen értékesíthető áruk is piacot találtak. Finnország a hidegháború idején jelentős szerepet játszott a nyugati technológia Szovjetunióba juttatásában.

A hidegháború végén a Szovjetunió megszűnése Finnországnak komoly nehézségeket okozott. Megszűnt a kétoldalú kapcsolatrendszer alapját jelentő egyezményrendszer, amelynek következtében a finn kivitel körülbelül egyharmadára esett vissza. Finn szempontból ez drámai fordulatot jelentett, ugyanis az ország recesszióba zuhant; a GDP több mint 10%-kal visszaesett. (Tilastokeskus s.a.) Azonban a gazdasági válságnak nemcsak a Szovjetunió megszűnése és a helyébe lépő Oroszország volt az oka, hanem az is, hogy az 1980-as évek végére kialakult egy aszimmetrikus gazdasági fejlődés. A finn gazdaságban számos olyan szektor létezett, amelynek az ország talpra állásához teljes szerkezetátalakításon

kellett átmennie. A Szovjetunió helyébe lépő Oroszország gyorsan átvette a kereskedelmi partner szerepét, azonban a külkereskedelem aránya az 1990-es években mindösszesen 3% körül alakult. (Tilastokeskus s.a.) Ebben az időszakban a finn külkereskedelem leginkább nyersanyagokat importált Oroszországból. Az 1990-es évtized a finn–orosz gazdasági kapcsolatok szempontjából az átértékelésről és az új alapokra helyezésről szólt.

Az 1998-as orosz recesszió leértékelte a rubelt, és csökkent az ország megbízhatósági mutatója is, mert a szovjet korszakból örökölt hatalmas kereskedelmi adósság nehézkessé tette az együttműködést. Ebben az időszakban a finn vállalatok az orosz üzleti környezet bonyolultsága és részbeni elmaradottsága miatt szinte nem is ruháztak be. Azok a vállalatok, amelyek mégis befektettek, leginkább Északnyugat-Oroszországban hoztak létre üzemeket. Az 1990-es évtized finn beruházásainak jelentős része inkább faipari és a hozzákapcsolódó tevékenységekbe, valamint a kiskereskedelembe történt. Bár Finnországban kiemelkedően magas a faipar és a hozzákapcsolódó iparágak aránya, a finn vállalkozások mégsem vettek részt az ezen a területen működő orosz vállalatok privatizációjában. Más nemzetiségű vállalkozások azonban igen, bár vegyes tapasztalatokat szereztek, és az eredmény gyakran egy második körös privatizáció volt, amelyben a finn tulajdonú cégek már sikerrel működtek közre.

Miután Oroszország kilábalt a gazdasági válságból, és megindult a növekedés, a kétoldalú gazdasági kapcsolatok is fejlődésnek indultak. Történelmi szempontok alapján értékelve Oroszország harmadszor lett Finnország legnagyobb kereskedelmi partnere. (Ollus–Simola 2006, 24.)

A finn–orosz kereskedelmi kapcsolatok intézményes kereteit az 1997-ben az Európai Unió, illetve Oroszország között megkötött Partnerségi és Együttműködési Megállapodás szabályozza. Az egyezmény kedvezményes bánásmódot biztosít a feleknek. Finnország számára az orosz piac kiemelkedően fontos, mert nincs még egy olyan EU-tagállam, amelyben ilyen fontos lenne az orosz piac. A finn–orosz kereskedelmi kapcsolatokban azonban aszimmetria áll fenn, mert míg Finnország számára Oroszország az első számú kereskedelmi partner, addig export tekintetében Finnország csak az első tízben helyezkedik el. A finn–orosz kereskedelem a komparatív előnyök alapján fejlődik. A finn kivitel legnagyobb része gépekből, berendezésekből áll, továbbá jelentős a vegyi termékek kivitele is. Az egyik legfontosabb exporttermék a mobiltelefon. (Ollus–Simola 2006, 28–29.) Az Oroszországból érkező termékek köre jóval koncentráltabb, a fő im-

portcikket az energiaipari termékek alkotják, ezenkívül a nyersanyagok és a feldolgozott termékek aránya éri el a 10%-ot.

A finn–orosz exportszerkezet mindkét oldalon követi az általános kereskedelmi struktúrát. Finn szempontból nézve a kereskedelmi statisztikákat meg kell állapítanunk, hogy számos olyan termék is van benne, amelyet Finnországban nem, vagy csak nagyon alacsony volumenben gyártanak. Ennek az a magyarázata, hogy számos olyan áru is szerepel a finn kiviteli statisztikákban, amely csak tranzitkereskedelem révén kerül az országba. Ezek között sok olyan cikk van, amelyet Finnországban csak átcímkéznek és átcsomagolnak. Az Oroszországgal folyó finn kereskedelem jellegzetessége, hogy a legnagyobb vállalatoktól a mikrovállalkozásokig a vállalati szegmens valamennyi szereplője részt vesz benne.

A kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok nem problémamentesek. Oroszország 2007-ben exportvámot vetett ki a feldolgozatlan faárutermékekre. Orosz magyarázat szerint azért, hogy növelje a hazai feldolgozottság fokát és külföldi tőkét vonjon be az iparágba. Finn érvelés szerint ez azonban nem éri el a kívánt célt, csak kiszorítja a nyírfát a különböző gyorsan fejlődő fák felhasználásával. Finn szempontból ez azért is jelentős, mert a finn faipar alapanyagai körülbelül 50%-ban Oroszországból származnak. A kérdés megoldását Finnország az EU elé vitte, mert a kereskedelmi megállapodások kereteit az EU–Oroszország-megállapodás adja. (Ollus–Simola 2006, 29.)

A finn–orosz kereskedelem másik komoly problémája az orosz konténerekre kivetett adó, amellyel az orosz fél a konténerforgalmat hajókra és vasútra szeretné terelni. Finnország ezzel szemben – környezetvédelmi okokra hivatkozva – a környező tengereken korlátozni szeretné a tranzitforgalmat. További problémát jelent az illegális kereskedelem. Ennek mértéke a tükörstatisztikákban jól nyomon követhető, és a vámhatóságok ismerik a fekete, valamint szürke technikákat, azonban úgy gondolják, hogy nem kifejezetten finn problémáról van szó. Az illegális kereskedelem csökkentése EU-s probléma, és kezelése, továbbá megoldása is EU-szintű beavatkozást igényel. (Ollus–Simola 2006, 38–46.)

Jelenleg az egyik leggyorsabban fejlődő gazdasági ágazat a turizmus. Az orosz turisták száma az elmúlt években folyamatos növekedést mutatott. Évente ötmillió turista érkezik Finnországba, ebből minden harmadik orosz ajkú. Az orosz turisták számos szolgáltatást vesznek igénybe, és általában ugyanazok a csoportok évente többször, rövid időre érkeznek az országba. A határ mentén jelentős a bevásárlóturizmus is. Az orosz „vendégek”

gyakran használják Finnországot belépőkapuként a schengeni övezetbe. Ennek egyik oka az, hogy Finnország könnyített vízumfeltételeket biztosít a határ menti régiók polgárainak. Az elmúlt években jelentősen nőtt az üzleti célú beutazások száma is. (Olme 2017.)

Finn vélemény szerint a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok dinamikusan fejlődtek a két ország között. Becslések szerint a finn befektetők hozzávetőlegesen 2 milliárd euró értékben hoztak létre új beruházásokat Oroszországban. A versenyképes finn vállalkozások közül egyre több érdeklődik az orosz piaci lehetőségekről. (Сорокина [Szorokina] 2007.) Ugyanakkor Oroszországban van egy általánosan elfogadott vélemény, amely szerint a finnországi beruházók érdeklődése csökkent Oroszország északnyugati régiója iránt. Finnország igyekszik eloszlatni ezt az orosz aggályt, ennek jeleként a regionális együttműködés keretein belül számos új beruházást valósított meg. Az orosz felvetésnek az is ellentmond, hogy az orosz piacra belépni készülő finn cégek először Szentpétervároon nyitnak irodát vagy alakítanak ki telephelyet. Mindezek mellett Finnország hivatalos kommunikációjában is rendszeresen megerősíti, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonít a kétoldalú gazdasági kapcsolatoknak.

Az ukrajnai válság hatására bevezetett szankciók a gazdasági kapcsolatokban okoztak törést, azonban a finn export Oroszországban már 2013-ban csökkenni kezdett. 2016 őszére azonban már a korábbi szintre emelkedett, és 2017-ben további növekedést mutattak a statisztikák. Az Oroszországból importált termékek 90%-a nem változott meg a szankciók hatására, továbbra is az olaj-, vegyipari és a faipari nyersanyagok tették ki, azonban 2016-ra az import 80%-át a már feldolgozott ipari termékek, illetve a gumiáruk tették ki. A közúti árukereskedelem szintje azonban mindössze a 2008-as szint 75%-ára esett vissza. Ennek főbb oka Oroszország GDP-jének lassú növekedése és az Ust-Luga vasúti terminál átadása volt. Az elemzők nem várják, hogy a korábbi szintre fog emelkedni a közúti árukereskedelem. Mindezeknél a termékköröknél is fontosabb, hogy Finnország függ az orosz energiahordozók importjától. 2016-ban a teljes finn import 10%-át az orosz energiatermékek tették ki. Az energiaimport legproblematikusabb része a gázbehozatal, mert az ország gázfogyasztásának 100%-át Oroszországból szerzi be. Az elektromos áramfogyasztás 6%-a szintén orosz importból származik. Mint a fentiekből is kitűnik, a gazdasági kapcsolatok rendkívül fontosak mindkét ország számára. (Liuhto 2017.)

A finn–orosz környezetvédelmi együttműködés

A szakértők egyre nagyobb aggodalommal emlegetik a környezeti biztonságot, az ökológiai környezet károsodása következtében fellépő fenyegetettséget.

> *„Nyomon követhető, hogy az első aggódó tudományos jelzéseket miként követték a gazdaság és a politika szférájában megjelenő híradások természeti örökségünk veszélyeztetéséről, a gazdasági fejlődés alapjául szolgáló természeti erőforrások beszűküléséről, ezek hozzáférhetőségének nehezedéséről, minőségi degradációjáról, sőt egyes országok szuverenitását sértő, környezetbiztonságát csökkentő kedvezőtlen környezeti hatásokról."* (Damjanovich–Radványi 1996, 2.)

A környezeti kérdések napirendre tűzése a regionális, a szubregionális és a bilaterális szinteket sem kerülte el.

A finn–orosz hivatalos tudományos-technikai megállapodás már 1955-ben létrejött, azonban környezetvédelmi feladatokkal csak az 1970-es években bővítették ki. 1985-ben jött létre Finnország és a Szovjetunió közötti első környezetvédelmi megállapodás, amelyben a finn Környezetvédelmi Minisztérium és az orosz Hidrometeorológiai és Környezetvédelmi Bizottság vett részt. (Kuhmonen 2010, 5.)

Az első, hidegháború utáni környezetvédelmi megállapodást a két ország 1992-ben írta alá. A megállapodás alapján létrejött kutatócsoport feltérképezte a térség veszélyeztetett fajait, és elkészítette az első Vörös könyvet. A megállapodás alapján jött létre a területen az első „iker" nemzeti park, Kuhmo és Kustamus. Ez az az iker park, amelynek alapján létrehozták az orosz területeken megvalósuló nemzeti parkok hálózatát. 1991–1992-ben létrehozták a Paanajärvi Nemzeti Parkot, amely szintén egy határon átnyúló természetvédelmi terület. Az orosz kormány a megállapodásnak köszönhetően létrehozta a Kalevala Nemzeti Parkot, amelynek teljes területe 74 000 hektár. (*Cooperation with Russia* 2013/2017.)

A kezdetektől számos kutatási program foglalkozott a vadon élő rénszarvas-populációk megfigyelésével és életkörülményeinek védelmével. Ezeknek a projekteknek az volt a célja, hogy a határ két oldalán, a Kuhmo és Kostamus területeken átjáró állatoknak a közös védelmét hogyan lehet megvalósítani. (Kuhmonen 2010, 6.)

Finnország és Oroszország között 1997 óta áll fenn számos környezetvédelmi program, amelyek jelentős részét az északnyugat-oroszországi területeken valósítottak meg. A fejlesztési és együttműködési program több mint 50 alprogramot tartalmaz, amelyeknek célja a biodiverzitás megőrzése és a fenntartható erdőgazdálkodás. A környezetvédelmi kooperációkban a kormányzati szerveken kívül számos nem kormányzati szervezet is részt vesz. (Hemmi 2012, 5.) A környezetvédelmi együttműködés főként a finn–orosz közös határszakaszon található összefüggő erdőterületeket érinti, amelyek a globális felmelegedés okozta klímaváltozás miatt fokozott veszélynek vannak kitéve. A tajga egy részét a környéken lápos területek váltják, amelyek számos veszélyeztetett madárfajnak adnak otthont. A környezetvédelmi együttműködés kiterjed azokra a nagyobb, a tóvidéken szigetszerűen álló erdőkre is, amelyek már a betelepülő fajok miatt kiemelt védelemre szorulnak. Arhangelszk régióban a bilaterális együttműködés célja a veszélyeztetett fajok listáján levő fajok megvédése. Ebben a térségben 17 védett területet és 13 védett körzetet hoztak létre a környezetvédelmi kutatások és a veszélyeztetett fajok védelmére. (Hemmi 2012, 5.) A környezetvédelmi együttműködés kiterjed azoknak a természetes élőhelyeknek (nemzeti parkok) a védelmére is, amelyek a szabadidős tevékenységek (síelés, túrázás) során károsodhatnak. A környezetvédelmi program továbbá védelemben részesíti a vizes élőhelyeket is, illetve a jövőben a tundra természetes élőhelyeivel is ez a terv.

A finn–orosz környezetvédelmi együttműködés azért is fontos, mert Oroszország területének jelentős részét erdős tajga borítja. Az 1990-es évek után rohamosan romlott a helyzet az erdészeti ágazatban, köszönhetően a jelentős mértékű erdőtüzeknek, az illegális fakitermelésnek és a rovarkároknak. A kárt szenvedett erdők szén-dioxid-megkötő képessége erősen lecsökkent, helyreállításuk után azonban a légköri szén-dioxid csökkentésében jelentős szerepet játszanak, ugyanakkor a területen kialakul egy állandó mikroklíma, amely segíti a természetes környezet regenerálódását. A környezetvédelmi megállapodás hatással van a globális felmelegedés okozta éghajlatváltozás hatásainak csökkentésére is.

A finn–orosz regionális programok hozzájárulnak a sarkköri és sarkkörön túli területek sérülékeny élővilágának megmentéséhez is. A számos környezetvédelmi projekt, amely részben európai uniós, részben pedig két ország közös finanszírozásában valósul meg, elősegíti a régió lakosságának környezettudatos oktatását és a fenntartható fejlődés alapjainak a megteremtését.

Jelen fejezet mindenképp megkíván egy rövid összegzést, mert Finnország és Oroszország kapcsolatai több mint két évszázadra nyúlnak vissza. A két állam nexusait – a terjedelmi korlátok és a folyamatosan változó napi politikai aktualitások miatt – csak röviden lehetett felvázolni. Azonban látnunk kell, hogy a két államot különleges történelmi és gazdasági kapcsolatrendszer köti össze. A hidegháború időszaka alatt a világhatalom–kisállam kontextusa jellemezte viszonyukat, míg a hidegháború után – az 1990-es években bekövetkezett változások hatására – új alapokon határozták meg a két állam kapcsolatát. A 20. század utolsó évtizedétől felépülő új viszonyrendszer már figyelembe vette az önálló Finnország érdekeit. Biztonság- és védelempolitikai szempontból a finn–orosz kapcsolatokat a kisállam–nagyhatalom kontextusa határozza meg. A finn nézőpontból értékelve a két ország kapcsolatát az orosz biztonság- és védelempolitikai érdekek megjelenése a régióban folyamatosan kihívások elé állítják az országot. Finnország történelmi sérelmein túllépve képes volt az elmúlt két évtizedben egy barátságos, pragmatista politikát kialakítani keleti szomszédjával. E politikának a legfőbb hozadéka, hogy Finnország képes biztonsági percepcióinak megfelelően alakítani kapcsolatait Oroszországgal.

Finnország és Oroszország kapcsolatrendszere az elmúlt két évtizedben számos sokkhatást élt át, azonban Oroszország hullámzó gazdasági teljesítménye ellenére sem szakadtak meg. Finnország biztonság- és védelempolitikai szempontjából a regionális nagyhatalom státuszát újra elfoglaló Oroszország érdekérvényesítő képességének növekedése, illetve ezzel párhuzamosan az északi régióba települt katonai egységek folyamatos fejlesztése kihívást jelent. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a két állam régióval kapcsolatos törekvései, valamint a finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumokban, továbbá az ország Arktisz-stratégiájában megfogalmazott célok nem egyeztethetők össze. Finnország számára a következő időszakban céljainak eléréséhez szüksége lesz az Európai Unió segítségére. Emellett azt is be kell látnunk, hogy a Balti-térség biztonságával kapcsolatos kérdések között lesznek olyanok is, amelyekben Finnország sem a skandináv, illetve balti országok, sem pedig az Európai Unióval történő együttműködés révén nem lesz képes eredményeket elérni. Mindezek ellenére a két állam bilaterális kapcsolatainak fejlesztése hozzájárul Európa északi perifériájának biztonságához.

VI. fejezet

Kitekintés a jövőre

A hidegháborús korszaktól napjainkig a biztonságpolitika és maga a biztonság is egyre komplexebb fogalommá vált. Könyvemben azt a célt tűztem ki, hogy a hidegháború végétől napjainkig átfogó módon mutassam be a finn biztonság- és védelempolitika változásait. Egy rövid történelmi vázlatban számot adtam a finn biztonság- és védelempolitika sarokköveiről, továbbá bemutattam azt a történelmi kiindulópontot is, amely alapján semlegességi politikáját folytatta a hidegháború időszaka alatt. Látható, hogy a finn semlegességi politika eltért más államok ilyen jellegű politikájától, ugyanis a szomszédos nagyhatalom – Szovjetunió, majd Oroszország – érdekeit és érzékenységét mindvégig szem előtt tartotta, amelyet azonban nemzeti érdekei határoztak meg. A kötetben a finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumokból olyan témákat emeltem ki, amelyek kevés figyelmet kaptak, illetve kapnak Magyarországon. Ezek a hangsúlyos elemek szemléletesen rávilágítottak az elmúlt évek finn politikai változásaira, és láthatóvá vált, hogy a biztonságpolitikai dokumentumokban megjelenő változások az ország által korábban képviselt politika lassú, koherens átalakulását jelenítik meg. A dokumentumok elemzéséből az is kitűnik, hogy Finnország európai uniós csatlakozása után gyorsan alkalmazkodott az EU érdekalapú politikájához, továbbá ezt sikeresen alkalmazta nemzeti érdekei megvalósításában. Ugyanakkor az is kiderült, hogy az ország külpolitikájának és külkapcsolatainak meghatározó eleme a regionális együttműködés. A háttérkutatásaim során megállapítottam, hogy Finnország rendkívül következetes és nemzeti konszenzuson alapuló hosszú távú politikájának következménye az, hogy az ország képes volt a szomszédos nagyhatalom árnyékában sikeres külpolitikát folytatni. Ez a politikai konszenzus egyben olyan fejlesztési programok megvalósítását is lehetővé tette számára, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a jóléti társadalom kialakításához.

Eddig a finn biztonság- és védelempolitika elmúlt időszakáról írtam, most azonban körvonalaznom kell Finnország jövőbeli kül- és biztonságpolitikai kilátásait úgy, hogy közben egy lehetséges jövőképet vázolok fel a valószínűsíthető fejlődési trendekről. Mivel a nemzetközi környezet rendkívül gyorsan, szinte napról napra változik, így azt gondolom, hogy Finnországnak továbbra is erőteljes, proaktív külpolitikát kell folytatnia, hogy az általa kitűzött célokat elérje. A jelenlegi változó európai és nemzetközi környezetben a biztonságpolitika, a külgazdasági kapcsolatok és a fejlesztéspolitikai célkitűzések között egyre mélyülő kölcsönhatások egy átfogó külpolitikai koncepció megalkotását teszik szükségessé.

A megváltozott világrendben Finnország jelenlegi nemzetközi megítélésének megtartása aktív politikát kell, hogy jelentsen, amelynek alapvető sarokkövei az ország európai és skandináv identitása, amit a jövőben jobban ki kell hangsúlyoznia. Mindez azt is jelenti, hogy az ország európai, skandináv és balti kötődései jobban előtérbe fognak kerülni. A skandináv államokkal kialakított kapcsolatok a jövőben mélyülni fognak. Ugyanakkor az ország európai uniós tagsága hatással van a finnek mindennapi életére, mivel az integráció kiterjed a gazdaság, a politika és a társadalom minden szintjére. Mindezek mellett az ország EU-tagsága alapvető külpolitikai jelentőséggel is bír, ugyanis az ország nemzetközi pozícióit is meghatározza. Finnország konzekvensen támogatta és támogatja az egységes Európai Uniót, amelyről azt gondolja, hogy saját nemzeti érdekeit is tudja érvényesíteni. Finnország számára a hagyományos európai uniós intézményrendszer és az Európai Külügyi Szolgálat mind az ország érdekeit szolgálja. Ugyanakkor Finnország fokozott figyelemmel kíséri az unión belüli kritikus problémák megoldását, amelyekben vagy nem született konszenzus, vagy pedig nem tudnak közös megoldási javaslatot készíteni, és amelyek akár az integrációban részt vevő EU-tagállamok közötti szakadásokhoz vezethetnek. Finnország számára ezek a kérdések főként a gazdasági és biztonsági együttműködésekhez kapcsolódnak. A finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumok egyértelműen megfogalmazták, hogy az ország növelni fogja befolyását az EU-n belül, valamint a közös kül- és biztonságpolitika megerősítésében. Mindezek mellett az ország nemzetközi szerepét jelentős mértékben meghatározza a skandináv országokról kialakult kép. Finnország rendkívül szoros regionális kapcsolatrendszert tart fenn, amely kiterjed a mindennapi élet valamennyi területére. Az ország számára kiemelt feladat lesz a jövőben, hogy a külpolitikai aktivitás és a regionális gazdasági, illetve társadalmi erőforrások között kialakított egyensúly

fennmaradjon. A skandináv államokkal kialakított kapcsolat nemcsak az országról kialakított kép szempontjából kiemelt jelentőségű, hanem azért is, mert rendkívül fontos gazdasági piacot is jelentenek. A hatékony északi együttműködés, mind az északi országok, mind a Barents-tenger térségében létrehozott kooperációk előfeltételei a sikeres finn Arktisz-politikának. Mindez megjelenik a biztonság- és védelempolitikai dokumentumokban is, ugyanakkor lehetőséget biztosít a külpolitikai témák diverzifikálására is.

Finnország nemzetközi pozíciója nemcsak az EU-ban elfoglalt szerepétől és a regionális pozíciójától függ, de jelentős mértékben meghatározza a multilaterális nemzetközi rendszer működése is. Finnország számára az ENSZ és EBESZ rendkívül fontos szereplők, amelyek munkájában az ország évtizedek óta részt vesz. Finnország megjelent biztonság- és védelempolitikai stratégiájában célul tűzte ki, hogy a globalizációban részt vevő jelentős szereplőkkel közvetlen kapcsolatokat alakít ki. Ezek a szereplők az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Kína és más olyan országok, amelyek az elkövetkező évtizedekben részt fognak venni a gazdasági versenyben.

Finnország Oroszországgal kapcsolatos álláspontja hosszú időn keresztül változatlan volt. A biztonság- és védelempolitikai dokumentumok mindegyike a párbeszédet és az Európához való közeledést jelölte meg. Ugyanakkor az ukrajnai válság hatására Finnország is levonta a következtetéseket; belátta, hogy Oroszország a saját régiójában is instabilitást teremtett, azonban a finn hivatalos politika számára továbbra is kiemelten fontos, hogy Oroszországgal a leghatékonyabban tartsa a fenn a kapcsolatokat, mind az EU részeként, mind pedig bilaterálisan.[89]

Finnország számára a nemzetközi politikai interakciók nemcsak az államok között létrejövő kölcsönhatásokat jelentik, hanem a nemzetközi vállalatok és a civil társadalom által létrehozott kapcsolatokat is. A finn külpolitikai gondolkodásban már régóta jelen van, hogy az országnak aktívan támogatni kell a finn vállalatok és civil szervezetek által létrehozott nemzetközi kapcsolatok fenntartását, továbbá fejlesztését.

Eddig Finnország jövőbeli státuszát és a hozzá kapcsolódó prioritásokat határoztam meg, azonban a biztonságról is képet kell alkotni, amely a jelenlegi biztonságfelfogáshoz közel áll, azonban az ezen a területen bekövetkező változások hatásai kiszámíthatatlanok. Kiindulási alapnak tekintem ebben a részben, hogy az európai biztonsági környezet változik.

[89] Finnország és Oroszország bilaterális kapcsolatairól lásd bővebben az V. fejezetet.

Keleten számos befagyott és nyílt konfliktus alakult ki Oroszország beavatkozásának köszönhetően. Ezeknek a kríziseknek a biztonságra gyakorolt hatásai kiszámíthatatlanok, ugyanakkor a nyugati államok és Oroszország közötti kapcsolatok fejlődését is hosszú távon meghatározzák. Az arab tavasz által kiváltott válságok hatásai és az innen, valamint az észak-afrikai meggyengült államokból Európába áramló menekültáradat következményei drámaibbak lehetnek,[90] mint a befagyott keleti konfliktusok következményei. Az Európai Unió jelenleg is foglalkozik a menekültválság kapcsán a külső határok védelmének fejlesztésével, amelyben várhatóan Finnország is tevékenyen részt fog venni. Mindezek az európai stabilitást veszélyeztető események meghatározzák Finnország jövőbeli biztonságát és a finn társadalom biztonsági percepcióit is. Habár a finn biztonság- és védelempolitikai dokumentumok mindegyike úgy fogalmaz, hogy Finnország politikai és értékközösségnek tekinti az Európai Uniót, ezáltal pedig a nyugati demokráciák közé sorolja az országot, Finnország mégsem vesz részt – valószínűsíthetően a jövőben sem fog – azokban az együttműködésekben, amelyek célja a Nyugat védelme. Finnország számára a nemzetközi biztonsági együttműködés rendkívül fontos, és a jövőben a gazdasági, technológiai változások miatt egyre növekvő jelentőségűvé fog válni. Ebből a szempontból mind az európai, mind a skandináv biztonsági együttműködések jelentősége meg fog nőni. Ugyanakkor Finnország számára a NATO-val fenntartott partnerkapcsolat is kiemelkedő jelentőségű, noha a jelenlegi közvéleménykutatások eredményei lesújtók. Mindemellett az ország NATO-kapcsolata rendkívül fontossá vált a válságkezelő műveletek szempontjából. Az ilyen típusú együttműködések a jövőben is megfelelő társadalmi támogatással fognak rendelkezni. Bár hosszú távon az ország NATO-tagsága számos biztonság- és védelempolitikai kérdést egyértelművé tenne, azonban jelenleg az ország szövetségesi tagsága nincs napirenden.[91] Részben ebből is következik, hogy Finnország számára rendkívül fontos a hiteles védelmi képesség fenntartása, amelynek jelenleg és a jövőben még inkább alapvető feltétele a nemzetközi együttműködés. A finn biztonság- és védelempolitikai prioritások meghatározása azért is válik egyre fontosabbá, mert

[90] Finnország már 2012-ben készített stratégiát a menekültek ellátásáról, ugyanakkor a lakosság jelenleg fenntartásokkal kezeli az Európai Unió jelenlegi menekültválságra adott válaszait.

[91] Rendszeres időközönként készülnek felmérések védelem- és biztonságpolitikai kérdésekről. Lásd bővebben *ABDI Survey* (2012).

a változó biztonsági környezetben számos katonai kérdésről is dönteni kell attól függetlenül, hogy az ország a jövőben önálló vagy katonai szövetségesi státuszban lesz-e. Mindezek a tényezők alapján dől el hosszú távon, hogy Finnország mennyire megbízható és stabil szereplője az európai, illetve a skandináv biztonsági környezetnek.

Finnország számára a biztonság átfogó értelmezése a jövőben is fontos lesz, de ma is aktuális az új és régi típusú fenyegetések kezelésére. Az új technológiák elterjedése, az internet és a hozzákapcsolódó kiberbiztonsági kérdések egyre közelebb fogják hozni a biztonságpolitikát a civil társadalomhoz. A kritikus infrastruktúrák védelme, az állampolgárok adatainak védelme, az internet szabadsága és az ezekhez a kérdésekhez kapcsolódó nemzetközi együttműködések mind a kül- és biztonságpolitika fókuszába kerülő kérdéssé válnak. A kiberbiztonság kérdéskörében a civil társadalom által a kormányzó politikai pártoknak adandó felhatalmazás egyértelműen növelni fogja a társadalmi biztonságot. Ugyanakkor példaként szolgálhatnak azoknak az államoknak, ahol ez a társadalmi felhatalmazás csak részben van meg.

A 21. század új típusú biztonsági kihívásai és fenyegetései általában határokon átívelő problémákat jelentenek. Gondoljunk arra, hogy a nemzetközi járványügyi kockázatok, a környezeti katasztrófák, az éghajlatváltozás hatásai, az energia és a nyersanyagellátás biztosításának kérdései minden következményükkel együtt egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a biztonság- és védelempolitikában. Az USA által kitermelt palagáz, a hagyományos fosszilis energiahordozók elérhetősége, a megújuló energiaforrások használatával összefüggő technológiák elterjedése és az általuk gyakorolt geopolitikai hatások szintén a kül- és biztonságpolitika kiemelt témaköreivé váltak, illetve egyre inkább azzá fognak válni a jövőben. Finnországnak részben keleti szomszédjával fenntartott kapcsolatai miatt, részben pedig az általa végrehajtásra kerülő válságkezelő műveletek sikeressége érdekében egyre nagyobb figyelmet kell szentelnie ezeknek a kihívásoknak.[92]

Finnország számára a gazdasági biztonsággal kapcsolatos kérdéskör is a kül- és biztonságpolitika középpontjába fog kerülni. Részben azért, mert Oroszországgal különleges gazdasági kapcsolatot tart fenn, részben pedig azért, mert az ország egy nyitott gazdaság. (*Finnish Security and Defence Policy 2016* 2016.) Finnország GDP-jének 40%-át az export

[92] Minden 2009 óta kiadott biztonság- és védelempolitikai stratégiában megjelentek az új típusú biztonsági kihívások.

teszi ki. A finn kivitel ugyan nemcsak a kereskedelemre korlátozódik, azonban az Európai Unió tagállamaival és más harmadik országokkal kötött megállapodásai – gazdasági szempontból – rendkívül fontosak. Finnország kereskedelempolitikája az EU kereskedelempolitikájára támaszkodik. Finnország számára a jövőben megkötendő bilaterális kereskedelmi megállapodások – például az Egyesült Államokkal, Japánnal vagy Indiával – hozzájárulnak a kereskedelem diverzifikálásához. Az ország az európai gazdasági válság ideje alatt folyamatosan küzdött saját gazdaságának strukturális problémáival, mégis a gazdaság modernizálásának jövőbeli feltételeként tekint a modern technológiák elterjedésére, többek között olyan iparágakban, mint az automatizálás, a digitális technológiák és a robotika. A jövőben a sikeres gazdaságok alapja a kutatás-fejlesztésre alapuló ágazatok elterjedése lesz. Finnország jelenlegi oktatási rendszerével és a jól működő infrastruktúra hálózatával megfelelő helyzetben van ahhoz, hogy ezeket az ágazatokat részben vagy egészben meghonosítsa.

Finnország számára a jövőben még inkább kiemelt jelentőségűvé válik a fenntartható fejlődés kérdésköre és az ezzel összefüggő problémák kezelése. Bár Finnország számos olyan szervezetben, amely ezekkel a témákkal foglalkozik, csak az EU-n keresztül vesz részt, mégis támogatott számos akciót. Az elmúlt években a törékeny államokban végrehajtott válságkezelő és humanitárius művelet közelebb vitte a fejlesztéspolitikai célkitűzéseket a válságövezetekhez.[93] Finnország a válságkezelő műveletek végrehajtása mellett számos humanitárius műveletben is részt vesz, amelynek célja a civil társadalom életkörülményeinek javítása. A közeli jövőben valószínűsíthető, hogy a finn kül- és biztonságpolitika továbbra is a prioritások közé fogja sorolni a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kérdéskört.

A kitekintő részben felvázoltam számos témát, amelyek a már megjelent biztonság- és védelempolitikai dokumentumok alapján a közeljövőben a finn biztonság fókuszába kerülhetnek. Természetesen ezek feltételezések, amelyeket a biztonsági környezet változásai bármikor felülírhatnak. Mégis úgy gondolom, hogy a fent bemutatott kérdések mindegyike a közeli jövő stratégiai dokumentumainak alapjául szolgálhat. Látnunk kell azonban azt is, hogy Finnország mint kisállam számos olyan stratégiai prioritást is megfogalmazott, amelyekben nem tud önállóan eredményeket elérni, éppen ezért a nemzetközi szervezetek tagjaként szeretné a hangját hallatni. Azonban számos olyan téma is szerepel ebben az összeállításban, amelynek

[93] Lásd bővebben Finnország Afganisztánnak jutatott támogatásait.

már a jelenlegi biztonság- és védelempolitikai stratégiában megvannak az alapvetései. Úgy gondolom, hogy Finnország számára van néhány olyan téma, amelyet nem fog és nem is akar kivenni a közeljövőben sem a külpolitika, illetve a védelempolitika fókuszából. Ezeknek a témáknak egy része már a hidegháborút követő stratégiaváltásnál bekerült a kül- és biztonságpolitika legfontosabb témái közé, mint például az Oroszországgal kapcsolatos kérdéskör, és van olyan, amely egy pragmatikus politika eredményeként jelent meg (a NATO és az Arktisz). Kutatásaim alapján úgy gondolom, hogy a jövőben sem fog változni az a prioritás, hogy Finnország biztonság- és védelempolitikájának alapját a Balti-tenger keleti medencéjében történő események és a skandináv együttműködések határozzák meg, továbbá, hogy az ország legnagyobb kihívása Oroszország marad a jövőben is. Természetesen mindig vita tárgyát fogja képezni, hogy melyik téma mennyire hangsúlyos és milyen időtávban határozza meg a politikai beszédet, vagy adott esetben mennyire tudják ezek a kérdések tematizálni a politikai elit gondolkodását. Ugyanakkor nem lehet számítani arra, hogy a fent említett problematikák – hosszú távon – kikerülnek az érdeklődés középpontjából. Mindezek mellett az Európai Unióval kapcsolatos politika valószínűleg a jövőben sem fogja uralni a közbeszédet, csak annyira jelennek meg, amennyire a külpolitikai helyzet megkívánja. Úgy gondolom, hogy a többi téma az európai és a nemzetközi biztonsági környezet változásainak okán kerülhet be a főbb kül- és biztonságpolitikai prioritások közé. Azonban a jövőben megjelenhet számos olyan kihívás, fenyegetés, amely eddig nem szerepelt a stratégiai dokumentumokban, és amelyek hatásai felmerülésük pillanatában kiszámíthatatlanok.

Finnország a hidegháború lezárulta óta visszatért ahhoz a pragmatikus, konszenzuson alapuló nemzeti érdek által vezérelt politikához, amelynek segítségével sikeres nemzetközi kapcsolatokra tett szert. A finn politikai elit túlságosan óvatos a változásokkal szemben, a közvélemény által képviselt többségi vélemény rendkívüli módon meghatározza az egyes politikai pártok magatartását. A közeljövőben, bár a stratégiai környezet folyamatosan változni fog, Finnország meg fogja tartani azt a politikai viselkedést, amelyet jelenlegi nemzetközi kapcsolataiban követ.

Vákát oldal

Felhasznált irodalom

Könyvek, forrásgyűjtemények, tudományos-szakmai közlemények

A szerb parlament elutasította az Ahtisaari-tervet (2007). Forrás: origo.hu/nagyvilag/20070214aszerb.html (A letöltés ideje: 2017. 09. 15.)

Afghanistan: Now It's Finland's War, too (s.a.). *Helsingin Sanomat.* Forrás: hs.fi/english/article/Afghanistan+Now+it%E2%80%99s+Finland%E2%80%99s+war+too/1135246952149 (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Agius, Christine – Devine, Karen (2011): Neutrality: A really dead concept? *Cooperation and Conflict,* Vol. 46, No. 3. 265–284. Forrás: cac.sagepub.com/content/46/3/265 (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Aho, Esko (1994): *Statement by the Prime Minister to Parliament on the negotiation result with the European Union.* Forrás: mmm.fi/en/web/vn/artikkeli/-/asset_publisher/paaministerin-ilmoitus-eduskunnalle-euroopan-unioninkanssa-syntyneesta-neuvottelutuloksesta (A letöltés ideje: 2018. 01. 22.)

Ahtiainen, Ilkka (s.a.): *The never-ending Karelia Question.* Forrás: 2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20000718xx17 (A letöltés ideje: 2016. 11. 03.)

Ahtisaari, Martti (1997): *Speech by Martti Ahtisaari of the Republic of Finland: Finland's evolving role as a European partner.* 24. 11. 1997 Forrás: http://www.eilen.fi/en/2189/?language=en (A letöltés ideje: 2012. 12. 23.)

Aittokoski, Heikki (2003): *Survey: Iraq war increased anti-American feeling in Finland and elsewhere in Europe.* Forrás: 2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20030513IE16 (A letöltés ideje: 2017. 09. 25.)

Åland Lagting (s.a.): *Autonomy of Åland Act*. Forrás: lagtinget.ax/text.con?iPage=59&m=228 (A letöltés ideje: 2017. 12. 27.)

Aleksandrov, Oleg B. (2001): Role of the Republic of Karelia in Russia's Foreign and Security Policy. *Eldgenössische Technise Hochschule, Working Paper,* No. 5. 22–26.

Aleksi, Lorenc, (1997): Finns on their 19th mission. *SFOR INFORMER Online.* Forrás: nato.int/sfor/nations/various/Finland/finmis.htm (A letöltés ideje: 2018. 03. 15.)

All Finnish Air Forces' Hornets upgraded to MLU2 (2016). Forrás: ilmavoimat.fi/en/article/-/asset_publisher/kaikki-ilmavoimien-hornetit-on-nyt-paivitetty-mlu-2-tasoon (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Antola, Esko (2000): EFTA and European Integration. *EFTA Bulletin,* September 2000. Forrás: efta.int/~/media/Files/Publications/Bulletins/EFTABulletinSeptember2000.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 29.)

Arctic conservation area (CAFF) (2005). Forrás: grida.no/resources/5304 (A letöltés ideje: 2017. 10. 26.)

Arctic Sea Routes (s.a.): Forrás: arcticdata.is/index.php?option=com_phocadownload&view=file&id=106:sipping-routes&Itemid=166 (A letöltés ideje: 2012. 01. 03.)

Aromaa, Kauko et al. (2009): *Corruption on the Finnish–Russian Border. Experiences and observations of Finnish and Russian civil servants and businesspersons on corruption on the border between Finland and Russia.* Helsinki, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Forrás: heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KHnzqteB/korruptio_engpainoon.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Åtland, Kristian (2010): *Security Implications of Climate Change in the Arctic.* Forrás: rapporter.ffi.no/rapporter/2010/01097.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 05.)

Baldacchino, Godfrey: Meeting the Tests of Time: Small States in the 21th Century. *Current Issues in Comparative Education,* Vol. 15, No. 1. 14–25. Forrás: files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1000212.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Balogh Zsolt et al. (2009): *A második világháború teljes története – Villámháború.* Kisújszállás, Pannon Literatúra.

BarentsWatch (s.a.): Forrás: barentswatch.no/en/ (A letöltés ideje: 2017. 10. 26.)

Bergquist, Mats – Heisburg, François – Nyberg, Rene – Tiilikainen, Teija (2016): *The effects of Finland's possible NATO membership: an assessment.* Helsinki, Ministry for Foreign Affairs.

Beyer, Jessica – Hofman, Stefani C. (2011): Varieties of neutrality: Norm revision and decline. *Cooperation and Conflict,* Vol. 46, No. 3. 285–311. Forrás: cac.sagepub.com/content/46/3/285 (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Big Mac attack on Svalbard? Greenpeace says anti-fishing pact 'big win,' but impact on industry's expansion dubious. (2016). Forrás: icepeople.net/2016/05/25/big-mac-attack-on-svalbard-greenpeace-says-anti-fishing-pact-big-win-but-impact-on-industrys-expansion-dubious (A letöltés ideje: 2018. 06. 14.)

Blank, Stephen J. (1996): *Finnish security and European security policy.* Forrás: strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub156.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 02.)

Braune, Gerd (2008): *The Ilulissat Declaration (Arctic Ocean Conference.)* Forrás: arctic-report.net/?post_type=products&p=859&lang=en (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Brzezinski, Zbigniew (1997): A geostrategy for Eurasia. *Foreign Affairs,* Vol. 76, No. 5. Forrás: foreignaffairs.com/articles/53392/zbigniew-brzezinski/a-geostrategy-for-eurasia (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Calistri, Andrea (2010): *Committed to Peace. Historical introduction to Finnish Defence and Security Policy.* TAPRI Net Series No. 2. Forrás: tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68231/committed_to_peace_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y (A letöltés ideje: 2017. 12. 01.)

Csatlós Erzsébet (2011): A szektorelmélet és az Arktisz – Múlt. Jelen. Jövő? *De iurisprudentia et iure publico,* V. évf. 2. sz. 1–27. Forrás: docplayer.hu/12596605-A-szektorelmelet-es-az-arktisz.html (A letöltés ideje: 2017. 11. 05.)

Damjanovich Imre – Radványi Lajos (1996): *A Magyar Köztársaság környezeti biztonsága.* Budapest, SVKI.

Dugin, Alekszandr (2004): A geopolitika alapjai. In Siselina, Ljubov – Gazdag Ferenc szerk.: *Oroszország és Európa – Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény.* Budapest, Zrínyi Kiadó. 333–376.

Dyke, Carl van (1997): *The Soviet invasion of Finland 1939–40.* London, Frank Cass.

F/A–18 Hornet (s.a.). Forrás: globalsecurity.org/military/world/europe/fi-fa-18.htm (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Ferreira-Pereira, Laura C. (2004): *The Militarily Non-Allied States in the CFSP of the 1990's.* Forrás: eiop.or.at/eiop/texte/2004-003a.htm (A letöltés ideje: 2017. 12. 25.)

Ferenczy Árpád (1907): *A semlegesség elmélete.* Budapest, Franklin Társulat, Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda. Forrás: mtdaportal.extra.hu/books/ferenczy_arpad_a_semlegesseg_elmelete.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Gautier, Donald L. et al. (2009): Assessment undiscovered oil and gas in the Arctic. *Science,* Vol. 324, No. 5931. 1175–9. Forrás: researchgate.net/publication/26249371_Assessment_of_Undiscovered_Oil_and_Gas_in_the_Arctic (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Gazdag Ferenc (2005): *Európai integráció és külpolitika.* Budapest, Osiris Kiadó.

Goetschel, Laurent (1999): Neutrality, really dead concept? *Cooperation and Conflict,* Vol. 34, No. 2. 115–139. Forrás: cac.sagepub.com/content/34/2/115 (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Gourdon, M. É. (1857): *Histoire du Congrès de Paris.* Paris, Libraire Nouvelle. Forrás: books.google.com/books?id=6ygCAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad= 0#v=onepage&q&f=false (A letöltés ideje: 2017. 02. 05.)

Görög István – Padányi József (2005): *Az IFOR–SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996–2002.* Budapest, Zrínyi Kiadó.

Halmesvirta, Anssi szerk. (2002): *Finnország története.* Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.

Halmosy Dénes (1985): *Nemzetközi Szerződések 1945–1982.* Budapest, Gondolat.

Havasi Zsolt (2015): Nagyhatalmi versenyfutás: kié lesz az északi aranyút? *Magyar Nemzet,* 2015. április 20. Forrás: magyarnemzet.hu/archivum/kulfold-archivum/nagyhatalmi-versenyfutas-kie-lesz-az-eszaki-aranyut-4044512 (A letöltés ideje: 2018. 03. 09.)

Heininen, Lassi (s.a.): *Pohjoisten alueiden muuttuva geopolitiikka.* Forrás: arcticfinland.fi/loader.aspx?id=1dd51951-89ba-443c-b612-8bea6d330430 (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Hemmi, Riitta (2012): *Forest and Nature in Northwest Russia.* Forrás: syke.fi/download/noname/%7BD4B55A88-5FD4-4E94-9BE9-68C56522EB3B%7D/56931 (A letöltés ideje: 2018. 02. 03.)

Humpert, Malte – Rasputnik, Aleksander (2012): *The future of Arctic shipping.* Forrás: thearcticinstitute.org/future-arctic-shipping (A letöltés ideje: 2018. 01. 04.)

Huntington, Samuel P. (2006): *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.* Budapest, Európa Könyvkiadó.

Interview given by Dmitry Medvedev to Television Channels Channel One, Rossia, NTV (2008). Forrás: en.kremlin.ru/events/president/transcripts/48301 (A letöltés ideje: 2017. 10. 29.)

Iskander SS–26: Short-range ballistic missile (s.a.). Forrás: military-today.com/missiles/iskander.htm (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Joronen, Teuvo (2013): *Arctic challenge exercise will see dozens of fighters in the northern sky.* Forrás: empamil.eu/articles/2013/09/arctic-challenge-exercise-will-see-dozens-of-fighters-in-the-northern-sky (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Jutikkala, Eino – Pirinen, Kauno (2000): *Finnország történelme.* Budapest, Kairosz Kiadó.

Kálló László (2010): Az orosz haditengerészet helyzete és jövőbeni kilátásai I. *Felderítő Szemle,* 9. évf. 1. sz. 116–143.

Kálló László – Deák Anita (2011): Az Északi-sark, a versenyfutás kezdete. *Felderítő Szemle,* 10. évf. 1–2. sz. 43–64.

Kan, A. Sz. (1976): *A skandináv országok története.* Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Karlsson, Birgit (1995): Neutrality and Economy: The Redefining of Swedish Neutrality 1946–1952. *Journal of Peace Research,* Vol. 32, No. 1. 37–48.

Kekkonen, Urho (1975): *A finn külpolitika útja. Válogatott beszédek és cikkek.* Budapest, Kossuth Kiadó.

Kiegészítés az elnökségi javaslathoz (2003). In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 306.

Kiss János (2011): Az állam semlegessége – Újabb nekifutás. *Fundamentum,* 2011/3. sz. Forrás: epa.oszk.hu/02300/02334/00045/pdf/EPA02334_Fundamentum_2011_03_005-022.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Kokko, Karri (2007): *Presidentti Halonen: „Ei perustetta liittyä Natoon."* Forrás: suomenkuvalehti.fi/jutut/politiikka/presidentti-halonen-ei-perustetta-liittya-natoon (A letöltés ideje: 2017. 12. 25.)

Kopp, Dominique (2007): *A hidegháború kezdete a jégmezőkön.* Forrás: http://nol.hu/archivum/archiv-469286-271887 (A letöltés ideje: 2017. 09. 12.)

Kozirjev, Andrej (1998): A partnerségi stratégia – és akiknek nem kell. In Kiss Ilona – Sakleina, Tatjana – Kortunov, Andrej szerk.: *Doktrínák és Alternatívák. Az orosz külpolitikai gondolkodás.* Budapest, Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet. 19–32.

Kuhmonen, Anna ed. (2010): *Forest and Nature in Northwest Russia.* Forrás: syke.fi/download/noname/%7BB3AB48A2-4D20-4340-BB17-EC4DF094-FAAD%7D/56939 (A letöltés ideje: 2018. 02. 03.)

Laizane-Jurkane, Marika (2010): Nordic Cooperation on foreign and security policy. In. Ozolina, Zaneta ed.: *Rethinking Security.* Riga, Zinatne.

Latmann Tamás (2005): *Egyetemi előadás.* Budapest, ZMNE.

Liuhto, Kari (2017): *Finland's economic relation with Russia.* PPT-prezentáció. Forrás: researchgate.net/publication/316153814_Finland%27s_economic_relations_with_Russia (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Lucas, Edward (2011): Loose Ends and Their Virtues: A Conceptual Non-framework for Nordic-Baltic Security Cooperation. In Nurick, Robert – Nordenman, Magnus ed.: *Nordic-Baltic Security – Regional Agenda and Global Role.* Washington D.C., Atlantic Council.

Maass, Matthias (2009): The elusive definition of small state international. *Politics,* Vol. 46, No. 1. 65–83.

Männik, Erik (2008): The EDSP in Estonia's security policy. In Archer, Clive ed.: *New Security Issues in Northern Europe.* London and New York, Routledge. 139–154.

Márton Andrea (2009): Finnország részvétele a békefenntartó műveletekben. *Hadtudomány,* 19. évf. 3–4. sz. 57–67. Forrás: mhtt.eu/hadtudomany/2009/3_4/2009_3_4_57_67.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Márton Andrea (2011): Åland az Európai biztonságpolitikában. *Hadtudomány,* 21. évf. 3. sz. 32–35. Forrás: mhtt.eu/hadtudomany/2011/3/HT_2011_3_4.pdf (A letöltés ideje: 2017. 10. 25.)

Márton Andrea (s.a.): *Finnország átfogó válságkezelési stratégiája.* Kézirat. Budapest.

Memorandum of Understanding on Nordic defence cooperation (NORDEFCO) (2009). Forrás: nordefco.org/Files/nordefco-mou.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

MH CKELMK (2004): *A Balkán CIMIC kézikönyve*. Budapest, Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ. Forrás: https://anzdoc.com/queue/a-balkan-cimic-keziknyve.html (A letöltés ideje: 2018. 02. 01.)

Möttölä, Kari (2001a): Military cooperation, transatlantic relations and military non-alliance – a conceptual analysis with a focus on the cases of Finland and Sweden. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft,* Vol. 30, No. 4. 393–410. Forrás: ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/5981/ssoar-oezp-2001-h_4-mottola-military_cooperation.pdf?sequence=1 (A letöltés ideje: 2018. 01. 22.)

Möttölä, Kari (2001b): Finland, the European Union and NATO – Implication for Security and defence. In Reichter, Eric – Gertner, Heinz eds.: *Small States and Alliances.* Heidelberg, New York, Physica-Verlag. 99–125. Forrás: bundesheer.or.at/pdf_pool/publikationen/05_small_states_11.pdf (A letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

Nagy László (2004): Egy új világrend felé. *Védelmi Tanulmányok,* 55. sz. 1–92.

Nagy Zsolt (2017): *Az Európai Unió katonai válságkezelő tevékenysége.* Forrás: biztonsagpolitikaesterrorizmus.files.wordpress.com/2017/02/nagy-zsolt-nato-tc3bcrke-kc3b6nyvbc591l.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 15.)

Nikolla, Viktor (2003): Finnish Farewell. *SFOR INFORMER Online.* Forrás: nato.int/sfor/indexinf/164/p08a/t02p08a.htm (A letöltés ideje: 2018. 03. 15.)

Nilsen, Thomas (2010): *Stubb: Visa-free travel in a few years*. Forrás: barentsobserver.com/en/sections/utgpkt-regions/stubb-visa-free-travel-few-years (A letöltés ideje: 2018. 01. 15.)

Nilsen, Thomas (2012): *One third of all Schengen-visas are issued by Finland.* Forrás: barentsobserver.com/en/borders/2012/12/one-third-all-schengen-visas-are-issued-finland-05-12 (A letöltés ideje: 2017. 12. 02.)

Nordic Defence Cooperation. 3rd draft (2009). Forrás: nordefco.org/Files/nordefco-mou.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Nordregio maps: Barents–Euro–Arctic-Region (s.a.): *Barents–Euro-Arctic-Region.* Forrás: nordregio.se/en/Maps/07-Cooperation-and-eligible-areas/Barents-Euro-Arctic-Region (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

Nordregio maps: International maritime boundaries in the Arctic (2014): Forrás: nordregio.se/en/Maps/08-Urban-and-regional-divisions/International-maritime-boundaries-in-the-Arctic (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

Norvég területhódítás Oroszországtól (2009). Forrás: nol.hu/kulfold/norveg_terulethoditas_oroszorszagtol (A letöltés ideje: 2017. 10. 25.)

O'Dwyer, Gerard (2013): *Finland, Sweden mull NATO option.* Forrás: atlanticcouncil.org/blogs/natosource/finland-sweden-mull-nato-option (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

ODKB (ОДКБ) (s.a.): *Basic Facts.* Москва, Организация Договора о коллективной безопасности. Forrás: odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm (A letöltés ideje: 2017. 10. 24.)

Ojanen, Hanna (1999): How to Customise Your Opinion: Finland and the „Northern Dimension of the EU". In *Northern Dimension Yearbook 1999.* Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs. 13–26.

Ojannen, Hanna (2000): Finnish non-alignment: drills in flexibility. In Ojanen, Hanna – Herolf, Gunilla – Lindahl, Rutger eds.: *Non-alignment and European Security Policy, Programme on the Northern Dimension of the CFSP.* Vol. 6. Kauhava, The Finnish Institute of International Affairs. 86–154.

Ollus, Simon-Erik – Simola, Heli (2006): *Russia in the Finnish Economy.* Forrás: sitra.fi/julkaisut/Raportti66.pdf?download=Lataa+pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Olme, Anna (2017): *The Russian outbound tourism to Finland during the economic downturn.* Helsinki, Haaga-Helia University of Applied Sciences (Master's Thesis) Forrás: theseus.fi/bitstream/handle/10024/122200/Olme_Anna.pdf?sequence=1 (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Padányi József (2000): A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába. *Hadtudomány,* 10. évf. 2. sz. 116–121.

Padányi József (2004): Békefenntartás Boszniában: a Magyar Műszaki Kontingens. In *Védelmi tanulmányok,* 53. Budapest, SVKK.

Padányi József (2009): Az éghajlatváltozás és a biztonság összefüggései. *Hadtudomány,* 19. évf. 1–2. sz. 33–46.

Panarin, Alekszandr (2004): Oroszország a világtörténelem ciklusaiban. In Siselina, Ljubov – Gazdag Ferenc szerk.: *Oroszország és Európa – Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény.* Budapest, Zrínyi Kiadó. 377–416.

Papisca, Antonio (2017): Active Neutrality with the New International Law. Reflections from a Politics of Law Perspective. *PHRG – Peace Human Rights Governance,* Vol. 1, No. 3. 395–404. Forrás: phrg.padovauniversitypress.it/system/files/papers/2017_3_4.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

Pentillä, Risto E. J. (1994): Finland's security in a changing Europe – A historical perspective. *Finnish Defence Studies 7*, Helsinki, National Defence College.

Pentillä Risto E. J. (1999): Non-Alignment – Obsolete in Europe? In European Security Integration Implications for Non-alignment and Alliances. In Jopp, Mathias – Ojanen, Hanna eds.: *The Programme on the Northern Dimension of the CFSP.* Vol. 3. Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs. 167–190.

Pohjoismaisen yhteistyön historiaa (s.a.). Forrás: norden.org/fi/om-samarbejdet-1/pohjoismaisen-yhteistyoen-historiaa (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

President of Russia: Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2005). Moscow, The Kremlin. Forrás: arhcive.kremlin.ru/eng/text/speeches/2005/04/25/2031_type70029type_82912_87086.shtml (A letöltés ideje: 2017. 10. 22.)

Press Statement and Answers to Journalists' Questions Following a Meeting of the Russia–NATO Council (2008). Forrás: en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24903 (A letöltés ideje: 2017. 10. 24.)

Prozorov, Sergei (2004): *Border Regions and politics of EU–Russia relations. The role of the EU in tempering and producing border conflict.* Forrás: pdfs.semanticscholar.org/fa23/f9d82334ad42d12052c188a1de78aecda127.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 23.)

Ravasz István (s.a.): *Finnország függetlenségi harca 1917–1945. Magyar önkéntesek Finnországban.* Forrás: wysocki.hu/old/irasok/dok/ravasz_finn.pdf (A letöltés ideje: 2017. 01. 23.)

Rotfeld, Adam Daniel (2016): *Does Europe need a new security architecture?* Forrás: scribd.com/document/66659255/Rotfeld-Does-Europe-Need-a-New-Security-Architecture (A letöltés ideje: 2017. 12. 23.)

Russian army beefs up Arctic presence over Western Threat (2014). Forrás: rt.com/news/200419-russia-military-bases-arctic (A letöltés ideje: 2016. 03. 02.)

Russia completes 4 military bases in the Arctic (2015). Forrás: rbth.com/defence/2015/12/11/russia-completes-construction-of-4-military-bases-in-arctic_550009 (A letöltés ideje: 2016. 03. 02.)

Russia has to react as NATO moves closer to its borders – Medvedev (2013). Forrás: rt.com/politics/moves-closer-medvedev-borders-203 (A letöltés ideje: 2017. 11. 23.)

Russian Military Map: The Joint Strategic Command "North" (2015). Forrás: southfront.org/the-joint-strategic-command-north (A letöltés ideje: 2016. 03. 27.)

Salmela, Laura (2010): The Arctic from Military Viewpoint – A summary of Jacob Børrensen's presentation at the Suomenlinna Seminar. In Salmela, Laura ed.: *The Thirteenth Suomenlinna Seminar.* Forrás: puolustusvoimat.fi/wcm/22d11300462860ce9e58fe0e17b6f8b5/StratL2_46w.pdf?MOD=AJPERES (A letöltés ideje: 2017. 11. 26.)

Small States (s.a.). Forrás: thecommonwealth.org/small-states (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Staalesen, Atle (2009): *Corruption on Russian–Finnish border.* Forrás: barentsobserver.com/en/borders/corruption-russian-finnish-border (A letöltés ideje: 2009. 10. 19.)

Steingart Gabriella (2011): *NATO–Oroszország kapcsolatok.* Forrás: old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034&title=NATO-Oroszorsz%C3%A1g_kapcsolatok (A letöltés ideje: 2017. 10. 25.)

Stoltenberg, Thorvald (2009): *Nordisk samarbeid om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Forslag overlevert de nordiske utenriksministere på ekstraordinært nordisk utenriksministermøte.* Forrás: regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/nordiskrapport.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 29.)

Styxx (2012): *Åland – az autonómia európai mintaállama*. Forrás: srbija.blog.hu/2012/05/19/land_az_autonomia_europai_mintaallama_olvasoi (A letöltés ideje: 2017. 12. 28.)

Svalbard-térkép (s.a.). Forrás: globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/images/sv-map-3.jpg (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

Sz. Bíró Zoltán (1999): *Oroszország és Kelet-Közép-Európa.* Forrás: russtudies.hu/php/upload/File/Ebooks/Visegradi%20Negyek%20tanulmanyok/Sz_Biro.pdf (A letöltés ideje: 2017. 10. 22.)

Szabó Imre (2001): A balkáni békefenntartó műveletek áttekintése. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények,* 5. évf. 2. sz. 33–37. Forrás: 193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/20012/eloadas/szaboi.html (A letöltés ideje: 2018. 01. 23.)

Szorokina, Nagyezsda (Сорокина, Надежда) (2007): *Россия – наш важнейший экономический партнер.* Forrás: rg.ru/2007/04/25/xeleniys.html (A letöltés ideje: 2018. 02. 01.)

Tähystyslennoista monitoimihävittäjiin. Hornetin Kausi (1995–) (s.a.). Forrás: ilmavoimat.fi/ilmavoimien-historia (A letöltés ideje: 2018. 01. 17

The Barents–Euro–Arctic Region (s.a.). Forrás: ifcm.net/the-barents-euro-arctic-region (A letöltés ideje: 2017. 12. 03.)

The basics about NORDEFCO (s.a.) Forrás: nordefco.org/the-basics-about-nordefco (A letöltés ideje: 2017. 11. 23.)

Tilastokeskus homepage (s.a.). Forrás: stat.fi (A letöltés ideje: 2017. 10. 02.)

Timtchenko, Leonid (1997): The Russian Arctic Sectoral Concept: Past And Present. *ARCTIC,* Vol. 50, No. 1. 29–35. Forrás: pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/Arctic50-1-29.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 26.)

Tuomioja, Erkki (2003): Európának egységben kell munkálkodnia a védelem terén. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 388–389.

Tuomioja, Erkki (2013): *Finland is strongly committed to the development of the Common Security and Defence policy.* Press Releases, 10. 10. 2013. Ministry for Foreign Affairs of Finland. Forrás: valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/suomi-sitoutunut-eu-n-yhteisen-turvallisuus-ja-puolustuspolitiikan-kehittamisee (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Tuomioja, Erkki et al. (2003): Erkki Tuomioja finn külügyminiszter, Brian Cowen ír külügyminiszter, Benita Ferrero-Waldner osztrák külügyminiszter, Laila Freivalds svéd külügyminiszter levele a Kormányközi Konferenciának. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 299.

Ujj András (1997): A semlegesség tartalom- és formaváltozásai. *Védelmi Tanulmányok,* 14. sz. 1–72.

Unto, Hämäläinen (2000): *Tuomioja ja Lindh: EU:n tehostettava siviili- kriisinhallintaa.* Forrás: hs.fi/kotimaa/art-2000003880176.html (A letöltés ideje: 2012. 03. 12.)

Vaahtoranta, Tapani – Forsberg, Tuomas (2000): Post-Neutral or Pre-Allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations. *UPI Working Papers,* 29. Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs.

Väyrynen, Raimö (1997): Small States: Persisting despite doubts. In Inbar, Efraim – Sheffer, Gabriel eds.: *The national security of small states in changing world.* London, Portland Frank Cass. 41–76.

Väyrynen, Raimö (2009): *Finland and prospect for NATO membership.* Forrás: library.fes.de/pdf-files/bueros/stockholm/06526.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Vihavainen, Timo (2006): Does history play a role in Finnish–Russian relations? In Smith, Hanna ed.: *The Two-level Game: Russia's relations with Great Britain, Finland and European Union.* Helsinki, Gummerus Kirjapaino Oy. 27–48.

Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter (2003a): Brit–Francia Csúcstalálkozó Közös Nyilatkozat. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 72–73.

Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter (2003b): Az Európai Tanács Nyilatkozata a Közös Európai Biztonság- és Védelempolitika erősítéséről. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 75–78.

Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter (2003c): Elnökségi következtetések a Közös Európai Biztonság- és Védelempolitika erősítéséről. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 89–90.

Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter (2003d): Laekeni Nyilatkozat az Európai Unió jövőjéről. I. melléklet. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 281–284.

Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter (2003e): Laekeni Európai Tanács Nyilatkozat a közös európai biztonság- és védelempolitika műveleti képességéről. II. melléklet. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 289–300.

Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter (2003f): Biztonságos Európa egy jobb világban. In Vincze Hajnalka – Póti László – Tálas Péter szerk.: *Az Európai Unió Biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Budapest, ChartaPress Kft. 396–404.

Waltz, Kenneth N. (2006): A világpolitika anarchikus struktúrája. In Póti László szerk.: *Nemzetközi biztonsági tanulmányok. Önértelmezés és viták a hidegháború utáni korszakban.* Budapest, Zrínyi Kiadó. 113–140.

Western military district gets first Iskander tactical missile system (2010). Forrás: sputniknews.com/military/20101214161766995 (A letöltés ideje: 2017. 09. 15.)

Winter War 1939–1940 (s.a.). Forrás: defmin.fi/winterwar (A letöltés ideje: 2017. 11. 22.)

Wolters Kluwer *(s.a.): Hágai V. Egyezmény.* Forrás: 1000ev.hu/index.php?a=3&param=7239 (A letöltés ideje: 2017. 11. 28.)

Yerkes, Andrew (2016): *Whose Fish? Looking at Svalbard's Fisheries Protection Zone.* Forrás: polarconnection.org/svalbard-fisheries-protection-zone (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

Yle (2006/2012): *Parliament Approves Participation in EU battlegroup.* Forrás: yle.fi/uutiset/osasto/news/parliament_approves_participation_in_eu_battle_group/5755400 (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Yle (2016): *"Avoids implying Russian threat": reaction to government security report.* Forrás: yle.fi/uutiset/osasto/news/avoids_implying_russian_threat_reactions_to_government_security_report/8968456 (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Jogszabályok és hivatalos dokumentumok

ABDI Survey 2008 (2008). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/files/1322/raportti_in_english_08_nettiversio.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

ABDI Survey. Finns' opinion on security and defence policy, defence and security issues, 2012 (2012). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/files/2248/Survey_in_english_28_11_2012.pdf (A letöltés ideje: 2012. 12. 30.)

ABDI Survey. Opinions on security policy 2012 (2012). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/files/2248/Survey_in_english_28_11_2012.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 23.)

Åland in the European Union (2013). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Åland-szigetek (2016). In *Securing the Nordic-Baltic region*. Forrás: nato.int/docu/review/2016/also-in-2016/security-baltic-defense-nato/EN/index.htm (A letöltés ideje: 2017. 12. 28.)

Arctic Marine Shipping. Assessment 2009 Report (2009). Arctic Council. Forrás: pmel.noaa.gov/arctic-zone/detect/documents/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 23.)

Civil Emergency Planing Committee (CEPC) (2011). NATO. Forrás: nato.int/cps/su/natohq/topics_50093.htm?selectedLocale=en (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Climate Change and International Security. Paper from the High Representative and the European Commission to the European Council. 14 March 2008 (2008). EC.

Comprehensive proposal for the Kosovo status Settlement. (S/2007/168/Add.1) (2007). UN Security Council. Forrás: reliefweb.int/report/serbia/comprehensive-proposal-kosovo-status-settlement-s2007168add1 (A letöltés ideje: 2013. 06. 05.)

Cooperation with Russia (2013/2017). Helsinki, Ministry of Environment. Forrás: ym.fi/en-US/International_cooperation/Cooperation_with_Russia (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Crisis management (s.a.). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Defence Forces Reform Concept (2012). Press Conference at the Government Palace 8 February 2012 Commander of the Finnish Defence Forces. Finnish Defence Forces. Forrás: defmin.fi/files/2054/Defence_Forces_reform_concept_8212.pdf (A letöltés ideje: 2017. 10. 25.)

Effects of a possible membership in a military alliance to the development of the Finnish defence system and to the defence administration (2003). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/en/publications/settlements/effects_of_a_possible_membership_in_a_military_alliance_to_the_development_of_the_finnish_defence_system_and_to_the_defence_administration (A letöltés ideje: 2017. 11. 23.)

EU Battlegroups: a new departures for Finland (2006). Brussels, Ministry for Foreign Affairs Of Finland, Embassy of Finland.

Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (2017). NATO. Forrás: nato.int/cps/en/natohq/topics_52057.htm?selectedLocale=en (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997. (Gorvernment Report Finnish Security and Defence Policy 1997.) (1997). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/files/245/2512_2142_selonteko97_1_.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Finland (s.a.). SFOR. Forrás: nato.int/sfor/nations/finland.htm (A letöltés ideje: 2018. 03. 15.)

Finland a land of solution Strategic Program of Prime Minister Juha Sipilä's Government (2015). Helsinki, Prime Minister Office. Forrás: valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_EN_YHDISTETTY_netti.pdf/8d2e1a66-e24a-4073-8303-ee3127fbfcac/Ratkaisujen+Suomi_EN_YHDISTETTY_netti.pdf.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Finland' comprehensive crisis management strategy (2009). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs Of Finland.

Finland's development cooperation in Afghanistan (s.a.). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Finland's participation in crisis management (s.a.). Finnish Defence Forces. Forrás: puolustusvoimat.fi/en/international-activities/international-crisis-management (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Finland's Presidency of the EU-results (2006). eu2006.fi Forrás: proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/library/historic%20documents/Constitution/Finland%20Presidency%20results%2015.12.2006.pdf (A letöltés ideje: 2017. 10. 25.)

Finland's strategy for the Artic region 2013 (2010). Helsinki, Prime Minister's Office. Forrás: vnk.fi/documents/10616/334509/Arktinen+strategia+2013+en.pdf/6b6fb723-40ec-4c17-b286-5b5910fbecf4 (A letöltés ideje: 2017. 10. 26).

Finnish Security and Defence Policy 2004 – Summary (2004). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/en/publications/finnish_security_and_defence_policy/2004 (A letöltés ideje: 2017. 10. 22.)

Finnish Security and Defence Policy 2004 (2004). Helsinki, Prime Minister Office. Forrás: defmin.fi/files/311/2574_2160_English_White_paper_2004_1_.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Finnish Security and Defence Policy 2009. Government Report (2009). Helsinki, Prime Minister's Office. Forrás: files.ethz.ch/isn/156933/Finland_English-2009.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

Finnish Security and Defence Policy 2012. Government Report (2013). Helsinki, Prime Minister's Office. Forrás: bbn.gov.pl/ftp/dok/07/FIN_Finnish_Security_Defence_Policy_2012_Government_Report.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 29.)

Finnish Security and Defence Policy 2016. Government Report (2016). Helsinki, Prime Minister's Office. Forrás: valtioneuvosto.fi/documents/10616/1986338/VNKJ092016+en.pdf/b33c3703-29f4-4cce-a910-b05e32b676b9 (A letöltés ideje: 2017. 12. 16.)

Finnish Security And Defence Policy. Section III: International Crisis Management (2001). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/index.phtml?l=en&s=186 (A letöltés ideje: 2017. 10. 24.)

GOS (s.a.): *Foreign Minister Erkki Tuomioja & Laila Freivalds: We wanted stronger EU security policy.* Stockholm, The Government Offices of Sweden.

Foreign Minister Erkki Tuomioja on the European Security Strategy (2004). Helsinki, Finlandia Hall. 25 February 2004. Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Foreign Minister Erkki Tuomioja: Finland prepared to participate in UN-led non-military missions in Iraq (2003). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Government Report Finnish Security and Defence Policy 1995 (1995). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/files/246/2513_2143_selonteko95_1_.pdf (A letöltés ideje: 2017. 10. 22.)

Government Report to the Parliament on to the Future of the European Union (2001). 25 October 2001. Finnish Government.

Government's Defence Report (2017). Helsinki, Prime Minister Office. Forrás: defmin.fi/files/3688/J07_2017_Governments_Defence_Report_Eng_PLM_160217.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Hallitus pohti EU-puheenjohtajakauden lähtökohtia (2005). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Kiegészítő jegyzőkönyv Finnország EU csatlakozási szerződéséhez (1994). EUR-Lex.

Military Coordination Committee. Annual report 2012 (2012). NORDEFCO. Forrás: nordefco.org/files/Design/NORDEFCO%20Annual%20Report%202012.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Military level. Annual report (2010). NORDEFCO. Forrás: nordefco.org/Files/AR2010.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

NATO honlap (2018). Forrás: nato.int (A letöltés ideje: 2018. 01. 05.)

NORDEFCO Annual Report 2016. "Promoting security through cooperation" (2016). NORDEFCO. Forrás: nordefco.org/files/Design/NORDEFCO%20Annual%20Report%202016.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Nordic emergency management cooperation (2009). Copenhagen, Danish Ministry of Defence. Forrás: fmn.dk/eng/allabout/Pages/Nordicemergencymanagementcooperation.aspx (A letöltés ideje: 2017. 10. 12.)

Opportunities for Cooperation between Estonia and Finland 2008 (2008). Helsinki, Prime Minister's Office. Forrás: valitsus.ee/UserFiles/valitsus/en/government-office/growth-and-jobs/cooperation-between-estonia-and-finland/Opportunities_for_Cooperation_between_Estonia_Finland2008.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 25.)

Partnership for Peace Programme (2017). NATO. Forrás: nato.int/cps/en/SID-70429334-0E077A5B/natolive/topics_50349.htm (A letöltés ideje: 2017. 12. 23.)

Partnership tools (2016). NATO. Forrás: nato.int/cps/en/natolive/topics_80925.htm (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

Prime Minister Matti Vanhanen's address to Parliament on 21 June 2006 Finland's EU Presidency (2006). The Hague, Embassy of Finland.

Programme of Prime Minister Jyrki Katainen's Government (2011). Helsinki, Prime Minister's Office.

Relations with Finland (2018). NATO. Forrás: nato.int/cps/ic/natohq/topics_49594.htm# (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

Share of defence budget of GDP (s.a.). Helsinki, Ministry of Defence. Forrás: defmin.fi/en/tasks_and_activities/resources_of_the_defence_administration/finances/share_of_defence_budget_of_gdp (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Speech by Foreign Minister Erkki Tuomioja at Nordic Security Co-Operation Seminar. Nordic Security Cooperation = Smart Defence? (2012). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Statement by Prime minister to Parliament on the EU programme for the Presidency (1999). Finland, 17 June 1999. Finnish Government.

Summary of ongoing NATO Trust Funds – October 2017 (2017). NATO. Forrás: nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_10/20171025_171025-trustfunds.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Szerződés Az Európai Unióról (Maastrichti szerződés) (1992). nefmi.gov.hu Forrás: nefmi.gov.hu/download.php?docID=366 (A letöltés ideje: 2018. 02. 01.)

Tengerjogi Egyezmény (1982). ENSZ.

The Challenge of enlargement Commission opinion on Finland's application for membership (1993). EC. Brussels, European Communities.

The Effects of Finland's possible NATO membership (2016). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

The Government Programme of Prime Minister Matti Vanhanen's Government on 24 June 2003 (2003). Finnish Government.

The League of Nations (1919). Boston, Old Colony Trust Company. Forrás: archive.org/details/leaguenations00massgoog (A letöltés ideje: 2017. 11. 23.)

The special status of the Åland Islands (s.a.). Helsinki, Ministry for Foreign Affairs of Finland.

The Svalbard Treaty (1920/1925). UiO. Forrás: jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml (A letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

The World Factbook: Norway (2017). CIA. Forrás: cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/no.html (A letöltés ideje: 2017. 12. 27.)

Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003 Presidency conclusion (2003). Council of the EU. Forrás: consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf (A letöltés ideje: 2017. 10. 23.)

Treaty between the Republic of Finland and Russian Federation on the basis for relations.

Treaty of Maastricht on European Union (2010). EUR-Lex.

UaVM 7/1996 – VNS 1/1996. Valtioneuvoston selonteko Suomen lähtökohdista ja tavoitteista Euroopan unionin vuoden 1996 hallitusten välisessä konferenssissa (1996). EDILEX. Forrás: edilex.fi/mt/uavm19960007 (A letöltés ideje: 2017. 10. 26.)

Vuosikertomus – Annual report 2014 (2014). Kuopio, Crisis Management Centre, CMC Finland. Forrás: cmcfinland.fi/wp-content/uploads/2017/02/65710_CMC_vuosikertomus_2014_final.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 05.)

Vákát oldal

Jegyzékek

Rövidítések jegyzéke

BEKS	*Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezmény*
EAPC	*Euro-atlanti Partnerségi Tanács*
EBESZ	*Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet*
EFTA	*Európai Szabadkereskedelmi Társulás*
EK	*Európai Közösség*
ENSZ	*Egyesült Nemzetek Szervezete*
EU	*Európai Unió*
IPCP	*Egyéni Partnerségi és Együttműködési Program*
ISAF	*Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők*
KKBP	*Közös Kül- és Biztonságpolitika*
NACC	*Észak-atlanti Együttműködési Tanács*
NATO	*Észak-atlanti Szerződés Szervezete*
NEP	*Északkeleti Átjáró*
NORDEFCO	*Északi Védelmi Együttműködés*
NRC	*NATO–Oroszország Tanács*
NYEU	*Nyugat-európai Unió*
OCC	*Műveleti Képesség Koncepció*
PARP	*Tervezési és Felülvizsgálati Folyamat*
WTO	*Kereskedelmi Világszervezet*

Ábrák jegyzéke

1. ábra	A tengeri előrejelző és monitoringrendszer (bt.no)	115
2. ábra	Halászati védett övezet a Svalbard-szigetek körül (icepeople.net)	140
3. ábra	Az arktiszi hajózási útvonalak (arcticdata.is s.a.)	146
4. ábra	Oroszország katonai bázisai az Északi-sarkon (South Front)	165

Térképek jegyzéke

1. térkép:	Åland-szigetek	29
2. térkép:	Az Északi-sark régió	130
3. térkép:	Az Északi-sark államainak tengeri határai	134
4. térkép:	A Spitzbergák (Svalbard-szigetek)	137
5. térkép:	A Barents–Euro–Arktisz régió	149
6. térkép:	Az Oroszországi Föderáció Északi-sark régióban levő területei	163

A Dialóg Campus Kiadó
a Nemzeti Közszolgálati Egyetem könyvkiadója.

Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.
Székhely: 1089 Budapest, Orczy út 1.
Kapcsolat: info@ludovika.hu

A kiadásért felel: Koltányi Gergely ügyvezető igazgató
Felelős szerkesztő: Karácsony Fanni
Olvasószerkesztő: Pokorádi Zsófia
Tördelőszerkesztő: Stubnya Tibor
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-531-061-6 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-062-3 (pdf)
ISBN 978-963-531-063-0 (epub)

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE